

CENTRE INTERUNIVERSITAIRE
D'HISTOIRE CONTEMPORAINE

INTERUNIVERSITAIR CENTRUM
VOOR HEDENDAAGSE GESCHIEDENIS

Cahiers 8 Bijdragen

Dr. M. DE VROEDE

BIBLIOGRAFISCHE INLEIDING
TOT DE STUDIE
VAN DE VLAAMSE BEWEGING,
1830-1860

1959

ÉDITIONS NAUWELAERTS
LEUVEN-LOUVAIN

BÉATRICE-NAUWELAERTS
PARIS

600001057744

~~10859~~

CENTRE INTERUNIVERSITAIRE
D'HISTOIRE CONTEMPORAINE

INTERUNIVERSITAIR CENTRUM
VOOR HEDENDAAGSE GESCHIEDENIS

C 8°

202

Cahiers 8 Bijdragen

8

Dr. M. DE VROEDE

COMITÉ DIRECTEUR
DU CENTRE
INTERUNIVERSITAIRE D'HISTOIRE CONTEMPORAINE

BESTUURSCOMITÉ VAN HET
INTERUNIVERSITAIR CENTRUM VOOR
HEDENDAAGSE GESCHIEDENIS

G. JACQUEMYS, Université Libre de Bruxelles, président.

R. DEMOULIN, Université de Liège.

H. HAAG, Université de Louvain.

J. DHONDT, Universiteit Gent, secretaris-penningmeester.

BIBLIOGRAFISCHE INLEIDING
TOT DE STUDIE
VAN DE VLAAMSE BEWEGING,

1830-1860

1959

ÉDITIONS NAUWELAERTS
LEUVEN-LOUVAIN

BÉATRICE-NAUWELAERTS
PARIS

INLEIDING

Wie de Vlaamse Beweging wil bestuderen dient vooraf twee vragen te beantwoorden : Wat werd over het onderwerp reeds geschreven? Welke bronnen staan ter beschikking van het wetenschappelijk onderzoek?

Het is tot heden onmogelijk daarop een antwoord te geven. Wat de werken betreft bezit men geen enkele bibliografie, met uitzondering van een beknopte opgave van boeken en brochures uit de periode sept. 1944-dec. 1952, die dan nog hoofdzakelijk op het heden is georiënteerd (1). Inzake bronnen is men nog altijd aangewezen op de lijvige „Bibliographie van den Vlaamschen taalstrijd”, door T. COOPMAN en J. BROECKAERT, een werk dat veel diensten kan bewijzen doch waarvan men de waarde niet te hoog mag aanslaan (2).

Het doel van onderhavige publicatie is dan ook geen ander dan, binnen bepaalde perken, de navorser het werk te vergemakkelijken.

De Vlaamse Beweging wordt hier slechts behandeld in de periode 1830-1860. Geen andere dan redenen van stoffelijke aard maakten chronologische begrenzing noodzakelijk. Het materiaal is al te overstelpend om het geheel in één enkel overzicht te kunnen omvatten. Het jaar 1830 leek een geschikt uitgangspunt, vermits er van beweging toch pas in de jaren '30 een en ander te bespeuren viel, wat niet wil zeggen dat de voorafgaande periode niet belangrijk zou zijn. Het jaar 1860 werd anderdeels gekozen omdat in de tweede helft van de jaren '50 in de Vlaamse Beweging een koerswijziging is ingetreden.

Men merke nochtans op, dat zeer veel werken, samengebracht in de paragrafen van het eerste deel, ook handelen over toestanden en personen van na 1860. Paragraaf 2 geeft een overzicht van algemene studies met het oog op de Vlaamse Beweging in haar geheel.

Op een aantal uitzonderingen na bleven de bronnen daarentegen tot de eerste drie decennia na 1830 beperkt.

Wat de inhoud aangaat ben ik op verschillende wijze tewerk

(1) WILS (L.). *Bibliografie van de Vlaamse Beweging. Boeken en brochures*. 4 Sept. 1944-Dec. 1952; in : *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 13, 1953, col. 10-15. Met addenda door verschillenden, *ibid.*, col. 46-47 en 102.

(2) Cfr. nr. 1421.

gegaan. Het lijkt dus gewenst enige toelichting te verschaffen.

Paragraaf 1 van het eerste deel bevat publicaties betreffende taalwetgeving en taaltoestanden. Men vindt hierin alles wat enig belang heeft. Betreffende de periode na 1830 beschikken we nog niet over studies als die van Cosemans en Deneckere. Sommige werken, zoals dat van des Cressonières, lopen niet verder dan het genoemde jaar.

Bij de inkleding van § 2 was de bedoeling aanwezig de lezer wegwijs te maken in de talrijke werken met een algemeen karakter. Omdat die van zeer uiteenlopende waarde zijn, heb ik hier eerst en vooral geschift. Men zie de verklaring aldaar. In de tweede plaats werd bij de opgenomen nummers een toelichting gegeven die, hoe beknopt ook, de belangstellende zal toelaten desgewenst zelf nog selectief verder te gaan. In dat alles is de belangrijkste literatuur verwerkt.

In § 3, studies bevattend betreffende onderdelen uit de evolutie van de taalstrijd, werd alles samengebracht wat ik heb gevonden. Men merke daarbij op dat ook in volgende paragrafen, vooral in de 4de, bijdragen voorkomen die bepaalde gebeurtenissen uit de taalstrijd nader belichten.

Na de min of meer algemene biografische werken, vermeldt § 4 detailstudies over leven en werk van Vlaamsgezinden. Hier werd, binnen de vastgestelde tijdsruimte, volledigheid nagestreefd, behoudens inzake Benoit, Conscience en Gezelle. Men zie verder aldaar.

Betreffende het culturele leven (§§ 5-11) werd vooral aandacht besteed aan die aspecten die met de taalstrijd in het nauwste verband stonden: verenigingsleven, toneel- en muziekgenootschappen, letterkunde, taalkunde, geschiedschrijving, onderwijs en bibliotheken. Er zij aangestipt dat betreffende sommige verenigingen ook wel iets te vinden is in monografieën over een of andere gemeente. Dergelijke werken zijn niet opgenomen. Evenmin diegene die handelen over rederijkerskamers, wanneer ze niet verder lopen dan 1830.

Wat de literatuur over de nieuwsbladen betreft (§ 12) heb ik streng geschift. Er bestaan verschillende studies over de evolutie van de Belgische pers die het verschijnen van een of andere krant of een cijfer inzake de getalsterkte van de Vlaamse bladen vermelden zonder meer. Opneming daarvan leek niet verantwoord. Het zij gezegd dat op dat terrein bronnenonderzoek meestal niet aan de basis ligt. De vermelde „persstudies” bevatten althans bijzonderheden over een aantal Vlaamse kranten.

In de §§ 13-15 (tijdschriften, almanakken, drukkerij-uitgeverij

en boekhandel) vindt men het weinige dat daarover verscheen.

Inzake de betrekkingen tussen Vlaanderen eensdeels, Nederland, Duitsland en Frans-Vlaanderen anderdeels (§§ 16-18) werd het belangrijkste opgenomen. Wat men hier niet moet zoeken, zijn biografieën van Nederlanders en Duitsers die zich voor de taalkwestie hebben geïnteresseerd, behalve wanneer het direct over de bewuste belangstelling gaat.

Paragraaf 20 (Karakter van de Belgische volksgemeenschappen) duidt werken aan die voor de evolutie van de Vlaamse Beweging van geen betekenis zijn, maar die kunnen geraadpleegd worden in verband met de nationaliteitenkwestie.

Het tweede deel omvat de gedrukte bronnen. Een strenge beperking was hier noodzakelijk. Het ging inderdaad niet op romans, toneelstukken, dichtbundels, kritisch-literaire, historische, filologische en vulgariserende uitgaven op te nemen. Nochtans zijn dat alle bronnen voor de studie van de Vlaamse Beweging, wegens het nauwe verband dat, in de behandelde periode, onder de verscheidene werkzaamheden van de Vlaamsgezinden bestond. Men dient dus de vermelde bio- en bibliografische werken te consulteren.

De lijst van de overheidsuitgaven (§ 1) is stellig niet volledig, zoals ter plaatse wordt aangestipt. Die van de gedenkschriften (§ 2) is het wel, evenals die van de gebundelde redevoeringen (§ 3).

Inzake de gedrukte briefwisseling (§ 4) merke men op, dat in nogal wat studies, vooral van biografische aard, wel uit onuitgegeven stukken werd geciteerd. Dergelijke studies werden niet ter zijde gelaten, maar kregen toch minder aandacht toebedeeld dan de eigenlijke tekstuitgaven.

Onder § 5 werden geschriften samengebracht die met de taalstrijd in directe betrekking staan. Deze kwalificatie wordt bij het begin van de bedoelde paragraaf toegelicht. Die geschriften zijn van zeer verscheiden allooi en vormen de rijkste bronnen, samen met de nieuwsbladen, de tijdschriften en de briefwisseling. Een beknopte nota wijst de kern aan van ieder nummer of zijn verband met de taalstrijd.

In § 6 werd vooraf gespecificeerd welke uitgaven van genootschappen daar hun plaats kregen. Diegene die speciaal op de taalkwestie of op de politiek gericht waren, behoren tot § 5. De publicaties van de „Maetschappy der Vlaemsche Bibliophilen” zijn niet opgenomen wegens hun louter literair of historisch karakter. Blevens ingelijks onvermeld die uitgaven van het „Willems-Fonds” die als vulgarisatie waren bedoeld. De lijst daarvan is terug te vinden op de omslag van

iedere toenmalige publicatie van het „Fonds”, evenals in nr. 966.

Van een opgave der Vlaamse nieuwsbladen werd afgezien om de in § 7 vermelde redenen.

Daarentegen brengen §§ 8 en 9 een overzicht van en bijzonderheden over de Vlaamse tijdschriften, almanakken en jaarboekjes.

Paragraaf 10 (Vlaanderen en Nederland) bevat allereerst de uitgegeven briefwisseling, vervolgens de uitingen van Nederlandse belangstelling. Volledig is dit laatste overzicht niet, aangezien de Nederlandse tijdschriften en nieuwsbladen niet werden geëxcerpeerd. Hiervoor zij verwezen naar de dissertatie van C. C. TER HAAR (nr. 1235). Wat de Grootnederlandse beweging in Vlaanderen betreft dient men, naast de aangeduide nummers, vanzelfsprekend eveneens tijdschriften en kranten in te zien. Bovendien ook de niet-opgenomen dichtbundels en toneelstukken.

Inzake de Vlaams-Duitse betrekkingen (§ 11) gelden analoge opmerkingen als betreffende vorige paragraaf. Op de betekenis van de in België uitgegeven Duitse periodieken werd nader de aandacht gevestigd. De lijst van Duitse werken over België omvat meer dan alleen diegene die speciaal de taalkwestie behandelen, om aldus een overzicht van het geheel mogelijk te maken.

Uiteindelijk zij opgemerkt dat, bij gebrek aan onderzoek, inzake belangstelling uit andere landen dan Nederland en Duitsland niet meer kon worden opgenomen dan de §§ 12 en 13 bevatten.

Het derde deel geeft een overzicht van de onuitgegeven bronnen, waarvan de brieven de belangrijkste zijn.

Wat de archiefbronnen betreft vermeld ik alleen het karige bezit van het Algemeen Rijksarchief te Brussel (§ 1). Men verliese niet uit het oog, dat opzoeken in provinciale en gemeentelijke archieven gegevens zouden aan het licht brengen, bij voorbeeld inzake behandeling van Vlaamse verzoekschriften of toestanden in het onderwijs.

De briefwisseling (§ 2) werd gerangschikt volgens de depots waar ze berust en hun belangrijkste verzamelingen. Daarbij werd een overzicht gegeven van de numerieke inhoud der onderscheidene reeksen. Consultatie van de index der persoonsnamen maakt het mogelijk de stukken terug te vinden die bij een bepaalde figuur thuis horen.

Wat de archieven van verenigingen betreft (§ 3) zijn nadere opsporingen noodzakelijk om meer aan het licht te brengen.

In plaats van te beginnen moge ik eindigen met een *captatio benevolentiae*. Iedereen weet dat geen enkele bibliografie volledig is.

Al kwam het er niet op aan een bibliografie op te stellen — met alle maatstaven van dien —, toch zal in onderhavige „Bibliografische Inleiding” wel iets ontbreken dat vermelding verdiende; onder de werken uit vergetelheid, onder de bronnen ook al om de goede reden dat heel wat verloren is gegaan. Met het oog op het wetenschappelijk onderzoek ware het wenselijk dat zulke gevallen werden gesignaleerd en dat bekend geraakte of hier of daar toch een exemplaar berust van publicaties die ik niet op het spoor kon komen.

Mijn oprechte dank zij ten slotte aangeboden aan Prof. Dr. J. Dhondt, secretaris van het Interuniversitair Centrum voor Hedendaagse Geschiedenis, die me dit werk suggereerde, enkele verbeteringen voorstelde en voor de uitgave zorg droeg.

Ik stel er tevens prijs op mijn waardering en erkentelijkheid te betuigen aan de heren bibliothecarissen en archivariissen en het personeel van hun instellingen, die me met bijzondere dienstvaardigheid het werk ten zeerste vergemakkelijkten.

OPMERKINGEN

1. Het teken * vóór een cijfer wijst erop dat ik het werk of de bron niet in handen heb gehad. Dat komt hierop neer dat ze in de grote bibliotheken niet aanwezig zijn.
2. Gebruikte afkortingen : Zie blz. 143 en 246.

EERSTE DEEL

WERKEN

§ 1. — TAALWETGEVING EN TAALTOESTANDEN

1. AELVOET (H.). Honderd vijftwintig jaar verfransing in de agglomeratie en het arrondissement Brussel (1830-1955). Brussel 1957.
Bespreekt de gegevens van de tellingen van 1846 en 1947.
2. BRAEMER (K.). Nationalität und Sprache im Königreiche Belgien. Stuttgart 1887.
Bevolkingsstatistische studie.
3. DOSFEL (L.). De Belgische wetten op het gebruik der Nederlandsche taal voor het volk toegelicht. Brugge 1910. Davidsfonds.
Hoofdstuk I behandelt art. 23 van de grondwet.
4. FISCHHOF (A.). Die Sprachenrechte in den Staaten gemischter Nationalität. Wenen 1885.
Blz. 14-21 handelen over België.
5. GMELIN (H.). Die Gesetzgebung zum Schutze der flämischen Sprache in Belgien; in : *Zeitschrift für Politik*, jg. 8, 1915, blz. 195-242.
6. KRUIHOF (J.). De samenstelling der Brusselse bevolking in 1842. Proeve tot opbouw der sociale stratificatie; in : *Tijdschr. v. sociale wetenschappen*, jg. 1, 1956, blz. 159-221.
Blz. 210-215 : De taal- en onderwijstoestand te Brussel in 1842.
7. LEVY (M. G.). La statistique des langues en Belgique; in : *Revue de l'Institut de sociologie*, jg. 18, 1938, blz. 507-570.
8. MEERT (H.). Rechtstoestand der Nederlandsche taal in België; in : *Vlaamsch België sedert 1830*, dl. 6, Gent 1912, blz. 318-332. Uitg. V. De Hoon-Fonds, 6.
9. PERRE (A. VAN DE). The language question in Belgium. Londen 1919.
10. PRAYON-VAN ZUYLEN (A.). De Belgische taalwetten. Gent 1892. Kon. VI. Academie v. taal- en letterk.

Blz. 9-219 : „Eerste deel. Geschiedkundige inleiding en kritisch overzicht der vorige wetgeving”. In meer dan één opzicht nieuw doch zeer ongelijk.

11. REUSCH (W.). Die Sprachengesetzgebung auf dem Gebiete der Verwaltung in Belgien. Gieszen 1935.
12. ROLIN-JAEQUEMYS (G.). Voordrachten over de grondwet. Het grondgebied, de grondwettelijke vrijheden. 2 dl., Gent 1871². Willems-Fonds, 68.
13. RUELING (H.). Das Sprachenrecht Belgiens. Halle 1939. Abhandlungen zum Nationalitätenrecht, IV.
Bevat een kort overzicht van de evolutie der taalwetgeving sedert 1830 dat geheel steunt op nr. 5.
14. SCHEUERMANN (F.). Sprachenfreiheit und Sprachenzwang in Belgien. Köslin 1942.
15. SIFFER (C.). De landtalen voor de grondwet. Gent 1880. Overdr. uit : *Nederl. Museum*, 1880, dl. 2, blz. 51-101, 269-302.
16. Wettelijke bepalingen over het gebruik en onderwijs der Nederlandsche taal in België. Gent 1882. Willems-Fonds, 99.

§ 2. — ALGEMENE WERKEN

EN OVERZICHTEN VAN DE VLAAMSE BEWEGING OF STUDIES BETREFFENDE HAAR ASPECTEN

1. Al stelde ze in de jaren 1830-'60 nog geen acute politieke problemen, toch dient de evolutie van de Vlaamse Beweging te worden beschouwd in verband met die van de politieke en sociaal-economische verhoudingen. Hier zij dus naar de literatuur daarover verwezen (1).

(1) Wat de politieke geschiedenis betreft kan men goed van wal met het overzicht van bronnen en literatuur, aansluitend bij de bijdragen van A. SIMON en H. HAAG, in de *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, resp. dl. X, Utrecht, Antwerpen, Brussel, Gent, Leuven, 1955, blz. 430-435, en dl. IX, Zeist, Antwerpen, Brussel, Gent, Leuven, 1956, blz. 468-470.

Betreffende de sociale kwestie kan men zich oriënteren aan de hand van :

- a) de „Bibliografische nota's” in : J. KUYPERS, *Bergop!*, Antwerpen 1957, blz. 186-193;
- b) de „Notice bibliographique” in : L. DELSINNE, *Le Parti Ouvrier Belge des origines à 1894*, Brussel 1955, Coll. Notre Passé, blz. 145-149;
- c) de „Geselectioneerde bibliographie der syndikale beweging”, in : *Problemen*, II, 1948, blz. 484-496.

De studies die over contacten tussen Vlaamse en sociale beweging handelen, worden hieronder afzonderlijk vermeld.

Betreffende de invloed van de politiek op de Vl. Beweging bestaat geen enkele aparte studie. In omgekeerde zin wordt een overzicht gegeven door :

16bis. WILS (L.). De invloed van de Vlaamse Beweging op de politieke ontwikkeling in België tot 1914; in : *Hand. der Zuidndl. Mij. v. Taal- en Letterk. en Gesch.*, XII, 1958, blz. 233-240.

2. Sommige werken gewijd aan de geschiedenis van België (1) bevatten paragrafen over de Vlaamse kwestie. Het is niet noodzakelijk daarvan kennis te nemen. Pirenne (2) mag nochtans niet over het hoofd worden gezien.

3. In de jaren 1860 en vlg. zijn er, inzake de taalkwestie, tal van brochures en artikelen gepubliceerd waarin ook wel toestanden en gebeurtenissen uit de eerste drie decennia na 1830 ter sprake kwamen of waarin tijdgenoten niet-onbelangrijke getuigenissen hebben afgelegd. Dergelijke geschriften werden hier ter zijde gelaten, daar ze niet als historische studies maar eerder als bronnen voor de kennis van de ontwikkeling der Vlaamse Beweging na 1860 dienen te worden beschouwd. Vermeld wezen nochtans :

17. LAET (J. DE). Kamer van volksvertegenwoordigers. Zitting van 5 Mei 1866. Vlaamsche zaak. Verslag namens de commissie van vertoogen. Antwerpen 1866. Uitg. door het „Vlaamsch Fonds”. Ook in het Frans. Bevat een geschiedkundige terugblik.

d) de „Bibliographie” in : L. DELSINNE, *Le mouvement syndical en Belgique*, Brussel 1936, blz. 347-352;

e) de „Sources-Bibliographie” in : G. JACQUEMYS, *Histoire de la crise économique des Flandres (1845-1850)*, Brussel 1929, Acad. royale de Belgique, Cl. d. Lettres et Sciences mor. et pol., Mémoires in-8°, t. XXVI, 1, blz. 443-464;

f) de „Notes bibliographiques” door P. DEUTSCHER in : J. DESTREE en E. VAN DERVELDE, *Le socialisme en Belgique*, Parijs 1903², blz. 437-485.

(1) Zoals : PASCHAL (L.). *Het historisch en politiek noodlot van België*, Amsterdam 1924; SCHEERDER (J.). *Het Zuiden na 1648*, Nijmegen 1955, *Gesch. der Nederlanden* o. red. v. L. G. J. Verberne, IV.

(2) PIRENNE (H.). *Histoire de Belgique*. Dl. VII. „De la révolution de 1830 à la guerre de 1914”. Brussel 1932.

18. LAVELEYE (E. DE). Encore la question flamande; in : *Revue de Belgique*, jg. 3, dl. 7, 1871, blz. 169-177.

Betwist het nationale karakter van de Vl. Bew.

19. JOTTRAND (L.). Nederduitsche gewrochten van den Nederlandschen Waal. Brussel 1872.

20. OETKER (F.). Der Sprachen- und Rassenstreit in Belgien; in *Preussische Jahrbücher*, dl. 29, 1872, blz. 257-273.

21. OETKER (F.). Belgische Studien. Schilderungen und Erörterungen. Stuttgart 1876.

Blz. 549-599 : Nationalitäten- und Sprachenstreit.

22. CONSCIENCE (H.). Histoire et tendances de la littérature flamande; in : *Bull. de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 50, 1881, dl. 1, blz. 709-724.

Betreft niet zozeer de letterkunde maar wel de taalstrijd.

23. POTVIN (C.). Histoire des lettres en Belgique (Cinquante ans de liberté, dl. IV). Brussel 1882.

Blz. 223-240 : Le mouvement flamand.

4. De eerste wereldoorlog heeft een hele literatuur over de Vlaamse kwestie doen ontstaan. Vooral aan Duitse zijde is een bijzonder grote belangstelling voor Belgische problemen, meer bepaald voor de Vlaamse Beweging én haar verleden, tot uiting gekomen. Veel artikelen werden eraan gewijd in diverse periodieken als *Der Panther*, *Deutsche Stimmen*, *Alldeutsche Blätter*, *Mitteilungen a. d. Quickborn*, *Zeitschrift für Politik*, *Das neue Deutschland*, e. a. Sommige tijdschriften vonden er zelfs de stof in voor speciale nummers (1). Van juli 1916 af verscheen, eerst te Leipzig en daarna te Brussel : *Der Belfried. Eine Monatsschrift für Gegenwart und Geschichte der belgischen Lande*. Allerlei studies van meestal beperkte omvang werden gepubliceerd in een aantal series als *Der Kampf um Belgien* (2), *Schriften der deutsch-flämischen Gesellschaft* (3), *Deutsche Vorträge hamburgischer Professoren* (4) en de *Tat-Flugschriften* (5). Ook meer

(1) *Süddeutsche Monatschrift*, april 1915 en aug. 1916; *Die Aktion*, 5 febr. 1916; *Norddeutsche Monatshefte*, aug. 1916; *Illustrierte Zeitung*, 8 febr. 1917; *Die Tat. Monatschrift für die Zukunft deutscher Kultur*, maart 1917.

(2) München-Gladbach 1915-1916.

(3) Berlijn, Brussel, 1917.

(4) Jena 1915.

(5) Hamburg 1915.

uitgebreide werken zagen het licht. De belangrijkste waren die van F. Jostes, F. Fromme, P. Rhenanus en P. Oszwald. Die zijn hieronder vermeld. Voor de andere leek dit overbodig vermits ze uitsluitend voor de toenmalige Duitse stellingname van belang zijn, niet voor de geschiedschrijving van de Vlaamse Beweging. Men vindt overigens een uitvoerige bibliografie in het werk van F. Passelecq (1). Haast al die publicaties legden de nadruk op het bestaan van een antithese Vlaanderen-België en ontkenden de wezenlijkheid van een Belgische natie. Men kan er over 't algemeen zeer weinig waarde aan hechten. Het waren meestal onwetenschappelijke studies, subjectief, op het tijdsmoment ingesteld zo al niet met politieke bedoelingen geschreven.

Die literatuur heeft aan Belgische zijde reacties uitgelokt, maar officieuze werken en brochures zoals die van F. Passelecq (2), baron Beyens (3) en L. Van Puyvelde (4) hadden voor de geschiedschrijving van de Vlaamse Beweging evenmin betekenis.

Hetzelfde geldt t. a. v. de talrijke geschriften die de activisten aan de kwestie hebben gewijd (5). Herhaaldelijk werd daarin een blik geworpen in het verleden, maar die publicaties waren allemaal tendentiekus en hebben slechts belang voor de kennis van de conjunctuur tijdens de oorlogsjaren zelf.

5. Direct na de eerste wereldoorlog (6), in de jaren '20 (7) en tot heden toe zijn er tientallen brochures en artikelen geschreven over de Vlaamse Beweging in de actualiteit. Hierop is een analoge opmerking toepasselijk als onder 3, blz. 10.

(1) F. PASSELECQ. *La question flamande et l'Allemagne*. Parijs, Nancy, 1917. Blz. 318-329 : „Bibliographie : Liste de publications faites depuis la guerre, en Allemagne ou en dehors de l'Allemagne, par les soins de la propagande allemande, sur la Flandre et la question flamande”.

(2) F. PASSELECQ, *op. cit.* en *Y a-t-il une nation belge?*, Brussel, Parijs, 1917.

(3) BEYENS (Baron). *Questions belges. La neutralité de la Belgique. La question flamande. La restauration économique*. Brussel, Parijs, 1918.

(4) L. VAN PUYVELDE. *L'Orientation nouvelle du mouvement flamand*. Amsterdam 1917.

(5) O. m. *Vlaanderen en de Belgische kwestie. Vlaamsche beschouwingen, door een Hollander weergegeven*, Den Haag 1915;

Het Vlaamsche volk tegen den centraliseerenden en verfranschenden Belgischen Staat, Brussel 1917;

LIEDERIK, *Vlaanderen een zelfstandige staat*, Antwerpen 1918;

L. PICARD, *Vlaanderen na den oorlog, 's Gravenhage* 1915;

Over het verleden, het heden en de toekomst van Vlaanderen, Antwerpen 1917-1918; reeks van 15 voordrachten waaronder nr. 9 : F. VAN LAAR, *Vlaanderens onzelfstandigheid. De taalgreven*.

(6) VERMEYLEN (A.). *Quelques aspects de la question des langues en Belgique*. Brussel 1918.

(7) Zoals : R. VAN GENECHTEN, *Wat willen de Vlamingen?*, Amsterdam 1925; *Id.*, *De slechte oneindigheid van het Vlaamsch Belgicisme*, Brugge z. j. (1926).

6. Er bestaan enkele werken waarvan het, naar uit de titel blijkt, de bedoeling was een evolutief beeld van de Vl. Bew. op te hangen (1). Daar het evenwel om goedkope vulgarisatie gaat, hebben die publicaties voor het wetenschappelijk onderzoek geen belang.

7. Sommige werken waarvan de titel een behandeling van de taalkwestie of van de Vlaamse Beweging in het algemeen inhoudt, geven slechts een summiere bespreking van de eerste decennia na 1830 (2). Anderdeels bevatten niet-louter-actuele studies over die beweging in een meer recente tijd soms enkele bladzijden over de bedoelde decennia (3). In beide soorten is niets belangrijks over de periode 1830-1860 te vinden.

8. De meest interessante werken over de evolutie van de Vlaamse Beweging zijn de hierna volgende. Hun belangrijkheid vloeit voort uit twee omstandigheden : ofwel geven ze een algemeen overzicht dat geheel of gedeeltelijk op bronnenstudie berust; ofwel bevatten ze oorspronkelijke gezichtspunten betreffende de ideële inhoud of de evolutie van de beweging, al zijn die daarom niet onaanvechtbaar.

Onder de hier samengebrachte werken zijn, naar omvang en wetenschappelijke waarde, grote verschillen waar te nemen. Ze werden chronologisch gerangschikt.

24. HAULLEVILLE (P. DE). *La nationalité belge ou Flamands et Wallons*. Gent 1870.

(1) DARCIS (F.). *Vlaanderens eeuwalender. 1830-1930*. Maaseik z. j. (1930).
DEVISSCHERE (B.). *De Vlaamsche Beweging. Beknopt overzicht ten dienste der Vlaamsch-nationale propaganda*. Kapellen 1927.

HENOT (A.). *De Vlaamsche taalstrijd, gevolgd van gedichten*. Tienen 1896.
OLYFF (F.). *La question des langues en Belgique. Etude historique à la recherche d'une solution saine et définitive*. Hasselt 1940-1944. Appendice. Hasselt 1947.

RECHTS (J.). Ps. van J. SEBRECHTS. *Geschiedenis v. d. Vlaamschen taalstrijd vanaf Maerlant tot op onze dagen*. Maldegem 1900.
Schets van den ontwikkelingsgang der Vlaamsche Beweging. Leuven z. j. Blauwvoetuitgaven.

(2) BURLET (CH. DE). *L'unité nationale et la question linguistique dans l'histoire de Belgique*. Brussel 1935.

FRANCK (L.). *La nationalité belge et le mouvement flamand*. Brussel 1931.

(3) BAEHRENS (K.). *Die flämische Bewegung. Europäisches Problem oder innerbelgische Frage*. Berlijn 1935.

OTTO (H.). *Die flämischen und holländischen Nationalbewegungen. Ihre staatspolitischen Ziele nach dem Weltkrieg*. Leipzig 1936.

VISART (A.). *La Belgique bilingue*. Brussel, Brugge, 1919.

ZECK (H. F.). *Die flämische Frage. Ein germanisches Volk kämpft um sein Lebensrecht*. Leipzig 1938.

Interessant licht op diverse kanten van de Vl. Bew., al stond schrijver te dicht bij de gebeurtenissen.

25. HAMELIUS (P.). Histoire politique et littéraire du mouvement flamand au XIXe siècle. Brussel 1924² (1ste uitg. in 1894).
Vooral gewijd aan het literaire aspect.
26. FREDERICQ (P.). Schets eener geschiedenis der Vlaamsche Beweging. Dl. II en III van : Vlaamsch België sedert 1830, Gent 1906-1908. Ook afzonderlijk : 3 dl., Gent 1906-1909.
Baanbrekend. Geweldig materiaal, dat evenwel onvoldoende werd verwerkt. Te weinig synthese. Niet bijzonder overzichtelijk. Hier en daar liberaal getint. Minder belangrijk betreffende de periode vóór 1870.
27. DOSFEL (L.). De Vlaamsche Beweging; in : *Vlaanderen door de eeuwen heen*, o. l. v. M. Rooses, dl. 2, Amsterdam 1913, blz. 337-362.
Vrij oppervlakkig.
28. OSZWALD (R. P.). Zur Belgischen Frage. Der Nationalitätenkampf der Vlamen und Wallonen. Berlijn 1915².
1ste uitg. vóór het uitbreken van de wereldoorlog, in : *Preussische Jahrbücher*, dl. 156, 1914, blz. 214-245.
In latere bijdragen van dezelfde schrijver vindt men niets nieuws.
29. JOSTES (F.). Die Vlamen im Kampf um ihre Sprache und ihr Volkstum. Münster i. W. 1916².
Nogal uitvoerige studie, behorend tot de beste van de Duitse literatuur tijdens de oorlogsjaren.
30. FROMME (F.). Belgisches und Unbelgisches. Berlijn 1917.
Blz. 7-43 : Der Nationalitätenkampf in und um Belgien; blz. 44-51 : Niederdeutsche und Niederländer.
31. OEVER (K. VAN DEN). De Vlaamsche Beweging. Politiek-historische schets met beschouwingen. Baarn 1917-1918.
Overzicht door schrijver zelf voorgesteld als „vluchtige historische krabbels” (blz. 76), „losse bladen” (blz. 162), waarin geen objectiviteit werd nagestreefd. Legde de nadruk op het nationalistische karakter van de Vlaamse Beweging.
32. RHENANUS (P.). Die Flamen. Fünf Abhandlungen. Vom flämischen Volk. — Die Französierung in Flandern. — Die Organisation der flämischen Bewegung. — Flämische Organisationen. — Flämische Neugründungen. Z. p., 1918.

33. OVERZEE (P. VAN). De ziekte aan de Zenne. Een historische bijdrage tot het nationaliteitsvraagstuk in het koninkrijk België. Brugge z. j. (1929).
Qua documentatie grotendeels tweedehands. In het spoor van nr. 31 subjectief Vlaams-nationalistisch.
34. CLOUGH (S. B.). A history of the Flemish Movement in Belgium. A study in nationalism. New York 1930.
Goede, wetenschappelijk verantwoorde synthese. Geeft minder feiten dan Fredericq, doch zit structureel steviger in elkaar. Is veel zwakker betreffende de periode vóór 1870 dan erna. Wel wat oppervlakkig.
Als een samenvatting mag men beschouwen een bijdrage van dezelfde auteur : *The Flemish Movement*; in : *Belgium*, o. l. v. J. A. Goris, Berkeley, Los Angeles, 1945, United Nations Series, IV, blz. 108-126.
35. GILLOUIN (R.). De l'Alsace à la Flandre. Le mysticisme linguistique. Parijs 1930.
Interessante kijk op de Vlaamse kwestie, die blz. 105-217 in haar groei wordt geschetst. Detailfouten.
36. ELIAS (H. J.). Onze wording tot natie. Inleiding tot de geschiedenis der Vlaamsche Beweging. Kortrijk 1932.
Belangrijke probleemstelling. Wat de geschiedenis betreft „niet zoozeer feiten dan wel beschouwingen” (blz. 15).
37. LAMBERTY (M.). Philosophie der Vlaamsche Beweging en der overige stroomingen in België. Brugge 1944³ (1ste uitg. Brugge 1933).
Geen geschiedschrijving, wel nieuwe standpunten maar niet door feitenmateriaal geschraagd.
38. VOS (H.). De Vlaamsche Beweging in haar historische ontwikkeling; in : J. ROMEIN, *De Lage Landen bij de zee*, Utrecht 1934, blz. 659-680.
Berust wat de XIXde eeuw betreft niet op bronnenstudie. Bevat andere gezichtspunten dan vorig nr. maar die worden niet bewezen.
39. PICARD (L.). Geschiedenis van de Vlaamsche en Groot-Nederlandsche Beweging. Dl. I (enig verschenen), Antwerpen 1942² (1ste uitg. Antwerpen 1937).
Steunt overwegend op uitgegeven bronnen. Sedert Clough (nr. 34) en tot heden toe het belangrijkste werk door het kritisch en synthetisch vermogen van de schrijver en het brede kader

- waarin de Vl. Bew. wordt gesitueerd. Weinig blz. over de Grootndl. beweging. Ook geen werkelijke geschiedenis van de Vlaamse, eerder „een essay over deze geschiedenis”, „een historische schets, die men tot de groote lijnen beperkt wil” (blz. 248). Loopt niet verder dan ca. 1870.
40. LAMBERTY (M.). De Vlaamsche Beweging; in : *Geschiedenis van Vlaanderen*, dl. VI, Standaard z. j., blz. 117-268.
Eerder een apologetisch essay. Niet-onbelangrijke beschouwingen maar tekort aan feiten.
41. VERBERNE (L. G. J.). In den spiegel van het verleden. Historische opstellen. Utrecht, Antwerpen, 1947. Reeks De Nederlanden, I.
Blz. 282-325 : „De Vlaamsche Beweging tot 1914”; samenvatting met juiste gezichtspunten .
42. KIEBOOMS (L.). De algemene lijn in de Vlaamse Beweging; in : *De Gids op maatschappelijk gebied*, jg. 39, 1948, blz. 1021-1038.
Geen historische studie, wel interessante beschouwingen betreffende de algemene evolutie van de beweging.
43. LAMBERTY (M.). De Vlaamse Beweging; in : *Vlaanderen door de eeuwen heen*, 3de uitg. o. l. v. M. Lamberty en R. F. Lissens, dl. 2, Brussel, Amsterdam, 1952, blz. 389-406.
Bondige samenvatting.
44. WILLEMSSEN (A. W.). De Vlaamse beweging voor 1914. Schiedam z. j. (1954). Historische Encyclopedie van S. Pregers, dl. 37.
Slechts 15 blz. Gevolgd door : De Vlaamse Beweging na 1914. Zelfde reeks, 39.
45. WILLEKENS (E.). De taalstrijd in België 1840-1884; in : *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, dl. X, Utrecht, Antwerpen, 1955, blz. 350-370.
Te fragmentarische behandeling, wellicht in verband met de plaatsruimte. Niet helemaal nauwkeurig. Niettemin duidelijke en juiste conclusies betreffende de prominente kenmerken van de Vl. Bew. in de bewuste periode.
46. WILS (L.). De ontwikkeling van de gedachteninhoud der Vlaamse Beweging tot 1914. Standaard 1955. Kathol. Vl. Hogeschooluitbreiding, jg. 49, nr. 5-6, Verhandeling 442-443.
Behandelt hoofdzakelijk de vorming en evolutie van het nationaal

bewustzijn der Vlaamsgezinden tot ca. 1870. Nieuwe doch onvoldoend gestaafde gezichtspunten.

9. Bij het behandelen van de strijdvraag of de Vlaamse Beweging al of niet als een nationale beweging dient te worden beschouwd, is het aangewezen te vergelijken met de gelijktijdige verschijnselen in andere Europese landen. De literatuur betreffende het nationaliteitsbeginsel en de nationale bewegingen is zo omvangrijk dat er niet aan te denken viel een en ander daaruit in onderhavige bibliografische inleiding op te nemen.

Het probleem van het nationalisme in de Vlaamse Beweging wordt aangesneden in enkele studies die meestal vanuit een vooringenomen standpunt werden geschreven. Een aantal daarvan, van nationalistische herkomst, bevatten citaten uit bronnen, maar die werden dan zo gekozen dat ze tot het subjectieve besluit van een fundamentele Vlaams-Belgische antithese moeten leiden.

47. ANGERMILLE (K.). Beknopte geschiedenis der vooroorlogsche Vlaamsche Beweging. Antwerpen z. j. (in of kort na 1932).
48. BRANS (J.). Het zelfstandigheidsnationalisme in de Vlaamsche Beweging. Antwerpen, Amsterdam, 1940. Volksuniv. Herman Van den Reeck, 34.
Het eerste hoofdstuk is gewijd aan de periode vóór Rodenbach. Schrijver legt er de nadruk op het Vlaams-nationale en Nederlandse karakter van de beweging.
49. DEMAN (L.). Handboek der Vlaamsch-nationale geschiedenis. Tielt z. j. (1927).
50. ELST (F. VAN DER). Vlaamse Beweging en Vlaams nationalisme. Antwerpen 1950.
51. GENECHTEN (B. VAN). Flamingantisme en nationalisme; in : *Aula. Tijdsch. v. studenten aan 's Rijks Hoogeschool te Gent*, I, 1917, blz. 89-93.
52. HOVEN (V.). Flämische Selbständigkeitsbestrebungen und ihre politische Vorgeschichte. Zeulenroda 1937.
53. PRIMS (F.). De wording van nationaal bewustzijn in onze gewesten. Antwerpen 1939³.
54. REUSCH (W.). Der vlämische Nationalismus; in : *Archiv für Politik und Geschichte*, X, 1928, blz. 335-363.

55. RUBBENS (E.). Het gevaar van het nationalisme. Eene kritiek van het nationalisme en van het Vlaamsch nationalisme. Antwerpen 1923.
56. SPELEERS (R. H. L.). Is de Vlaamsche beweging een nationale beweging, ja of neen? Brugge z. j. (1924).
10. Een andere reeks werken dient men te beschouwen als bijdragen tot de filosofie van de Vlaamse Beweging of tot de kennis van bepaalde omstandigheden en gedachtenstromingen die haar ten gronde liggen. Men kan ze met het oog daarop raadplegen, doch vindt er geen historisch overzicht in van de beweging zelf, ten hoogste een ontleding van een bepaalde tijdsconjunctuur.
57. BOON (J.). Katechismus van de Vlaamse Beweging. De beknopte geschiedenis alsmede de beeldenwereld van deze beweging in honderd vragen met antwoord. Amsterdam, Brussel, 1950.
Heeft met geschiedschrijving niets te maken.
58. BRUEHL (H.). Probleme Westeuropäischer Kleinstaaten. Volk und Staat in Holland, Belgien, Luxemburg und der Schweiz. Berlin 1940.
59. DAUMONT (F.). Le mouvement flamand. I (enig verschenen), Ses raisons d'être. 2 dl., Brussel 1911.
Betreft vooral de verhoudingen omstreeks 1910.
60. FIERENS (A.). Het Belgische vaderland. Een bijdrage tot de wijsbegeerte der Vlaamsche Beweging. Grimbergen 1919.
61. GROSSE (F.). Die belgische Nationalitätenfrage; in : *Europäische Revue*, X, 1934, blz. 348-352.
62. HERREMANS (M. P.). La question flamande. Essai. Brussel z. j. (1948). Coll. des études politiques, économiques et sociales, I.
Equivalent van nr. 59, betreffende de conjunctuur na de tweede wereldoorlog.
63. HOUTTE (H. VAN). Oorsprong en wezen der Vlaamsche beweging. Gent 1919. — Anoniem in : *De Eenheid, Weekblad voor practische Vlamingen*, II, 5 jan.-2 febr. 1919.
64. KURTH (G.). La question flamande; in : *Dietsche Warande en*

Belfort, 1912, 1ste halfjr., blz. 344-357. In nauwkeuriger versie overgedrukt uit de *Revue Générale*. Ook in nr. 1327, blz. 155-172.

65. MONT (P. DE). Bladzijden uit de geschiedenis der Vlaamsche Beweging; in : *Germania*, I, 1898-1899, blz. 207-214, 273-281, 335-343, 407-418, 499-511, 551-560, 615-623, 756-757.
66. ORTT (F.). Staat en volk. Natuurphilosophische beschouwing, toegepast op het Vlaamsche vraagstuk. Blaricum z. j. (1920).
67. PICARD (L.). Honderd jaren Vlaamsche Beweging; in : *Haagsch Maandblad*, XV, 1931, blz. 3-18.
Overzicht van haar ontstaan.
68. RHENANUS (P.). Der Kampf der Vlamen um ihr Volkstum. Berlin, Brussel, z. j.
69. RODENBERG (J.). Belgien und die Belgier. Studien und Erlebnisse während der Unabhängigkeitsfeier im Sommer 1880. Brussel, Berlin, 1881.
70. WALGRAVE (V.). Onze Vlaamse volksbeweging. Tiel 1949.
Zoekt „een bondige, maar ongeveer alzijdige belichting” te geven „ — wijsgerig, historisch en psychologisch — van de grondidee der Vlaamse Beweging” (blz. 8).
11. Over de sociale inhoud van de Vlaamse Beweging en het verband tussen Vlaamse en sociale beweging werd haast nog niets geschreven.
71. BRANS (J.). De sociale beteekenis van de Vlaamsche beweging als taalstrijd; in : *Roeping*, XI, 1932, blz. 63-71.
Van weinig belang.
72. KUYPERS (J.). Bergop! Antwerpen 1957.
In deze geschiedenis van de arbeidersbeweging in België vindt men talrijke gegevens inzake de contacten tussen Vlaamse en sociale beweging.
73. WILS (L.). Vlaamse en sociale beweging. Een historisch overzicht en beschouwingen over het heden; in : *De Gids op maatschappelijk gebied*, 1956, blz. 743-755.
Belicht de „sociaal-gezindheid” van de Vl. Bew.
Zie ook nr. 110.

12. Studies betreffende aspecten van de Vlaamse Beweging die niet onder het voorgaande in deze paragraaf thuis horen :

74. DOSFEL (L.). Schets van eene geschiedenis van de Vlaamsche studentenbeweging; in : *Verzameld Werk*, dl. 5, Tielt z. j., blz. 211-334.
- 74bis. LEHOUCK (F.). Het antimilitarisme in België 1830-1914. Antwerpen, Brussel, Gent, Leuven, 1958. Leuvense Bijdr. tot de rechts- en staatswetenschappen.
Blz. 216-241, hfdst. VI: Het Vlaamse antimilitarisme.
75. PEETERS (R.). Het Vlaamsch liberalisme. Adelbrieven en feiten. Antwerpen [1933].
76. MAELE (B. VAN). De vrijzinnigen in de Vlaamse strijd (1830-1860); in : 100 jaar Vlaamse vrijzinnigheid, speciaal nr. van : *Vrij Onderzoek*, jg. 2, [1953], blz. 24-29.
77. GENECHTEN (B. VAN). De romantiek en het gevoelselement in de Vlaamse Beweging; in : *Aula*, jg. 2, 1917-1918, blz. 32-34.
78. WILS (L.). Vlaamsgezindheid en nationale trots; in : *Kultuurleven*, jg. 23, 1956, blz. 340-345.
79. OUWERKERK (F. VAN). Vert. F. Dülberg. Die internationale Bedeutung der flämischen Bewegung; in : *Die neue Rundschau*, jg. 26, 1915, dl. 2, blz. 1354-1376.
80. GENECHTEN (B. VAN). De internationale betekenis en de historische achtergrond der Vlaamse beweging; in : *Aula*, jg. 1, 1917, blz. 127-135.
81. GOSSAERT (G.). Ps. van C. GERRETSON. De internationale beteekenis der Vlaamsche beweging. Utrecht 1918.
82. FLANDERN. Süddeutsche Monatshefte, jg. 26, mei 1929.
Speciaal nummer met bijdragen van verscheiden allooi.
83. VOLK UND REICH. Politische Monatshefte für das junge Deutschland, jg. 3, dec. 1927, en 4, 1928, Heft 7/8.
Aan Vlaanderen gewijde nummers met artikelen van uiteenlopend karakter.

§ 3. — STUDIES BETREFFENDE ONDERDELEN
UIT DE EVOLUTIE VAN DE TAALSTRIJD

A. — 1830-1847

84. VROEDE (M. DE). Het orangisme in de Vlaamse Beweging; in : *Nieuw Vlaams Tijdschrift*, II, 1948, blz. 964-995.
85. SCHMOOK (G.). Vriendschappen en tegenstellingen bij de eerste „taelminnaeren”. Bijdrage tot de verklaring van onderlinge verhoudingen (1830-1840); in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1948, blz. 43-77.
86. WILLEMS (L.). Over twee antivlaamsche brieven toegeschreven aan minister Rogier; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1902, 2de halfjr., blz. 53-90.
Idem in : *Germania*, V, 1902-1903, blz. 387-399, 460-470.
87. WILLEMS (P.). Geschiedenis der stichting eener Vlaamsche Academie; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1887, blz. 285-308.
88. WILLEMS (L.). Minister Rogier en zijn ontwerp van eene Vlaamsche Academie; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1899, blz. 91-131.
89. WILLEMS (L.). Nogmaals de Vlaamsche Academie van Rogier; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1902, 2de halfjr., blz. 40-52.
90. BROECKAERT (J.). De spellingsoorlog; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1906, blz. 535-572. Ook los uitgegeven, Gent 1906.
91. COUVREUR (W.). De tegenstelling Nederlandsch-Vlaamsch en de spellinghervormingen 1844 en 1864; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1940, blz. 283-320.
92. SCHMOOK (G.). Fragment uit „Kleine studie naar aanleiding van Jan Frans Willems' honderdste sterfdag”. Genesis van het petitionnement van 1840-41; in : *Tijdschr. v. Gesch. en Folklore*, 1946, blz. 107-138.
- 92bis. WILS (L.). Het Vlaams petitionnement van 1840. De bijdragen van Leuven en Antwerpen; in : *Bijdr. tot de gesch.*

inzonderheid v. h. oud hertogdom Brabant, 1958, blz. 143-155.

93. PRIMS (F.). Antwerpiensia 1927, eerste reeks. Antwerpen 1928.
Blz. 188-192 : De voorbereiding der Rubensfeesten in 1840.
Blz. 193-197 : Het verloop van de Rubensfeesten in 1840.
94. CLAEYS (H.). Vlaamsch feest en Taalcongres in 1841. Gent 1900.
95. PRIMS (F.). Antwerpiensia 19de Reeks. Antwerpen 1949.
Blz. 289-311 : De eerste partijstrijd te Antwerpen — 1841.
Het einde van het unionisme.
(stipt ook het aandeel aan van J. A. De Laet).
Blz. 312-324 : De partijconflicten van 1842 tot 1848. Onze politiek honderd jaar geleden.
96. STAES (J.). Conscience's verbanning uit den „Olijftak"; in : *De Vl. School*, 1888, blz. 91-94.
97. JACOB (A.). De datering van „De Vlaamse Leeuw"; in : *Nieuwe Taalgids*, jg. 8, 1914, blz. 132-134.
98. PRIMS (F.). Antwerpiensia 1932 (Zesde Reeks). Antwerpen 1933.
Blz. 129-136 : De Antwerpsche oorsprong van „De Vlaamsche Leeuw".
99. PRIMS (F.). Het ontstaan van „De Vlaamsche Leeuw"; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1935, blz. 227-244.
100. Nr. 1391, dl. 1, blz. 17-51 : Voornaamste stroomingen in den Vlaamschen strijd van zijn ontstaan tot het jaar 1851.

B. — 1848-1860

101. VROEDE (M. DE). De Vlaamsche reacties op de Februari-omwenteling van 1848; in : *Nieuw Vl. Tijdschr.*, I, 1946, blz. 912-927.
102. D. Eene lettercritiek van het jaar 1849. Gent 1893. Overdruk uit : *Het Belfort*, VIII, 1893, 1ste halfjr., blz. 409-431.
Betreft : De Vlaamsche Parnassus. Pegasiade, door O. J. EERMA.
103. PRIMS (F.). Antwerpiensia. 19de Reeks. Antwerpen 1949.
Blz. 325-337 : Lodewijk Torfs in de politieke branding (1848-1853). Onze geschiedschrijving rond 1840.

104. BERGEN (E. VAN). Antwerpen omstreeks 1850. Antwerpen 1927.
105. STALLAERT (K.). Toespraak. Gent 1893. Kon. Vl. Acad.
Betreft een wedstrijd voor het Middelbaar Onderwijs, in 1852 door het „Vlaamsch Midden-Comiteit" georganiseerd.
106. BOM (E. DE). Uit den jongen tijd der Vlaamsche Beweging. Antwerpen 1890. Overdr. uit : *De Vlaamsche School*.
Behandelt het Manifest van het Nederlandsch Kunstverbond uit 1856 in verband met het ontstaan van de Grievencommissie.
107. WILS (L.). De eerste grote Vlaamse overwinning : de Grievencommissie; in : *Kultuurleven*, jg. 23, 1956, blz. 382-384.
108. J. Ps. van J. VUYLSTEKE. De Vlaamsche Beweging. (Een vlugtige blik op haar verleden); in : *De Nederlandsche Spectator*, 1861, blz. 9-12.
109. J. Ps. van J. VUYLSTEKE. De Vlaamsche Beweging. (De Minister de Decker en de Minister Rogier; de Vlaamsche Commissie, haar verslag; tegenverslag der Regering); in : *De Nederlandsche Spectator*, 1861, blz. 137-139, 145-147, 154-155, 161-162, 169-170.
110. WILS (L.). Bijdrage tot de geschiedenis van de Gentse arbeidersbeweging; in : *De Gids op maatschappelijk gebied*, jg. 49, 1958, blz. 335-345.
Verhouding tussen Vlaams-democratische en arbeidersbeweging te Gent, 1857-1864.
111. JACOB (A.). Het Vlaams konflikt en het federalistische beginsel. Antwerpen 1920.
Blz. 10-27 : „Vlaamse kritiek op de Belgische Staat uit de jaren vijftig".

§ 4. — STUDIES OVER LEVEN EN WERK VAN VLAAMSGEZINDEN

Biografische werken :

De artikelen uit de *Biographie Nationale* werden afzonderlijk vermeld.

112. BROERMAN (E.). Célébrités nationales. Belgique 1893. Antwerpen z. j.

Bevat, niet-gepagineerd : M. KUFFERATH, Peter Benoit;
V. JACOBS, Henri Conscience;
G. FREDERIX, F. A. Gevaert.

113. CLOSSET (F.), HERREMAN (R.) en VAUTHIER (E.). Dictionnaire des littérateurs. Brussel z. j. Petits dictionnaires des lettres et des arts en Belgique, o. l. v. L. Haesaerts.
114. COOPMAN (T.) en MONTAGNE (V. DELA). 1830-1880. Onze dichters. Eene halve eeuw Vlaamsche poezie, naar tijdsorde gerangschikt, met biographische en bibliographische aantekeningen, eene bloemlezing en eene inleiding. Antwerpen 1880.
115. DUERINGSFELD (I. VON). Von der Schelde bis zur Maas. Das geistige Leben der Vlamingen seit dem Wiederaufblühen der Literatur. Biographien, Bibliographien und Proben. 3 dl., Leipzig, Brussel, 1861.
116. FREDERIKS (J. G.) en BRANDEN (F. J. VAN DEN). Biographisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde. Gent 1891².
117. Grandes figures de la Belgique indépendante. 1830-1930, o. l. v. G. LEBRUN. Brussel 1930.
Bevat korte bijdragen van F. V. TOUSSAINT over Willems, David, Van Duyse, Ledeganck, Dautzenberg, Th. Van Ryswyck, Mevr. Courtmans-Berchmans, Conscience, Sleenckx, Van Beers, Snieders, Gezelle, Hiel, Bergmann, Vuylsteke.
118. 100 groote Vlamingen. Vlaanderens roem en grootheid in zijn beroemde mannen; o. l. v. L. ELAUT, L. GROOTAERS, R. VAN ROOSBROECK en A. VERMEYLEN. Antwerpen z. j. (1941).
119. HUBERTS (W. J. A.), ELBERTS (W. A.) en BRANDEN (F. J. P. VAN DEN). Biographisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde. Deventer 1878.
120. Index biographique des membres, correspondants et associés de l'Académie royale de Belgique de 1769 à 1947. Brussel 1948. Uitg. Acad.
121. Leven en werken der Zuidnederlandsche schrijvers. 3 afl., Gent 1900[-1907]. Kon. Vl. Acad.
122. Levensbeschrijvingen en portretten van Zuidnederlandsche letterkundigen. (2 nrs.). Roeselare 1886-1887.

123. PIRON (C. F. A.). Algemeene levensbeschrijving der mannen en vrouwen van België, welke zich door hunne dapperheid, vernuft, geest, wetenschappen, kunst, deugden, dwalingen of misdaden eenen naem verworven hebben, sedert de eerste tyden tot den dag van heden. Mechelen 1862.
124. SEYN (E. DE). Dictionnaire biographique des sciences, des lettres et des arts en Belgique. 2 dl., Brussel 1935-1936.
125. SEYN (E. DE). Dictionnaire des écrivains belges. Bio-bibliographie. 2 dl., Brugge 1930-1931.
126. SOURIE (L.). Vlaams letterkundig lexicon. Komen 1951.
127. VLOTEN (J. VAN). Nederlandsch dicht en ondicht der negentiende eeuw. Dl. 2, Deventer 1862.
Bloemlezing met korte biografische schets van ieder auteur.

Angillis :

128. RENS (F.). Angelus-Augustus-Eugenius Angillis; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje* voor 1871, blz. 155-157.

Avontroodt :

129. Willem-Juliaen Avondroodt; in : *De Vlaemsche School*, 1864, blz. 46-47.

Bauduin :

130. In Memoriam Hippoliet Bauduin. 5 Mei 1806 † 7 Januari 1882. Antwerpen 1892.
Blz. I-VII biografie door TH. COOPMAN.

131. SCHMOOK (G.). Boek en Bibliotheek. Afl. nr. 6. Antwerpen z. j. (1949).

Behaegel :

132. LIPPENS-BEHAEGEL (H.). Esquisse biographique de Pierre Behaegel, savant grammairien. Etude sur la part qu'il a prise au mouvement flamand; in : *Annales de la Soc. d'Emulation de Bruges*, jg. 24, 1872, blz. 179-216.

Bellens :

133. Dr. S. Ps. van J. VAN IN. Pieter Jaak Bellens en Jozef Cornelis; in : *Lyrana*, 1911, blz. 197-201.

Benninck :

134. RENS (F.). Karel Benninck; in : *Nederd. Letterk. Jaerboekje voor* 1848, blz. 158-159.

Benoit :

De belangrijkste werken over Benoit zijn :

135. CORBET (A.). Peter Benoit; leven, werk en beteekenis. Antwerpen 1943. Kon. Vl. Acad., reeks VI, nr. 67.
136. BORREN (C. VAN DEN). Peter Benoit. Brussel 1942. Coll. Nationale.
137. BLOCKX (J.). Biographie van Peter Benoit; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 70, 1904, blz. 85-150.
Een lijst van de werken over Benoit, verschenen vóór 1951, kan men vinden in :
138. BORREN (C. VAN DEN). Petrus-Leonardus-Leopoldus Benoit; in : *Biographie Nationale*, dl. 29 (T. I, fasc. 1), col. 236-266.
Men voege daaraan toe :
139. DOULIEZ (P.). Peter Benoit. Haarlem, Antwerpen, 1954. Componistenserie, 29.
140. BOLCKMANS (J.). Peter Benoit's bedrijvigheid in de Kempen; in : *De Vl. Gids*, jg. 39, 1955, blz. 753-766.
Jaren '70-'80.

A. Bergmann :

141. AUDENHAEGHE (O. VAN). Tony Bergmann; in : *De Vl. Gids*, jg. 20, 1931-1932, blz. 385-403.
142. BOERSEN (S.). Ernest Staas; in : *Zondagsblad. Bijblad van Vooruit*, jg. 3, 1917-1918, blz. 40, 47-48, 55-56, 63-64, 71-72, 79-80, 87-88, 95-96, 103-104, 111-112, 119-120, 127-128, 135-136, tweemaal 143-144, 151.
143. BOVENDAERDE (U.). „Ernest Staas” en de „Camera Obscura”; in : *'t Land van Ryen*, jg. 4, 1954, blz. 160-175.
- 143bis. CAUTER (P. E. VAN). Meester Tony Bergmann's „Ernest Staas”; in : *Rechtsk. Weekblad*, jg. 21, 15 dec. 1957, blz. 690-702.

144. FREDERICK (P.). Tony (Anton Bergmann); in : *Gentsche Studenten-Almanak*, XXII, 1880, blz. 61-81.

145. FREDERICK (P.). Tony (Anton Bergmann), Sa vie & ses œuvres; in : *Revue de Belgique*, jg. 6, dl. XVI, 1874, blz. 337-345.

146. HAGELAND (A. VAN). Folkloristische elementen bij Tony Bergmann (Ernest Staas); in : *Tijdschr. v. Gesch. en Folklore*, XV, 1952, blz. 71-87.

147. HALLEN (O. VAN DER). Tony Bergmann; in : *Vlaamsche Arbeid*, XXII, 1927, blz. 310-320; XXIII, 1928, blz. 30-41; XXIV, 1929, blz. 192-202.

148. HEREMANS (J. F. J.). (Voorwoord) in : Tony, Verspreide schetsen en novellen, Gent 1875, blz. VII-XVI.

149. KEYSER (P. DE). Tony de Vlaamse student-literator; in : *Acht en vijftigste Gentse studenten Almanak* 1952, uitg. 't Zal wel gaan, blz. 75-80.

150. LEEMPUT (L. VAN). De psychologie in „Ernest Staas”; in : *'t Land van Ryen*, jg. 4, 1954, blz. 145-153.

151. MAEGT (J. DE). Ontmoetingen. Gent 1943. Willems-Fonds, 179.

Blz. 41-57 : Tony Bergmann.

152. ROOSES (M.). Schetsenboek. Gent 1877.

Blz. 248-253 : Tony : Ernest Staas, advocaat.

- *153. STELLWAGEN (A. W.). Mr. Anton Bergmann. Haarlem 1883.

- 153bis. TIMMERMANS (F.). Tony Bergmann en Lier; in : TONY (Mr. Bergmann), *Ernest Staas (advocaat)*, Antw. 1943, blz. VII-XVII.

154. TONY. Uitg. C. H. Peeters. Ernest Staas, volledige tekst voorzien van aantekeningen. Tongeren 1936.

Blz. 7-22 : O. VAN AUDENHAEGHE, Tony's afstamming en bijzonderheden over Tony's levensloop. Een bio- en bibliographische schets.

155. WEE (H. VAN DER). Anton Bergmann als geschiedschrijver; in : *'t Land van Ryen*, jg. 4, 1954, blz. 154-159.

156. WEISGERBER (J.). Anton Bergmann; in : *Biographie Nationale*, dl. 29 (T. I, fasc. 1), kol. 271-273.

157. WULF (C. DE). Beoordeelingen over Tony Bergmann en zijne werken, verzameld en toegelicht. Antwerpen 1897.

G. Bergmann :

158. SEGERS (G.). Vader Bergmann; in : *Nederl. Museum*, 4de reeks, jg. 3, 1893, dl. 2, blz. 129-138.

Billiet :

159. BUVE (A.). Norbertus-Lodewijk Billiet, dichter en bard; in : *Annalen v. d. Oudheidk. Kring v. h. land v. Waas*, dl. 60, afl. 2, 1955, blz. 329-352.

Blieck :

160. BLIECK (F. J.). De laatste rederijkers. Uit een nagelaten handschrift; in : *Nederl. Dicht- en Kunsthalle*, jg. 9, 1887, blz. 363-385.

Autobiografie lopend tot 1842.

161. DENIJS (P. P.). F. J. Blieck. 1805-1880; in : *Vlaamsch en Vrij*, 1895, blz. 710-714.

162. DENIJS (P. P.). F. J. Blieck 1805-1880; in : *De Vl. Kunstbode*, jg. 25, 1895, blz. 442-450.

- 162bis. DENYS (P.). Over de Vlaamsche taal langs Vlaanderens grenzen en de dichter Blieck; in : *Hand. v. h. XXVIIste Ndl. Taal- en Lett. Congres* 1902, Ieper (1904), blz. 224-234.

163. STAES (J.). Frans Joseph Blieck; in : *De Vl. School*, 1875, blz. 143-145.

164. WILLEMS (L.). Blieck herdacht. Brussel z. j. Overdr. uit : *Rechtskundig Tijdschr. voor Vl. België*, IV, 1901-1902, blz. 137-146.

Blommaert :

165. [LOKEREN] (A. V[AN]). Philippe Blommaert. Gent 1871. Extr. du *Messenger des Sciences historiques de Belgique*.

166. Philippus-Maria Blommaert; in : *De Vl. School*, 1874, blz. 19.

167. RENS (F.). Jonkheer Mr. Philip-Marie Blommaert; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1872*, blz. 164-168.

Bogaerts :

168. BUSSCHER (E. DE). Félix Bogaerts. Notice biographique et

littéraire; in : *Annales de la Soc. royale des beaux-arts et de littérature, de Gand*, dl. III, 1848-1850, blz. 337-357.

169. BUSSCHER (E. DE). Félix-Guillaume-Marie Bogaerts; in : *Biographie Nationale*, II, Brussel 1868, col. 611-615.

170. BUSSCHER (E. DE). Notice sur Félix-Guillaume-Marie Bogaerts; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 28, 1862, blz. 121-152.

- *171. DUPONT (G.). Félix Bogaerts. Esquisse nécrologique; in : *Annales de l'Acad. des sciences, lettres et arts de Caen*, 1852.

- *172. LE CHANTEUR DE PONTAUMONT. Félix Bogaerts; in : *Annales de la Soc. académique de Cherbourg*, 1851.

173. Notice biographique sur Félix Bogaerts; in : *Annales de l'Acad. d'Archéol. de Belgique*, dl. 8, 1851, blz. 208-219.

Boone :

174. DESTANBERG (N.). Boone's leven en dood; in : F. A. BOONE, *Verspreide werken*, Gent 1874, blz. 9-16.

175. RENS (F.). Felix-Alfons-Marie Boone; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1872*, blz. 160-162.

Bormans :

176. LE ROY (A.). Bormans (Jean-Henri); in : *Liber Memorialis. L'Université de Liège depuis sa fondation*, Luik 1869, blz. 634-642.

177. PONCELET (E.). Jean-Henri Bormans 1801-1878; in : *Commission royale d'histoire, Livre Jubilaire*, Brussel 1934, blz. 155-161.

178. ROBYNS (O.). Jan-Hendrik Bormans; in : *Limburgsche Bijdragen*, 1907-1908, blz. 29-71.

179. VANDERHEYDEN (J. F.). De Limburger J. H. Bormans als Neerlandicus; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1955, blz. 253-290.

180. VERCOULLIE (J.). Jean-Henri Bormans; in : *Université de Gand, Liber Memorialis, Notices biographiques*, I, 1913, blz. 75-76.

181. VERDEYEN (R.). Jean-Henri Bormans; in : *Liber Memorialis. L'Université de Liège de 1867 à 1935*, dl. I, Luik 1936, blz. 196-197.

182. WILLEMS (P.). Jan Hendrik Bormans 1801 † 1878; in : *De Vl. School*, 1882, blz. 52-56, 63-65.

183. WILLEMS (P.). Notice sur Jean-Henri Bormans; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, 1881, blz. 181-237.

Boucquillon :

184. SEVENS (T.). Vlaamsche dichters en prozaschrijvers van Kortrijk (1545-1885). Kortrijk 1885.

Blz. 107-111 : Bruno-Jozef Boucquillon.

185. STAES (J.). B. J. Boucquillon; in : *De Vl. School*, 1878, blz. 70-71.

Broeckx :

186. GENARD (P.). Notice nécrologique sur M. le docteur C. Broeckx. Antwerpen 1871. Overdr. uit : *Bull. de l'Acad. d'Archéol. de Belgique*.

187. LÉBOUCQ (G.). Corneille Broeckx; in : *Biographie Nationale*, dl. 29 (T. I, fasc. 1), col. 367-369.

188. Levensschets van Dr Broeckx; in : *De Vl. School*, 1870, blz. 1-4.

189. RENS (F.). Dr C. Broeckx; in : *Nederd. Letterk. Jaarboekje voor 1870*, blz. 156-157.

190. WACHTER (P. F. DE). Notice sur la vie et les travaux de C. Broeckx. Antwerpen 1870.

Bruylants :

191. Jan Bruylants, vader; in : *Lucifer*, Tijdschr. voor tooneel, letterkunde, muziek en beeldende kunsten van Noord en Zuid, jg. 6, 2de halfjr., 1907, blz. 251-252.

de Burbure :

192. GEVAERT (F. A.). Notice sur le chevalier Léon de Burbure, membre de l'Académie; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 59, 1893, blz. 457-481.

193. GOOVAERTS (A.). Levensschets van ridder Leo de Burbure, toonzetter en geschiedschrijver. Antwerpen 1871.

Buschmann :

194. SIRET (A.). Notice sur Joseph-Ernest Buschmann; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 36, 1870, blz. 165-169.

Campens :

195. RENS (F.). Edward Campens; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1874*, blz. 151-152.

Cannaert :

196. DUYSE (P. VAN). Josef Bernard Cannaert; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1849*, blz. 160-164.

Carton :

*197. MEESTER (A. DE). Kanunnik Carton (1802-1863), stichter van het Blinden- en Doofstommen-Instituut te Brugge. Brugge (1941).

198. PUTTE (F. VAN DE). Biographie de Monsieur Charles-Louis Carton. Brugge 1864.

Ceulemans :

199. RENS (F.). Pieter Jakob Ceulemans; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1852*, blz. 159-161.

200. SN (Dr.). Ps. van J. VAN IN. Volksdichter Pieter Jacob Ceulemans; in : *Lyrana*, II, 1910, blz. 3-5.

Comeyne :

201. X.X. Petrus Constantinus Comeyne; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1857*, blz. 164-166.

Coninckx :

202. DUYSE (P. VAN). S. M. Coninckx; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1840*, blz. 127-132.

*203. PRENAU (L.), WAUTERS (E.) en STRAVEN (F.). Simon Michiel Coninckx. Letterkundige studiën. Verheerlijking. Levensschets. Sint-Truiden 1889.

Conscience :

De literatuur betreffende Conscience is nog heel wat omvangrijker dat hetgeen volgt. Het belangrijkste wordt hier evenwel medegedeeld.

204. ANSEELE (E.). Iets over 't Wonderjaar; in : *Zondagsblad, Bijblad van Vooruit*, jg. 1, 1915-1916, blz. 6, 13-14, 21-22.

205. BIE (M. DE). Letterkundige snipperingen. Brussel z. j. (1908). Blz. 84-111 : Hendrik Conscience.

206. BOCK (E. DE). Hendrik Conscience en de opkomst van de Vlaamse romantiek. Antwerpen 1943².

207. BOCK (E. DE) en ROOSBROECK (R. VAN). Hendrik Conscience.

- Twee bijdragen ter gelegenheid van de 100e verjaring van het verschijnen van „De Leeuw van Vlaanderen”. Antwerpen 1938. Volksuniv. „Herman Van den Reeck”, VI, 30.
208. BRANDEN (F. J. VAN DEN). De ouders van Conscience. Antwerpen 1913.
209. CHARLIER (G.). Henri Conscience jugé par Théophile Gautier; in : *Album Prof. Dr. F. Baur*, dl. I, Brussel 1948, blz. 154-157.
210. COOPMAN (H. T.). Conscience, koning der Vlamingen; in : *Vlaamsch Leven*, III, 1917-1918, blz. 585-590.
211. COOPMAN (T.) en MONTAGNE (V. DELA). Hendrik Conscience; in : *Mannen van beteekenis in onze dagen, levensschetsen en portretten bijeengebracht door N. C. Balsem*, XIV, Haarlem 1884, blz. 353-387.
212. DECKER (A. DE). Souvenirs de jeunesse de Henri Conscience. Brussel 1888. Overdr. uit de *Revue Générale*.
213. DECKER (P. DE). Henri Conscience; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 51, 1885, blz. 295-388.
214. DEGROOTE (G.). Wat een schrijver lijden kan. Nieuw licht op Hendrik Conscience. Amsterdam, Antwerpen 1957. Wereldbibliotheek. Wereld-Boog. Afd. Wetenschapp. Boekerij, 92.
215. DIRKX (H.). Bijdrage tot de bibliographie van de vroege drukken van Hendrik Conscience; in : *De Gulden Passer*, jg. 31, 1953, blz. 38-48.
216. DIRKX (H.). Over de eerste twee drukken van „Het wonderjaer” van Hendrik Conscience; in : *De Gulden Passer*, jg. 30, 1952, blz. 38-46.
217. DRIESEN (F.). Etude sur Henri Conscience; in : *Revue Trimestrielle*, VIII, 1855, blz. 219-229.
218. EEKHOUD (G.). Henri Conscience. Brussel z. j. (1881).
219. FRIS (V.). De bronnen van de historische romans van Conscience. Antwerpen 1913.
220. GERLO (A.). Charles De Coster en Hendrik Conscience; in : *De Vl. Gids*, jg. 38, 1954, blz. 417-425.
221. GILLIAMS (M.). Notities over Hendrik Conscience geschreven in 1923; in : *De Vl. Gids*, jg. 30, 1946, blz. 577-581.
222. HAGELAND (A. VAN). Hendrik Conscience en het volksleven. Leuven 1953. Davidsfonds.
223. HELSMOORTEEL (A.). In en om Conscience en zijn werk; in : *Onze Stam*, VII, 1913, blz. 1-16, 25-38, 169-184.
224. JACOB (A.). Conscience's Artevelde en de nationale inslag bij de historische roman; in : *De Stroom. Algemeen Maandschr. voor Vlaanderen*, I, 1918, blz. 1-44.
225. JACOB (A.). Hendrik Conscience en de Belgiese politiek; in : *De Gids*, jg. 92, 1928, dl. II, blz. 396-407.
226. LAET (J. DE). Henri Conscience; in : *Revue Générale*, jg. 19, dl. 38, 1883, blz. 577-581, 730-735, 889-894.
227. MATHYS (G.). Hendrik Conscience, zijn leven en zijne werken. 1812-1883. Gent 1890.
228. MEEUS (F.). Hendrik Conscience; in : *Jong Dietschland*, II, 1899-1900, blz. 228-258.
229. MERTENS (E.). Hendrik Conscience; in : *Nederl. Dicht- en Kunsthalle*, VI, 1884, blz. 144-230.
230. MONT (P. DE). Hendrik Conscience. Zijn leven en zijne werken. Haarlem 1883. Ook in : *Drie groote Vlamingen*, Brussel z. j., blz. 1-194.
231. MULS (J.). Antwerpen in het werk van Conscience; in : *Vlaamsche Arbeid*, VII, 1912, blz. 334-370.
232. MUYLDERMANS (J.). Conscience in zijn leven en streven; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1912, blz. 653-676.
233. OEVER (K. VAN DEN). Conscience en zijn eerste roman „In 't Wonderjaer”; in : *Vlaamsche Arbeid*, VII, 1912, blz. 276-301. Ook in : *Kritische opstellen*, Antwerpen 1913, blz. 155-172.
234. OEVER (K. VAN DEN). Een nota over Hendrik Conscience en de Grievencommissie; in : *Vlaamsche Arbeid*, VII, 1912, blz. 396-401. Ook in : *Kritische opstellen*, blz. 173-177.

235. PERSYN (J.). Gedenkdagen II. Vlaamsche bijdragen V. Brussel z. j.
Blz. 18-30 : Hendrik Conscience.
236. POLAK (H. J.). Studiën. Zutphen 1888.
Blz. 332-411 : Conscience.
237. PUTTE (A. VAN DEN). Hendrik Conscience. Enkele historische romans vergeleken met hun bronnen. Onuitg. verhandeling Lic. Wijsb. en Lett. Kathol. Univ. Leuven 1954-1955.
238. ROOSBROECK (R. VAN). Conscience's Leeuw van Vlaanderen in het tijds kader; in : *Dietsche Warande en Belfort*, 1938, blz. 489-503.
239. ROOSES (M.). Nieuw Schetsenboek. Gent 1882.
Blz. 269-356 : Hendrik Conscience.
240. ROOSES (M.). Schetsenboek. Gent 1877.
Blz. 129-144 : Hendrik Conscience.
241. SABBE (M.) E. A. Hendrik Conscience. Studiën en kritieken. Antwerpen 1913.
242. SCHMOOK (G.). Carnet de bal et fleurs fanées. Een blik in Conscience's interieur te Kortrijk, 1857-1868. Antwerpen 1951.
Overdr. uit : *Kroniek, orgaan van Stabuco*, IX, 1951.
243. SCHMOOK (G.). Conscienciana; in : *Lode Baekelmans ter eere*, dl. II, Antwerpen 1946, blz. 187-211.
244. SCHMOOK (G.). Kantteekeningen bij de genesis van „De Leeuw van Vlaanderen”; in : *Herdenking van de honderdste verjaring van het verschijnen van Hendrik Conscience's „Leeuw van Vlaanderen”* 1838-1938, Antwerpen 1938, blz. 5-21.
245. SCHMOOK (G.). De genesis van Conscience's „Leeuw van Vlaanderen”. Een recapitulatie met nieuwe bijzonderheden; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1952, blz. 949-996, en 1953, blz. 245-321.
246. SEVENS (T.). Hendrik Conscience te Kortrijk, van 1857 tot 1868. Kortrijk z. j. (1912). Overdr. *Bull. v. d. Gesch.- en Oudh. Kring*, IX, (1911-1912).
247. SIMONS (J.). Conscience, de verteller van de Kempen; in : *Dietsche Warande en Belfort*, 1912, 2de halfjr., blz. 325-342.

248. SMITS (F.). Henri Conscience et le romantisme flamand. Brussel 1943. Coll. Nationale.
249. STAES (J.). Conscience en de critiek in 1838; in : *De Vl. School*, 1888, blz. 186-188.
250. STAES (J.). Uitg. J. De Schuyter. Hendrik Conscience. Maldegem 1908.
251. STAES (J.). Hendrik Conscience. Een blik in het verledene. Antwerpen z. j. (1883).
252. STAES (J.). Hendrik Conscience en zijne volledige werken; in : *De Vl. School*, 1887, blz. 85-87.
253. S[TEGHERS] (O.). Hulde aan Hendrik Conscience! Tal van anekdoten uit het intieme leven van den grooten vlaamschen schrijver; in : *Vlaamsch Leven*, I, 1915-1916, blz. 149-151.
254. STERKENS (R.). De letterkunde in de Antwerpsche Kempen van 1830-1900. Turnhout 1935. Kon. Vl. Acad., reeks VI, nr. 56.
255. VERHELST (J.). Hendrik Conscience en „De Vriendschap” van Roeselare; in : *Nieuwe Wegen, Letterkundig Maandschr. voor ons volk*, III, 1912, blz. 67-71.
256. VLIETINCK (E.). Conscience en de politiek; in : *Dietsche Warande en Belfort*, 1912, 2de halfjr., blz. 343-349.
- Coremans :
257. CLOSSON (E.). Un Bruxellois, ami oublié de Beethoven : Victor Coremans; in : *Revue musicale*, jg. 9, 1927-1928, blz. 22-32.
258. CUVELIER (J.). Victor-Amédée-Jacques-Marie Coremans; in : *Biographie Nationale*, dl. 29 (T. I, fasc. 2), col. 481-486.
259. RAHLENBECK (C.). Un centenaire bruxellois. Le docteur Coremans; in : *Revue de Belgique*, jg. 34, 2de reeks, dl. 34, 1902, blz. 351-364.
260. RENS (F.). Dr V. Coremans; in : *Nederd. Letterk. Jaarboekje voor 1873*, blz. 154-156.
261. T[HIELT] (J. V[AN]). Dood van Doctor Coremans; in : *De Zweep*, jg. 4, nr. 44, 3 nov. 1872.

Cornelis : zie nr. 133.

Cornelissen :

262. [DUYSE (P. VAN)]. Levensbericht van Norbert Cornelissen. z. p. n. j.
263. QUETELET (A.). Notice sur Egide-Norbert Cornelissen; in : *Bull. de l'Acad. royale de Belgique*, XVII, dl. I, 1850, blz. 454-486.
264. VELDE (A. J. J. VAN DE). Norbert Cornelissen en zijn tijd; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1952, blz. 847-881.

Courtmans :

265. RENS (F.). Johan Batist Courtmans; in : *Nederd. Lett. Jaerboekje voor 1857*, blz. 166-170.
266. SNELLAERT (F.). Jean-Baptiste Courtmans; in : *Biographie Nationale*, dl. IV, col. 429-431.

Courtmans-Berchmans :

267. COURTMANS (E.). Over vrouwe Courtmans; in : *Debat*, II, 1947, blz. 108-114.
268. HOORDE-DE KONINCK (J. VAN). Vrouwe Courtmans-Berchmans, haar leven en hare werken. Betooging van 14 mei 1883. Gent 1883.
269. LATEUR (F.). Over vrouwe Courtmans; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1911, blz. 559-575.
270. Mevrouw Courtmans, geb. Joanna Desideria Berchmans; in : *De Vl. Kunstbode*, XXV, 1895, blz. 145-147.
271. MOGUEZ (E. H.). La manifestation de Maldeghem; in : *Revue de Belgique*, jg. 15, dl. 44, 1883, blz. 101-106.
272. PEE (J.). Mevrouw Courtmans. Een letterkundige studie. Lokeren 1933.

Cracco :

273. De wel. Eerw. Heer D. Cracco; in : *De Vl. School*, VI, 1860, blz. 47-48.
274. DUYSE (P. VAN). De Eerweerde Heer D. Cracco; in : *De Vl. School*, I, 1855, blz. 43-45.

*275. MARECHAL (G.). D. Cracco; in : *De Mandel*, mei-sept. 1938.

276. MEERSCH (A. VAN DER). Cracco (Dominique); in : *Biographie Nationale*, dl. IV, col. 471-474.
277. RENS (F.). Dominicus Cracco; in : *Nederd. Lett. Jaerboekje voor 1861*, blz. 157-159.
278. REYNAERT (E.). De letterkunde te Roeselare. Overzicht met bloemlezing. Roeselare 1956.
Blz. 24-26 : Domien Cracco.

Dautzenberg :

279. BEUGHEM (A. E. VAN). Johan Michel Dautzenberg 1808-1869. Schets van zijn strijd op taal- en letterkundig gebied. Brussel 1935. Kon. Vl. Acad., reeks VI, nr. 57.
280. BOUCHERIJ (J.). De dichter Johan Michiel Dautzenberg. Bij de honderdste verjaring zijner geboorte (1808-6 December-1908); in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1908, blz. 873-920.
281. DRIESSCHE (E. VAN). Lofrede... bij de onthulling van het praalgraf des dichters J. M. Dautzenberg te Elsene, 23 Sept. 1872. Brussel z. j. Opgenomen in : *Redevoeringen en Toespraken*, Antwerpen 1895, blz. 18-26.
282. KNIPPENBERG (H. H.). Letterkundigen uit Limburg. Johan Michiel Dautzenberg; in : *De Bronk*, jg. 3, 1956, blz. 148-149.
283. OEVER (K. VAN DEN). Over en rond J. M. Dautzenberg (1808-1869). Eene inleiding op zijne verhouding tot de Vlaamsche letterkunde; in : *Vlaamsche Arbeid*, IV, 1908-1909, blz. 161-169. Ook in : *Kritische opstellen*, Antwerpen 1913, blz. 205-214.
284. RENS (F.). Johan-Michiel Dautzenberg; in : *Nederd. Lett. Jaerboekje voor 1870*, blz. 150-152.
285. SABBE (M.). Dautzenbergiana; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1922, blz. 1141-1172.
286. SAUWEN (A.). Levensbericht en inleiding in : DAUTZENBERG (J. M.), Bloemlezing, Brussel 1908.
287. SCHOLS (L.). Johan Michiel Dautzenberg; in : *Public. de la Soc. Hist. et Archéol. dans le duché de Limbourg*, VI, 1869, blz. 568-574.

288. SERMON (H.). J. M. Dautzenberg; in : *Noord en Zuid*, VI, 1869, blz. 313-317.
289. STINISSEN (J.). Jan Michiel Dautzenberg; in : *De Vl. Kunstbode*, jg. 39, 1909, blz. 31-41.
290. SWERTS (L.). Dat oude land. Tongeren 1941.
Blz. 45-60 : De onbekende Jan Michiel Dautzenberg.
291. VANNES (G.). Het standpunt van Johan Michel Dautzenberg ten opzichte van de germanismen; in : *Belg. Tijdschr. v. Filol. en Gesch.*, XVIII, 1939, blz. 427-435.
292. VERMEYLEN (A.). Jan Michiel Dautzenberg; in : *100 groote Vlamingen*, Antwerpen z. j. (1941), blz. 311-313.
293. WILLEMS (P.). Dautzenberg herdacht; in : *De Toekomst*, 3de reeks, jg. 3, 1869, blz. 457-466.

David :

294. BOSCHMANS (M.). Kanunnik J. B. David; in : *'t Land van Ryen*, I, 1951, blz. 158-173 en II, 1952, blz. 3-20.
295. Catalogue de la bibliothèque de feu M. le chanoine David, professeur de l'Université catholique de Louvain. (Leuven 1866).
Bevat blz. I-IV een „Notice” over leven en werk van David.
296. CLAEYS (H.). Hoogleraar Jan David; in : *Jaarboek v. h. Davidsfonds voor 1890*, Leuven 1890, blz. 102-128.
297. DAVID (J. B.). Uitg. J. Muyltermans. Redevoeringen. Roeselare, Brussel 1908.
Blz. 5-26 : Jan-Baptist David.
298. GITSBERG (R. C.). Twee pioniers van het eerste uur. J. Fr. Willems. J. B. David. Roeselare z. j. (1947?).
299. HEREMANS (J. F. J.). J. B. David; in : *Nederl. Museum*, 1881, dl. I, blz. 43-63.
300. HEREMANS (J. F. J.). Levensbericht van Prof. J. B. David; in : *Levensberichten der afgestorven medeleden van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde. Bijlage tot de Handelingen van 1868*, Leiden 1868, blz. 232-247.
301. Hulde aan de nagedachtenis van J.-B. David. Leuven 1867. Uitg. Met Tijd en Vlijt.

302. JAGER (A. DE). Herinnering aan den hoogleeraar David. Voorgedragen op het XIe Taal- en Letterkundig Congres te Leuven. Antwerpen 1869. Overdr. uit : *De Toekomst*, 3de reeks, jg. 3.
303. JANSSEN (A.). J.-B. David; in : *100 groote Vlamingen*, Antwerpen z. j. (1941), blz. 303-305.
304. LAFORET (N. J.). Discours prononcé... après le service funèbre ... pour le repos de l'âme de Monsieur J. B. David; in : *Annuaire de l'Univ. cathol. de Louvain*, jg. 31, 1867, blz. 281-311.
305. MOROY (R.). Hoogleraar Jan David en dichter Prudens Van Duyse; in : *Het Belfort*, jg. 5, 1890, dl. 1, blz. 440-450.
306. MOROY (R.) en J. VAN DEN WEGHE. Het leven en de werken van kanunnik J.-B. David. Lier z. j. Davidsfonds, nr. 31.
307. NEVE (F.). Discours prononcé le 4 mai 1866, après les obsèques de Monsieur le chanoine J. B. David; in : *Annuaire de l'Univ. cathol. de Louvain*, jg. 31, 1867, blz. 312-339.
308. NOLET DE BRAUWERE VAN STEELAND (J.). Nalezing over hoogleeraar J. B. David. Antwerpen 1867.
309. RENS (F.). Johannes-Baptista David; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1867*, blz. 138-146.
310. SNELLAERT (F. A.). Notice sur Jean-Baptiste David; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 33, 1867, blz. 99-107.
311. TICHELEN (H. VAN). Vóór honderd jaar... Twee Vlaamse vrienden op reis naar Moskow. Prof. Jan David en Jan Nolet de Brauwere van Steeland; in : *De Toerist*, jg. 28, 1949, blz. 8-12, 28-37, 90-94, 146-150, 200-203, 223-227, 301-304, 498-504.
312. WILLEMS (P.). De verdiensten van hoogleeraar J.-B. David in het gebied der Nederlandsche taal- en letterkunde. (Redevoering uitgesproken bij de plechtige onthulling van Davids borstbeeld den 16 Dec. 1866). Leuven z. j. (1867).
313. WILS (L.). Kanunnik Jan David en de nationale gedachte in de Vlaamse beweging; in : *Vrijheid en Recht. Orgaan v. d. Christelijke Unie v. leraars bij het rijksonderwijs*, VI, 1954, blz. 24-35.

314. WILS (L.). Kanunnik Jan David en de Vlaamse Beweging van zijn tijd. Leuven 1957. Davidsfonds, Keurreeks, 67.

315. WILS (L.). Kanunnik Jan David (1801-1866) in de Vlaamse Beweging; in : *Dietsche Warande en Belfort*, 1956, blz. 105-112.

David-Van Peene :

316. Mevrouw David geboren Mathilda Van Peene; in : *De Vl. Kunstbode*, jg. 25, 1895, blz. 97-98.

Davidts :

317. BOLS (J.). Michiel Davidts; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1908, blz. 213-257.

De Baets :

318. Pieter De Baets; in : *De Vl. School*, 1876, blz. 14.

De Busscher :

319. DEREUME (A.). Notices bio-bibliographiques sur quelques imprimeurs, libraires, correcteurs, compositeurs, fondeurs, lithographes, etc., qui se sont fait connaître à divers titres, principalement comme auteurs; avec indication de leurs portraits. Brussel 1859.

Blz. 15-16 : De Busscher (Edmond).

320. SIRET (A.). Edmond De Busscher; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 49, 1883, blz. 389-399.

De Cort :

321. HEREMANS (J. F. J.). Frans De Cort; in : *Nederl. Museum*, 1878, dl. I, blz. 53-64.

322. LEOPOLD (L.). Een treurig verlies. Frans De Cort; in : *De Eendracht*, jg. 32, 1878, blz. 225-228.

323. MULDER (H.). Frans De Cort (1834-1878); in : *Vlaamsch en Vrij*, 1895, blz. 382-384.

324. OEVER (K. VAN DEN). Frans De Cort; in : *Vlaamsche Arbeid*, I, 1905-1906, blz. 17-27. Ook in : *Kritische opstellen*, Antwerpen 1913, blz. 193-204.

325. Onthulling van het borstbeeld van Frans de Cort; in : *Nederl. Dicht- en Kunsthalle*, jg. 18, 1895-1896, blz. 245-252.

Redevoeringen van H. Aernouts, P. De Mont, G. De Meulemeester.

326. ROOSES (M.). Schetsenboek. Gent 1877.
Blz. 168-198 : Frans De Cort.

327. SABBE (M.). Frans De Cort; in : F. DE CORT, Lieder en gedichten, Brussel 1912, blz. III-XX.

328. SCHMIDT (E. W.). Bij de 100^e verjaring der geboorte van Frans De Cort; in : *De Vl. Gids*, jg. 22, 1933-1934, blz. 455-473.

329. SLEECKX [D.]. Frans Jozef de Cort; in : *De Toekomst*, 5de r., jg. 2, 1878, blz. 94-96.

330. T'SJOEN (E. H.). Frans De Cort; in : *Nederl. Dicht- en Kunsthalle*, jg. 11, 188-1889, blz. 470-481.

De Cuyper :

331. Leonard De Cuyper; in : *De Vl. School*, 1870, blz. 20-21.

De Decker :

332. BOCHART (E.). Biographies des membres des deux Chambres législatives. Session 1857-1858. Dl. II, Brussel 1858.
Blz. 24/1-24/4 handelen over De Decker.

333. BONIFACE (J.). Hommes et doctrines du parti catholique. Dl. III. Le parti épiscopal. Brussel 1857.
Geen biografische studie maar bevat wel iets betreffende De Decker.

334. MONT (P. DE). P. De Decker, gewezen Belgisch minister; in : *De Toekomst*, 7de reeks, jg. 5, 1891, blz. 169-172.

335. PIOT (C.). Notice sur Pierre-Jacques-François De Decker, membre de l'Académie; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 58, 1892, blz. 215-284.

336. ROGER (P.) en CH[ENEDOLLE] (C. DE). Mémoires et souvenirs sur la cour de Bruxelles et sur la société belge, depuis l'époque de Marie-Thérèse jusqu'à nos jours. Brussel 1856.
Blz. 399-402 : M. De Decker.

337. Anoniem necrologisch artikel zonder titel, in : *Précis historiques*, 1891, blz. 97-102.

338. Bibliografie van De Decker; in : *Académie royale de Belgique. Notices biographiques et bibliographiques*, Brussel 1887, blz. 310-313.

De Deyn :

339. RENS (F.). Pieter-Jozef De Deyn; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1873*, blz. 144-145.

De Foere :

340. DUYSE (P. VAN). Leo de Foere; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1852*, blz. 141-145.

De Geyter :

341. BRIJS (A.). Julius De Geyter. Zijn leven en zijn werk; in : *Vlaamsch Leven*, I, 1915-1916, blz. 416-419, 428-430, 442-443.

D Grove :

342. POTTER (F. DE). J.-B. De Grove; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1869*, blz. 148-149.

De Haerne :

343. SCHAEPMAN. Mgr. De Haerne; in : *Het Belfort*, X, 1895, dl. II, blz. 133-138.
344. SEVENS (T.). Mgr. De Haerne, huisprelaat van Zijne Heiligheid den Paus, gewezen lid van het Nationaal Congres, volksvertegenwoordiger, enz. Naar ambtelijke stukken en familiepapieren bewerkt. Kortrijk 1891.

De Hoon :

345. RENS (F.). Joost-Frans De Hoon; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1868*, blz. 147-149.

De Jaegher :

346. RENS (F.). Frans De Jaegher; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1853*, blz. 176-178.

J. De Jonghe :

347. RENS (F.). Prof. J. A. De Jonghe; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1862*, blz. 158-159.

Th. De Jonghe :

348. SERRURE (C. P.). Theodoor De Jonghe. (Gent 1860).

De Laet :

349. A Messieurs les président et membres de la Chambre des représentants. Le dossier de Monsieur Jan De Laet représentant des communes rurales de l'arrondissement d'Anvers. Publié par les soins de l'Association libérale et constitutionnelle d'Anvers. Antwerpen 1876.
350. HOVE (E. VAN). Jan De Laet als letterkundige; in : *Het Belfort*, XIII, 1898, blz. 366-376.
351. JACOB (A.). Fransche verzen van Johan Alfried De Laet; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1914, blz. 91-97.
352. Jan Delaet en zijn slachtoffer Jan van Ryswyck. Historisch verhaal uit onze tijden. (Antwerpen) z. j.
353. LEBROCQUY (G.). Types et profils parlementaires. Dl. II. Elsene (Brussel) 1874.
Blz. 207-210 : M. Delaet.
354. MONT (P. DE). Jan De Laet; in : *De Toekomst*, 7de reeks, jg. 5, 1891, blz. 214-219.
355. MOROY (R.). Jan De Laet als letterkundige; in : *Het Belfort*, XIII, 1898, blz. 615-621.
356. OEVER (K. VAN DEN). Over Johan Alfried De Laet; in : *Vlaamsche Arbeid*, X, 1919-1920, blz. 149-156.
357. SNIEDERS (A.). Johan-Alfried De Laet; in : *Jaarboek Kon. Vl. Acad.* 1892, blz. 67-102.

Delcroix :

358. COOPMAN (T.). Rede, bij de lijkplechtigheid van den heer Désiré Delcroix; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1887, blz. 201-204.
359. W. V. D. Désiré Delcroix; in : *De Vl. School*, 1870, blz. 44-46.

Delecourt :

360. ALBERDINGK THIJM (J. A.). Levensbericht van Victor Hubert Delecourt (Vanden Hove); in : *Hand. der Jaarlijksche alg.*

verg. v. d. Mij. van Nederl. Lett. te Leiden, 1854, *Levensberichten*, blz. 39-49.

361. DUYSE (P. VAN). Victor-Humbert Delecourt (Van den Hove); in : *Nederd. Lett. Jaerboekje voor 1854*, blz. 163-172.
362. SAINT-GENOIS (J. DE). V. H. J. Delecourt; in : *Messenger des sciences historiques*, 1853, blz. 505-506.
363. VANNES (G.). Delecourt en de toenadering tot het Nederduits (Platduits); in : *Tijdschr. v. levende talen*, jg. 12, 1946, blz. 49-53.

Delepierre :

364. CUVELIER (J.). Joseph-Octave Delepierre; in : *Biographie Nationale*, dl. 29 (T. I, fasc. 2), col. 535-537.
365. T[RUEBNER] (N.). Joseph Octave Delepierre. Born, 12 March 1802; Died, 18 August 1879. In Memoriam. Z. p. n. j.

Delgeur :

366. GENARD (P.). Levensschets van Dr. Lodewijk Delgeur; in : *Jaarboek Kon. Vl. Acad.* 1890, blz. 101-132.

de Maere d'Aertrycke (1) :

367. GITTEE (A.). Baron de Maere d'Aertrycke; in : *Tijdschr. v. h. Willems-Fonds*, VI, 1901, dl. II, blz. 307-311.
368. In memoriam Baron de Maere d'Aertrycke, 30 Januari 1826-7 October 1900. Gent 1901.
369. PRAYON-VAN ZUYLEN (A.). Een Vlaamsch edelman. Baron de Maere d'Aertrycke; in : *Jaarboek Kon. Vl. Acad.* 1902, blz. 119-159.
370. SABBE (J.). Baron Aug. de Maere van Aertrijcke; in : *Germania*, III, 1900-1901, blz. 7-14.

De Pauw :

371. HOUTTE (H. VAN). Le baron Napoléon de Pauw 1835-1922; in : *Commission royale d'histoire. Livre Jubilaire*, Brussel 1934, blz. 229-233.

(1) Te rangschikken vóór Mathot.

372. WILLEMS (L.). Levensschets van Napoleon De Pauw; in : *Jaarboek Kon. Vl. Acad.* 1935, blz. 127-143.

De Potter :

373. BROECKAERT (J.). Frans De Potter en zijne werken; in : *Jaarboek Kon. Vl. Acad.* 1906, blz. 121-188.
374. BULTYNCK (A. V.). Verslag over de feestelijke betooging ter eere van Fr. De Potter & H. Claeys op 22sten November 1886. Gent 1887.
375. CRICK (J.). Dr. F. A. Snellaert .Dr. Guislain. Frans De Potter. Florimond Van Duyse. Sint-Amandsberg-Gent (1948). Uitg. Campo Santo, nr. 4.
376. J. B. Frans De Potter; in : *De Vl. Kunstbode*, XXV, 1895, blz. 395-396.
377. J. B. Frans De Potter; in : *Vlaamsch en Vrij*, 1895, blz. 614.
378. SIFFER (A.). Frans De Potter; in : *Dietsche Warande en Belfort*, 1904, 2de halfjr., blz. 327-358.

L. De Potter :

379. RENS (F.). Lodewijk De Potter; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1870*, blz. 154-156.

De Ram :

380. THONISSEN (J. J.). Notice sur la vie et les travaux de Monseigneur Pierre-François-Xavier De Ram; in : *Annuaire de l'Académie royale de Belgique*, jg. 32, 1866, blz. 105-194.

De Schepper :

381. BROECKAERT (J.). August De Schepper; in : *Oudh. Kring v. Dendermonde, Gedenkschriften*, 2de reeks, dl. XII, 1906, blz. 171-182.

De Simpel :

382. DUYSE (P. VAN). David De Simpel; in : *Nederd. Lett. Jaerboekje voor 1852*, blz. 151-158.

B. De Smet :

383. RENS (F.). Bernard De Smet; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1869*, blz. 152-154.

H. De Smet :

384. RENS (F.). Hendrik De Smet; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1872*, blz. 168-169.

Destanberg :

385. H[OORDE] (J. V[AN]). Napoleon Destanberg; in : *De Eendracht*, jg. 30, 1875-1876, blz. 21.
386. Napoleon Destanberg; in : *Lucifer*, jg. 6, 2de halfjr., 1907, blz. 187.
387. VRIESE (L. DE). De volksschrijver Napoleon Destanberg, zijn leven en zijne werken; in : *Willems-Fonds. Antwerpen, Volksvoordrachten van 1875-1876*, Antwerpen z. j., blz. 243-265.
388. VRIESE (L. DE). De volksdichter Napoleon Destanberg herdacht; in : *Zondagsblad. Bijblad van Vooruit*, jg. 1, 1915-1916, blz. 369-370, 377-378, 385-386, 393-394, 401-402, 409-410, 417-418, 425-426, 433-434, 441-442.

De Stoop :

389. RENS (F.). Frans De Stoop; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1867*, blz. 155-156.

Devenyn :

390. DAMBRE (O.). Mijn grootvader Jan Baptist Devenyn herdacht; in : *Vlaamsche Arbeid*, jg. 25, 1930, blz. 426-431.
391. OPSOMER (J. A.) en K. L. TERNEST. Lykreden uitgesproken op het graf van den heer J. B. Devenyn, overleden te Denterghem den 16 November 1866. Tielt 1866.
392. RENS (F.). Johan-Baptist Devenyn; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1867*, blz. 156.

De Voght :

393. MUYLDERMANS (J.). Leven en werken van Petr. Frans De Voght, leeraar in 't Klein Seminarie te Mechelen (1810-1895); in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1910, blz. 657-696.

De Vos :

394. RENS (F.). Frans De Vos; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1860*, blz. 150-154.

395. R[ENS] (F.). Frans De Vos; in : *De Eendragt*, jg. 13, 1858-1859, blz. 97-98.

D'Hulster :

396. BLOMMAERT (PH.). De Nederduitsche schrijvers van Gent. Gent 1861.
Blz. 415-420 : Leo D'Hulster.
397. DUYSE (P. VAN). Leo D'Hulster; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1844*, blz. 163-171.
398. F. V. Léon D'Hulster; in : *Biographie des hommes remarquables de la Flandre Occidentale*, dl. III, Brugge 1847, blz. 160-161.
399. D'Hulster (Léon); in : *Annuaire de l'enseignement moyen*, II, 1850, blz. 146.

D'Huygelaere :

400. RENS (F.). Honoré d'Huygelaere; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1868*, blz. 158.

Diricksens (Eugeen Zetternam) :

401. Begrafenis van Eugeen Zetternam; in : *De Vl. School*, I, 1855, blz. 122-127.
402. BRANDEN (F. J. VAN DEN). Eugeen Zetternam volksschrijver, 1826-1855. Antwerpen 1905².
403. BROECK (J. VAN DEN). Eugeen Zetternam, proleet en schrijver; in : *Dietsche Warande en Belfort*, 1952, blz. 298-305.
404. CALLANT (E.). Een kunstenaarsleven. Gent 1882.
405. COSIJN (A. J.). Over Zetternam als volksschrijver; in : *Jaarboek v. h. Willems-Fonds voor 1870*, Gent 1869, blz. 158-175.
406. CUYCK (F. VAN). Eugeen Zetternam. 1826-1855; in : *Nederl. Museum*, 4de reeks, jg. 2, 1892, dl. 2, blz. 21-34, 84-100.
407. GENARD (P.). Eugeen Zetternam; in : *De Vl. School*, I, 1855, blz. 121-122.
408. KOCK (M. DE). Zetternam en het sociale probleem in Vlaanderen; in : *Nieuw Vl. Tijdschr.*, VII, z. j., blz. 958-975.

409. RENS (F.). Eugeen Zetternam; in : *Nederd. Lett. Jaerboekje voor 1856*, blz. 166-170.

410. STECHER (J.). Eugène-Josse-Joseph Diricksens; in : *Biographie Nationale*, dl. VI, Brussel 1878, col. 79-82.

Dirks :

411. SIFFER (A.) en KERCKHOFS (P.). Pater Servatius Dirks. Gent 1887.

Dodd :

412. COOPMAN (T.). Levensschets van Geeraard-Jan Dodd; in : *Jaarboek Kon. Vl. Acad.* 1890, blz. 69-100.

Doornaert :

413. SEVENS (T.). Vlaamsche dichters en prozaschrijvers van Kortrijk (1545-1885). Kortrijk 1885.
Blz. 81-84 : Armand J. Doornaert.

Driessens :

414. BERGEN (E. VAN). Victor Driessens; in : *Noord- en Zuid-Nederl. Tooneel-almanak voor 1877*, blz. 162-176.

415. FAASSEN ROSIER [P.]. Mijn leven. Auto-biographie. Rotterdam z. j.
Blz. 68-81 handelen over V. Driessens.

Dufranne :

416. DUFRANNE (A.). Le libre examen et le dogme catholique, précédé d'une notice biographique et des discours prononcés sur sa tombe par MM. De Keyser, Descamps, Langlois, Willems, Billen, Moyson, Em. Van Cleemputte et Ch. Potvin. Brussel 1859.

Dujardin :

417. S[PILBEECK] (D. V[AN]). Edward Dujardin; in : *De Vl. School*, 1882, blz. 133-135.

Du Moulin :

418. DAEMS (S. D.). Ter zalige gedachtenis van Vincentius Josephus

Du Moulin. Herentals 1875. Overdr. uit : *Het Kempenland*, 20 febr. 1875.

419. STERKENS (R.). De letterkunde in de Antwerpsche Kempen van 1830-1900. Turnhout 1935. Kon. Vl. Acad., reeks VI, nr. 56.

Blz. 188 : V. J. du Moulin.

Duvillers :

420. ES (F. VAN). Pastoor Constant Duvilliers (1803-1885), folklorist en folkloristische figuur; in : *Oostvl. Zanten*, jg. 24, 1949, blz. 1-33.

421. MUYLDERMANS (J.). Constant Duvillers (1803-1885). Zijn leven en zijne schriften; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1928, blz. 148-202.

422. Pastor Duvillers; in : *De Vl. Wacht*, VII, 5 april 1885, blz. 163-165.

Ecrevisse :

423. KNIPPENBERG (H. H.). Letterkundigen uit Limburg. Pieter Ecrevisse; in : *De Bronk*, jg. 3, 1956, blz. 344-345.

424. Levensbericht van Pieter Ecrevisse; in : *Public. de la Soc. hist. et archéol. dans le duché de Limbourg*, dl. XVI, 1879, blz. 516-521.
Korte autobiografie, overgemaakt door J. Habets.

425. SANGERS (W.). Pieter Ecrevisse, de Limburgse Conscience. Maaseik z. j.

426. SWERTS (L.). Dat oude land. Tongeren 1941.
Blz. 61-78 : De raadselachtige Pieter Ecrevisse.

Geelhand :

427. BURBURE (A. DE). F. J. Geelhand de Merxem et Dambrugge, un grand philanthrope anversois du XIXe siècle; in : *De Schakel, Tijdschr. Antwerpse Kring voor familie-kunde*, VII, 1952, blz. 68-72.

428. Der nagedachtenis van den edelen burger Jonkheer Ferdinand Joseph Geelhand, den 8n van Sprokkelmaand 1855 overleden te Antwerpen. Antwerpen (1855).

429. RIJSWIJCK (J. VAN). Hulde aan de dierbare nagedachtenis van Ferdinand Joseph Geelhand, heer van Merxem en Dambrugge, Ridder van den Nederlandschen Leeuw, prent- en muntverzamelaar, binnen de Scheldestad overleden op 8 Februarij 1855. Met deszelfs levensschets en eenen oogslag op zijn vermaard penning-cabinet. Antwerpen 1856.

Génard :

430. ESSEN (L. VAN DER). Pierre Génard 1830-1899; in : *Commission royale d'histoire, Livre Jubilaire*, Brussel 1934, blz. 234-238.
431. GEUDENS (E.). P. Génard, archiviste honoraire d'Anvers. Notice biographique; in : *Bull. de l'Acad. royale d'Archéol. de Belgique*, 5de reeks, I, 1898-1900, blz. 591-601.
432. (Notice bibliographique de Pierre-Marius-Nicolas-Jean Génard); Acad. royale de Belgique. Overdr. uit de *Bibliographie Académique*, uitg. 1896, Brussel 1897, blz. 708-723.
433. PRIMS (F.). Antwerpiensia 1930 (Vierde Reeks). Antwerpen 1931.
Blz. 143-151 : Archivaris Pieter Génard (27 April 1830-3 Maart 1899).
434. ROOSES (M.). Levensschets van Petrus Génard; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 68, 1902, blz. 247-258.
435. SEGERS (G.). In memoriam. Vooraanstaande figuren uit den Vlaamschen taalstrijd en de Nederlandsche letterkunde. Hoogstraten 1923.
Blz. 103-131 handelen over Génard.
436. SERMON (H.). Peeter Génard; in : *Jaarboek Kon. Vl. Acad.*, XIV, 1900, blz. 75-101.
Zie ook nr. 1378.

Gerrits :

437. Lodewijk Gerrits; in : *De Vl. School*, 1873, blz. 139-140.
438. RENS (F.). Lodewijk Gerrits; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1874*, blz. 152-154.
439. SNIEDERS (A.). In 't vervallen huis. Drie herinneringen uit den jongelingstijd. Antwerpen 1877.

Blz. 153-179 : Lodewijk Gerrits. Herinneringen uit het Vlaamsche leven.

Gevaert :

440. CALLANT (E.). August Gevaert; in : *Zondagsblad. Bijblad van Vooruit*, jg. 1, 1915-1916, blz. 435-437, 443-444.
441. CASEMBROOT (J. L. DE). François Auguste Gevaert; in : *Dietsche Warande*, n. r., jg. 3, 1890, blz. 309-319.
442. DUBOIS (L.). Notice sur F.-A. Gevaert; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 96, 1930, blz. 97-147.

Gezelle :

De omvang van de Gezelle-literatuur deed er me van afzien zelfs selectief te werk te gaan. De publicaties van vóór 1930 werden overigens opgenomen in : *Guido Gezelle Bibliographie*, door P. ARENTS, met medewerking van A. Pols, Antwerpen, 1930; overdr. uit : *Mededeelingen van de Stedelijke Hoofdbibliotheek*, III, 1930. Voor hetgeen daarna verschenen is raadplege men de lopende bibliografie in de tijdschriften.

Het belangrijkste werk betreffende Gezelle in de jaren '50 blijft :

443. BAUR (F.). Uit Gezelle's leven en werk. Leuven 1930. Davidsfonds, 232.

Guislain : Zie nrs. 375 en 514.

444. BRIERRE DE BOISMONT (A.). Esquisses de médecine mentale. Joseph Guislain. Sa vie et ses écrits. Parijs 1867.
445. BURGGRAEVE [A.]. Etudes médico-philosophiques sur J. Guislain. Brussel 1867.
446. ELAUT (L.). Joseph Guislain, medikus van formaat, filantroop en flamingant; in : *Hand. v. d. Zuidnederl. Mij. v. Taal- en Letterk. en Gesch.*, IX, 1955, blz. 65-79.
- *447. MASOIN (P.). L'œuvre de Guislain; in : *Livre Jubilaire de la Soc. de Médecine Mentale de Belgique*, Brussel 1920.

Hansen :

448. Dr. C. J. Hansen; in : *De Vl. Kunstbode*, jg. 25, 1895, blz. 591-593.

449. HENOT (A.). Leven en streven van Dr. C. J. Hansen. Antwerpen 1899.
450. SCHUETT (H.). Die „Aldietsche Beweging“ C.-J. Hansen's und ihr Verhältnis zum Niederdeutschen. Ein Beitrag zur Geschichte der niederdeutsch-flämischen Kulturbeziehungen im 19. Jahrhundert. Hamburg 1938. Aus Hansischem Raum, 7.
451. SEGERS (G.). Dr. Constant-Jacob Hansen 1833-1910; in : *Jaarboek Kon. Vl. Acad.* 1919-1920, blz. 245-267.
452. VERHULST (R.). Dr. C. J. Hansen; in : *Vlaamsch en Vrij*, 1895, blz. 758-762.
453. VERHULST (R.). Dr. C. J. Hansen; in : *Letterkundige bundel van „Elck wat wils“*, Antwerpen 1895, blz. 8-14.
454. WATTEZ (O.). Dr. C. J. Hansen. Reisbrieven uit Dietschland en Denemark; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1931, blz. 615-626.
455. WYNDAELE (P.). Dr. Constant Jacob Hansen herdacht (4 Oct. 1833-14 April 1910); in : *De Vl. Gids*, jg. 22, 1933-1934, blz. 35-39, 74-77.

Hendrickx :

456. [GENARD (P.)]. Aanteekeningen over den dichter Hendrickx; in : J. HENDRICKX, *De Machabeën*, Antwerpen 1892², blz. 5-11.
457. MONTAGNE (V. A. DELA). N. J. Hendrickx; in : *Nederl. Dichten en Kunsthalle*, II, 1879-1880, blz. 58-59.
458. SNIEDERS (A.). De zolder van dichter Hendrickx; in : *Dietsche Warande*, n. r., VI, 1893, blz. 5-25.

Heremans :

- *459. BLANCQUAERT (E.). J. F. J. Heremans. Rede bij de dies natalis-herdenking van de Universiteit te Gent, voor het studenten-corps, in de Minardschouwburg op 21. XI. 34. Z. p. n. j.
460. CORNETTE (A.). Dr J. F. J. Heremans; in : *De Toekomst*, 6de reeks, jg. 3, 1884, blz. 215-220.
461. FREDERICQ (P.). J.-F.-J. Heremans; in : *L'Université de Gand, Liber Memorialis*, Notices biographiques, dl. I, 1913, blz. 159-164.

462. In memoriam J. F. J. Heremans. 27 Januari 1825-13 Maart 1884. Gent z. j. (1884).
463. NOLET DE BRAUWERE VAN STEELAND (J.). Dr. J. F. J. Heremans en diens scheppingen op taal- en letterkundig gebied. Amsterdam 1882.
464. ROERSCH (L.). Jakob Heremans; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, 1886, blz. 229-256.
465. R[OGGHE] (W.). Professor J. F. J. Heremans; in : *Nederl. Museum*, 2de reeks, I, 1884, (dl. I), blz. 5-16.

Hiel :

466. BACCAERT (H.). Emanuel Hiel, zijn leven en zijn werk. Antwerpen 1909.
467. Emmanuel Hiel; in : *De Vl. Kunstbode*, jg. 25, 1895, blz. 154-155.
468. GIJSSELS (W.). Emanuel Hiel; in : *Vlaamsch Leven*, III, 1917-1918, blz. 8-12.
469. OMEROS. Ps. van H. HIEL. Hieliaden ofte uilenspiegelarijen van dichter Emanuel Hiel. Antwerpen 1929.
470. PRAYON-VAN ZUYLEN (A.). Emanuël Hiel; in : *Jaarboek Kon. Vl. Acad.*, XIV, 1900, blz. 102-115.
471. ROOSES (M.). Schetsenboek. Gent 1877.
Blz. 222-247 : E. Hiel. Gedichten.
472. SABBE (M.). Benoit en Hiel; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1934, blz. 749-756.
473. WATTEZ (O.). Emanuel Hiel herdacht bij de vijf en twintigste verjaring van zijn overlijden; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1924, blz. 877-892.
474. WILLEMS (L.). Emmanuel Hiel. Brussel 1899. Overdr. uit : *Revue de Belgique*, III, 1899, blz. 193-206.

Hofman :

475. HOORDE (J. VAN). J. B. J. Hofman van Kortrijk. Zijn leven en zijne werken. Gent 1876.
476. SEVENS (T.). Vlaamsche dichters en prozaschrijvers van Kortrijk (1545-1885). Kortrijk 1885.

Blz. 56-62 : Jan-Baptist-Jozef Hofman.

Huys :

477. STRUBBE (E. I.). Victor Huys als taalparticularist in 1858; in : *Biekorf*, jg. 59, 1958, blz. 65-68.

Jottrand :

478. DELHASSE (F.). *Ecrivains et hommes politiques de la Belgique*. Z. p. 1857.
Blz. 151-176 : M. Jottrand.
479. DRION DU CHAPOIS. L'Europe médiane vue par Lucien Jottrand. Extraits des œuvres de Jottrand introduits et commentés. Brussel z. j. Coll. Etudes et essais politiques.
480. KUYPERS (J.). Lucien Jottrand (1804-1877); in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1956, blz. 163-167.

Kats :

481. KUYPERS (J.). Jacob Kats, agitator. Brussel z. j. (1930).
Zie ook nrs. 72 en 2286.

Kesteloot :

482. BLOMMAERT (PH.). *De Nederduitsche schrijvers van Gent*. Gent 1861.
Blz. 430-435 : Jakob Lodewijk Kesteloot.
483. DUYSE (P. VAN). J. L. Kesteloot; in : *Nederd. Lett. Jaerboekje voor 1853*, blz. 163-176.
484. DUYSE (P. VAN). J. L. Kesteloot; in : *De Eendragt*, VII, 1852-1853, blz. 45-46, 49-50, 53.
485. DUYSE (P. VAN). Levensschets van Jacob-Lodewijk Kesteloot. Brief aen den Heere A.-D. Schinkel, oud-drukker te 's Gravenhage; in : *Annales de la Soc. royale des beaux-arts et de littérature, de Gand*, dl. IV, 1851-1852, blz. 145-183.
486. JACOB (A.). Het Vlaams konflikt en het federalistische beginsel. Antwerpen 1920.
Blz. 43-49 : Jacob Kesteloot 1778-1852 „De vader der Gentse Hogeschool”.

487. LOISE (F.). Jacques-Louis Kesteloot; in : *Biographie Nationale*, dl. X, col. 696-705.

488. NOLET DE BRAUWERE VAN STEELAND (J.). Levensberigt van Jacob Lodewijk Kesteloot; in : *Hand. der jaarl. alg. verg. v. d. Mij. der Nederl. Letterk. te Leiden, Levensberigten 1853*, blz. 3-9.

489. SNELLAERT (F. A.). Notice sur Jacques-Louis Kesteloot, in : *Annuaire de l'Académie royale de Belgique*, jg. 19, 1853, blz. 108-126.

P. J. Kesteloot :

490. RENS (F.). Pieter-Jacob Kesteloot; in : *Nederd. Lett. Jaerboekje voor 1872*, blz. 169-170.

Lambin :

491. Catalogue d'une très belle et remarquable collection de livres,... délaissés par feu M. Jean-Jacques Lambin. Ieper (1841).
492. F. V. Jean-Jacques Lambin; in : *Biographie des hommes remarquables de la Flandre Occidentale*, dl. I, Brugge 1843, blz. 266-271.
493. Johannes Jacobus Lambin; in : *Nederd. Lett. Jaerboekje voor 1842*, blz. 173-177.
494. PUTTE (F. VAN DE). Biographie de Jean-Jacques Lambin. Brugge 1841.

Landrien :

495. RENS (F.). Emmanuel-Jozef Landrien; in : *Nederd. Lett. Jaerboekje voor 1864*, blz. 154.

Langlois :

496. BEMMEL (E. VAN). Notice nécrologique sur l'auteur; in : J. B. LANGLOIS, *Lettre à mes compatriotes wallons*, Brussel 1860.
- *497. VOORT (M. VAN DER). By het graf van mynen vriend Jan-Baptist Langlois. 30 Mei 1860. Brussel 1860.

Lansens :

498. RENS (F.). Theophiel Lansens; in : *Nederd. Lett. Jaerboekje voor 1866*, blz. 155-156.

Le Bon :

499. PRIMS (F.). Karel Theodoor Le Bon. Een halve eeuw Kempische geschiedenis. 1777-1884. Antwerpen 1935.

Lebrocquy :

500. LEBROCQUY (G.). Notice sur Pierre Lebrocquy, docteur en droit et professeur de linguistique. 1797-1864; in : *Revue Trimestrielle*, XI, 1864, dl. III, blz. 198-212.
501. RENS (F.). Pieter Lebrocquy; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1865*, blz. 157-158.

Ledeganck :

- *502. ACKER (P. VAN). Levensschets van K. L. Ledeganck. Eeklo 1897.
503. BELLEFROID (P.). Ledeganck's wetsvertalingen; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1914, blz. 81-90.
504. BOGAERT (A. VAN). Ledeganck's eerste tijdvak; in : *Het Belfort*, IV, 1889, 2de halfjr., blz. 104-109.
505. BOOGAERDE (M. VANDEN). Rede : Ledeganck als provinciaal raadslid, vertaler van het Burgerlijk Wetboek, geaggregeerde van de Universiteit; in : *Cult. Jaarboek v. d. prov. Oostvlaanderen* 1947, Gent 1948, blz. 41-63.
506. BOUCHERIJ (J.). Ledeganck's eeuwfeest. Bij de honderdste verjaring van Ledeganck's geboortedag (1805-1905). Gent 1905. Kon. Vl. Acad.
507. CLAES (D.). K. L. Ledeganck. Eene biographisch letterkundige studie; in : *De Vl. Kunstbode*, jg. 6, 1876, blz. 317-321, 370-375, 406-410, 448-454, 496-502.
508. CLAEYS (H.). Feestrede uitgesproken bij de onthulling van het standbeeld van Karel Ledeganck te Eecloo den 29 Augustus 1897. Gent 1897.
509. CLAEYS (H.). Het jaar 1840 in het leven van Ledeganck; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1897, blz. 597-605.
510. CLAUS (A.). Karel Lodewijk Ledeganck. Eene medische studie. Gent, Antwerpen z. j. (1906). Overdr. *Annales de la Soc. Médico-Chirurgicale d'Anvers*, jan. 1906.

511. CRICK (J.). Karel Lodewijk Ledeganck. Sint-Amandsberg z. j. (1944). Campo Santo reeks, 1.
512. CUYCK (F. VAN). Karel Lodewijk Ledeganck. 1805-1847; in : *De Vl. Gids*, jg. 1, 1905, blz. 539-544.
513. DECROOS (J.). Invloed van Lord Byron op K. L. Ledeganck; in : *Vlaamsche Arbeid*, XXIV, 1929, blz. 17-29.
514. ELAUT (L.). Karel-Lodewijk Ledeganck en Dokter Jozef Guislain; in : *Appeltjes van het Meetjesland*, VII, 1955-1956, blz. 5-12.
515. FREDERICQ (P.). Taal en cultuur in Vlaanderen. Verspreide studies en toespraken. Antwerpen z. j.
Blz. 40-43 : Ledeganck's standbeeld.
Blz. 44-49 : Ledeganck als dichter.
- *516. GRAEVE (E. DE). K. L. Ledeganck. Eeklo 1888.
517. GRYPDONCK (M.). Bijlagen bij de Ledeganckhulde; in : *Cult. Jaarboek v. d. prov. Oostvlaanderen* 1947, Gent 1948, blz. 127-158.
Tijdsdocumenten, aansluitend bij nr. 541.
518. HEREMANS (J. F. J.). Levensschets van den dichter Karel Lodewijk Ledeganck. Antwerpen 1847.
519. Hulde aen de nagedachtenis van Karel Lodewijk Ledeganck. Gent 1847. Overdr. uit : *De Eendragt*.
Bevat een levensschets door F. RENS en de redevoeringen en gedichten uitgesproken bij de begrafenis.
520. KEYMEULEN (L. VAN). Esquisses flamandes et hollandaises. Antwerpen 1899. Overdr. uit : *Revue des deux mondes*.
Blz. 17-22 : Ledeganck.
521. KEYSER (P. DE). Terugblik op Karel Lodewijk Ledeganck. 1847-1947; in : *De Vl. Gids*, jg. 31, 1947, blz. 611-622.
522. KOENEN (B.). Karel Lodewijk Ledeganck. Antwerpen 1923.
523. LEDEGANCK (K. L.), uitg. J. F. J. Heremans. Gedichten, met eene levensschets des dichters. Gent, Amsterdam 1856.
524. LEDEGANCK (K. L.), uitg. P. De Smaele. Keurgedichten. Antwerpen 1942. Klassieke Galerij, 12.

525. K. L. Ledeganck (1805-1847); in : *Vlaamsche Arbeid*, I, 1905-1906, blz. 33-34.
- *526. [MEYERS]. Les écrivains belges. Etudes de littérature contemporaine. Première série : les poètes. Luik, 1855 (of 1860). De eerste afl. (enig verschenen) is gewijd aan de Stassart en Ledeganck.
527. MIERLO (J. VAN). Karel Lodewijk Ledeganck (1805-1847); in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1947, blz. 21-46.
528. MOORTELE (VAN DE). De betekenis van de literaire figuur Ledeganck voor ons; in : *Cult. Jaarboek v. d. prov. Oostvlaanderen* 1947, Gent 1948, blz. 63-88.
529. OPDEBEEK (L.). Levensschets van Karel-Lodewijk Ledeganck. Brussel 1897.
530. POTTER (F. DE). Onuitgegeven en weinig bekende gedichten van Karel Lodewijk Ledeganck; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1897, blz. 606-622.
531. Redevoeringen en gedichten, by de inhuldiging van Ledeganck's gedenkteeken uitgesproken, op den 27 oogst 1849. Gent z. j. (1849).
532. RENS (F.). Karel Lodewyk Ledeganck; in : *Nederd. Lett. Jaerboekje voor 1848*, blz. 153-157.
533. ROOSES (M.). Schetsenboek. Gent 1877.
Blz. 99-113 : Ledeganck.
534. SABBE (M.). K. L. Ledeganck (9en November 1805 † 19en Maart 1847); in : *Tijdschr. v. h. Willems-Fonds*, jg. 2, 1897, 2de dl., blz. 129-137.
535. SCHIMMEL (H. J.). Karel Lodewijk Ledeganck; in : *De Gids*, jg. 22, 1858, dl. II, blz. 89-136.
536. SMAELE (P. DE). Karel-Lodewijk Ledeganck, in : *100 groote Vlamingen*, Antwerpen z. j., blz. 307-309.
537. STORME (G.). Ledeganck; in : *Zondagsblad. Bijblad van Vooruit*, jg. 2, 1916-1917, blz. 32-34.
538. TERGOW (F. VAN). Karel Ledeganck; in : *De Vl. School*, jg. 3, 1857, blz. 115-116, 137-140.

539. TORFS (J. A.). Letterkundige ontledingen. K. L. Ledeganck's Trilogie De Drie Zustersteden. Gent 1889^a.
540. WEGHE (F. VAN DEN). Eigen beelden en schetsen. Gent 1904.
Blz. 88-94 : Karel Lodewijk Ledeganck.
541. WILDE (E. DE). Ledeganck als provinciaal inspecteur voor het lager onderwijs in Oostvlaanderen; in : *Cult. Jaarboek v. d. prov. Oostvlaanderen* 1947, Gent 1948, blz. 90-123.
542. WILLEMS (L.). De bronnen van Ledeganck's Drie Zustersteden; in : *Hand. v. h. Tweede Vl. Philologencongres*, 1913, blz. 237-249.
543. WILLEMS (L.). Charles Ledeganck; in : *Revue de Belgique*, jg. 29, 2de reeks, dl. 21, 1897, blz. 5-19.
544. WILLEMS (L.). Over een onuitgegeven gedicht van Ledeganck; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1935, blz. 391-404.
- *545. ZUIDEMA (W.). Ledeganck; in : *Minerva*, 19 maart 1891.

Liebaert :

546. DUYSE ([P.] VAN). Amatus Liebaert; in : *Nederd. Lett. Jaerboekje voor 1855*, blz. 171-175.

Gezusters Loveling :

547. BAEKELMANS (L.). Virginie Loveling; in : *Jaarboek Kon. Vl. Acad.* 1942, blz. 35-47.
548. BAEKELMANS (L.). Virginie Loveling; in : *Vlaamsch Leven*, I, 1915-1916, blz. 465-467, 481-482.
Opgenomen in : *Drie Vlaamsche realisten*, Antwerpen 1918.
549. BASSE (M.). Het aandeel der vrouw in de Nederlandsche letterkunde. Dl. II, Gent 1921. Willems-Fonds, 158.
550. BASSE (M.). Virginie Loveling; in : *De Vl. Gids*, jg. 12, 1923-1924, blz. 193-205.
551. BUCKINX (P. G.). Virginie Loveling; in : *De Vl. Gids*, jg. 38, 1954, blz. 123-128.
552. COCK (A. DE). Virginie Loveling. Den Haag 1892.

553. OEVER (K. VAN DEN). Virginie Loveling; in: *Vlaamsche Arbeid*, jg. 7, 1912, blz. 145-148.
554. PERSYN (J.). Gedenkdagen II. Vlaamsche Bijdragen V. Brussel z. j.
Blz. 63-77 : Virginie Loveling.
555. PIETTE (H.). Les sœurs Loveling. Brussel 1942. Coll. Nationale.
556. ROOSES (M.). Schetsenboek. Gent 1877.
Blz. 254-260 : Rosalie en Virginie Loveling : Novellen.
557. STELLWAGEN (A. W.). Virginie Loveling; in : *Mannen en Vrouwen van beteekenis in onze dagen*, uitg. E. D. Pijzel, Haarlem 1896, blz. 129-178.
558. WOESTIJNE (K. VAN DE). De schroeflijn. II. Opstellen over literaire kunst. Brussel, Bussum, 1928.
Blz. 94-99 : Virgine Loveling.
Zie ook de nrs. 607-609 en 1086.

de Maere d'Aertrycke : Nrs. 367-370.

Mathot :

559. SERMON (H.). Lodewijk-Jan Mathot; in : *Jaarboek Kon. VI. Acad.* 1896, blz. 72-92.
560. SIMONS (H.). Lodewijk-Jan Mathot; in : *Vlaamsch en Vrij*, IV, 1896, blz. 526-532.
561. STERKENS (R.). De letterkunde in de Antwerpsche Kempen van 1830-1900. Turnhout 1935. Kon. VI. Acad., reeks VI, nr. 56.
Blz. 170-173 : L. J. Mathot.

Matthyssens :

562. Redevoeringen uitgesproken bij de plechtige begrafenis van den heer Franciscus-Joannes Matthyssens, in leven gemeenteraadslid der stad Antwerpen, aldaar overleden op 19 Mei 1870. Antwerpen 1870.
563. RENS (F.). Dr. J. F. Mathyssens; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1871*, blz. 152-153.

Mertens :

564. BERGMANS (P.). Henri-François Mertens; in : *Biographie Nationale*, dl. XIV, Brussel 1897, col. 600-603.
565. BOM (E. DE). De stadsbibliotheek te Antwerpen. Haar geschiedenis en haar ontwikkeling; in : *Meded. v. d. Stedelijke Hoofdbib.*, jg. 1, 1928, blz. 21-26.
566. BRANDEN (F. J. VAN DEN). Geschiedenis der stadsbibliotheek van Antwerpen. Antwerpen 1908.
567. GENARD (P.). Biographie de Monsieur François-Henri Mertens. Antwerpen 1887.
568. PRIMIS (F.). Antwerpiensia XX. Antwerpen 1950.
Blz. 187-194 : De Geschiedenis van Antwerpen, door Mertens en Torfs.
569. Redevoeringen uitgesproken bij de plechtige begrafenis van den heer Frans-Hendrik Mertens, in leven bibliothecaris der stad Antwerpen, aldaar overleden op 19 Juni 1867. Antwerpen 1867.
570. RENS (F.). Frans-Hendrik Mertens; in : *Nederd. Letterk. Jaarboekje voor 1868*, blz. 149-151.

Meynne :

571. RENS (F.). Adriaan-Cornelis Meynne; in : *Nederd. Letterk. Jaarboekje voor 1868*, blz. 154-156.

Michels :

572. K. S. Onze letterkundigen in het midden der vorige eeuw. Eduard Michels; in : *Zondagsblad. Bijblad van Vooruit*, jg. 1, 1915-1916, blz. 422-424.

Miry :

573. CALLANT (E.). Karel Miry; in : *Zondagsblad. Bijblad van Vooruit*, jg. 1, 1915-1916, blz. 347-350.
574. H. Karel Miry (1823-1889) in : *Het Belfort*, IV, 1889, 2de halfjr., blz. 343-347.

Moyson :

Zie nr. 1380.

575. AVANTI. Emiel Moyson herdacht. Gent 1922.
576. FREDERICHs (J.). Emile Moyson; in : *Biographie Nationale*, dl. XV, Brussel 1899, col. 334-335.
577. JULIUS. Ps. van J. FREDERICHs. Emiel Moyson; in : *Gentsche Studentenalmanak uitgegeven door het Taalminnend Studentengenootschap „'t Zal wel gaan”*, jg. 27, 1887, blz. 77-98.
578. LOVELING (V.). Nopken; in : *De Vl. Gids*, jg. 3, 1907, blz. 229-241.
579. RENS (F.). Emiel Moyson; in : *Nederd. Letterk. Jaarboekje voor 1869*, blz. 156-157.
580. SCHMOOK (G.). Jacob Van Artevelde tussen Ch. Potvin en Em. Moyson in; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1952, blz. 415-437.
581. SCHMOOK (G.). Het tragisch bestaan van Emil Moijson; in : *Acht en vijftigste Gentse studentenalmanak 1952*, uitg. 't Zal wel gaan, blz. 69-74.

Mussely :

582. BETHUNE (J.). Napoléon-Joseph-Victor-Constance Mussely; in : *Biographie Nationale*, dl. XV, Brussel 1899, col. 380-382.
583. RENS (F.). N. J. V. C. Mussely-Boudewyn; in : *Nederd. Lett. Jaerboekje voor 1859*, blz. 162-163.
584. SEVENS (T.). Vlaamsche dichters en prozaschrijvers van Kortrijk (1545-1885). Kortrijk 1885.
Blz. 77-88 : Napoleon-Jozef-Victor-Constant Mussely.

Neut :

585. HENRY (H.). Journalisme et politique. Recueil de notes et souvenirs. Namen 1929.
Blz. 26-30 handelen over Neut.

Nolet :

586. ALBERDINGK THIJM (J. A.). Mr. C. Vosmaer en Dr J. Nolet de Brauwere van Steeland; in : *Dietsche Warande*, n. r., jg. 1, 1887-1888, blz. 669-677.

587. ALBERDINGK THIJM (P.). Levensbericht van J.-C.-H. Nolet de Brauwere van Steeland; in : *Jaarboek Kon. Vl. Acad.* 1899, blz. 73-82.
588. ROERSCH (L.). Notice sur J. C. H. Nolet de Brauwere van Steeland, associé de l'Académie; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, 1889, blz. 497-518.
589. Zie nr. 311.
590. WATTEZ (O.). Vlaamsche schrijvers, reizigers naar het Noorden. Dr. J. Nolet de Brauwere van Steeland : Een Reisje in het Noorden; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1927, blz. 315-351.
Een parafrase.
591. WILLEMS (L.). Jean-Charles-Hubert Nolet de Brauwere van Steeland; in : *Biographie Nationale*, dl. XV, Brussel 1899, col. 809-813.

Olivier :

592. RENS (F.). Theodoor Olivier; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1868*, blz. 156-158.

Ondereet :

593. GOEMANS (L.). Charles Ondereet; in : *Biographie Nationale*, dl. XVI, Brussel 1901, col. 171-175.
594. Karel Ondereet; in : *Lucifer*, jg. 6, 2de halfjr., 1907, blz. 159.
595. RENS (F.). Karel Ondereet; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1869*, blz. 154-155.

Peters :

596. BAEKELMANS (L.). Harry Peters; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1953, blz. 179-192.
Met bijlage : P. ARENTS, Bibliografie van en over Harry Peeters, *ibid.*, blz. 193-243.
597. TERRE-NEUVE. Ps. van THEO VAN HAESENDONCK. Types et silhouettes. Dl. I (enig verschenen). Antwerpen 1893.
Blz. 98-100 : Harry Peters. Het zwart manneken.

Pietersz :

598. BERGMANS (C.). Jean-Baptiste Pietersz; in : *Biographie Nationale*, dl. XVII, col. 496-497.

Piron :

599. POTTER (F. DE). Constant Piron; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1867*, blz. 147-149.

Potvin :

600. CONRARDY (C.). Charles Potvin, 1818-1902. Brussel 1925.

Renier (G. L.) :

601. RENS (F.). Gregorius-Lodewijk Renier; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1869*, blz. 150-151.

Renier :

602. ALLEGAERT (J.). De Vlaamsche fabeldichter Pieter-Jan Renier; in : *Vlaamsch Leven*, I, 1915-1916, blz. 404.
603. CLERCQ (R. DE). Pierre-Jean Renier; in : *Biographie Nationale*, dl. XIX, Brussel 1907, col. 124-126.
604. RENS (F.). Petrus-Johannes Renier; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1860*, blz. 157-158.
605. VIAENE (A.). De eerste zanger van de Sporenslag : Pieter-Jan Renier van Deerlijk, 1823; in : *Biekorf*, jg. 55, 1954, blz. 169-176.

Rens :

606. SADELEIRE (M. DE). Frans Rens herdacht; in : *De Vl. Gids*, jg. 18, 1930, blz. 193-197.
607. SCHMOOK (G.). Even een punt op de i inzake „Onze Rensen” van Rosalie Loveling; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1953, blz. 78-79.
608. SCHMOOK (G.). „Onze Rensen”. Tekeningen van Rosalie Loveling. Standaard 1950. Kon. Vl. Acad., reeks X, nr. 3.
609. SCHMOOK (G.). Virginie Loveling. Herinneringen aan Frans Rens; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1949, blz. 87-137.

610. VERCOULLIE (J.). François Rens; in : *Biographie Nationale*, dl. XIX, col. 137-139.

Roelants :

611. WILLEMS (L.). Jean-François Roelants; in : *Biographie Nationale*, dl. XIX, col. 647-648.

Rogghé :

612. PEE (J.). Herinneringen aan Willem Rogghé; in : *De Vl. Gids*, jg. 31, 1947, blz. 545-552.

Rolin :

613. NYS (E.). Notice sur Gustave Rolin-Jaequemyns; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 66, 1910, blz. 53-88.
614. WALRAET (M.). Rolin-Jaequemyns (Gustave, Henri, Ange, Hippolyte); in : *Biographie Nationale*, dl. 29 (T. I, fasc. 2), col. 803-809.

Ronse :

615. BETHUNE (J. DE). Edmond Ronse; in : *Biographie Nationale*, dl. XX, col. 13-15.

Ronsse :

616. RENS (F.). Jozef Ronsse; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1863*, blz. 153-157.
617. ROOSES (M.). Joseph Ronsse; in : *Biographie Nationale*, dl. XX, col. 17-19.

Rosseels :

618. Emmanuel Rosseels; in : *Lucifer*, jg. 6, 1907, 2de halfjr., blz. 214-215.
619. HUF VAN BUREN (J.). Vlaamsch Tooneel. Dramatische werken van Emm. Rosseels; in : *De Tijdspiegel*, 1881, dl. III, blz. 308-315.

Rysheuvels :

620. KERCKHOVEN (P. F. VAN). Levensschets van Lodewyk Rysheuvels, uitgegeven op last der Antwerpsche rederykkamer De Olyftak. Antwerpen 1855.

621. RENS (F.). Lodewyk Rysheuvels; in : *Nederd. Lett. Jaerboekje voor 1856*, blz. 175-176.

de Saint-Genois :

622. APERS (R. F.). Schets eener geschiedenis der Universiteitsbibliotheek te Gent. Gent 1933. Overdr. uit : *Hand. v. h. Tweede Congres voor boek- en bibliotheekwezen*.
623. Le baron de Saint-Genois des Mottes. Discours prononcés sur sa tombe, au cimetière de Saint-Amand, le 13 septembre 1867, précédés d'une esquisse nécrologique et d'un arbre généalogique. Gent 1867.
624. DECKER (P. DE). J. de Saint-Genois des Mottes; in : *Biographie Nationale*, dl. VII, Brussel 1880, col. 601-607.
625. DECKER (P. DE). Notice sur la vie et les travaux de M. le baron Jules de Saint-Genois. Brussel 1869. Overdr. uit : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 35, 1869.
626. KERVYN DE VOLKAERSBEKE. Le baron de Saint-Genois. Notice biographique. Gent 1867. Overdr. *Messenger des sciences historiques*.
627. RENS (F.). Baron Julius de Saint-Genois; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1868*, blz. 151-154.

Schepens :

628. VERCOULLIE (J.). Adolphe Schepens; in : *Biographie Nationale*, dl. XXI, col. 691-692.

Schuermans :

629. EVEN (E. VAN). Lodewijk-Willem Schuermans; in : *Jaarboek Kon. Vl. Acad.* 1893, blz. 80-95.
630. VERCOULLIE (J.). Louis-Guillaume Schuermans; in : *Biographie Nationale*, dl. XXII, Brussel 1914-1920, col. 62-65.

Sermon :

631. BOUCHERIJ (J.). Hendrik Sermon (1833-1904); in : *Jaarboek Kon. Vl. Acad.* 1905, blz. 89-110.
632. C[AEYMAE]X (C.). Henri Sermon. Notice bio-bibliographique; in : *Revue bibliographique belge*, jg. 16, 1904, blz. LXV-LXVIII.

633. Professor Hendrik Sermon. Zijn leven, zijne werken, zijne begrafenis. Eene hulde van zijne dankbare leerlingen. Antwerpen 1904.

C. A. Serrure :

634. CEULENEER (A. DE). Constant-Antoine Serrure; in : *Biographie Nationale*, dl. XXII, Brussel 1914-1920, col. 242-251.

C. P. Serrure :

635. CEULENEER (A. DE). C.-Ph. Serrure; in : *Université de Gand, Liber Memorialis, Notices biographiques*, dl. I, 1913, blz. 81-94.
636. CEULENEER (A. DE). Constant-Philippe Serrure; in : *Biographie Nationale*, dl. XXII, Brussel 1914-1920, col. 251-264.
637. EVEN (E. VAN). C. P. Serrure; in : *De Vl. School*, 1872, blz. 72-77.
638. RENS (F.). Constant-Philip Serrure; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1873*, blz. 141-144.
639. TOURNEUR (V.). Notice sur Constant Philippe Serrure; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 108, 1942, blz. 99-106.

Simillion :

640. BAEKELMANS (L.). De eigenaardige Konstantijn Simillion; in : *Feestbundel H. J. Van de Wijer*, dl. II, Leuven 1944, blz. 179-186.

Sleeckx :

641. BAEKELMANS (L.). Domien Sleeckx. 1818-1901. Antwerpen 1931.
Herdruk van zijn art. in *Vlaamsch leven*, III, 1917-1918, blz. 260-262, 276-278, 292-294, reeds opgenomen in : *Drie Vlaamsche realisten*, Antwerpen, 1918.
642. CUYCK (F. VAN). Sleeckx; in : *Vlaamsch en Vrij*, jg. 4, 1896, blz. 6-10.
643. CUYCK (J. F. VAN). Sleeckx als romanschrijver; in : *Nederl. Dicht- en Kunsthalle*, jg. 7, 1885, blz. 185-196, 213-223.
644. FREDERICQ (P.). Levensschets van Domien Sleeckx; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 69, 1903, blz. 149-300.

Met : Bijvoegsel tot de levensschets van Domien Sleeckx, *ibid.*, 1904, blz. 47-56.

645. ROOSES (M.). Letterkundige studiën. Gent, Antwerpen, 1894.
Blz. 1-26 handelen over Sleeckx.
646. SEGERS (G.). Sleeckx. 1818-1901; in : *De Tijdspiegel*, 1902, dl. I, blz. 56-88.
647. SEGERS (G.). Sleeckx 1818-1919; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1920, blz. 473-478.
648. STINISSEN (J.). Domien Sleeckx; in : *Tijdschr. v. h. Willems-Fonds*, jg. 7, 1902, dl. I, blz. 17-23.
649. VEERDEGHEM (F. VAN). Levensbericht van J. L. D. Sleeckx. Leiden 1902. Overdr. *Levensberichten v. d. Mij. der Nederl. Lett. te Leiden*, 1901-1902.

Snellaert :

650. BOUCHERIJ (J.). F. A. Snellaert; in : *Jaarboek der Letterkundige Vereeniging Jan Frans Willems*, Afdeling der Maatschappij voor Volksvoordrachten „Het Vlaamsche Volk” (te Antwerpen), IV, 1879, blz. 43-55.
651. BOUCHERIJ (J.). F. A. Snellaert; in : *De Vl. Kunstbode*, jg. 17, 1887, blz. 128-140.
652. BOUCHERIJ (J.). F. A. Snellaert, de vader der Taalcongressen; in : *De Vl. Kunstbode*, jg. 27, 1897, blz. 287-294.
- *653. BOUCHERIJ (J.). Levensschets van Dr. F. A. Snellaert. Antwerpen 1882.
654. BOUCHERIJ (J.). Twee Vlaamsche strijders. Jan Frans Willems 1793-1846. F. A. Snellaert 1809-1872. Antwerpen 1887².
655. CONSCIENCE (H.). Korte levensbeschrijving van Ferd.-Aug. Snellaert, lid der Academie; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 39, 1873, blz. 167-188. Ook overdr., Brussel 1873.
656. CRICK (J.). Dr. F. A. Snellaert. Dr. Guislain. Frans De Potter. Florimond Van Duyse. Sint-Amandsberg-Gent (1948). Campo Santo, 4.
657. Dr Ferdinand-Augustijn Snellaert; in : *De Vl. School*, 1872, blz. 104-106.

658. FREDERICQ (P.). Taal en kultuur uit Vlaanderen. Verspreide studies en toespraken. Antwerpen z. j.

Blz. 50-53 : Dr. F. A. Snellaert.

Blz. 54-58 : Dr. Snellaert als verbreider van de Nederlandsche volksliederen.

659. OBRIE (J.). Dr. Ferdinand Augustijn Snellaert; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1895, blz. 360-373.
660. OBRIE (J.). Dr. F. A. Snellaert; in : *Vlaamsch en Vrij*, jg. 4, 1896, blz. 606-610.
661. OBRIE (J.). Dr. Snellaert herdacht; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1909, blz. 724-734.
662. RENS (F.). Dr Ferdinand-Augustijn Snellaert; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1873*, blz. 145-149.
- *663. SEVENS (T.). Het leven en de werken van F. A. Snellaert. Kortrijk 1889.
664. SEVENS (T.). Vlaamsche dichters en prozaschrijvers van Kortrijk (1545-1885). Kortrijk 1885.
Blz. 85-102 : Ferdinand-Augustijn Snellaert.
665. VERCOULLIE (J.). Ferdinand-Augustin Snellaert; in : *Biographie Nationale*, dl. 23, Brussel 1921-1924, col. 12-18.
- #### A. Snieders :
666. BROUCKE (M. VAN DEN). De journalist August Snieders over zichzelf; in : *De Vl. Gids*, jg. 39, 1955, blz. 176-187.
667. CLEERDIN (V.). Dr. A. Snieders en de Nederlanden; in : *Dietsche Warande en Belfort*, jg. 25, 1925, blz. 8-14.
668. Gedenkboek eeuwfeest Dr. Aug. Snieders. 1825-1925. Antwerpen z. j.
669. GRIETENS (J.). Dr. August Snieders in leven en gedachten. Antwerpen z. j.
670. PERSYN (J.). August Snieders; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1925, blz. 209-231.
671. PERSYN (J.). August Snieders en zijn tijd. 3 dl., Antwerpen 1925-1926.

672. ROUCK (S. DE). August Snieders; in : *De Kunstgids*, II, 1924-1925, blz. 41-44.
673. SEGERS (G.). Dr. August Snieders 1825-1925. De mensch en de volksschrijver; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1925, blz. 198-208.
674. SEGERS (G.). In Memoriam. Vooraanstaande figuren uit den Vlaamschen taalstrijd en de Nederlandsche letterkunde. Hoogstraten 1923.
Blz. 193-219 : Dr. August Snieders.
675. SEGERS (G.). Levensbericht van Dr. August Snieders; in : *Jaarboek Kon. Vl. Acad.* 1906, blz. 247-302.
676. STERKENS (R.). De letterkunde in de Antwerpsche Kempen van 1830-1900. Turnhout 1935. Kon. Vl. Acad., reeks VI, nr. 56.
Blz. 100-128 : August Snieders.
677. VERCOULLIE (J.). Auguste Snieders; in : *Biographie Nationale*, dl. 23, Brussel 1921-1924, col. 32-34.
678. VERHEYEN (A.). Dr. August Snieders; in : *Dietsche Warande en Belfort*, jg. 6, 1905, 2de halfjr., blz. 1-13, 122-145.
679. VROEDE (M. DE). August Snieders' Noord en Zuid. Verhandeling over de voordeelen welke voor Vlaemsch België uit eene nauwere betrekking met Nederland, zullen voortvloeijen; in : *Nieuw Vl. Tijdschr.*, jg. 3, 1949, blz. 1261-1304.
680. WOESTIJNE (K. VAN DE). De schroeflijn. II. Opstellen over literaire kunst. Brussel, Bussum, 1928.
Blz. 100-103 : August Snieders.
- J. R. Snieders :**
681. JANSEN (J. E.). Gedenkboek gewijd aan Dr. Jan Renier Snieders. Turnhout 1931.
682. SEGERS (G.). 1812-1912. Dr. Jan Renier Snieders herdacht; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.* 1912, blz. 1247-1265.
683. SNIEDERS (A.). Levensschets van Dr. J. Renier Snieders; in : *Jaarboek Kon. Vl. Acad.* 1889, blz. 58-80.

684. STERKENS (R.). De letterkunde in de Antwerpsche Kempen van 1830-1900. Turnhout 1935. Kon. Vl. Acad., reeks VI, nr. 56.
Blz. 52-99 : Renier Snieders.
685. VERCOULLIE (J.). Jean-Rainier Snieders; in : *Biographie Nationale*, dl. 23, Brussel 1921-1924, col. 34-36.

Spyers :

686. BLOMMAERT (PH.). De Nederduitsche schrijvers van Gent. Gent 1861.
Blz. 427-428 : Frederik Antone Spyers.
687. Frédéric-Antoine Spyers; in : *Annuaire de l'enseignement moyen*, II, 1850, blz. 146-147.
688. VERMANDEL (E.). Frederik Antoon Spyers; in : *Nederd. Lett. Jaerboekje voor 1846*, blz. 156-159.

Stallaert :

689. COOPMAN (T.). Karel-Frans Stallaert (1820-1893), een levensbericht; in : *Jaarboek Kon. Vl. Acad.* 1895, blz. 70-154.
690. VERCOULLIE (J.). Charles-François Stallaert; in : *Biographie Nationale*, dl. 23, Brussel 1921-1924, col. 556-561.

Stecher :

691. FREDERICQ (P.). Notice sur Jean Stecher; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 80, 1914, blz. 411-555.

Steyaert :

692. BLOMMAERT (PH.). De Nederduitsche schrijvers van Gent. Gent 1861.
Blz. 436 vlg. : Judocus Joannes Steyaert.
693. RENS (F.). Judocus-Johannes Steyaert; in : *Nederd. Lett. Jaerboekje voor 1859*, blz. 163-164.
694. VERCOULLIE (J.). Josse-Jean Steyaert; in : *Biographie Nationale*, dl. 24, Brussel 1926-1929, col. 3-5 en Erratum.

Stocquart :

695. RENS (F.). Johannes-Antonius Stocquart; in : *Nederd. Lett. Jaerboekje voor 1860*, blz. 154-156.

Stroobant :

696. HAVERMANS (X.) en LUYTEN (F.). Koninklijke Maatschappij : De Wijngaard. Verslag over Stroobant's jubelfeest. 1846-1871. Brussel 1872.
697. MUYLDERMANS (J.). Eugeen-Edward Stroobant; in : *Jaarboek der Kon. Vl. Acad.* 1898, blz. 143-177.
698. STERKENS (R.). De letterkunde in de Antwerpsche Kempen van 1830-1900. Turnhout 1935. Kon. Vl. Acad., reeks VI, nr. 56.
Blz. 163-164 en 184-186 : E. Stroobant.
699. VERCOULLIE (J.). Eugène-Edouard Stroobant; in : *Biographie Nationale*, dl. 24, Brussel 1926-1929, col. 185-187.

Sunaert :

700. BERGMANS (P.). Adolphe-Pierre Sunaert; in : *Biographie Nationale*, dl. 24, Brussel 1926-1929, col. 266-269.

Teichmann :

701. BELPAIRE (M. E.). Constance Teichmann. Antwerpen 1908.
702. BELPAIRE (M. E.). De families Teichmann en Belpaire. 3 dl., Antwerpen 1925-1934.

Ternest :

703. DEBAIVE (C.). Charles-Louis Ternest; in : *Biographie Nationale*, dl. 24, Brussel 1926-1929, col. 709-712.
704. POTTER (F. DE). Karel-Lodewijk Ternest; in : *Het Belfort*, 1887, blz. 480-483.
705. TERNEST (K. L.), uitg. J. Broeckaert. Taal- en letterkundige nalatenschap. Gent 1888.
Blz. I-XII levensbeschrijving door Broeckaert.

Torfs : Zie nrs. 103 en 568.

706. Redevoeringen uitgesproken bij de plechtige begrafenis van den heer Karel-Lodewijk Torfs, een van de schrijvers der Geschiedenis van Antwerpen. Overleden op 24 September 1868. Antwerpen 1868.

707. RENS (F.). Karel-Lodewijk Torfs; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1869*, blz. 155-156.

708. SABBE (M.). Louis Torfs; in : *Biographie Nationale*, dl. 25, col. 443-445.

Traets :

709. MANSION (P.). David Traets; in : *Biographie Nationale*, dl. 25, col. 517-519.

Van Acker :

710. VERCOULLIE (J.). Charles-François Van Acker; in : *Biographie Nationale*, dl. 29 (T. I, fasc. 1), col. 16-17.

Van Ackere-Doolaeghe :

711. BERGEN (E. VAN). Eene Vlaamsche dichteres. Mev. Van Ackere-Doolaeghe. Antwerpen 1883.

712. DEBREYNE-DUBOIS. Poésies de Madame Vanackere, née Marie Doolaeghe, étude biographique, avec une traduction flamande de N. Destanberg. Gent 1867.

713. GOEMANS (L.). Maria-Francisca Van Ackere-Doolaeghe; in : *Biographie Nationale*, dl. 26, col. 111-122.

*714. KEURVELS (H. E.). Vrouwe van Ackere, geboren Maria Doolaeghe. Gent 1884.

715. MEVROUW Van Ackere geboren Maria Doolaeghe; in : *De Vlaamsche Kunstbode*, jg. 25, 1895, blz. 58-60.

716. MONT (P. DE). Mevr. van Ackere; in : *De Toekomst*, 6de reeks, jg. 3, 1884, blz. 272-276.

717. VROEDE (M. DE). Mevrouw Van Ackere-Doolaeghe : Van politiek tot cultureel Groot-Nederland; in : *De Vl. Gids*, jg. 30, 1946, blz. 742-748.

718. WEGHE (F. VAN DEN). Eigen beelden en schetsen. Gent 1904.
Blz. 64-76 : Dubitade.

*719. WILLAERT (H.). Bloemlezing uit de dichtwerken van Vrouwe Maria Van Ackere, geboren Doolaeghe, met een inleiding en levensschets. Diksmuide 1934.

Van Arenbergh :

720. ARENBERGH (F. VAN). Gedichten bijeenverzameld en met levensberigt en eenige noten uitgegeven door L. W. Schuermans. Leuven 1861.

Van Beers :

721. BEER (T. H. DE). Jan Van Beers; in : *Noord en Zuid*, jg. 21, 1898, blz. 355-361.
722. BELPAIRE (M. E.). Bij het eeuwfeest van Jan van Beers; in : *Dietsche Warande en Belfort*, jg. 21, 1921, 1ste halfjr., blz. 261-272.
723. BOM (E. DE). Nieuw Vlaandren. Kunst en leven. Brussel, Amsterdam, 1925.
Blz. 148-161 : Jan Van Beers 1821-1921.
724. CLAES (D.). Over min bekende en onuitgegeven schriften van Jan van Beers; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1905, blz. 835-900.
725. CORNETTE (A. H.). Periscoop. I. Letterkundige critieken en beschouwingen. Antwerpen 1932.
Blz. 72-77 : Jan van Beers herdacht.
726. FRANCK (L.). Jan van Beers, eene levensschets. Antwerpen z. j. Overdr. uit : *De Vl. Kunstbode*, 1885.
727. GEERLIGS (G. A.). Jan Van Beers; in : *Noord en Zuid*, jg. 19, 1896, blz. 502-515.
728. JAMES. Jan Van Beers; in : *Het Belfort*, jg. 4, 1889, 2de halfjr., blz. 213-231.
729. KEYMEULEN (L. VAN). Esquisses flamandes et hollandaises. Antwerpen 1899.
Blz. 30-43 handelen over Van Beers.
730. KUYPERS (J.). Jan Van Beers; in : *Ontwikkeling en Uitspanning*, jg. 2, 1921, blz. 97-99.
731. LENZ (R.). Jan Van Beers; in : *Elck wat wils, Orgaan v. d. Vl. Oud-Leerlingenbond Atheneum-Antwerpen*, jg. 1, 1939, blz. 21-24, 38-40.

732. MONT (P. DE). Jan van Beers. Haarlem 1889. Mannen van beteekenis.

Ook in : Drie groote Vlamingen, Brussel z. j., blz. 195-272.

733. MULS (J.). Melancholia. Herinneringen aan gestorven Vlaamsche schrijvers en kunstenaars. Z. p., 1929. Davidsfonds.
Blz. 5-11 : Jan Van Beers.
734. PONOS (V.). Huldebetooging aan Jan Van Beers; in : *De Vl. Kunstbode*, jg. 15, 1885, blz. 466-485.
735. POORT (H.). Jan Van Beers; in : *Vlaamsche Arbeid*, jg. 11, 1921, blz. 286-289.
736. ROOSES (M.). Letterkundige studiën. Gent, Antwerpen, 1894.
Blz. 118-147 : Jan Van Beers.
737. ROOSES (M.). Schetsenboek. Gent 1877.
Blz. 145-167 : Jan Van Beers.
738. SABBE (M.). De dichter en zijn werk; in : JAN VAN BEERS, Gedichten, Eeuwfeest-uitgave, Antwerpen, 1921, blz. I-XII.
739. SABBE (M.). Jean Van Beers; in : *Biographie Nationale*, dl. 26, col. 161-162.
740. SABBE (M.). Twee onuitgegeven gedichten van Jan Van Beers; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1926, blz. 299-305.
741. STECHER (J.). Notice sur Jean van Beers; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 56, 1890, blz. 355-426.

Van Bemmél :

742. CHARLIER (G.). Eugène-Paul-Philippe Van Bemmél; in : *Biographie Nationale*, dl. 26, col. 163-173.
743. POTVIN (C.). Eugène Van Bemmél. 1824-1880; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 48, 1882, blz. 239-306.

Van Crombrughe :

744. STEYAERT (J.). Levensschets van den heer Joseph van Crombrughe, in zyn leven burgermeester der stad Gent. Gent 1844.

Van Biesbrouck :

745. RENS (F.). Edward Van Biesbrouck; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1873*, blz. 140-141.

Van Boghout :

746. Frans Van Boghout; in : *Vlaamsch en Vrij*, 1895, blz. 190.
747. Frans Van Boghout; in : *De Vl. Kunstbode*, jg. 25, 1895, blz. 102-104.

Van Brussel :

748. TERNEST (E.). Felix Van Brussel; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1867*, blz. 150-152.

Van de Sande :

749. Felix Van de Sande; in : *Lucifer*, jg. 6, 1907, 2de halfjr., blz. 273-274.
750. STEGHERS (O.). Felix Van de Sande herdacht; in : *Vlaamsch Leven*, jg. 2, 1916-1917, blz. 169-170.
751. VERCOULLIE (J.). Felix Van de Sande; in : *Biographie Nationale*, dl. 21, col. 286-287.
752. WOUTERS (J.). Felix Van de Sande; in : F. VAN DE SANDE, *Kermisklok!... Doodsklok!... Drama in vier bedrijven*, Antwerpen (1899), blz. 5-8.

H. Van de Velde :

753. STROOBANT (L.). H. Vande Velde, 1805-1872; in : *Annales du Cercle Archéol. de Termonde*, 2de reeks, dl. XII, 1906, blz. 157-170.
754. THYS (C. M. T.). Notice nécrologique sur M. H.-F. Van de Velde, ancien président de l'Académie; in : *Bull. de l'Acad. d'Archéol. de Belgique*, II, 3de reeks v. d. Annales, 1875, blz. 38-42.
755. VERHAEGEN (P.). Hippolyte-François Van de Velde; in : *Biographie Nationale*, dl. 26, col. 536-537.

J. Van de Velde :

756. MEYER (M. DE). Jaak Van de Velde herdacht (1817-1898); in : *Aula*, jg. 2, 1917, blz. 7-11.
757. STROOBANT (L.). Jacques Vande Velde. 1817-1893. Dendermonde 1913. Overdr. *Annales du Cercle Archéol. de Termonde*, 2de reeks, dl. XVI.

Van de Walle :

758. RENS (F.). Lodewyk Van de Walle; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1856*, blz. 170-173.

Van der Borgh :

759. Jan Arnold Van der Borgh; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1843*, blz. 145-151.

Vander Haeghen :

760. APERS (R. F.). Ferdinand van der Haeghen en het ontstaan der Bibliotheca belgica; in : *Baekelmans ter eere 1945*, dl. I, Antwerpen 1946, blz. 107-121.
761. Zie nr. 622.
762. [VANDEN GHEYN (G.) en CASIER (J.)]. Hommage à la mémoire de Mr Ferdinand Van der Haeghen; in : *Bull. der Maatsch. v. Gesch.- en Oudheidkunde te Gent*, jg. 21, 1913, blz. 53-61.
763. MANSION (J.). Ferdinand Vander Haeghen; in : *Jaarboek Kon. Vl. Acad.* 1921, blz. 125-144.
764. ROERSCH (A.). Ferdinand-François-Ernest Van der Haeghen; in : *Biographie Nationale*, dl. 29 (T. I, fasc. 2), col. 635-641.
765. ROERSCH (A.). Notice sur Ferdinand van der Haeghen; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 105, 1939, blz. 89-110.
766. RUDELSHEIM (M.). Ferdinand-Frans-Ernest Vander Haeghen; in : *Gentsche Studenten Almanak 1898*, blz. LXVII-LXXXVI.

D. J. Vandermeersch :

767. RENS (F.). Désiré-Jozef Vandermeersch; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1864*, blz. 155-157.
*768. STRAETEN (E. VAN DER). — een levensschets van D. J. Vandermeersch, verschenen vóór 1864.

P. K. Van der Meersch :

769. RENS (F.). Polidoor-Karel Van der Meersch; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1869*, blz. 151-152.

Van der Voort :

770. RENS (F.). Michiel Van der Voort; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1868*, blz. 143-147.

Van Driessche :

771. COOPMAN (H. T.). Emanuel Van Driessche. Herinnering aan een stichter; in : *De Vl. Gids*, jg. 15, 1926-1927, blz. 361-364.
772. Emanuel Van Driessche; in : *Lucifer*, jg. 6, 1907, 2de halfjr., blz. 186.

Van Droogenbroeck :

773. DAEMS (S. D.). J. A. Van Droogenbroeck (Jan Ferguut); in : *De Vl. School*, 1887, blz. 61-62, 78-80, 102-104, 118-120.
774. Jan Van Droogenbroeck; in : *De Vl. Kunstbode*, jg. 25, 1895, blz. 223-224.
775. MUYLDERMANS (J.). Levensschets van Jan van Droogenbroeck; in : *Jaarboek Kon. Vl. Acad.* 1908, blz. 283-386.

Van Duyse :

776. [BROECKAERT (J.)]. Prudens Van Duyse en „Het land van Aalst”. Dendermonde 1890.
777. CORNETTE (A.). Prudens Van Duyse als kinderdichter; in : *De Toekomst*, 7de reeks, jg. 1, 1887, blz. 317-324.
778. CRICK (J.). Prudens Van Duyse. Sint-Amandsberg-Gent z. j. *Campo Santo*, nr. 2.
779. DESTANBERG (N.). Prudens Van Duyse, zyn leven en zyne werken. Conferencie gegeven in Van Crombrughe's Genootschap, op 22 November 1859. Gent z. j.
780. EEGHEM (W. VAN). Biobibliographica V-VII; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1941, blz. 529-585.
Blz. 553-585 : Keizer Karel en de Berchemsche boer.
781. EEGHEM (W. VAN). Biobibliographica VIII. Cuique suum of Zuid-Nederlands aandeel in de wederontdekking van „Mariken van Nieumeghem”; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1942, blz. 401-448.
1. Prudens Van Duyses belangstelling voor de rederijkers.
782. FRERE (M.). Prudens Van Duyse en de „Vlaamsche Broeders van Limburg”, in : *Tijdspiegel*, jg. 9, 1954, blz. 310.
783. Gedenkteekeken aan Prudens van Duyse toegewijd. Gent 1862.

784. HANOT (M.). De Wanorde en Omwenteling op den Vlaamschen Zangberg van Prudens van Duyse; in : *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 15, 1955, col. 359-372.
785. MEERSCH (P. C. VAN DER). Prudent Van Duyse, poète, littérateur et archéologue, ancien secrétaire et puis vice-président de la Société royale des Beaux-Arts et de Littérature de Gand; in : *Annales de la Soc. royale des Beaux-Arts et de Litt. de Gand*, dl. VII, 1859-1861, blz. 159-167.
786. MEYERE (V. DE). Prudens Van Duyse. Aalst (1907). Overdr. van de inleiding tot de bloemlezing : Gedichten van Prudens Van Duyse.
787. MICHEELS (J.). Prudens van Duyse, zijn leven en zijne werken. Gent 1893. Kon. Vl. Acad.
788. MOROY (R.). Hoogleraar Jan David en dichter Prudens Van Duyse; in : *Het Belfort*, jg. 5, 1890, dl. I, blz. 440-450.
789. NAVEAU (V.). Enkele bijzonderheden over de laatste rederijkers in Zuid-Nederland, inzonderheid over Prudens van Duyse; in : *Dietsche Warande en Belfort*, jg. 26, 1926, blz. 988-1007.
790. OEVER (K. VAN DEN). Prudens Van Duyse en de Vlaamsche traditie; in : *Vlaamsche Arbeid*, jg. 3, 1907-1908, blz. 14-19.
791. PERIER (O.). Prudens Van Duyse; in : *Willems-Fonds, Antwerpen. Volksvoordrachten van 1875-76*, Antwerpen z. j., blz. 53-71.
792. POTTER (F. DE). Prudens Van Duyse herdacht. Gent 1860.
793. POTTER (F. DE). Volledige chronologische lijst der werken van Prudens Van Duyse; in : *Annales de la Soc. des Beaux-Arts et de Litt. de Gand*, dl. VIII, 1859-1861, blz. 347-401.
794. RENS (F.). Prudens Van Duyse; in : *Nederd. Lett. Jaerboekje voor 1860*, blz. 158-163.
795. RICOUR (A.). Notice nécrologique sur Prudent van Duyse; in : *Annales du Comité flamand de France*, dl. 5, 1859-1860, blz. 17-28.
796. ROOSES (M.). Letterkundige studiën. Gent, Antwerpen, 1894.
Blz. 27-72 : Prudens Van Duyse.

797. SNELLAERT (F. A.). Notice sur Prudens Van Duyse; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 37, 1871, blz. 337-349.
798. STECHER (J.). Prudent Van Duyse; in : *Biographie Nationale*, dl. 6, Brussel 1878, col. 404-420.
799. STERKENS-CIETERS (P.). Inleiding; in : P. VAN DUYSE, Bloemlezing uit zijn dichtwerk, Antwerpen 1942, Klassieke Galerij, nr. 11, blz. 5-38.
800. STERKENS-CIETERS (P.). Prudens Van Duyse. Antwerpen z. j. Kathol. Vl. Hoogeschooluitbreiding, nr. 270.
- 800bis. VROEDE (M. DE). De strubbelingen van Prudens Van Duyse bij de jubileumvieringen van 1855-1856; in : *De Vl. Gids*, jg. 43, 1959, blz. 24-30.
801. WEGHE (F. VAN DEN). Eigen beelden en schetsen. Gent 1904. Blz. 64-76: Dubitade (verhouding Van Duyse-Doolaeghe).
802. WILLEMS (L.). Prudens Van Duyse; in : *Nederl. Museum*, 4de reeks, jg. 3, 1893, dl. 1, blz. 129-158, 253-263.

Van Even :

803. BOLS (J.). Edward Van Even; in : *Jaarboek Kon. Vl. Acad.* 1907, blz. 165-224.
804. SEGERS (G.). In Memoriam. Vooraanstaande figuren uit den Vlaamschen taalstrijd en de Nederlandsche letterkunde. Hoogstraten 1923.
Blz. 81-102 : Edward van Even 1820-1905.
805. SOLVAY (L.). Notice sur Edouard Van Even; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, 1915-1919, blz. 69-89.

Van Geert :

806. RENS (F.). Frans Van Geert; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor* 1874, blz. 150-151.

Van Hemel :

807. CLAESSENS (P.). Vie et travaux de Mgr. Jean-Baptiste Van Hemel. Mechelen 1866.
808. MUYLDERMANS (J.). Jan-Baptist Van Hemel (1798-1866). Zijne werking op 't gebied van opvoeding en onderwijs; in : *La vie diocésaine*, jg. 15, 1926, blz. 385-411, 479-508.

Van Kerckhoven :

809. BAEKELMANS (L.). Pieter Frans Van Kerckhoven. 1818-1918. Antwerpen 1931.
810. LOISE (F.). Pierre-François Van Kerckhoven; in : *Biographie Nationale*, dl. X, col. 653-655.
811. MOORTELE (M. VAN DE). Een revolutionnair uit de burgerklasse : P. Frans Van Kerckhoven; in : *Vooruit*, 3 jan. 1938.
812. Pieter Frans Van Kerckhoven; in : *Lucifer*, jg. 6, 1907, 2de halfjr., blz. 159-160.
813. RENS (F.). Pieter Frans Van Kerckhoven; in : *Nederd. Lett. Jaerboekje voor* 1858, blz. 158-163.
814. TERGOW (F. VAN). Lofrede op Pieter Frans Van Kerckhoven uitgesproken in openbare gewoone zitting van de Rederykkamer De Olyftak op 1 November 1857. Antwerpen z. j. (1857).

Van Leries :

815. GENARD (P.). Levensschets van den advocaat Theodoor Van Leries. Antwerpen 1880.

Van Linthout :

816. Notice sur M. Jean Joseph Van Linthout, ancien imprimeur de l'Université; in : *Annuaire de l'Univ. Cathol.*, jg. 27, 1863, blz. 352-354.

Van Loo :

817. DUYSE (P. VAN). Thomas Van Loo; in : *Nederd. Lett. Jaerboekje voor* 1852, blz. 146-150.

Van Oevelen :

818. GOEMANS (L.). Mathieu-Edouard Van Oevelen; in : *Biographie Nationale*, dl. 16, Brussel 1901, col. 84-85.

Van Peene :

819. BERTRANG (A.). Hippoliet Van Peene, 1811-1864; in : *Jong Dietschland*, jg. 5, 1902, blz. 215-245.
820. DESTANBERG (N.). H. Van Peene en zijne werken. Gent 1865.

821. Hulde aan H. Van Peene bij de herdenking van zijn honderdste geboortedag. Gent 1911.
822. RENS (F.). Hippoliet Van Peene; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1865*, blz. 149-153.
823. SABBE (M.). Mozaïek. Verspreide opstellen. Antwerpen z. j. Blz. 125-130 : Hippoliet Van Peene.
824. SEGERS (G.). Van Peene herdacht 1811-1911; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1911, blz. 19-36.
825. STEGHERS (O.). Hippoliet Van Peene; in : *De Wijngaard*, I, 1910, blz. 6-11.
826. H. Van Peene; in : *Lucifer*, jg. 6, 2de halfjr., blz. 213-214.
827. WILLEMS (L.). Hippolyte-Jean Van Peene; in : *Biographie Nationale*, dl. 16, Brussel 1901, col. 816-825.

J. B. Van Peene :

828. SMET (H. DE). Johan Bernard Van Peene; in : *Nederd. Lett. Jaerboekje voor 1846*, blz. 164.

Mevr. Van Peene :

829. HAUWAERT (O. VAN). Een herdenking; in : *De Vl. Gids*, jg. 36, 1952, blz. 416-422.
830. HAUWAERT (O. VAN). Mevrouw Van Peene; in : *Tijdschr. v. h. Willems-Fonds*, jg. 7, 1902, 1ste dl., blz. 202-218.

Van Roo :

831. DUYSE (P. VAN). Levensschets van Lodewyk van Roo; in : *Nederd. Lett. Jaerboekje voor 1837*, blz. 119-126.

Van Rotterdam :

832. VERCOULLIE (J.). Jean-Baptiste-Antoine Van Rotterdam; in : *Biographie Nationale*, dl. 20, col. 184-187.

J. Van Rijswijck : Zie nr 352.

833. PASSEN (R. VAN). De gebroeders Edouard-Joseph en Ferdinand-Joseph Geelhand in het werk van Jan van Rijswijck; in : *De Schakel*, jg. 8, 1953, blz. 11-16.

834. RENS (F.). Johan-Baptist Van Rijswijck; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1870*, blz. 152-154.
835. ROOSES (M.). Jan Van Rijswijck. Dichter, dagbladschrijver en volksredenaar; in : J. VAN RIJSWIJCK, Dicht- en prozawerken, uitg. J. Van Rijswijck Jz., dl. I, Antwerpen 1885, blz. V-LXV. Ook in : *Derde Schetsenboek*, Gent 1885.
836. ROOSES (M.). Jean Van Ryswyck; in : *Biographie Nationale*, dl. 20, col. 716-721.

J. C. Van Ryswyck :

837. RENS (F.). Johannes-Cornelis Van Ryswyck; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1872*, blz. 162-163.

Th. Van Ryswyck :

838. CORNETTE (A.). Theodoor van Rijswijck; in : *De Toekomst*, 6de reeks, jg. 3, 1884, blz. 521-540.
839. HEREMANS (J. F. J.). Levensschets van Johan Theodoor van Ryswyck. Antwerpen 1850.
840. KERCKHOVEN (P. F. VAN). Levensschets van Jan Theodoor Van Ryswyck; in : TH. VAN RYSWYCK, Volledige Werken, Antwerpen 1853, blz. XV-XXIV.
841. KERCKHOVEN (P. F. VAN). Théodore Van Ryswyck et ses chants populaires; in : *La Libre recherche, revue universelle*, jg. 1, 1856, dl. II, blz. 394-402.
842. KERCKHOVEN (P. F. VAN). Theodoor Van Ryswyck, de volksdichter; in : *Wetenschappelijke Bladen*, III, 1856, blz. 150-159.
843. KEYMEULEN (L. VAN). Esquisses flamandes et hollandaises. Antwerpen 1899.
Blz. 22-30 : Th. Van Ryswyck.
844. LINDEN (E. VANDER). Levensschets van Jan Theodoor Van Ryswyck; in : TH. VAN RYSWYCK, Volledige werken, Antwerpen, Gent, 1865, blz. I-XXVIII.
845. METS (L. J. DE). Theodoor Van Ryswyck; in : *De Vl. School*, jg. 3, 1857, blz. 36-39, 46-47, 54-55.
846. OEVER (K. VAN DEN). Naar aanleiding der Theodoor Van

Rijswijck-Hulde (1811-1911); in : *Vlaamsche Arbeid*, jg. 6, 1910-1911, blz. 208-219. Ook in : *Kritische opstellen*, Antwerpen 1913, blz. 135-148.

847. ROOSES (M.). Schetsenboek. Gent 1877.

Blz. 114-128 : Theodoor Van Rijswijck.

848. RIJSWIJCK (T. VAN). Keus uit Theodoor Van Rijswijck's Gedichten naar tijdsorde gerangschikt voorzien van levensbericht en aanteekeningen en versierd met het portret des dichters. Aalst 1895.

Levensbericht blz. V-VII. Getrokken uit : TH. COOPMAN en V. A. DELA MONTAGNE, Onze dichters (nr. 114).

849. RIJSWIJCK (T. VAN). Uitgekozen gedichten. Amsterdam, Antwerpen, 1919.

Blz. 7-16 een biografische schets door E. DE BOCK.

850. SCHUYTER (J. DE). Teun Koekeloer vertelt. Antwerpsche letterkundigen en kunstenaars in hun hemdsmouwen. Antwerpen 1944.

851. SLEECKX [J. L. D.]. De volksdichter Theodoor Van Ryswyck; in : *Verhandelingen voor het volk kosteloos uitgegeven door het Komitee der volksvoordrachten*, Reeks 1867-1868, Antwerpen 1868, blz. 37-55.

852. SNIEDERS (A.). Theodoor Van Ryswyck. Zijn leven en zijne werken; in : *De Belgische Illustratie*, jg. 6, 1873-1874, blz. 249-250, 259-262, 267-270, 275-278.

853. STAES (J.). Theodoor Van Ryswyck; zijn leven in verband met zijnen tijd. Antwerpen 1884.

Van Spilbeeck :

854. Desiderius Petrus Van Spilbeeck; in : *De Vl. School*, 1887, blz. 197-200.

Van Straelen :

855. Joannes-Antonius-Emanuel Van Straelen; in : *De Vl. School*, 1871, blz. 112-114.

856. MOLEN (L. J. VAN DER). Hulde aan de nagedachtenis van Joannes-Antonius-Emanuel Van Straelen, stichter van het

genootschap „Met Tijd en Vlijt”; in : *Lettervruchten van Met Tijd en Vlijt*, Leuven 1874, blz. 5-23.

857. RENS (F.). J. A. Emmanuel Van Straelen; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1872*, blz. 164.

858. VERCOULLIE (J.). Jean-Antoine-Emmanuel Van Straelen; in : *Biographie Nationale*, dl. 24, Brussel 1926-1929, col. 106-107.

Van West :

859. DEREUME (A.). Notices bio-bibliographiques sur quelques imprimeurs, libraires, correcteurs, compositeurs, fondeurs, lithographes, etc., qui se sont fait connaître à divers titres, principalement comme auteurs; avec indication de leurs portraits. Brussel 1859.

Blz. 60 : Van West (Guillaume).

Verbruggen :

860. Vorig nr.

Blz. 60-61 : Verbruggen (Corneille).

Verhulst :

861. RENS (F.). Cornelis Verhulst; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1874*, blz. 149-150.

Vermeirsch :

862. RENS (F.). Michiel Lodewyk Vermeirsch; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1847*, blz. 167.

Verspreuwen :

863. RENS (F.). Johan-Frans-Kornelis Verspreuwen; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1861*, blz. 159-161.

Vervier :

864. LEDEGANCK (H.). Karel August Vernier; in : *De Vl. School*, jg. 6, 1860, blz. 97-99.

865. RENS (F.). Karel-August Vernier; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1873*, blz. 150-154.

866. VERVIER (K. A.), uitg. K. Bogaerd. Gedichten. Dendermonde 1873.

Blz. 5-10 : Karel-August Vervier.

Visschers :

867. GENARD (P.). Levensschets van den zeer eerw. heer Peeter-Jozef Visschers. Antwerpen z. j. (1887).
868. RENS (F.). Pastor Visschers; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1862*, blz. 158.

Vleeschouwer :

869. RENS (F.). Lodewijk-Joachim Vleeschouwer; in : *Nederd. Lett. Jaarboekje voor 1867*, blz. 153-155.
870. STAES (J.). Antwerpsche reizigers van de vroegste tijden tot op heden. Antwerpen (1883).
Blz. 237-281 : Lodewijk Vleeschouwer.

Voisin :

871. SAINT-GENOIS (J. DE). Notice biographique sur M. Auguste Voisin; in : *Messenger des sciences historiques de Belgique*, 1843, blz. 443-462.

Vuylsteke :

872. BERGMANS (P.). Julius Vuylsteke. Gent 1889.
873. BERGMANS (P.). L'œuvre poétique de Julius Vuylsteke. Gent 1903.
874. FRANK (P. J.). Julius Vuylsteke; in : *Zondagsblad. Bijblad van Vooruit*, jg. 3, 1917-1918, blz. 165-166, 171-173.
875. FREDERICQ (P.). Dichter Julius Vuylsteke en het pessimisme in de letterkunde; in : *Tijdschr. v. h. Willems-Fonds*, 3de jg., 1897, dl. II, blz. 5-28.
876. FREDERICQ (P.). Julius Vuylsteke. Gent 1903.
877. FRIS (V.). Julius Vuylsteke als historieschrijver; in : *De Vl. Gids*, jg. 6, 1910, blz. 400-406.
878. KURTH (G.). La poésie flamande. I. Julius Vuylsteke. Brussel 1870. Overdr. *Revue de Belgique*.
879. PEE (J.). Herinneringen aan Julius Vuylsteke; in : *De Vl. Gids*, jg. 33, 1949, blz. 257-266.
880. ROOSES (M.). Schetsenboek. Gent 1877.

Blz. 199-221 : Julius Vuylsteke : Uit het studentenleven en andere gedichten.

881. RUDELSHEIM (M.). Julius Pieter Vuylsteke; in : *Den Gulden Winckel*, jg. 1, 1902, blz. 49-53.
882. VERCOULLIE (J.). Levensschets van Julius Vuylsteke; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 61, 1905, blz. 149-190.
883. VROEDE (M. DE). Julius Vuylsteke, promotor der Groot-Nederlandse geschiedschrijving; in : *Bijdragen voor de Gesch. der Nederlanden*, jg. 3, 1948, blz. 69-79.
*884. WATTEZ (O.). Julius Vuylsteke; in : *Le monde politique*, 1896.
885. WEGHE (F. VAN DEN). Pieter Julius Vuylsteke als dichter; in : *Germania*, jg. 5, 1902-1903, blz. 643-657, 707-715. Ook in : *Eigen beelden en schetsen*, Gent 1904, blz. 124-143.
886. WERVEKE (H. VAN). Julius Vuylsteke's eerste contacten met het Willems-Fonds; in : *De Vl. Gids*, jg. 36, 1952, blz. 246-250.

J. F. Willems :

887. ANGERMILLE (K.). Eene levensschets van Jan Frans Willems, den „vader der Vlaamsche Beweging” bij gelegenheid der 70ste verjaring van zijnen sterfdag. Utrecht 1916. Overdr. uit : *Dietsche Stemmen*, jg. 1, 1916.
888. BECHGER (A.). Een hoofdstuk uit eene onuitgegevene literarische biographie van Jan Frans Willems; in : *De Vl. Kunstbode*, jg. 18, 1888, blz. 426-438.
889. Bibliotheca Willemsiana ou catalogue de la riche collection de livres délaissés par M. J. F. Willems. 2 dl., Gent z. j. (1847).
Blz. V-VIII inleiding van F. A. Snellaert.
890. BOUCHERIJ (J.). Jan Frans Willems; in : *Letterkundige Vereeniging Jan Frans Willems, Jaarboek voor 1878*, blz. 5-15.
891. BOUCHERIJ (J.). Jan Frans Willems; in : *De Vl. Kunstbode*, jg. 17, 1887, blz. 76-86.
892. Zie nr. 654.
893. BROECK (J. VAN DEN). Jan Frans Willems herdacht; in : *Dietsche Warande en Belfort*, 1946, blz. 526-537, 583-593.

894. CRICK (J.). Bij de herdenking van Jan-Frans Willems, vader der Vlaamsche beweging, 11 Maart 1793 te Boechout geboren. Gent 1943.
895. CRICK (J.). Jan-Frans Willems vader der Vlaamsche beweging (1846-1946). Zijn volledig levensbeeld. Antwerpen z. j. (1946). *Campo Santo*, nr. 3.
896. DECKER (P. DE). Notice sur Jean-François Willems. Brussel 1847. Overdr. uit : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, 1847. Vert. van [J. F. C. Verspreuwen] : Levensschets van Jan Frans Willems. Antwerpen 1847.
897. Dicht- en prozastukken uitgesproken by de plegtige inhuldiging van het gedenkteeken ter eere van den vermaerden dichter en historieschryver den Heer J. F. Willems, te Bouchout, op Zondag 4 Juny 1848. Antwerpen 1848 (uitg. De Olyftak).
898. DUYSE (P. VAN). Over de recensie van het werk : Nalatenschap van J. F. Willems, Dicht- en tooneelstukken, met inleiding, bydragen en aenteekeningen van Mr. Prudens Van Duyse (Gent, De Busscher, 1856). Z. p. n. j. Overdr. uit : *Het Leesmuseum*, 1856, dl. II.
Antwoord op Snellaerts scherpe recensie, *ibid.*, dl. I. Beide zijn van belang in verband met de houding van Willems na 1830.
899. ELSLANDER (A. VAN). Jan Frans Willems (1793-1846) voorzitter van de Fontaine (1842-1846); in : *Jaarboek van „De Fontaine”*, 1946-1947, blz. 120-127.
900. FREDERICQ (P.). Jan-Frans Willems; in : *Revue de Belgique*, jg. 6, dl. 18, 1874, blz. 68-72.
901. Gedenkzuil aen J.-Fr. Willems toegewyd. Gent 1848.
Bijdragen van : E. Ter Bruggen, H. Conscience, N. Cornelissen, J. Van Dam, P. Van Duyse, [O. J.] Eekma, F. Rens, E. Ronse, J. de Saint-Genois, C. P. Serrure, F. A. Snellaert, M. Van der Voort.
902. Zie nr. 298.
903. GROOTAERS (L.). Jan Frans Willems; in : *100 groote Vlamingen*, Antwerpen z. j., blz. 299-301.
904. HALL-NIJHOFF (E. VAN). Vier staatslieden grafologisch be-

- keken; in : *Bijdragen voor de Gesch. der Nederlanden*, jg. 10, 1955, blz. 1-24.
905. HAMELIUS (P.). Van Bree en Willems. De betrekkingen tusschen Vlaamsche schilderkunst en letterkunde vóór 1830; in : *Germania*, jg. 1, 1898, blz. 158-168.
906. HEREMANS (J. F. J.). J. F. Willems herdacht; in : *Jaarboek v. h. Willems-Fonds voor 1872*, blz. 190-204.
907. HOLTSMANN (J.). Jan Frans Willems, der Vater der flämischen Bewegung. M. Gladbach 1918.
- *908. HOOGEVEEN-STERCK (L. VAN). Levensschets van J. Fr. Willems; in : *De Tijd*, 1846, blz. 49-56.
909. Jan Frans Willems. Gent 1893.
Blz. 1-102 : M. ROOSES, Levensschets.
Blz. 103-125 : J. VUYLSTEKE, Voordracht [Willems en het Willems-Fonds].
Blz. 126-144 : G. BERGMANN, Herinneringen.
910. Jan Frans Willems herdacht (1793-1846). Z. p. n. j. (1946). Kon. Vl. Acad., reeks X, nr. 2.
Blz. 9-21 : W. VAN EEGHEM, Jan Frans Willems en Bilderdijk.
Blz. 23-54 : J. VAN MIERLO, J. Fr. Willems en de studie van de Middelnederlandsche taal- en letterkunde.
911. 1846-1946. Jan Frans Willems' herdenking te Gent. Z. p. n. j. Willems-Fonds.
912. LAMBERTY (M.). Jan Frans Willems; in : *Nieuw Vl. Tijdschr.*, jg. 1, 1946, blz. 249-261.
913. Levensschets by het afbeeldsel van J. F. Willems. Antwerpen z. j. (1846).
914. LINDEN (H. VANDER). Jan-Frans Willems 1793-1846; in : *La Commission royale d'histoire 1834-1934. Livre jubilaire*, Brussel 1934, blz. 140-144.
915. Lykkranen voor J. F. Willems. Z. p. n. j. (Antwerpen 1846). (Overdr. uit : *De Vl. Rederyker*, 1846, blz. 4-31).
916. MIERLO (J. VAN). Jan Frans Willems. 1793-1846. Leuven 1946. Davidsfonds, Brochurenreeks, nr. 5.
917. NIEUWENHUIS (B.). Ps. van A. De Poortere. Jan Frans Willems.

- Een bijdrage tot de ideologie der Vlaamsche Beweging. Antwerpen 1937. Uitg. Volksuniv. H. Van den Reeck.
918. NYS (C.). Lettre à Monsieur le baron de Reiffenberg, conservateur de la Bibliothèque Royale, à propos de sa notice biographique sur J. F. Willems, suivie d'une notice bibliographique des œuvres de ce dernier. Antwerpen 1846.
919. PAUW (N. DE). Jan Frans Willems' allereerste Nederlandsch gedicht. 1820; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1910, blz. 901-911.
920. POORTERE (A. DE), J. VAN DEN BROECK en P. DE VROEDE. Jan Frans Willems. De vader der Vlaamsche Beweging. 1793-1846. Studies over zijn leven en zijn werk. Antwerpen 1944.
921. PRAYON-VAN ZUYLEN (A.). Jan-Frans Willems; in : *Germania*, jg. 1, 1898-1899, blz. 271-272.
922. REIFFENBERG (baron DE). [M. J.-F. Willems]; in : *Le Moniteur belge*, jg. 16, nr. 191, 10 juli 1846, blz. 92-94. Ook in : *Le Bibliophile belge*, dl. III, 1846, blz. 297-307.
923. ROEMANS (R.). Jan Frans Willems (1793-1846). Een overzichtelijk beeld; in : *Dietsche Warande en Belfort*, jg. 28, 1928, blz. 378-397.
924. ROEMANS (R.). Jan Frans Willems en de Belgische Omwenteling; in : *De Vl. Gids*, jg. 16, 1928, blz. 289-304.
925. ROEMANS (R.). Jan-Frans Willems' kunstopvattingen; in : 1857-1927. *Album Vercoullie*, dl. II, Brussel 1927, blz. 231-234.
926. ROEMANS (R.). De romantiek in Vlaanderen. II. Jan-Frans Willems en het Belgisch Museum. Z. p. n. j. (1938).
927. ROOSBROECK (R. VAN). J. Fr. Willems. Naar aanleiding van zijn 150sten geboortedag. Uit zijn briefwisseling; in : *Ons Tooneel*, 3 en 13 maart 1943.
928. ROOSES (M.). Levensschets van Jan Frans Willems. Gent 1874. Willems-Fonds, nr. 78.
Ook in : Schetsenboek, Gent 1877, blz. 1-98.
929. SAINT-GENOIS (J. DE). Notice nécrologique. J. F. Willems. Gent 1847.
930. SCHMOOK (G.). Fragment uit „Kleine studie naar aanleiding van Jan Frans Willems' honderdste sterfdag”. Hertoetst karakterbeeld van Jan Frans Willems; in : *Nieuw Vl. Tijdschr.*, jg. 1, 1947, blz. 1163-1189.
931. SEGERS (G.). Jan Frans Willems. Antwerpen z. j. (1893).
932. SIEGENBEEK (M.). Openingsrede; in : *Hand. v. d. jaarl. verg. der Mij. v. Nederl. Letterk. te Leiden*, 1847, blz. 6-13.
933. SIFFER (A.). Mélanges d'histoire et d'archéologie. Gent 1901. Blz. 105-144 : Jan-Frans Willems.
934. SNELLAERT (F. A.). Jan Francies Willems; in : *Nederd. Lett. Jaerboekje voor 1847*, blz. 160-163.
935. SNELLAERT (F. A.). Korte levensschets van Jan Frans Willems. Gent 1847. Overdr. uit : *Belgisch Museum*, jg. 10, 1846, blz. 459-504.
936. S[TEGHERS] (O.). Een onbekende brief van Jan-Frans Willems; in : *Vlaamsch Leven*, I, 1915-1916, blz. 315.
937. VEN (F. VAN DER). Vader Willems; in : *Willems-Fonds Antwerpen, Volksvoordrachten van 1873-1874*, Antwerpen z. j. (1874), blz. 245-263.
938. VISSCHERS (P.). Geslacht-boom van Jan Frans Willems. Antwerpen 1858.
939. VOS (A. DE). Jan Frans Willems, zijn tijd, zijn leven, zijne verdiensten. Antwerpen (1899).
940. WILLEMS (J. F.), uitg. P. Van Duyse. Nalatenschap. Dicht- en tooneelstukken, met inleiding, bydragen en aenteekeningen. Gent 1856.
Blz. I-LVI biografie.
941. WILLEMS (J. F. M. P.). Was Jan-Frans Willems christen? Antwerpen z. j. (1944).

S. Willems :

- *942. S. C. A. Willems. 1818-1883. Antwerpen z. j.
943. Serafien-Cornelis-Amand Willems; in : *De Vl. School*, 1883, blz. 192-197.

§ 5. — ALGEMENE OVERZICHTEN VAN HET CULTURELE LEVEN

944. L'Art et la vie en Belgique 1830-1905. Brussel, Parijs, 1921.
945. Belgium. O. l. v. J. A. GORIS. Berkeley, Los Angeles 1945. The United Nations Series.
946. BULS (C.). La culture intellectuelle de la Belgique. Brussel 1905.
947. Histoire de la Belgique contemporaine 1830-1914. Dl. III. Brussel 1930.
948. LISSENS (R. F.). Het geestesleven; in : *Geschiedenis van Vlaanderen*, dl. VI, z. p. n. j., blz. 333-392.
949. Le mouvement scientifique en Belgique 1830-1905. Dl. II. Brussel 1908.
950. Neerlandia. 1904. Vlaanderennummer.
951. Patria Belgica. Encyclopédie nationale ou exposé méthodique de toutes les connaissances relatives à la Belgique ancienne et moderne, physique, sociale et intellectuelle. O. l. v. E. VAN BEMMEL. Troisième Partie. Belgique morale et intellectuelle. Brussel 1875.
952. La patrie belge. 1830-1930. Brussel 1930.
953. POTVIN (C.). Cinquante ans de liberté. Dl. IV. Histoire des lettres en Belgique. Brussel 1882.
 iste dl. : Sciences historiques, morales et politiques;
 2de dl. : La littérature.
954. SCHMOOK (G.). Het culturele leven in België [1795-1840]; in : *Alg. Gesch. der Nederlanden*, dl. IX, Zeist, Antwerpen, Brussel, Gent, Leuven, 1956, blz. 418-444.
955. SCHMOOK (G.). Het culturele leven in België 1840-1886; in : *Alg. Gesch. der Nederlanden*, dl. X, Utrecht, Antwerpen, Brussel, Gent, Leuven, 1955, blz. 393-429.
956. Vlaamsch België sedert 1830. Studiën en schetsen bijeengebracht door het algemeen bestuur van het Willems-Fonds ter gelegenheid van het jubeljaar 1905. Dl. IV, Gent 1907; dl. V, Gent 1911; dl. VI, Gent 1912. Victor De Hoon-Fonds, nrs. 4, 5, 6.

957. Vlaanderen door de eeuwen heen. O. l. v. M. ROOSES. 2 dl., Amsterdam 1912-1913.
958. Vlaanderen door de eeuwen heen. O. l. v. J. DENUCE en J. A. GORIS. 2 dl., Amsterdam, Brussel, Antwerpen, Leuven, 1932.
959. Vlaanderen door de eeuwen heen. O. l. v. M. LAMBERTY en R. F. LISSENS, 3de geheel nieuwe druk, 2 dl., Brussel, Amsterdam, 1951-1952.
960. WILMOTTE (M.). La Belgique morale et politique (1830-1900). Brussel 1902.

§ 6. — VERENIGINGSLEVEN

Wat toneel- en muziekgenootschappen betreft zie men de volgende paragraaf.
 Inzake de bedrijvigheid van letterkundige genootschappen zie men ook nr. 994.

1. — Maatschappij der Vlaamse Bibliofielen :

961. B[LOMMAERT] (P.). Maatschappij der Vlaemsche Bibliophilen, te Gent; in : *De Eendragt*, jg. 7, 1852-1853, blz. 69-70.
962. HEREMANS (J. F. J.). De Maatschappij der Vlaemsche Bibliophilen; in : *Nederl. Museum*, 1874, dl. 1, blz. 54-70.
963. HUEBNER (F. M.). Flämische Liebhaberdrucke; in : *Der Bel-fried*, jg. 2, 1917-1918, blz. 392-403.
964. KERVYN DE VOLKAERSBEKE (PH.). Les bibliophiles flamands. Leur histoire et leurs travaux. Gent 1853.

2. — Willems-Fonds :

965. CORT (A. DE). Het Willemsfonds. Een edel werk tot volksbeschaving; in : *Voor Iedereen*, jg. 1, 1922-1923, blz. 21-25.
966. VUYLSTEKE (J.). Klauwaard en Geus. Bloemlezing uit de politieke prozaschriften en gedichten. Gent 1905. Julius Vuylstekefonds, 1.

Blz. 230-243 : De twintig eerste jaren van het Willems-Fonds; overdr. uit : *Jaarboek v. h. Willems-Fonds voor 1872*.

Blz. 244-293 : Aanteekeningen over de vijf en twintig eerste jaren van het Willems-Fonds; overdr. uit : *Jaarboek v. h. Willems-Fonds voor 1877*.

967. WERVEKE (H. VAN). Het Willems-Fonds 1851-1951; in : *De Vl. Gids*, jg. 35, 1951, blz. 582-588.

3. — Studentengenootschappen :

Met Tijd en Vlijt :

968. PUYVELDE (L. VAN). Hoe in 1836 een Vlaamsch letterlievend studentengenootschap werd opgericht. Bijdrage tot de geschiedenis van *Met Tijd en Vlijt*; in : *Dietsche Warande en Belfort*, 1905, 2de halfjr., blz. 112-121.
969. SOBRY (P.). Rede [Plechtige viering van het honderdjarig bestaan van het Taalminnend en Letterlievend Genootschap „Met Tijd en Vlijt”]; in : *Ons Leven*, jg. 50, 17 nov. 1937.
970. STRAELEN (E. VAN). Algemeen overzicht van den toestand des genootschaps gedurende de afgeloopene 25 jaren sedert zyn bestaan, MDCCCXXXVI-MDCCCLXI; in : *Lettervruchten van Met Tyd en Vlyt*, 1863, blz. 5-23.

't Zal wel gaan :

971. 1852-1902. 't Zal wel gaan. Bloemlezing uit de almanakken van het Taalminnend Studentengenootschap 't Zal wel gaan. Gent 1903.
972. VLAENDEREN (R. VAN). De eerste jaren van het „'t Zal wel gaan”; in : *Vrij Onderzoek*, jg. 2, z. j. ,blz. 30-35.
973. VLAENDEREN (R. VAN). De geschiedenis van het Taalminnend Studentengenootschap „'t Zal wel gaan”; in : *Acht en vijftigste Gentse studenten Almanak* 1952, uitg. 't Zal wel gaan, blz. 35-67.
974. VUYLSTEKE (J.). De eerste jaren van 't Zal wel gaan; in : *Gentsche Studenten-Almanak*, XXV, 1885, blz. 6-33.

4. — Plaatselijke verenigingen :

Antwerpen :

975. Nr. 850 : te raadplegen betreffende *Het Zwart Peerd*.
976. Nr. 230 bevat veel gegevens betreffende *Het Heilig Verbond*.

977. STAES (J.). Karamellenverzen van Conscience; in : *De Vl. School*, 1889, blz. 183-184.

Gaat over de werkzaamheden van *Voor Tael en Kunst*.

- 977bis. LAMBIN (M.). Karamellenverzen van Conscience en van tijdgenoten; in : *Nieuw Vl. Tijdschr.*, jg. 11 (1957-1958), blz. 1089-1097.

Als vorig nr.

Dendermonde :

978. BROECKAERT (J.). Eene maatschappij van Vlaamsche letteroefening te Dendermonde (1845-1847). Dendermonde 1908. Overdr. uit : *Gedenkschriften v. d. Oudh. Kring v. Dendermonde*, 2de reeks, dl. 13.

Gent :

979. DEGERICKX [E.]. Schets eener geschiedenis der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde : *De Taal is gansch het Volk*, te Gent; in : *De Eendragt*, jg. 16, 1861-1862, blz. 25-26, 30-31.
- 979bis. BAERE (C. DE). Bijdrage tot de geschiedenis van de Maatschappij van Nederlandse letterkunde en geschiedenis onder kenspreuk „De Tael is gansch het Volk” in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1958, blz. 653-665.

Roeselare :

980. REYNAERT (E.). De letterkunde te Roeselare. Overzicht met bloemlezing. Roeselare 1956.
- Blz. 27-28 : De letterlievende maatschappij „De Vriendschap”.

Rumbeke :

981. DELBAERE (J.). De Vereenigde Vrienden. Letter- en toneelgilde, Rumbeke, 1853-1953. Rumbeke 1953.

7. — TONEEL- EN MUZIEKGENOOTSCHAPPEN

1. — Algemeen

Muziek :

982. JACOBS (E.). Nomenclature des sociétés musicales de la Belgique, suivie d'une notice chronologique sur l'Association Royale de Sociétés lyriques d'Anvers. Antwerpen 1853.
983. THYS (A.). Les sociétés chorales en Belgique. Gent 1861².

Toneel :

- *984. CHOT (J.). Résumé de l'histoire du théâtre flamand. 1884.
985. COOPMAN (H. T.). Boer en stedeling op ons tooneel (Eerste periode); in : *De Tijd*, jg. 2, 1914, blz. 1-17, 49-64.
986. GITTENS (F.). Bijdrage tot de geschiedenis van ons Vlaamsch tooneel; in : *De Vl. Kunstbode*, jg. 8, 1878, blz. 540-548.
987. HAES (F. A.). Les origines du théâtre d'amateurs et son évolution en Belgique; in : *Puissance et rayonnement du théâtre d'amateurs*. Ouvrage publié par la Commission interfédérale des cercles dramatiques de langues française et wallonne, z. p. n. j. (Moeskroen 1953), blz. 87-187.
988. HAUWAERT (O. VAN). Het Nederlandsch tooneel; in : *Vlaamsch België sedert 1830*, dl. 4, Gent 1907, blz. 55-91.
989. HUYSMANS (C.). Le théâtre flamand; in : *L'Art et la vie en Belgique 1830-1905*, Brussel, Parijs, 1921, blz. 223-228.
990. K. S. Reizende tooneelgezelschappen in Vlaanderen; in : *Zondagsblad. Bijblad van Vooruit*, jg. 2, 1916-1917, blz. 6-8.
991. LIJBAERT (K. M. J.). Het Nederlandsch tooneel in Vlaamsch België; in : *Neerlandia* 1904, Vlaanderennummer, blz. 79-81.
992. MONTEYNE (L.). Een eeuw Vlaamsch tooneel 1830-1930. Antwerpen 1936.
993. MORTIER (F.). Het drieluik van de geboorte van het Nationaal Toneel; in : *Nieuw Vl. Tijdschrift*, jg. 7 (1952), blz. 1093-1106.
994. Nederduitsch Letterkundig Jaerboekje. Van 1836 tot 1852 gaf F. RENS in iedere jaargang een overzicht van de wedstrijden, uitgeschreven door letterkundige genootschappen en toneelverenigingen.
1836, blz. 116-121; 1837, blz. 109-115; 1838, blz. 125-135;
1839, blz. 134-144; 1840, blz. 133-153; 1841, blz. 155-166;
1842, blz. 153-172; 1843, blz. 152-174; 1844, blz. 172-174;
1845, blz. 167-174; 1846, blz. 165-174; 1847, blz. 168-174;
1848, blz. 160-174; 1849, blz. 166-174; 1850, blz. 183-190;
1851, blz. 169-179; 1852, blz. 162-173.
995. Het Nederduitsch tooneel in België. Verzameling van oorkon-

den, verslagen enz., uitgegeven ter gelegenheid van den tooneelkundigen prijskamp, ingericht te Brussel, door Koninklijk Besluit van 16 Julij 1864. Brussel 1864.

996. POTVIN (C.). Du théâtre en Belgique. Historique et statistique. Brussel 1862.
997. Prijsboekje der Vlaamsche tooneelkunstenaars. Lijst der tooneelkundige prijskampen, met de namen der bekroonde declamators, sedert het begin dezer eeuw tot en met het jaar 1865. Gent 1866.
998. RONDE (T. DE). Het tooneelleven in Vlaanderen door de eeuwen heen. Brugge 1930. Davidsfonds.
999. ROOSES (M.). Het Nederlandsch tooneel in Zuid-Nederland sedert 1830; in : *Het Nederlandsch Tooneel. Kroniek en critiek. Orgaan v. h. Nederl. Tooneelverbond*, jg. 1, 1872, blz. 17-38.
1000. SABBE (M.), MONTEYNE (L.) en COOPMAN (H. T.). Het Vlaamsch tooneel inzonderheid in de XIXe eeuw, geschreven in opdracht van den Koninklijken Tooneelkring De Morgenstar van Brussel. Brussel 1927.
Standaardwerk.
1001. SLEECKX [D.]. Te zijn of niet te zijn, Brieven over het Nederlandsche tooneel; in : *Nederduitsch Tijdschrift*, 1866, dl. 3, blz. 57-92.
1002. STRAETEN (E. VANDER). Le théâtre villageois en Flandre. Histoire, littérature, musique, religion, politique, mœurs. D'après des documents entièrement inédits. 2 dl., Brussel 1881².
1003. Vlaamsche kamers van Rhetorika. Tooneelkundige prijskampen sedert het begin dezer eeuw tot en met het jaar 1865; in : *Oud en Nieuw, Historische, letterkundige en wetenschappelijke Bijdragen*, Gent 1867, blz. 182-202, 333-338, [395]-437.
1004. WILLEMS (S. C. A.). Het Vlaamsch tooneel, deszelfs oorsprong, wat het vroeger was, wat het thans dient te wezen. Voordragt gehouden in de Koninklyke Maetschappy De Wyngaerd, te Brussel, op 15 Maert 1859. Brussel 1859.

2. — Per gemeente

Aalst :

1005. D'HONDT (V.). Geschiedenis van het tooneel te Aalst en

bezonderlijk van de koninklijke rederijkkamer De Catharisten onder kenspreuk „Amor Vincit”. Aalst 1908.

Antwerpen :

1006. STAES (J.). Antwerpsche tooneelmaatschappijen sedert het begin dezer eeuw tot aan de stichting van den Nationalen Schouwburg. Antwerpen 1896.

1007. MONTEYNE (L.). Uit het Vlaamsch tooneelleven te Antwerpen (XIXe en begin XXe eeuw). Turnhout 1942.

1008. PERSYN (J.). Studiën en lezingen. I. Vlaamsche Bijdragen VI. Brussel z. j.

Blz. 31-49 : Ons tooneel te Antwerpen van 1830 tot 1840.

Blz. 50-115 : Ons tooneel te Antwerpen van 1840 tot 1853.

Blz. 116-130 : De stichting van ons Nationaal Tooneel te Antwerpen 1853.

1009. PERSYN (J.). Studiën en lezingen II. Vlaamsche Bijdragen VII. Brussel z. j.

Blz. 62-85 : Uit de geschiedenis van ons tooneel te Antwerpen.

1010. DOESELAEER (F. VAN). Oorsprong van het Nationaal Tooneel en overzicht zijner werkzaamheden gedurende de 50 eerste jaren. Antwerpen 1903.

1011. Verslag over den toestand van het Vlaamsch tooneel te Antwerpen, den Heere Minister van Binnenlandsche Zaken toegezonden. (Dienstjaer 1860-1861). Antwerpen 1862.

Opgesteld door het „Provinciael Leescomiteit”, ondertekend door P. Génard, secretaris-verslaggever, Delvaux, voorzitter, J. Van Beers, E. Rigelé en J. F. Matthyssens, leden. Bevat bijzonderheden over de werkzaamheid van het „Nationaal Tooneel” sedert 1853 en andere toneelkringen.

1012. SCHUYTER (J. DE). De Antwerpsche Poesje. Zijn geschiedenis en zijn speelteksten. Antwerpen 1943.

Brussel :

1013. LUYTEN (F.). Beknopte geschiedenis der Koninklijke Maatschappij De Wijngaard te Brussel in verband met de staatkundige gebeurtenissen; in : *Keure van de Koninklijke Rederijkkamer De Wijngaard. Nederlandsch tooneel — Zangkunst — Verdediging der belangen der Vlaamsche taal. Standregels (Wetten)*, Brussel 1895, blz. 41-90.

1014. Verslag over den toestand van het Vlaamsch tooneel te Brussel, den Heere Minister van Binnenlandsche Zaken toegezonden, bij brieven van 24 Junij 1861. Brussel 1861.

Ondertekend door : E. Stroobant, S. Willems, E. Vanderplassche, H. Bauduin, H. Weber.

Deinze :

1015. ABBELE (H. VAN DEN). Geschiedenis der rederijkerskamer met zinspreuk Geen Konst zonder Nijd „opgeregt door de Leerzuchtige Iveraeren binnen de stede van Deynse”. 1789-1858; in : *Bijdragen tot de gesch. der stad Deinze*, XII, 1945, blz. 23-114.

Gent :

1016. CLAEYS (P.). Histoire du théâtre à Gand. 3 dl., Gent 1892. Misleidende titel : na 1840 wordt alleen de Franse schouwburg behandeld.

1017. VERBAUWEN (P.). Ons Vlaamsch tooneel te Gent. Geschiedkundige verzameling. Gent 1912.

1018. BLOMMAERT (PH.). Geschiedenis der rhetorykkamer : De Fontaine, te Gent, (gesticht den 9 December 1448). Gent 1847.

1019. BRUGGEN (E. TER). Herinnering aen den Gentschen pryskamp. Antwerpen 1842.

Blz. 193-225 : Verslag over den tooneelkundigen wedstrijd, geopend te Gent, in 1841.

1020. MONTEYNE (L.). De groote Gentsche tooneelprijskamp van 1841-42; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1942, blz. 669-694.

Hasselt :

1021. Het verleden der „Roode Roos „Hitte vercoelt” Hasselt 1500-1950. Hasselt z. j.

Leuven :

1022. PRAET (F. VAN). Vlamingen Vooruit! 1859-1909; in : *De Zaaier*, jg. 3, 1908-1909, blz. 40-41.

Lier :

1023. HALLEN (O. VAN DER). Het rederijkstoneel te Lier op het einde der 18^e en in 't begin der 19^e eeuw; in : *Lier, vroeger en nu*, I, 1927, blz. 227-237.

1024. VERSTREKEN (F.). Een eeuw „Nethegalm”; in : 't Land van Ryen, jg. 3, 1953, blz. 129-138.

Zanggenootschap in 1853 gesticht door Van Beers.

Oostende :

1025. WEGHE (F. VANDEN). Een blik in de geschiedenis der Oostendsche Kamer van Rhetorica; in : *Hand. v. h. Tweede VI. Philologencongres*, 1913, blz. 250-256.

1026. WEGHE (F. VANDEN). Schets eener geschiedenis der Oostendsche Kamer van Rhetorica. 1486-1849. Roeselare 1914.

Roeselare :

1027. ANGILLIS (A. A.). Geschiedenis der Rousselaersche rederykkamer De Zebaer Herten. Roeselare 1856².

1028. VANDENBERGHE-LOONTJENS (E.). Schets eener geschiedenis der rederijkkamer Sinte-Barbara gezeid „De Zeegbare Herten” te Rousselare. Ieper 1887.

1029. VANDENBERGHE-LOONTJENS (E.). Geschiedkundige schets der toonkundige maatschappij St Cecilia te Rousselare. Roeselare [1899].

Rumbeke : zie nr. 981.

Sint-Niklaas :

1030. SNELLAERT (F. A.). De Goudbloem van Sint-Nikolaes, hoofdkamer van 't land van Waes. Z. p. n. j.

Tielt :

1031. VLAMINCK (A. DE). Jaerboeken der aloude kamer van rhetorika, Het Roosjen, onder kenspreuk: Ghebloeyt int wilde, te Thielt. Gent 1862.

Veurne :

1032. POTTER (F. DE) en BORRE (P.). Geschiedenis der rederijkerskamer van Veurne, onder kenspreuk : „Arm in de beurs en van zinnen jong”. Gent 1870.

Wervik :

1033. BLIECK (F. J.). Geschiedenis der Wervicksche rederykkamer, oudtyds genaemd Droogaers. Roeselare 1856.

§ 8. — LETTERKUNDE

I. — Algemene overzichten

1034. BASTIAANSE (F.). Overzicht van de ontwikkeling der Nederlandsche letterkunde. Met bloemlezing. Dl. IV, 2de druk, z. p. n. j. Wereldbibliotheek, reeks Encyclopedie in monographieën.

1035. BOCK (E. DE). Beknopt overzicht van de Vlaamsche letterkunde, hoofdzakelijk in de 19^e eeuw. Antwerpen, Amsterdam, z. j. (1921).

1036. BOCK (E. DE). De Vlaamse letterkunde. Antwerpen, Den Haag, 1953.

1037. BRINK (J. TEN). Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde. Amsterdam, Antwerpen, 1897.

Blz. 677-694 : De Vlaamsche Beweging.

1038. CLAES (D.). De Nederlandsche letterkunde in België sedert het begin der XIX. eeuw; in : *Noord en Zuid*, jg. 2, 1879, blz. 251-259.

1039. CLOSSET (F.). Aspects et figures de la littérature flamande. Brussel 1943. Coll. Nationale.

1040. COOPMAN (T.) en SCHARPE (L.). Geschiedenis der Vlaamsche letterkunde. Antwerpen 1910.

Blijft onmisbaar.

1041. COREMANS (E.). La littérature néerlandaise en Belgique depuis 1830. Rotterdam, Brussel, 1905.

1042. Dichterschap en werkelijkheid. Geïllustreerde literatuurgeschiedenis van Noord- en Zuid-Nederland en Zuid-Afrika. O. r. v. W. L. M. E. Van Leeuwen. Utrecht 1951³.

Blz. 336-415 : J. A. GORIS, De literatuur in Zuid-Nederland na 1830.

1043. DUERINGSFELD (I. VON). Nr. 115.

1044. GIJSEN (M.). Ps. van J. A. GORIS. De literatuur in Zuid-Nederland sedert 1830. Antwerpen 1951⁴.

1045. HAMELIUS (P.). Introduction à la littérature française et flamande de Belgique. Brussel 1921.

1046. HECHTLE (M.). Die flämische Dichtung von 1830 bis zur Gegenwart. Jena 1942. Flämische Schriften.
1047. JONCKBLOET (W. J. A.), uitg. C. Honigh. Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde. Dl. VI. Groningen 1892⁴.
1048. KALFF (G.). Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde. Dl. VII. Groningen 1912.
1049. KNUVELDER (G.). Handboek tot de geschiedenis der Nederlandse letterkunde van de aanvang tot heden. Dl. III. 's Hertogenbosch 1950.
Blz. 435-452 : Zuidnederlandse letterkunde.
1050. LAAN (K. TER). Medew. L. ROELANDT. Letterkundig woordenboek voor Noord en Zuid. 's Gravenhage, Djakarta, Antwerpen, 1952.
1051. LECOUTERE (C.). Schets van den ontwikkelingsgang der Nederlandsche letterkunde. Brussel 1918.
1052. LISSENS (R. F.). De Vlaamse letterkunde van 1780 tot heden. Amsterdam, Brussel, 1954².
1053. MOLLER (H. W. E.). Geschiedenis van de Nederlandse letterkunde. Tilburg 1932⁴.
Vooral de Noordnederlandse.
1054. Panorama der Nederlandse letteren. O. l. v. J. HAANTJES en W. A. P. SMIT. Amsterdam 1948.
Blz. 463-494 : A. HELMAN, Tussen uil en spiegel. Dichters en prozaschrijvers uit het Vlaamse land.
1055. PERSYN (J.). Over de ziel der lage landen. Vertaald uit het Engelsch, ingeleid en van aantekeningen voorzien door R. F. LISSENS. Z. p. n. j.
1056. POTTER (F. DE). Verhandeling over de vlaemsche letterkunde in België, sedert het begin der XIXe eeuw. Roeselare z. j. (1858 of 1859).
1057. PRINSEN (J.). Handboek tot de Nederlandsche letterkundige geschiedenis. 's Gravenhage 1916.
1058. PUYVELDE (L. VAN). Les lettres flamandes; in : *Histoire de la Belgique contemporaine* 1830-1914, dl. 3, Brussel 1930, blz. 272-309.

1059. SCHNEIDER (L.). Geschichte der niederländischen Litteratur. Mit Benutzung der hinterlassenen Arbeit von Ferdinand von Hellwald. Leipzig z. j. (1887).
1060. STECHER (J.). Histoire de la littérature néerlandaise en Belgique. Brussel z. j. (1886).
1061. STECHER (J.). Littérature flamande contemporaine; in : *Patria Belgica*, dl. 3, Brussel 1875, blz. 533-554.
1062. STUIVELING (G.). Een eeuw Nederlandse letteren. Amsterdam 1948².
Hoofdzakelijk gewijd aan Noord-Nederland.
1063. TACK (P.). De herleving der Nederlandsche letterkunde sedert 1830 in Vlaamsch België; in : *Vl. België sedert 1830*, dl. IV, Gent 1907, blz. 1-54.
1064. VERMEYLEN (A.). Les lettres néerlandaises en Belgique depuis 1830. Brussel 1907.
1065. VERMEYLEN (A.). De Vlaamse letteren van Gezelle tot heden. Amsterdam, Brussel, 1949⁴. Met nabeschouwing van F. DE BACKER.
1066. VOORDE (U. VAN DE). Panorama d'un siècle de littérature néerlandaise en Belgique 1830-1930. Parijs, Brussel, 1931.
1067. WALCH (J. L.). Nieuw handboek der Nederlandsche letterkundige geschiedenis (tot het einde van de 19de eeuw). 's Gravenhage 1947.
Aan de Vlaamse letteren zijn alleen gewijd de blz. 699-705 : Opleving van het Nederlandsche element in België.
1068. WINKEL (J. TE). De ontwikkelingsgang der Nederlandsche letterkunde. Vierde deel. 2^e Stuk (Romantiek en realisme. Sedert 1830). Haarlem 1918.

2. — Poëzie

1069. COOPMAN (T.) en MONTAGNE (V. DELA). Nr. 114.
1070. GILLIAMS (M.). Vlaamsche lyriek, 1830-1890. Antwerpen z. j.
- 1070bis. KUYPERS (J.). Vlaamse negentiende eeuwse liederen met sociale inslag; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1958, blz. 525-539.

1071. LANGENDONCK (P. VAN). Herleving der Vlaamsche poëzij; in : *Van Nu en Straks*, 1893-1894, blz. 26-37, 43-44.
1072. LANGENDONCK (P. VAN). La poésie flamande; in : *L'Art et la vie en Belgique* 1830-1905, Brussel, Parijs, 1921, blz. 167-182.
1073. MONT (P. DE). La poésie flamande de 1830 à 1890. Gent 1912.
1074. WATTEZ (O.). La poésie néerlandaise contemporaine en Belgique. Doornik 1893.

3. — Proza

1075. SABBE (J.). Le roman flamand; in : *L'Art et la vie en Belgique* 1830-1905, Brussel, Parijs, 1921, blz. 195-207.
1076. SABBE (M.). Het proza in de Vlaamsche letterkunde. Bussum 1909.
1077. VERDEYEN (R.). La prose flamande de 1830 à 1930. Avec une liste de traductions. Luik 1932.
- 1077bis. VROEDE (M. DE). De finaliteit van de Vlaamse zedenroman in het midden van de jaren 1850; in : *Spiegel der Letteren*, jg. 3, 1959, blz. 17-32.

4. — Toneel

Men raadplege de vorige paragraaf.

1078. TEIRLINCK (H.). Overzicht der hedendaagsche tooneelliteratuur in Zuid-Nederland sinds 1830; in : *Vlaamsche Arbeid*, jg. 4, 1908-1909, blz. 137-148.

5. — Kritiek

1079. HANOT (M.). Literaire theorieën en kritiek in Gentse tijdschriften tijdens de periode van 1830 tot 1850; in : *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 15, 1955, col. 277-289.
1080. HANOT (M.). Literaire theorieën en kritiek in Antwerpse tijdschriften van 1840 tot ca 1850; in : *Hand. v. d. Zuidnederl. Mij. v. taal- en letterkunde en gesch.*, IX, 1955, blz. 100-131.

6. — Volkslectuur

1081. BOEKENOOGEN (G. J.). Een en ander over de lectuur van het Vlaamsche volk vóór Conscience; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1912, blz. 677-690.
1082. DEBAENE (L.). De Nederlandse volksboeken. Ontstaan en geschiedenis van de Nederlandse prozaromans, gedrukt tussen 1475 en 1540. Antwerpen 1951.
1083. FREDERICQ (P.). De eerste Vlaamsche boeken na 1830; in : *Gentsche Studenten-Almanak*, jg. 25, 1885², blz. 112-127.
1084. HEURCK (E. H. VAN). Les livres populaires flamands. Antwerpen z. j. (1931).
1085. R[UELENS] (C.). La bibliothèque bleue en Belgique; in : *Le Bibliophile belge*, jg. 7, 1872, blz. 59-69, 200-204.

7. — Verschillende detailstudies

1086. BELPAIRE (M. E.). Het landleven in de letterkunde der XIXe eeuw. Antwerpen 1902.
Hfdst. I : Vlaanderen (Conscience en V. Loveling).
1087. BRIJS (A.). De Vlaamsche schrijvers, het Vlaamsche volk en het Vlaamsch nationalisme; in : *Haagsch Maandblad*, jg. 12, 1935, blz. 511-522.
1088. DROOGMANS (J.). Hasselt in de literatuur. Hasselaren en de letterkunde; in : *De Tijdspiegel*, jg. 9, 1954, blz. 106-116.
1089. FREDERICQ (P.). Taal en cultuur uit Vlaanderen. Verspreide studies en toespraken. Antwerpen z. j.
1090. FREDERICQ (P.). De Vlaamsche student in de Zuid-Nederlandsche letteren; in : *De Gids*, jg. 67, 1903, dl. IV, blz. 323-329.
Ook in : 1852-1902. 't Zal wel gaan. Bloemlezing uit de almanakken v. h. Taalminnend Studentengenootschap 't Zal wel gaan, Gent 1903, blz. V-XIII.
1091. GILLIAMS (M.). De man voor het venster. Aanteekeningen. Amsterdam 1943.
1092. JACOB (A.). Conscience's Artevelde en de nationale inslag bij de historische roman; in : *De Stroom*, jg. 1, 1918, blz. 1-44.

- 1092bis. J[ONCKHEERE] (K.). *Temperatuur bij een literaire prijs*; in : *Nieuw Vl. Tijdschr.*, jg. 11, (1957-1958), blz. 869-880.
 Betreft de eerste vijfjaarlijkse prijs voor de Vl. letterkunde (1850-1854). Bevat het door Snellaert opgestelde verslag van de jury.
- 1092ter. J[ONCKHEERE] (K.). *Temperatuur rond een literaire prijs (II)*; in : *Nieuw Vl. Tijdschr.*, jg. 11, (1957-1958), blz. 1100-1106.
 Betreft de tweede vijfjaarlijkse prijs voor de Vl. letterkunde (1855-1859). Bevat het verslag van de jury, door Snellaert opgesteld.
1093. KEYSER (P. DE). *Gent in de literatuur en in de folklore*. Gent 1935.
1094. KUYPERS (J.) en RONDE (T. DE). *Onze litteratuur in beeld*. Antwerpen, Groningen z. j. (1935).
1095. LATTIN (A. DE). *Het marktlied. Wat de liedjeszangers zongen*. Antwerpen 1943.
1096. MEERT (H.). *Het voornaamwoord du*. Gent 1890. Kon. Vl. Acad.
1097. MEERTENS (P. J.). *De lof van den boer. De boer in de Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde van de Middeleeuwen tot 1880*. Amsterdam 1942.
1098. *Les prix quinquennaux et triennaux en Belgique. Rapports officiels 1850-1870*. Brussel 1870.
1099. REYNAERT (E.). *De letterkunde te Roeselare. Overzicht met bloemlezing*. Roeselare 1956.
1100. RIDDER (A. DE). *Inleiding tot een geschiedenis van de Vlaamsche romantiek*; in : *De Vl. Gids*, jg. 11, 1922-1923, blz. 56-71.
1101. RIDDER (A. DE). *De romantiek in Vlaanderen*; in : *Het Roode Zeil*, jg. 1, 1920, blz. 24-34, 66-78.
1102. ROEMANS (R.). *De romantiek in Vlaanderen. I. Strooming en karakteristiek. II. J. Fr. Willems en het Belgisch Museum*. Z. p. n. j. (1938).

1103. SABBE (M.). *Onze letterkundige taal in de 19^e eeuw*; in : *De Vl. Gids*, jg. 12, 1923-1924, blz. 311-329.
1104. SCHUYTER (J. DE). *Over rolzangers en rolzangersliederen*. Antwerpen 1944².
1105. SEVENS (T.). *Vlaamsche dichters en prozaschrijvers van Kortrijk (1545-1885)*. Kortrijk 1885.
1106. STEGHERS (O.). *Onze Vlaamsche novellisten rond 1830*. Gent z. j. (1907).
1107. STERKENS (R.). *De letterkunde in de Antwerpsche Kempen van 1830-1900*. Turnhout 1935. Kon. Vl. Acad., reeks VI, nr. 56.
1108. STERKENS-CIETERS (P.). *Antwerpen in de letterkunde. Standaard 1937*. Kathol. Vl. Hogeschooluitbreiding, jg. 36, nr. 1, verh. 348.
1109. VERMEYLEN (A.). *Beschouwingen*. Brussel, Rotterdam, z. j.

§ 9. — TAALKUNDE

1110. BASSE (M.). *De Germaansche philologie*; in : *Vl. België sedert 1830*, dl. V, Gent 1911, blz. 209-235.
1111. BUCK (H. DE). *De studie van het Middelnederlandsch tot in het midden der negentiende eeuw*. Groningen, Den Haag, 1930.
1112. KARSTEN (G.). *100 jaar Nederlandse philologie. M. De Vries en zijn school*. Leiden 1949.
1113. LECOUTERE (C.). *La philologie germanique*; in : *Le mouvement scientifique en Belgique 1830-1905*, dl. II, Brussel 1908, blz. 233-259.
1114. VANDEWEGHE (F.). *Geschiedenis der Nederlandsche taalstudie in Vlaanderen (1500-1886)*. Antwerpen 1900.
1115. VOCHT (H. DE). *La philologie germanique*; in : *Histoire de la Belgique contemporaine 1830-1914*, dl. III, Brussel 1930, blz. 220-230.
1116. VOOYS (C. G. N. DE). *Geschiedenis van de Nederlandsche taal in hoofdtrekken geschetst*. Antwerpen, Groningen, 1943².

1117. VREESE (W. DE). Taalstudie in Vlaanderen in de XIXe eeuw; in : *Neerlandia*, Vlaanderennr., 1904, blz. 86-88.
1118. BLANCQUAERT (E.). Historisch overzicht van de Vlaamsche dialectologie tot en met 1935; in : *Hand. v. d. Commissie v. toponymie & dialectologie*, I, 1927, blz. 226-243.
1119. GROOTAERS (L.). Geschiedenis van het Zuid-Nederlandsch dialectonderzoek; in : L. GROOTAERS en G. G. KLOEKE, Handleiding bij het Noord- en Zuid-Nederlandsch dialectonderzoek, Den Haag 1926, blz. 27-56.
1120. HEREMANS (J. F. J.). De Koninklijke Academie der Wetenschappen, Letteren en Schoone Kunsten van België en de Nederlandsche taal en letterkunde; in : *Nederl. Museum*, 1877, dl. 2, blz. 121-135.
1121. BERGEN (J. VAN). Neerlandici in de „Académie Royale”. Bijdrage tot de voorgeschiedenis der „Koninklijke Vlaamsche Academie”; in : *Album Prof. Dr. Frank Baur*, dl. I, Standaard 1948, blz. 73-84.
1122. BERGEN (J. VAN). Neerlandici in de Académie Royale. Ph. Blommaert. H. Conscience. J. F. J. Heremans; in : *Hand. Zuidnederl. Mij. v. taal- en letterk. en gesch.*, V, 1951, blz. 78-83.
1123. MEERT (H.). Nr. 1096.
1124. MUYLDERMANS (J.). Eenige beschouwingen over de uitspraak onzer taal; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1908, blz. 949-1043.
1125. MUYLDERMANS (J.). Hoe de ouderen er over dachten; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1906, blz. 56-116.
Over spelling en uitspraak.
1126. VANNES (G.). „Vlaams” en „Hollands” in de 19e eeuw; in : *Tijdschr. v. levende talen*, jg. 11, 1945, blz. 41-43.

§ 10. — GESCHIEDSCHRIJVING

1127. ARNOULD (M. A.). Le travail historique en Belgique des origines à nos jours. Brussel 1954.
1128. La Commission royale d'histoire 1834-1934. Livre jubilaire. Brussel 1934.

Vooraf blz. 9-68 : H. PIRENNE, La Commission royale d'histoire depuis sa fondation (1834-1934).

1129. CUVELIER (J.). Honderd jaar historiographie; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1930, blz. 423-476.
1130. DELFOS (L.). De officieele Belgische geschiedschrijving na 1830; in : *Voor — 1830 — na*, Santpoort z. j. [1930], blz. 44-45.
1131. FRIS (V.). Beoefening der geschiedenis in de moedertaal sedert 1830; in : *Neerlandia*, Vlaanderennr., 1904, blz. 90-91.
1132. MOREAU (E. DE). L'histoire; in : *Histoire de la Belgique contemporaine*, 1830-1914, dl. III, Brussel 1930, blz. 141-183.
1133. PESCH (L.). Volk und Nation in der Geistesgeschichte Belgiens. Berlijn 1941. Zur Wirtschaftsgeographie des deutschen Westens, IX.
Vert. door L. Van Huffel, *Le peuple et la nation dans la pensée des historiens de Belgique*. Brussel 1944.
1134. SCHOUTEET (A.) en STRUBBE (E.). Honderd jaar geschiedschrijving in West-Vlaanderen (1839-1939). Analytische inhoud en registers van de Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis „Société d'Emulation” te Brugge. Brugge 1950.
Blz. 7-81 : De geschiedschrijving in West-Vlaanderen van 1780 tot 1940.
1135. STENGERS (J.). Quelques notes sur la genèse et la conception de notre histoire nationale; in : *Mélanges Georges Smets*, Brussel 1952, blz. 595-620.
Zie ook nr. 883.

§ 11. — VOLKSOPVOEDING

A. — O n d e r w i j s

- Men raadplege vooral :
1136. PLANCKE (R. L.). De historische paedagogiek van België. Overzicht en bibliographie. Antwerpen 1950. Rijksuniv. Gent. Hoger Instituut v. Opvoedk. Wetenschappen, Bijdragen tot de paedagogiek, nr. 2.

1137. PLANCKE (R. L.). Paedagogica belgica (Periodiek overzicht der Belgische paedagogische studiën. Dl. I (1950), Gent 1951. Tot op heden voortgezet.
1138. Katholieke Encyclopedie voor opvoeding en onderwijs. 3 dl., 's Gravenhage, Antwerpen (1951-1954).
In dl. 1 o. m. de art. onder trefwoord België, blz. 191-228; in dl. 3 o. m. blz. 87-92 : J. L. PAUWELS, Moedertaalonderwijs. Middelbaar Onderwijs België (Vlaams landsge-deelte).
1139. Paedagogische Encyclopedie, o. l. v. J. E. VERHEYEN en R. CASIMIR. 2 dl., Antwerpen 1939-1949.

Men zie ook de vermelde algemene overzichten van het culturele leven, hoewel het onderwijs daarin zeer ongelijkmatig wordt behandeld.

Meer bepaald inzake de taalkwestie en het werk van Vlaamsgezinden :

1140. BAUR (F.). Nederlandse letterkunde; in : *Zestig jaren onderwijs en wetenschap aan de Faculteit van de Wijsbegeerte en Letteren der Rijksuniversiteit te Gent*, Brugge 1952, blz. 157-188.
Blz. 164-166 handelen over Heremans.
1141. BEERS (J. VAN). Het hoofdgebrek van ons middelbaar onderwijs. Gent 1879.
1142. BEERS (J. VAN). Het Vlaamsch in het onderwijs. Redevoering uitgesproken in zitting van 16 Mei 1876 des gemeenteraads van Antwerpen. Antwerpen (1876).
1143. BOONEN (J.). Een brokje geschiedenis van ons hooger onderwijs; in : *Dietsche Warande en Belfort*, 2de halfjr., blz. 487-501.
Vooraf betreffende 1815-1830. Citeert verder uit nr. 1424 en uit Willems, Belgisch Museum, dl. 2.
1144. MINNAERT (M.). Het onderwijs in Vlaanderen gedurende de Belgische regeering 1830-1930; in : *Voor — 1830 — na*, Santpoort z. j. [1930], blz. 57-66.
1145. MOOR (H. DE). Flitsen uit de geschiedenis van het Koninklijk Atheneum voor jongens te Gent in het raam van de evolutie van het Rijksmiddelbaar Onderwijs in België. Gent 1951.
Blz. 83-86 betreffen Heremans.

1146. OUKHOW (M.). Een eeuw Nederlandse literatuurgeschiedenis aan de universiteit van Gent; in : *Nieuw Vl. Tijdschr.*, jg. 9, 1955, blz. 434-439.
1147. STINISSEN (J.). De Normaalschool van Lier in de Nederlandsche taal- en letterkunde. Lier 1900.
1148. TORFS (J. A.). Een lagere dorpschool van over vijftig jaren (1848-1853). Herinneringen van een oud-leerling. Leuven, Gent, 1900.
1149. Het volksonderwijs in België tot onder de wet van 1879. Gent 1906. Uitg. Julius Vuylsteke-Fonds, nr. 3.
1150. VOS (H. J. DE). Moedertaalonderwijs in de Nederlanden. Een historisch-kritisch overzicht van de methoden bij de studie van de moedertaal in het middelbaar onderwijs sedert het begin van de 19^e eeuw. 2 dl., Turnhout 1939. Kon. Vl. Acad., reeks VI, nr. 61.
1151. WEGHE (F. VAN DEN). Geschiedkundig overzicht van het onderwijs der volkstaal sedert 1830. Antwerpen 1897.
1152. WILS (L.). Een te onderzoeken punt : het taalregime en het moedertaalonderricht in ons middelbaar onderwijs, kort na 1830; in : *Vrijheid en Recht*, jg. 5, 1954, blz. 50-55.
1153. WILS (L.). De eerste leerstoelen Nederlands aan onze universiteiten; in : *Nova et Vetera*, jg. 32, 1954-1955, blz. 281-291.

B. — Volksbibliotheken

1154. AELBROUCK (A. VAN). Education populaire et bibliothèques publiques. Les conditions historiques, sociales et psychologiques de leur évolution. Brussel 1956.
1155. ANNOOT (I. B.). Les bibliothèques populaires. Brussel 1866.
1156. DEPASSE (C.). Historique et organisation des bibliothèques publiques en Belgique. Brussel 1931. Ligue de l'Enseignement, Doc. n° 76.
1157. HEUSCHLING (X.). Uitg. PH. VANDERMAELEN. Essai sur la statistique générale de la Belgique, composé sur des documents publics et particuliers. Brussel 1841².
Blz. 347 vlg. : Bibliothèques publiques.

1158. SCHMOOK (G.). Medewerking van V. VAN DEN BERGHE. Boek en bibliotheek. Handleiding voor de bibliotheekpractijk. Antwerpen 1937-1952.

Blz. 198-208 behandelen de geschiedenis van de bibliotheken in België en Nederland.

1159. SLUYS (A.). Bibliothèques publiques; in: *La Belgique artistique et littéraire*, dl. 12, 1908, blz. 219-238.

1160. VOISIN (A.). Documents pour servir à l'histoire des bibliothèques en Belgique et de leurs principales curiosités littéraires. Gent, Parijs, Bonn, 1840.

C.

1161. LAMBERTY (M.). De volksoontwikkeling in Vlaams-België; in: *Volksovoeding. Belgisch-Nederl. Tijdschr. v. sociaal-cultureel groepswork*, jg. 3, 1954, blz. 2-19.

§ 12. — NIEUWSBLADEN

1. — Lijsten met titelopgaven

Alle gegevens over het aantal nieuwsbladen uit de periode 1830-1860 die men hier of daar zou vinden, dienen als onnauwkeurig te worden beschouwd.

De volledigste — maar onbetrouwbare — lijst geeft nr. 1348. Diverse opgaven bieden ook de nrs. 1344-1347.

1162. BERTELSON (L.). Tableau chronologique des journaux belges. Essai. Brussel (1956).

Lijst van Belgische kranten chronologisch gerangschikt volgens de eerste jaargang. Wat de Vlaamse betreft slechts een zeer klein gedeelte van hetgeen werkelijk verschenen is.

1163. HEUSCHLING (X.). Uitg. Ph. Vandermaelen. Essai sur la statistique générale de la Belgique, composé sur des documents publics et particuliers. Brussel 1841². Met: Supplément, Brussel 1844.

Blz. 343-345: Journalisme. Lijst van de verschijnende politieke en semi-politieke bladen, met de kosten van het zegel.

1164. Journal de l'imprimerie et de la librairie en Belgique, jg. 3, 1856, blz. 21-25: Lijst van de nieuwsbladen die begin 1856 werden gedrukt.

1165. VANDENPEEREBOOM (E.). Du gouvernement représentatif en Belgique (1831-1848). 2 dl., Brussel 1856.

In dl. 2, blz. 347-349: „Les journaux en Belgique (janvier 1856)”: ontleend aan *Le National*, 10 jan. 1856, steunend op het „Tarif général d'abonnement” uitgegeven door de administratie van Spoorwegen, Post en Telegraaf; geeft een overzicht van de verdeling der bladen over de negen provinciën.

1166. Répertoire général de la presse belge publié sous les auspices de l'Union de la presse périodique belge. Brussel z. j. (1895).

Bevat een lijst van alle bladen die in België nog verschenen op 30 juni 1895, daarin begrepen diegene die vóór 1860 reeds van de pers kwamen.

1167. ALLOSSERY (P.). Geschiedkundige boekenschouw over het huidige West-Vlaanderen in 't algemeen en zijne gemeenten in 't bijzonder. 2 dl., Brugge 1912-1913. Soc. d'Emulation de Bruges, Mélanges VI.

Vermeldt, loc. div., de belangrijkste Westvlaamse bladen gedrukt vóór 1850.

1168. Liste des journaux ayant parus à Anvers depuis 1605 jusqu'au 31 décembre 1899; in: *Anvers-Pressophile*, I-II, 1900-1901, blz. 11-112.

Blz. 121: Rectifications.

Blz. 118-120: Liste complémentaire des journaux ayant parus à Anvers et à Borgerhout, jusqu'au 31 décembre 1899.

2. — Abonnementsaantal

1169. MALOU (J.). Notice statistique sur les journaux belges (1830-1842). Lettre à sir Francis J***, à Londres; in: *Bull. de la Commission centrale de statistique*, dl. 1, 1843, blz. 273-307.

1170. DE BROEDERHAND (nr. 1927), 1845, [dl. 1, afl. febr. 1846], blz. 494-495: statistiek van de Vlaamse nieuwsbladen met het aantal abonnees.

3. — Persstatuut en -problematiek

1171. DESCHAMPS (H. T.). La presse comme document d'histoire de l'opinion: un cas d'application; in: *Annalen Federatie v. d. Kringen van Gesch. en Oudheidk. v. België*, 36ste Congres, dl. 2, Handelingen, Gent 1956, blz. 311-320.

1172. GELDOLF (W.). Het dagblad als modernhistorische documentatiebron; in: *De Vl. Gids*, jg. 37, 1953, blz. 426-431.

1173. STIJNS (M.). The Flemish press and other press problems in Belgium; in : *Gazette. International Journal of the science of the press*, dl. 3, 1957, blz. 301-319.
Hoofdzakelijk actueel.
1174. Nouveau code de la presse, en Belgique. Antwerpen 1853.
1175. SCHUERMANS (H.). Code de la presse ou commentaire du décret du 20 juillet 1831 et des lois complémentives de ce décret. Brussel 1861.
1176. DUPLAT (G.). Le journal. Sa vie juridique. Ses responsabilités civiles. Le droit de réponse. Brussel 1929².
1177. HAESAERT (J. P.). Het statuut van de dagbladpers in België; in : Univ. te Gent, *Verslag over den toestand der Univ. gedurende het acad. jaar 1937-1938*, (Gent 1938), blz. 4-56.
Eerder internationaal.

Zegelrecht :

1178. SYMOENS (R.). Het zegelrecht in België, historisch overzicht. Brussel 1942.
1179. LUYKX (T.). Een halve eeuw zegelbelasting op de Belgische pers (Sept. 1797-Mei 1848). Brussel 1956. *Meded. v. d. Kon. Vl. Acad. v. Wet., Lett. en Sch. Kunsten v. België*, Kl. der Lett., jg. 18, 1956, 4.
1180. LUYKX (T.). De zegelbelasting op de Belgische kranten en haar afschaffing in 1848; in : *Hand. v. h. eenentwintigste Vl. Filologencongres*, 1955, blz. 366-374.
1181. STIJNS (M.). De pers, honderd jaar geleden en nu; in : *De Vl. Gids*, jg. 32, 1948, blz. 523-526.
Belicht de betekenis van de afschaffing van het zegelrecht.

4. Persstudies

Er bestaan enkele overzichten van de ontwikkeling der Belgische pers waarin echter de Vlaamse bladen van vóór 1860 helemaal niet of slechts ternauwernood ter sprake komen. Hier volgen slechts die studies waarin men over de bedoelde bladen toch iets kan vinden.

a) Algemeen

1182. HOSTE (A.). Vlaamsche drukpers en boekhandel; in : *Vlaamsch België sedert 1830*, dl. IV, Gent 1907, blz. 92-119.
1183. KELLEN (T.). Das Zeitungswesen in Belgien; in : *Zeitungs-Verlag*, XV, 1914, nr. 44, col. 1757-1762, en nr. 45, col. 1781-1785.
1184. SINT-JAN (R. VAN). Die politische Presse Belgiens; in : *Zeitungswissenschaft*, IV, 1929, blz. 1-24, 65-87, 129-155, 193-212, 257-277, 321-342.
Veruit het belangrijkste overzicht.
1185. VERMEERSCH (A.) en WOUTERS (H.). Bijdragen tot de geschiedenis van de Belgische pers 1830-1848. *Interuniv. Centrum v. hedendaagse geschiedenis*, Bijdragen 4, Leuven, Parijs, 1958.
1186. WARZEE (A.). Essai historique et critique sur les journaux belges. *Journaux politiques*. Gent 1845.

b) Gewestelijk

1187. BRAEKMAN (B.). La presse périodique en Campine; in : *Taxandria*, jg. 1, 1904, blz. 135-173.
1188. LEYNEN (H.). Een eeuw weekbladpers in Limburg. Antwerpen z. j. (1936).
1189. SMET (J. DE). De Westvlaamse pers in 1848; in : *Biekorf, Westvl. archief v. gesch., oudheidk. en folkl.*, jg. 53, 1952, blz. 8-12.
1190. Tentoonstelling van periodische drukpers ingericht door den Oudheidkundigen Kring van Wuestwezel. Overzicht over de tentoongestelde nieuwsbladen en tijdschriften; in : *Wesalia, Orgaan v. d. Oudheidk. Kring v. Wuestwezel*, jg. 1, 1926, blz. 35-71.

c) Plaatselijk

Antwerpen :

1191. PRIMS (F.). De katholieke dagbladpers te Antwerpen. Antwerpen z. j. (1936).

1192. TORFS (L.). Tijdmatic register der periodische drukpers van Antwerpen; in : *Annales de l'Acad. d'archéol. de Belgique*, jg. 28, 2de reeks, dl. 8, 1872, blz. 565-593.
1193. [VERVLIET (J. B.)]. Journaux et recueils périodiques d'Anvers (1605-1867). Brussel 1891. Extr. des Ephéméridophiles.
1194. CLAES (F.). Note historique sur le journal anversois De Postryder; in : *La Presse Universelle*, jg. 2, 1898, blz. 191-193.
1195. Jubel-album van Het Handelsblad van Antwerpen, 1844-1944. Antwerpen 1947.
Blz. 13-45 : F. PRIMS, Honderd jaren geschiedenis van Het Handelsblad van Antwerpen.
1196. MERCKX (J.). Het oudste Vlaamse blad in België. Het Handelsblad (Antwerpen) 110 jaar. Brussel (1955). Overdr. uit : *De Pers*.

Brugge :

1197. SCHOUTEET (A.). Onze Brugse nieuwsbladen : de Gazette van Brugge; in : *Brugsche Courant*, 22 nov., 3, 13 en 24 dec. 1947.

Brussel :

1198. VERHAEGEN (P.). De katholieke pers te Brussel. Antwerpen z. j. (1936).
1199. Nr. 1185 bevat : WOUTERS (H.). De Brusselse radikale pers in de eerste roes van de onafhankelijkheid (1830-1844).
O. m. de uitgaven van Kats.

Dendermonde :

1200. BROECKAERT (J.). Dendermondsche drukpers. Dendermonde 1890.

Gent :

1201. VERSTRAELEN (J.). De katholieke pers te Gent. Antwerpen z. j. (1936).
1202. Geschiedenis der Gazette van Gent. (Gent 1905).
1203. Nr. 1185 bevat : VERMEERSCH (A.). De structuur van de Belgische pers 1830-1848.
Behandelt één Vlaams blad : Den Vaderlander.

Hasselt :

1204. BAMPS (C.). Recherches sur les journaux et les recueils périodiques imprimés à Hasselt. Hasselt 1890.

Leuven :

1205. BERREWAERTS (A.). Recherches sur la presse périodique louvaniste. Leuven 1898. Met : Supplément, Leuven 1902.

Lier :

1206. VROEDE (M. DE). Ontstaan en ontwikkeling van de oudste Lierse nieuwsbladen; in : 't Land van Ryen, jg. 8, 1958, blz. 115-136.

Mechelen :

1207. DOESELAEER (E. VAN). Opzoeken betreffende de Mechelse drukpers van 1773 tot 1900 (Dagbladen en tijdschriften). Mechelen 1901.
1208. BETERAMS (G.). De historische waarde van de plaatselijke dagbladen; in : *Hand v. d. Kon. Kring Oudh. Mechelen*, jg. 55, 1951, blz. 139-149.

Turnhout :

1209. BRAEKMAN (B.). Opzoeken betreffende de Turnhoutsche drukpers. Turnhout 1903.

§ 13. — TIJDSCHRIFTEN

Zie ook de nrs. 1182, 1193, 1204 en 1205.

1210. SCHMOOK (G.). Tijdschriftenlevens; in : *De Vl. Gids*, jg. 35, 1951, blz. 352-366.
Algemeen overzicht.
1211. CASIER (W.). De ontwikkeling van de Belgische tijdschriften voor opvoeding en onderwijs tijdens de eerste decennia van onze onafhankelijkheid (1830-1860); in : *Hand. v. h. twintigste Vl. Filologencongres*, 1953, blz. 40-45.
1212. BELLEFROID (P.). Limburgsche tijdschriften; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1906, blz. 853-887.
1213. MICHIELS (G.). Rond „Hekel en Luim”; in : *De Tijdspiegel*, jg. 10, 1955, blz. 160.

1214. OUKHOW (M.). Het Taelverbond (1845-1855); in : *De Vl. Gids*, jg. 37, 1953, blz. 751-760.
1215. SCHMIDT (A.). Honderd jaar Vlaamsche volkskunde. Het eerste Vlaamsch volkskundig tijdschrift 1842-1843; in : *Volkskunde*, jg. 45, n. r., jg. 3, 1943, blz. 190-201.
Betreft Grootmoederken-Wodana (nr. 2060).
1216. VOOYS (C. G. N. DE). De Noordstar en De Gids; in : *Verzamelde Letterkundige opstellen, Nieuwe bundel*, Antwerpen, Amsterdam, 1947, blz. 130-134.

§ 14. — ALMANAKKEN

1217. WARZEE (A.). Recherches bibliographiques sur les almanachs belges. Brussel 1852.
1er Supplément, Brussel, Keulen, Bonn, 1852.
1218. ZECH-DU BIEZ (G.). Les almanachs belges. Etude bibliographique. 's Gravenbrakel z. j.
1219. OEVER (K. VAN DEN). Eenige letterkundige notas over het „Muzenalbum” van Domien Sleeckx en Th. Van Ryswyck; in : *Vlaamsche Arbeid*, jg. 4, 1908-1909, blz. 350-354.

§ 15. — DRUKKERIJ-UITGEVERIJ EN BOEKHANDEL

Zie ook nr. 1182.

1220. BOCK (E. DE). Beknopte geschiedenis van de boekhandel in de Nederlanden. Antwerpen 1943. Reeks De Seizoenen, nr. 43.
1221. BOCK (E. DE). Het Nederlandse boek. Overzicht van zijn geschiedenis. Brussel 1939.
1222. KRUSEMAN (A. C.). Bouwstoffen voor een geschiedenis van den Nederlandschen boekhandel, gedurende de halve eeuw 1830-1880. 2 dl., Amsterdam 1886-1887.
1223. LOOSJES (V.). Geschiedenis van de Vereeniging ter bevordering van de belangen des boekhandels 1815-1915. Amsterdam 1915.
1224. OLTHOFF (F.). De boekdrukkers, boekverkoopers en uitgevers in Antwerpen sedert de uitvinding der boekdrukkunst tot op onze dagen, alfabetisch gerangschikt en van geschiedkundige aantekeningen voorzien. Antwerpen 1891.

1225. DELAFAILLE (F. E.). Bijdragen tot opheldering der geschiedenis van Mechelen. 2 dl., Mechelen z. j.
Dl. I, blz. 23 vlg. : De boekdrukkers van Mechelen.
1226. CLERCQ (L. LE). L'Imprimerie Hanicquienne à Malines (1778-1855). Mechelen 1934. Overdr. uit : *Collectanea Mechliniensia*.
1227. BAILLIEN (H.). Drukkerijen te Tongeren; in : *De Tijdspiegel*, jg. 8, 1953, blz. 122-126.
1228. X. Notice biographique sur M. Guillaume De Busscher, imprimeur; in : *Messenger des sciences historiques de Belgique*, 1852, blz. 245-251.

§ 16. — VLAANDEREN-NEDERLAND

De evolutie van de Vlaams-Nederlandse betrekkingen houdt verband met die van de Belgisch-Nederlandse in het algemeen. Hierover raadplege men de werken betreffende de hedendaagse geschiedenis van België en Nederland alsmede diverse detailstudies.

Wat de Nederlandse belangstelling voor Vlaanderen aangaat kan men, afgezien van het hieronder vermelde, ook een reeks studies inzien over leven en werk van Nederlanders die zich met de Vlaamse kwestie in meerdere of mindere mate hebben ingelaten. Hier volgen, ter zake, alleen bijdragen die direct over de bewuste belangstelling handelen.

I. — Algemeen

1229. BAUR (F.). Hollands-Belgische verhoudingen voor en na; in : *Levende talen*, nr. 138, 1947, blz. 7-21.
1230. CAN (M. VAN). Hollands-Belgische verhoudingen vóór en na. Aanvullende opmerkingen; in : *Album Prof. Dr. F. Baur*, dl. I, Brussel 1948, blz. 139-145.
1231. VOOYS (C. G. N. DE). Wisselwerking en samenwerking van Noord- en Zuid-Nederland, op taal- en letterkundig gebied; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1946, blz. 159-173.
1232. CAUWELAERT (F. VAN). Honderd jaar België-Nederland; in : *Cultureel Jaarboek voor de prov. Oostvlaanderen* 1949, dl. I, Gent 1950, blz. 59-74.

1233. GEYL (P.). Eenheid en tweeheid in de Nederlanden. Lochem 1946.

1234. GEYL (P.). De Groot-Nederlandsche gedachte. Historische en politieke beschouwingen. Haarlem, Antwerpen, 1925.

2. — Nederlandse belangstelling

1235. HAAR (C. C. TER). Nederland en Vlaanderen. Een onderzoek naar de houding der Nederlanders tegenover het Vlaamsche vraagstuk 1830-1873. Santpoort 1933.

Bevat zeer veel materiaal.

1236. KLUYVER (A.). Toespraak; in : *Hand. en Meded. v. d. Mij. der Nederl. Letterk. te Leiden*, 1900-1901, blz. 15-35.

Onderwerp : „Hoe is de Vlaamsche Beweging opgevat door de Hollanders?“

1237. MONTEYNE (L.). De honderdjarige Gids en Vlaanderen; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1937, blz. 101-131.

1237bis. Bijdragen tot de geschiedenis van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde te Leiden. 1766-1866. Gedenkschrift uitgegeven ter gelegenheid van het eerste Eeuwfeest. Leiden 1867.

1238. De Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden. Geschiedenis en werkzaamheid. Z. p., 1939.

1239. BAEKELMANS (L.). Onze voorouders in den Hollandschen spiegel. Een bloemlezing uit reisbeschrijvingen van 1787 tot 1846. Antwerpen 1942.

1240. BAEKELMANS (L.). Antwerpen in 1846; in : *Snoeck's groote almanak*, jg. 19, 1943, blz. 107-116.

Betreft S. J. Van den Bergh.

1241. BAEKELMANS (L.). Een Hollander in de Vlaamsche gewesten; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1933, blz. 209-221.

Betreft nr. 2180.

1242. DUINKERKEN (A. VAN). De stichter der Dietsche Warande; in : *Dietsche Warande en Belfort*, 1955, blz. 1-4.

1243. EVEN (E. VAN). Josephus Alberdingk Thijm als stichter der Dietsche Warande herdacht. Z. p. n. j. (1889).

1244. PERSYN (J.). Gedenkdagen II. Vlaamsche Bijdragen IV. Brussel z. j.

Blz. 93-156 : Thijm en Vlaanderen.

1245. VERCAMMEN (F. A.). Thijm en Vlaanderen. Amsterdam, Mechelen, 1932.

1246. VERCAMMEN (F. A.). Thijm en David; in : *Dietsche Warande en Belfort*, jg. 29, 1929, blz. 976-989.

1247. WACHTERE (J. DE). Thijm en Vlaanderen; in : *Dietsche Warande en Belfort*, jg. 20, 1920, 2de halfjr., blz. 95-156.

1248. SIMONS (L.). Nicolaas Beets. Verhouding tot België en levensschets; in : *Jaarboek Kon. Vl. Acad.* 1905, blz. 111-234.

1249. UYL (W. F. J. DEN). Hoe voor 75 jaren een Noord-Nederlander over de Vlaamsche Beweging dacht; in : *De Dietsche Gedachte*, jg. 2, 1927-1928, blz. 147-149, 159-161, 190-192.

Betreft nr. 2192.

1250. SABBE (M.). Potgieter, Bakhuizen van den Brink en de wedergeboorte der Vlaamsche letterkunde na 1830; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1931, blz. 693-711.

1251. VREESE (W. DE). Matthijs De Vries; in : *Gentsche Studenten-Almanak*, 1890, blz. 119-160.

3. — Nederlandse Congressen

1252. VOOYS (C. G. N. DE). Uit de geschiedenis van de Taal- en Letterkundige Congressen; in : *Dietsche Warande en Belfort*, 1948, blz. 80-90.

1253. ROOSES (M.). De Nederlandsche taalcongressen. Antwerpen z. j. (1868). Overdr. uit : *Nederduitsch Tijdschrift*, jg. 5, 1867, dl. 4, blz. 66-133.

1254. LINDE (A. VAN DER). De Nederlandsche Congressen. Z. p. n. j. Overdr. uit de *Nederlandsche Spectator*, 7 mei 1870.

1255. VROEDE (M. DE). Het Nederlands Congres van 1849; in : *Cultureel Jaarboek voor de prov. Oostvlaanderen* 1949, dl. I, Gent 1950, blz. 289-332.

1256. VROEDE (M. DE). Bij de honderdste verjaring van het eerste Nederlands Congres; in : *De Gids*, jg. 112, 1949, blz. 221-224. Samenvatting.

1257. D'HANENS (G.). De sfeer om het eerste Nederlands Congres; in : *Cultureel Jaarboek voor de prov. Oostvlaanderen* 1949, dl. I, Gent 1950, blz. 47-58.

4. — Woordenboek der Nederlandse Taal

1258. COOPMAN (T.). Het Woordenboek der Nederlandsche taal. Gent 1901. Kon. Vl. Acad.

1259. UITMAN (G. J.). Het Nederlandsch Woordenboek. Een taalmonument van blijvende waarde; in : *Haags Maandblad*, jg. 20, 1943, blz. 62-68.

1260. VREESE (W. DE). Het Woordenboek der Nederlandsche Taal en de critiek in Zuid-Nederland; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1902, blz. 59-213.

1260bis. BAERE (C. DE). Enkele „Vlaamse” bladzijden uit de wordingsgeschiedenis van het Woordenboek der Nederlandse Taal; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1958, blz. 499-507.

1261. WILS (L.). Vlaanderen en het tot stand komen van het „Woordenboek der Nederlandsche taal”; in : *Nova et Vetera*, jg. 33, 1955-1956, blz. 373-382.

1262. VRIES (M. DE). Inleiding; in : *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, dl. I, 1882, blz. I-XCVI.

1263. PERSYN (J.). Studiën en lezingen II. Vlaamsche Bijdragen VII. Brussel z. j.

Blz. 27-38 : Bij het eeuwfeest van Matthias De Vries. (De Vries als ontwerper en bewerker van het Woordenboek).

1264. SEGERS (G.). Dr Matthias de Vries; in : *De Toekomst*, 8ste reeks, jg. 1, 1892, blz. 401-417, 472-481.

5. — Andere detailstudies

1265. OUDENDIJK (K. E.). Die Groszniederländische Bewegung. (Holland, Flandern, Süd-Afrika, Ost- und West-Indien); in : *Deutsche Rundschau*, jg. 52, 1925, blz. 197-214.

Bevat enkele beschouwingen over de toestand in Vlaams-België na 1830.

1266. VROEDE (M. DE). Noord en Zuid na 1830. Het orangisme en de Grootnederlandse beweging beïnvloed door de Hollandse

reacties op de Belgische omwenteling; in : *Bijdragen voor de Gesch. der Nederlanden*, dl. XII, 1958, blz. 285-308.

Zie ook nr. 84.

1267. VROEDE (M. DE). Willems, Potgieter en De Gids; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1952, blz. 191-235.

1268. Nr. 679.

1269. VROEDE (M. DE). Vlaamse steun aan geteisterd Nederland in 1855; in : *De Vl. Gids*, jg. 37, 1953, blz. 246-250.

1270. VLIET (W. J. M. VAN). Willem Van Zuylen. Ervaringen van een 19^e eeuwse Hollands acteur in België; in : *De Vl. Gids*, jg. 35, 1951, blz. 380-383.

§ 17. — VLAANDEREN-DUISSLAND

De betrekkingen tussen Vlaanderen en Duitsland mag men, evenals die tussen Noord en Zuid, niet loskoppelen van de algemene politiek. Werken betreffende Duitse en Belgische geschiedenis dienen dus te worden geconsulteerd evenals enkele studies over Belgisch-Duitse verhoudingen.

In de jaren '40 hebben een aantal in België verblijvende Duitsers zich niet voor de Vlaamse maar wel voor de sociale kwestie geïnteresseerd. Men leze in dit verband studies over de geschiedenis van de arbeidersbeweging en het marxisme.

Wat de Duitsers aangaat die voor de Vlaamse Beweging en de taal- en letterkunde in Vlaanderen belangstelling hebben getoond, zal men ook een reeks werken van biografische en literair-historische aard raadplegen. Evenals in de vorige paragraaf blijven de hierna volgende nummers ter zake beperkt.

1. — Algemeen

1271. FISCHER (O.). Belgie a Německo. La Belgique et l'Allemagne. Praag 1927. Facultas Philosophica Universitatis Carolinae Pragensis, Slvéka Pojednani a Rozprav, X.

Belangrijk overzicht. Samenvatting in het Duits en het Frans.

1272. Deutsch-niederländische Symphonie. Onder red. van R. P. OSZWALD. Wolfshagen-Scharbeutz, 1937.

Blz. 149-172 : F. FROMME, Germanisches Erwachen. Lied und Dichtung. Partijdig.

1273. BLEY (F.). Die alldeutsche Bewegung und die Niederlande. München 1897.
1274. Flandern-Niederdeutschland. Ein Gemeinschaftswerk von Flamen und Niederdeutschen. O. l. v. H. SCHUETT. Hamburg 1939. Aus Hansischem Raum, 8.
1275. GANDAVUS (A.). Le flamingantisme et l'Allemagne. Gent z. j.
1276. PIRENNE (H.). Le pangermanisme et la Belgique. Brussel 1919.
1277. JACOB (A.). Betrachtungen zu dem Thema Deutschland, Flandern und Holland in ihrer geistigen Beziehungen seit dem Westfälischen Frieden; in : *Mitteilungen aus dem Quickborn*, jg. 32, 1939, blz. 74-86.
1278. JACOB (A.). Die deutsche Romantik und die flämische Bewegung; in : *Volk und Reich*, jg. 3, 1927, blz. 581-585.

2. — Duitse belangstelling

1279. ARENTS (P.). De Vlaamsche schrijvers in het Duitsch vertaald. Dl. I (enig verschenen). Vertalingen in boekvorm en op los blad. 1842-1943. Brussel 1944.
1280. ARENTS (P.). De Vlaamsche schrijvers in vertaling. 1830-1931. Proeve van bibliographie. Brussel 1931.
- *1281. SCHREIBER (H.). Die niederländische Sprache im deutschen Urteil. Heidelberg 1929.
1282. FISCHER (O.). L'écho de la littérature flamande en Bohême; in : *Album Prof. Dr. J. Vercoullie*, dl. I, Brussel 1927, blz. 125-129.
1283. BOM (E. DE). De Vlaamsche letterkunde in den vreemde; in : *Versl. en Med. Kon. Vl. Acad.*, 1932, blz. 1029-1054.
Blz. 1032-1033 : F. J. Mone.
1033-1037 : H. Hoffmann von Fallersleben.
1037-1040 : J. W. Wolf.
1040-1052 : Luise von Ploennies.
1284. NEVE (F.). Notice sur Guillaume-Amédée-Auguste Arendt; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 32, 1866, blz. 195-223.

1285. BOM (E. DE). Ida von Düringsfeld. Een ooggetuige der Vlaamsche romantiek. 1857-1862 en vlg. jaren; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1938, blz. 579-612.
1286. JACOB (A.). Höfkens politieke briefwisseling met Snellaert uit de jaren veertig. Bijdrage tot de kennis van de verhouding der Vlaamse Beweging tot Duitsland. Gent 1917. Overdr. uit : *Aula*, jg. 1, 1917, blz. 77-89.
1287. HEREMANS (J. F. J.). Hoffmann von Fallersleben en de Nederlandsche letterkunde. Gent 1874.
1288. EHRISMANN (G.). Hoffmanns von Fallersleben Beziehungen zu den Niederlanden; in : *Germania*, jg. 1, 1898-1899, blz. 624-633.
1289. BERNEISEN (E.). Hoffmann von Fallersleben als Vorkämpfer deutscher Kultur in Belgien und Holland. Leipzig 1915.
1290. KREUSCH (E.). Hoffmann von Fallersleben und die Flamen; in : *Hamburgische Monatsschrift*, 1917, blz. 276-287.
1291. CLIJMANS (F.). Hoffmann von Fallersleben op bezoek te Antwerpen. Antwerpen 1941.
1292. RAAF (K. H. DE). Hoffmann von Fallersleben voortrekker in het oude land der Dietsche letteren. Den Haag 1943.
1293. CORT (F. DE). Friedrich Oetker en Vlaamsch België; in : *Nederl. Museum*, 1877, blz. 216-246.
1294. DELEU (K.). Ludwig Uhland te gast in Vlaanderen; in : *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 17, 1957, col. 311-318.
- 1294bis. DELEU (K.). Ludwig Uhland en de studie van onze oude volksliederen; in : *Hand. der Zuidndl. Mij. v. Taal- en Letterk. en Gesch.*, XI, 1957, blz. 17-24.
1295. SCHOOF (W.). Ludwig Uhland in Belgien. Deutsch-flämische Verbrüderung als Herzenssache; in : *Brüsseler Zeitung*, 26 april 1941.
1296. LINDEN (H. VANDER). Léopold-Auguste Warnkoenig 1794-1866; in : *Commission royale d'histoire, Livre jubilaire*, Brussel 1934, blz. 134-139.

1297. SAINT-GENOÏS (J. DE). Notice sur L.-A. Warnkönig; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 34, 1868, blz. 157-182.
1298. MOONEN (M.). Johann-Wilhelm Wolf. De grondlegger der volkskunde in Vlaanderen. Een bloemlezing met inleiding. Brussel 1944.
1299. MEYER (M. DE). Les contes populaires de la Flandre. Aperçu général de l'étude du conte populaire en Flandre et catalogue de toutes les variantes flamandes de contes populaires. Helsinki 1921. Suomalainen Tiedeakatemia Scientiarum Fennica. FF Communications nr. 37.
Blz. 4-6 handelen over J. W. Wolf.

3. — Duitse invloed en
pro-Duitse stroming in Vlaanderen

1300. SOSSET (L.). Influence du germanisme sur les lettres belges de 1830 à 1900 (Contribution à l'histoire des lettres belges de langue française). Brussel 1936.
1301. VANNES (G.). Duitse invloed in Vlaams-België tussen 1830 en 1848; in : *Tijdschr. v. levende talen*, jg. 11, 1945, blz. 91-94.
1302. KAAKEBEEN (C. G.). De invloed der Duitse letteren op de Nederlandsche. Culemborg 1887.
Hoofdzakelijk de Noordnederlandse.
1303. KERN (H.). Over Jacob Grimm en zijn invloed op de ontwikkeling der Nederlandsche taalwetenschap; in : *Germania*, jg. 5, 1902-1903, blz. 434-441, 476-494.
1304. UYTTERSROT (H.). Heinrich Heine en zijn invloed in de Nederlandse letterkunde. Oudenaarde 1953. Kon. Vl. Acad., reeks VI, nr. 72.
1305. UYTTERSROT (H.). Adalbert von Bornstedts „Deutsche-Bruesseler-Zeitung“ van 1847; in : *De Vl. Gids*, jg. 35, 1951, blz. 12-27.
Behandelt ook andere Duitse publicaties in België.
1306. VANNES (G.). Taalparticularisme en pangermanisme; in : *Tijdschr. v. levende talen*, jg. 12, 1946, blz. 254-256.

1307. WIJNDAELE (P.). Die Alldietsche Bewegung in Vlandern; in : *Mitteilungen aus dem Quickborn*, jg. 32, 1939, blz. 68-71.
1308. Zie nr. 450.

4. — Vlaams-Duits Zangverbond

1309. ELBEN (O.). Der volksthümliche deutsche Männergesang, seine Geschichte, seine gesellschaftliche und nationale Bedeutung. Tübingen 1855.
Blz. 115-130 handelen over België en het Zangverbond.
1310. SCHWERING (L.). Höhepunkte deutsch-flämischer Beziehungen; in : *Der Belfried*, jg. 1, 1917, blz. 348-355.

§ 18. — FRANS-VLAANDEREN

1311. BACKER (L. DE). La langue flamande en France depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours. Gent, Parijs, Brussel, 1893.
1312. CARNEL (D.). Les sociétés de rhétorique et leurs représentations dramatiques chez les Flamands de France; in : *Annales du Comité Flamand de France*, V, 1859-1860, blz. 29-88.
1313. CELEN (V.). Fransch-Vlaanderen. Letterkundige betrekkingen met Vlaanderen. Herleving van het nationaliteitsgevoel. Antwerpen 1933.
1314. DEWACHTER (J.). Le Flamand et le Français dans le Nord de la France. Rijsel 1909².
1315. HEREMANS (J. F. J.). Karel Edmond Hendrik de Coussemaker; in : *Nederl. Museum*, 1876, dl. 1, blz. 224-233.
1316. Le livre du centenaire (1853-1953). Flamands de France. Rijsel 1954 (*Annales du Comité Flamand de France*, t. XLV).
Blz. 307-326 : Edmond de Coussemaker (1805-1876). I. Sur le plan provincial et national, door L. DETREZ. II. Sous l'angle européen, door C. VAN DEN BORREN.
- 1316bis. PEE (W.). Anderhalve eeuw taalgrensverschuiving en taaltoestand in Frans-Vlaanderen. Amsterdam 1957. *Bijdr. en Meded. der Dialectencommissie v. d. Kon. Nederl. Acad. v. Wetenschappen*, XVII.

§ 19. — FRANKRIJK-VLAANDEREN

- 1316ter. DESCHAMPS (H. T.). La France de Juillet et le mouvement flamand; in : *Soc. Française de litt. comparée. Actes du Second Congrès National, Lille 1957. Les Flandres dans les mouvements romantique et symboliste*, Parijs 1958, blz. 74-84.
- 1316quater. PICHOS (C.). L'image de la Belgique dans les lettres françaises de 1830 à 1870. Esquisse méthodologique. Parijs 1957.
Blz. 57-61, hfdst. V : Le problème flamand.

§ 20. — KARAKTER VAN DE BELGISCHE VOLKSGEMEENSCHAPPEN

De hier volgende studies hebben voor de geschiedenis van de Vlaamse Beweging luttel belang. Men kan ze raadplegen in verband met de eigen-aardige samenstelling van de Belgische „wilsnatie”.

1317. BAEHRENS (K.). La physionomie régionale de la Belgique (traduit de l'allemand); in : *Cahiers franco-allemands. Deutsch-französische Monatshefte*, jg. 3, 1936, Belgien-Sonderheft, blz. 155-160.
1318. BLANQUAERT (E.). Grondslagen van de Belgische gedachte. (Gent 1945).
1319. CAMMAERTS (E.). The treasure house of Belgium. Her land and people. Her art and literature. Londen 1924.
1320. COLLEYE (R.). Le nationalisme français de la Belgique. Parijs 1922.
1321. DRESSE (P.). Le complexe belge. Brussel 1945.
1322. DRIESKENS (P.). Levet scone! Vlaamsche volksaard — Vlaamsche levenskunst. Leuven 1943. Davidsfonds.
1323. GORIELY (G.). Du lien entre l'évolution du sentiment national en Belgique et la position internationale du pays; in : *Revue de l'Institut de sociologie*, jg. 27, 1954, blz. 41-87.
1324. GORIS (J. A.). The growth of the Belgian nation. New York 1946. Belgian Government Information Center. Art, life and science in Belgium, nr. 5.

1325. GIJSEN (M.). Ps. van J. A. GORIS. Ons volkskarakter, een poging tot inzicht. Mechelen, Amsterdam, 1932.
1326. GIJSEN (M.). Ps. van J. A. GORIS. Vert. H. Bossier. Over het Vlaamsch genie. Antwerpen, Brussel, Gent, Leuven, 1946.
1327. KURTH (G.). 1830-1930. La nationalité belge. Brussel 1930³.
1328. LAROCLETTE (J.). Les rapports entre Wallons et Flamands; in : *Revue de psychologie des peuples*, II, 1947, blz. 447-462.
1329. LEMONNIER (C.). La vie belge. Parijs 1905.
1330. MICHA (R.) en DE WAELHENS (A.). Du caractère des Belges; in : *Temps modernes*, jg. 4, 1949, blz. 413-442.
1331. MOLLER (H. W. E.). Het Zuid-Nederlands nationaliteitsbesef; in : *Volkseenheid. Voordrachten gehouden op de tweede Volkseenheidconferentie*, in 1935. Amsterdam, Mechelen, z. j., blz. 42-67.
1332. PASSELECQ (F.). Y a-t-il une nation belge? Brussel, Parijs, 1917.
1333. PICARD (E.). Essai d'une psychologie de la nation belge, suivi de l'idée du droit en Belgique. Brussel 1907².
1334. PICARD (E.). Le sentiment de la patrie. Brussel 1908².
1335. PIERARD (L.). Regards sur la Belgique. Grenoble, Parijs, 1946.
1336. PIERARD (L.). Wallons & Flamands. Brussel 1929. Les Cahiers de l'Eglantine, II.
1337. SCHAMELHOUT (G.). Herkomst en ethnische samenstelling van het Vlaamsche volk. Oude God-Antwerpen 1936.
1338. VREESE (W. DE). De woorden „flamingant” en „franskiljon”; in : *Tijdschr. v. Nederl. taal- en letterkunde*, dl. 51, 1932, blz. 65-90.
1339. VRIES REILINGH (H. D. DE). België, lotgenoot in de lage landen. Meppel 1953.

TWEEDE DEEL
GEDRUKTE BRONNEN

Wegens het nauwe verband — in de periode 1830-1860 — tussen taalstrijd eensdeels, letterkunde, filologie, geschiedschrijving en wetenschappelijke vulgarisatie anderdeels, kunnen alle in het bewuste tijdperk door Vlaamsgezinden uitgegeven romans, dichtbundels, tekstedities, letterkundige, taalkundige en historische studies, handboeken voor het onderwijs en boekjes voor „volksverlichting” als bronnen voor de geschiedenis van de Vlaamse Beweging worden beschouwd. Het spreekt vanzelf dat dit alles hier zijn plaats niet kan vinden. Men raadplege de nrs. 114, 115, 116, 121, 125 en de volgende bibliografische werken en overzichten :

1340. Nederduitsch Letterkundig Jaerboekje.

In de jg. 1836 tot en met 1841 heeft F. RENS niet alleen een overzicht gegeven van de letterkundige werkzaamheden maar ook van de „Verschenen werken”.

1836, blz. 116-121.

1837, blz. 109-115.

1838, blz. 125-135.

1839, blz. 134-144.

1840, blz. 133-153.

1841, blz. 155-166.

1341. MUQUARDT (C.). Bibliographie de la Belgique ou catalogue général des livres belges publié par la Librairie nationale et étrangère de C. Muquardt. Jg. 1, 1839 (begonnen op 1 juli 1838) — jg. 23, 1860. In de volgende jaren voortgezet.

1342. Journal de l'imprimerie et de la librairie en Belgique. O. red. v. CH. HEN. Jg. 1, 1854-jg. 7, 1860. In de volgende jaren voortgezet.

1343. [SCHELER (A.)]. Trente années de la littérature belge. Bibliotheca Belgica. Catalogue général des principales publications belges depuis 1830 jusqu'à 1860. Brussel 1861.

1344. Vlaamsche bibliographie, of lyst der Nederduitsche boeken,

in België sedert 1830 uitgegeven. Gent 1851. Uitg. Willems-Fonds, nr. 1.

Blz. IX-XVI inleiding van F. A. Snellaert.

1345. Vlaamsche bibliographie, of lyst der Nederduitsche boeken, van 1830 tot 1855 in België uitgegeven. Gent 1857. Uitg. Willems-Fonds, nr. 26.

1346. Vlaamsche bibliographie, of lijst der Nederduitsche boeken, van 1830 tot 1855 in België uitgegeven. 2^e deel (Vollediging der lijst, uitgegeven in 1857). Gent 1867. Uitg. Willems-Fonds nr. 54.

1347. POTTER (F. DE). Vlaamsche bibliographie, of lijst der Nederduitsche boeken, in België sedert 1830 uitgegeven. 3^e deel. Tijdperk 1856-1867. Gent 1868. Uitg. Willems-Fonds, nr. 59.

1348. POTTER (F. DE). Vlaamsche bibliographie. Lijst der boeken, vlug- en tijdschriften, muziekwerken, kaarten, platen en tabellen, in België van 1830 tot 1890 verschenen. Gent 1893. Kon. VI. Acad.

De laatste vijf nrs. vullen elkaar aan. In het laatste vindt men niet volstrekt alles dat reeds in de vorige vier opgenomen was. Men komt al spoedig tot de bedroevende waarneming dat De Potter uiterst slordig heeft gewerkt. Onnauwkeurige aanduidingen maken een bijzonder hoog percentage uit van het geheel.

1349. Bibliographie nationale; dictionnaire des écrivains belges et catalogue de leurs publications 1830-1880. 4 dl., Brussel 1886-1910.

1350. [DELECOURT (J.)]. Essai d'un dictionnaire des ouvrages anonymes & pseudonymes publiés en Belgique au XIXe siècle et principalement depuis 1830. Par un membre de la Société des bibliophiles belges. Brussel 1863.

1351. MONTAGNE (V. A. DELA). Vlaamsche pseudoniemen. Bibliografische opzoekingen. Roeselare 1884.

1352. DOORNINCK (J. I. VAN). Vermomde en naamlooze schrijvers opgespoord op het gebied der Nederlandsche en Vlaamsche Letteren.

Dl. I. Schuilnamen en naamletters. Leiden 1883.

Dl. II. Naamlooze geschriften. Leiden 1885.

1353. KEMPENAER (A. DE). Vermomde Nederlandsche en Vlaamsche schrijvers. Vervolg op Mr. J. I. Van Doorninck's Vermomde en naamlooze schrijvers, opgespoord op het gebied der Nederlandsche en Vlaamsche letteren. Leiden z. j. (1928).
1354. VANDERHAEGHEN (F.). Bibliographie gantoise. Recherches sur la vie et les travaux des imprimeurs de Gand. Dl. V. XIXme siècle. Editions de Gand sans nom d'imprimeur. Gent 1865.
Dl. VI. Supplément. Gent 1867.
1355. JANSEN (J. E.). Bibliographie der Antwerpsche Kempen. 2 dl., Turnhout 1939-1943².
1356. SCHEVENHELDS (L.). Rubricering van Noord- en Zuidnederlandse historische romans en novellen naar periodes en figuren (1790-1945). Antwerpen 1951. Werk v. d. Stedelijke Middelb. Bibliotheekschool v. Antw., 4.

§ 1. — OVERHEIDSUITGAVEN

1. Eigenlijk geen overheidsuitgave, doch te raadplegen in verband met art. 23 van de grondwet :
1357. HUYTTENS (E.). Discussions du Congrès National de Belgique, 1830-1831. 5 dl., Brussel 1844-1845.
2. De tekst van wetten, koninklijke en ministeriële besluiten, verslagen van wedstrijden, besprekingen in het Parlement tot bij de uitgave van vlg. nr. :
1358. MONITEUR BELGE. Sedert 16 juni 1831.
3. Besprekingen in het Parlement :
1359. ANNALES PARLEMENTAIRES DE BELGIQUE. Van de zitting 1844-1845 af. Sedert 1848-1849 afzonderlijk voor Kamer en Senaat.
4. Wetsontwerpen, rapporten over ingediende verzoekschriften, e. a. :
1360. DOCUMENTS PARLEMENTAIRES. Recueil des pièces imprimées par ordre de la Chambre des représentants / par ordre du Sénat. Sedert 1831, hoewel aanvankelijk niet onder dezelfde titel. Met tienjaarlijkse alfabetische tabellen.

5. Diverse gegevens betreffende taaltoestanden en Vlaamse genootschappen :

1361. Statistique générale de la Belgique. Exposé de la situation du royaume. (Période décennale de 1841-1850). Publié par le ministre de l'Intérieur. Brussel 1852.
1362. Statistique générale de la Belgique. Exposé de la situation du royaume (période décennale de 1851 à 1860) publié par le ministre de l'Intérieur. 3 dl., Brussel 1865.
Vooraf met het oog op de Vlaamse gewesten samengevat en gecommuniceerd door : VUYLSTEKE (J.). Korte statistieke beschrijving van België, Gent 1865-1869, Uitg. Willems-Fonds.

6. Bij gelegenheid treft men wel gegevens van diverse aard aan in publicaties van de administratie, als het *Bulletin administratif du ministère de l'intérieur*, sedert 1847, of het *Bulletin du Conseil supérieur d'agriculture*, sedert 1848.

Een bibliografisch overzicht van alle overheidsuitgaven ware ten eerste gewenst. Men verlieze overigens niet uit het oog diegene die van provinciale en gemeentelijke autoriteiten zijn uitgegaan.

7. Gelegenheidsuitgaven :

1363. Concours de poésie française et flamande. Distribution des prix. Brussel 1855.
1364. Fêtes nationales, à l'occasion du XXVe anniversaire de l'avènement de S. M. le roi au trône de la Belgique. Concours de poésie française et flamande. Brussel 1856.

§ 2. — GEDENKSCHRIFTEN

1365. ANTHEUNIS-CONSCIENCE (M.). Hendrik Conscience. Eenige bladzijden uit het leven mijns vaders. Leiden, Antwerpen 1912.
1366. CONSCIENCE (H.). Geschiedenis mijner jeugd. Brussel z. j.
Geschreven in 1855. Bevat ook vlg. nr. Loopt tot 1841.
1367. CONSCIENCE (H.). De omwenteling van 1830. Herinneringen uit mijne eerste jeugd. Antwerpen 1858.
1368. CRUYSSSEN (A. C. VAN DER). Mijne herinneringen aan Conscience. Antwerpen z. j. (1905).

Heeft Conscience gekend van 1861 af. Bevat ook wel iets betreffende vroeger jaren.

1369. GENARD (P.). Hoffmann von Fallersleben en Conscience. (Uit mijne persoonlijke herinneringen); in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1896, blz. 681-688.
Naar aanleiding van Hoffmanns bezoek te Antwerpen in 1856.
1370. BERGMANN [(G.)]. Uit vader Bergmann's gedenkschriften. Gent 1895.
I. Mijne oudste herinneringen.
II. Herinneringen uit mijn studentenleven aan de hoogeschool van Gent (1823-1828).
III. Mijne herinneringen aan Jan Frans Willems, aan koning Willem I en aan de Belgische Omwenteling (1828-1833).
Nawoord.
1371. JASPIN (K.). Stads herinneringen. Kortrijk 1858-1860.
1372. LOVELING (V.). Zie nrs. 609, 608, 607.
1373. LAUWERS (F. E.). Mijn gedenkboek. Berichten, voorvallen en gebeurtenissen uit mijn leven. Naar aanleiding van mijn vijftigjarig jubelfeest als tooneelkundige en schrijver. 1836-1886. Dendermonde 1887.
1374. PAUW (N. DE). Herinneringen uit mijne jeugd; in : *Gentsche Studentenalmanak* uitg. 't Zal wel gaan, jg. 50, 1920-1921, blz. 99-121.
Betreft vooral de leden van 't Zal, 1856-1858.
1375. ROGGE (W.). Gedenkbladen. Gent 1898.
Zeer belangrijk voor het Gentse leven. Inleiding door M. Rooses blz. V-XVI.
1376. SLEECKX (D.). Indrukken en ervaringen. Gent 1903.
Lopen tot het begin van de jaren '40.
1377. SLEECKX (D.). Op 't Eksterlaar. Herinneringen van afgestorven en van nog levende vrienden. Gent 1863. 2 dl. in 1 band.
Van weinig belang.
1378. SNIEDERS (A.). Dit zijn Sniderien dat is loef- ende beeltwerf die hevet ghetekent ende ghesneden doctor August Snieders. Turnhout 1893.

Blz. 63-94 : Karakters en silhouetten. Vijftig jaren geleden. Reeds verschenen in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1890, blz. 354-386. Typering van Conscience, De Laet, Theodoor Van Ryswyck, Vleeschouwer, Hendrickx, Mertens, Torfs.
Blz. 95-109 : Vlaamsch leven. Hoe mijn vriend de archivarius in de Vlaamsche Beweging kwam. — Betreft Génard.

1379. SNIEDERS (A.). In 't vervallen huis. Drie herinneringen uit den jongelingstijd. Antwerpen 1877.
1380. STAROGER (D.). Ps. van H. SERMON. Het lied van de Colonne du Congrès; in : *Dietsche Warande en Belfort*, 1903, 2de halfj., blz. 300 vlg.
Herinneringen aan Moyson, 1859.
1381. VLEESCHOUWER (L.). Stukken en brokken. Antwerpen 1851.
Bevat „brokken” uit zijn verblijf in de U.S.A. Ook redevoeringen.

§ 3. — GEBUNDELDE REDEVOERINGEN

1382. Gedichten en redevoeringen uitgesproken door verschillende personen ter gelegenheid der verheffing van den heere ridder Gustaf Wappers tot bestierder der koninglyke akademie van Antwerpen, verzameld en uitgegeven door Hendrik Conscience. Antwerpen 1840.
1383. CONSCIENCE (H.). Redevoeringen. Antwerpen 1858.
1384. DAVID (J. B.). Uitg. J. Muyltermans. Redevoeringen. Roeselare, Brussel, 1908.
1385. Onuitgegeven Fransche aanspraken van Jan David; in : *Het Belfort*, jg. 8, 1893, dl. 2, blz. 366-371.
1386. Zie nr. 1381.

§ 4. — BRIEFWISSELING ONDER VLAAMSGEZINDEN

Wat de uitgave van brieven van Vlaamsgezinden betreft, mag over een vrij chaotische toestand worden gesproken. Het valt te betreuren dat de uitgevers van de belangrijkste verzamelingen van gebrek aan methode hebben blijk gegeven en meestal slechts uittreksels van brieven hebben gepubliceerd. Een pleidooi van G. Schmoek om de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde

tot een initiatief ter zake te bewegen (1), is zonder resultaat gebleven.

De hier volgende nrs. zijn gerangschikt volgens de naam van de schrijver.

Avontroodt :

1387. [GYSELEERS-THYS (A.)]. Aen de inwoonders der stad Mechelen ter gedagtenis van hunnen archivist/van den jaere 1817, lid van den stedelyken raed / ten jaere 1830, op eene eerlyke wyze voor vergelding van alle zyne gedaene diensten, by gevolg van de Belgische revolutionaire grond-regels in den vergeet-boek geplaetst. [Mechelen] 1837 [1ste afl.]-[1840 of 1841].

Bevat, naast andere brieven waaronder enkele van Serrure en Mertens, 10 missieven van Avontroodt uit okt. 1839 tot sept. 1840.

Benoit :

1388. POLS (A. M.). Peter Benoit's leertijd : Honderd brieven aan zijn ouders uit de jaren 1851-1862. Antwerpen 1934.

Blieck :

1389. Eene briefwisseling [medegedeeld door P. P. DENYS]; in: *Nederl. Dicht- en Kunsthalle*, dl. 12, 1889-1890, blz. 426-436.

5 brieven van Blieck aan Dautzenberg, 1850-1851; 4 van Dautzenberg aan Blieck, zelfde jaren.

Zie ook nrs. 1391 en 1408.

Bormans : zie nr. 1419.

Conscience :

1390. STAES (J.). Uitg. J. De Schuyter. Hendrik Conscience. Maldegem 1908.

Bevat twee brieven van C. aan Th. Van Ryswyck, uit Dendermonde 30.11.1835 en 11.3.1836; en een brief van C. aan Ch. Rogier, 21.11.1837.

1391. JACOB (A.). Briefwisseling van, met en over Hendrik Conscience uit de jaren 1837 tot 1851 met een inleiding en aanteekeningen. 2 dl., Gent 1913-1914. Kon. Vl. Acad.

Dl. I bevat de Inleiding, met bio- en bibliografische nota's over C.

Dl. II bevat de brieven, 239 stuks. De aantekeningen zijn niet gepubliceerd.

De brieven zijn hoofdzakelijk geput uit het Snellaert-archief, bewaard op de Bibliotheek van de Rijksuniversiteit te Gent. Zeer weinige zijn aan C. geadresseerd. Van C. zelf zijn er 45, van Snellaert 63, van De Laet 28, van Delecourt 14, van Van Kerckhoven 9, van Blieck 9, de overige o. m. van Serrure, Rens, Wolffers, Nolet, Willems, David, Sleenckx, Ledeganck, Ecrevisse, Zetternam, Heremans, Mertens, Van Beers, Van der Voort.

1392. CONSCIENCE [H.]. Brieven verzameld door 't Getrouwe Maldeghem, uitgever Victor Delille. Z. p. n. j. Los blad f^o.

Ook in : *Onze Kop*, jg. 2., 31 aug. 1912.

Bevat 6 brieven van C. aan De Cock-De Pauw, 1839-1840.

1393. CONSCIENCE (H.). [Brief] aen Johan Frederik Van Dael. Te Rio Janeiro; in : *De Noordstar*, jg. 3, 1842, dl. 1, blz. 156-171.

d. d. 26 febr. 1842. Ook in nr. 1391, dl. 2, blz. 111-121.

1394. SABBE (M.). Twee onuitgegeven brieven van H. Conscience en J. B. Van Hemel; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1930, blz. 619-623.

1 brief van C. aan een onbekende (de Sorlus?), 9.1.1843;

1 brief van Van Hemel aan C., 2.1.1843.

1395. VERHELST (J.). Hendrik Conscience en „De Vriendschap” van Roeselare; in : *Nieuwe Wegen, Letterk. Maandschr. voor ons volk*, jg. 3, 1912, blz. 67-71.

5 brieven van C., waarvan 2 uit Antwerpen, 17.6.1845 en 23.2.1850 en 1 z. p. n. d.

1396. CONSCIENCE (H.). Uitg. J. Bols. Eenige onuitgegeven brieven van Hendrik Conscience aan het licht gebracht; in : *De Vl. Kunstbode*, jg. 37, 1907, blz. 22-32, 79-89, 113-120.

17 brieven van C. aan De Decker, 1847-1875; 1 van De Decker aan C., 5.2.1856.

(Ook nog 2 van C. aan Van Soust de Borckenfelt, 1866, en 2 van Snellaert, 1867 en 1869).

1397. DEGROOTE (G.) en SCHUYTER (J. DE). Hendrik Conscience en zijn uitgevers. Brieven met inleiding en toelichting. Brussel, Amsterdam, Antwerpen, z. j. (1953).

De verzameling vangt aan in 1854. Tot einde 1860 zijn er 61 brieven van C., geadresseerd aan J. P. Van Dieren.

(1) G. SCHMOOK. Pleidooi voor de uitgave van de brieven van negentiende eeuwse Vlaamse figuren, in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1949, blz. 23-42.

1398. CONSCIENCE (H.). Uitg. H. T. COOPMAN. Brieven; in : *Vlaamsch Leven*, jg. 1, 1915-1916, blz. 152-155.
5 stuks waaronder 1 aan H. J. Dillens, 13.9.1859.

Courtman-Berchmans :

1399. Nr. 272, blz. 25-26, bevat 1 brief van Mevr. C. aan Van Duyse, d. d. 17 jan 1843.

Dautzenberg : zie nr. 1389.

David : Zie de nrs. 1391, 1419 en 1420.

1400. SAMYN (J.). Jan-Bapt. Lamblin en professor David van Leuven; in : *Het Belfort*, jg. 4, 1889, 1ste halfjr., blz. 36-49, 142-150, 193-204.
13 brieven van D. aan Lamblin, 1840-1844; 1 van D. aan de broeders en zusters Lamblin, 1849; 1 van D. aan zuster Lamblin, 1861.
Fragment van een brief van L. aan D., 20.5.1842; 1 brief van L. aan D., 11.10.1843.

De Decker : zie nr. 1396.

1401. GRIETENS (J.). Dr. August Snieders in leven en gedachten. Antwerpen z. j.
Blz. 98 : 1 brief van D. D. aan Snieders, 17.11.1855.

De Laet : zie nr. 1391.

Delecourt : zie nr. 1391.

Geelhand : zie nr. 1419.

Gezelle :

1402. Brieven van, aan en over Gezelle. I. Briefwisseling Gezelle-Van Oye, uitg. F. BAUR en R. VERDEYEN. II. Uit velerlei briefwisseling, uitg. F. BAUR. Volledige werken, Jubileum-uitgave, [dl. 17 en 18], z. p. (Standaard), 1937-1939.

1403. POLLET (J.). Gezelle te Roeselare. Brief van Gezelle aan Mgr. Malou, 1857; in : *Biekerf*, jg. 55, (1954), blz. 188-191.

Guislain :

1404. ELAUT (L.). Karel-Lodewijk Ledeganck en dokter Jozef Guislain; in : *Appeltjes van het Meetjesland*, dl. 7, 1955-1956, blz. 5-12.
3 brieven van G. : 1 aan Ledeganck, 24.11.1841; 1 aan Snellaert, 19.7.1839; 1 aan de Saint-Genois, 14.1.1851.

Kats :

1405. KUYPERS (J.). Jacob Kats agitator. Brussel z. j. (1930).
Blz. 218-219 het grootste gedeelte van een brief van K. aan de Saint-Genois, 19.7.1855.

Kesteloot : zie nr. 1420.

Lamblin : zie nr. 1400.

Ledeganck : zie nr. 1391.

1406. HAUWAERT (O. VAN). Onuitgegeven brieven van K. L. Ledeganck; in : *De Vl. Gids*, jg. 9, 1913, blz. 511-553.
Geadresseerd aan Rens, 1827-1828; 1 van 21.7.1833.
1407. KEYSER (P. DE). Karel Lodewijk Ledeganck als briefschrijver; in : *Cult. Jaarboek v. d. prov. Oostvlaanderen* 1947, Gent 1948, blz. 161-228.
Bevat : 1° de door Van Hauwaert (nr. 1406) gepubliceerde stukken; 2° zes brieven van L. aan Willems 1832-1838 en één aan dezelfde uit 1844, reeds door Bols (nr. 1419) uitgegeven.

1408. Brieven van Ledeganck aan Blicck; in : *Nederl. Dicht en Kunsthalle*, jg. 17, 1894-1895, blz. 350-361, 372-388.
30 stuks, 1834-1846.
Door P. P. DENYS ook gepubliceerd in : *De Vl. Kunstbode*, jg. 27, 1897, blz. 349-365, 437-445, 566-575.
Hierbij sluit aan : F. VAN DUYSE, iets over de uitgave der brieven van K. L. Ledeganck aan P. J. Blicck; in : *Nederl. Dicht- en Kunsthalle*, jg. 17, 1894-1895, blz. 341-347 [441-447].
Bevat citaten uit brieven van Blicck.

1409. [Brief van Ledeganck aan een onbekende, uit 1839] afgedrukt in : *De Vl. Illustratie*, jg. 3, nr. 44, blz. 360.

Mertens : zie nrs. 1387, 1391 en 1419.

Michels :

1410. K. S. Eduard Michels; in : *Zondagsblad. Bijblad van Vooruit*, jg. 1, 1915-1916.
Blz. 423-424 : een brief van M. aan Van Ackere-Doolaeghe, antwoord op nr. 1413.

de Saint-Genois : zie nr. 1420.

Serrure : zie nrs. 1387, 1391 en 1419.

Snellaert : zie nr. 1391.

1411. Idem als nr. 1410.

Blz. 424 : brief van S. aan Michels, 29.12.1851.

Snieders :

1412. Idem als nr. 1410.

Blz. 423 : brief van S. aan Michels, 1847.

Van Ackere-Doolaeghe :

1413. Idem als nr. 1410.

Blz. 423 : brief van V. A.-D. aan Michels, 16.10.1855.

J. Van de Velde :

1414. FREDERICQ (P.). Levensschets van Domien Sleenckx; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 69, 1903, blz. 149-300.

2 brieven van V. d. V. aan zijn broeder Hypoliet, 20.11.1844 en 25.4.1845.

1415. FREDERICQ (P.). Bijvoegsel tot de levensschets van Domien Sleenckx; in : *Annuaire de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 70, 1904, blz. 47-56.

2 brieven van V. d. V. aan zijn broeder H., 25.5.1844 en 1.6.1844.

Van Duyse : zie nr. 1420.

Van Hemel : zie nrs. 1394 en 1420.

Van Kerckhoven : zie nr. 1391.

Verspreeuwen :

1416. WILS (L.). Het Nederlands als vak in het atheneum Antwerpen vóór 100 jaar. Een brief van Verspreeuwen aan Snellaert; in : *Vrijheid en Recht, Orgaan v. d. christ. unie v. leraars bij het rijksonderwijs*, jg. 5, 1954, blz. 48-50.

30.9.1848.

Visschers : zie nr. 1420.

Vuylsteke :

1417. WERVEKE (H. VAN). Julius Vuylsteke's eerste contacten met het Willems-Fonds; in : *De Vl. Gids*, jg. 36, 1952, blz. 246-250.

Brief van V. aan Snellaert, voorzitter v. h. W-F., 11.10.1852.

Willems : zie nr. 1391.

1418. WILLEMS (J. F.). Uitg. M. ROOSES. Brieven aan Jer. De Vries, K. A. Vervier, E. J. Potgieter, F. H. Mertens, J. B. David, enz. Gent 1874.

108 stuks, 1818-1846. Slordige uitgave.

1419. Brieven aan Jan-Frans Willems. Uitg. J. BOLLS. Gent 1909, Kon. Vl. Acad.

562 stuks waaronder 7 van W., nl. 6 van vóór 1830 en 1 aan het Ministerie van Binnenl. Zaken, febr. 1832.

553 geadresseerd aan W. door 163 personen, hoofdzakelijk uit België en Nederland, 1818-1846; o. m. 11 van Bormans, 45 van David, 7 van Geelhand, 12 van Mertens, 11 van Serrure.

1420. Brieven aan J. L. Kesteloot en J. F. Willems. Uitg. J. BOLLS; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1901, blz. 52-112.

35 stuks, 12 aan Willems, 23 aan Kesteloot.

Aan Willems o. m. geadresseerd door Van Duyse, 21.2.1835; de Saint-Genois, 14.7.1843; Kesteloot, 6.12.1844; David, 21.2.1835 en z. p. n. d. (febr. 1838); Visschers, 29.12.1838; Van Hemel, 21.6.1839.

Aan Kesteloot o. m. 3 van Willems, 14.6.1838, 21.12.1839, 31.10.1842.

§ 5. — GESCHRIFTEN IN DIRECT VERBAND MET DE TAALSTRIJD

1. Hierin zijn bevat : vlugschriften, brochures, kiespamfletten waarin de taalkwestie en de Vlaams-Waalse verhoudingen ter sprake komen of waarbij Vlaamsgezinden betrokken zijn, redevoeringen, verslagen van vergaderingen, omzendbrieven van verenigingen en ook werken die niet speciaal op de taalstrijd gericht zijn maar waarin toch stelling wordt gekozen.

Gedichten en liederen werden, op enkele uitzonderingen na, niet opgenomen. Er zijn er nochtans nogal wat die, als publicaties met een strijdend karakter, hier hun plaats hadden verdiend. Bij het begin van mijn onderzoek hadden deze soort van bronnen niet mijn volle aandacht, zodat het te laat is geworden om ze nog systematisch te behandelen.

2. De aandacht zij gevestigd op :

1421. COOPMAN (T.) en BROECKAERT (J.). Bibliographie van den Vlaamschen taalstrijd. Eerste deel. 1787-1844, Gent 1904.

Tweede deel. 1845-1852, Gent 1905. Derde deel. 1853-1860, Gent 1906. Kon. VI. Acad.

Deze bibliografie biedt een rijke opgave van allerlei publicaties in verband met de taalstrijd en ook vermeldingen van en citaten uit krantenartikelen. Men mag echter de waarde van het geheel niet te hoog aanslaan én omdat zeer veel ontbreekt én omdat de verzameling onsystematisch werd aangelegd. Wie hierop alleen zou steunen, loopt gevaar een geheel vals beeld van de VI. Bew. op te doen.

3. Uit de jaren 1839-1845 zijn een aantal geschriften in verband met de spellingkwesie bijeengebracht. Men merke op dat verscheidene daarvan ook van meer algemeen belang zijn.

4. De door Vlaamsgezinden aan het parlement gerichte verzoekschriften werden veelal op los blad gedrukt. Men is nochtans, wat de tekst ervan betreft, hoofdzakelijk op de nieuwsbladen en — in mindere mate — op de tijdschriften aangewezen.

5. De omzendbrieven van het *Vlaemsch Midden-Comiteit* werden opgenomen voor zover ik ze als losse uitgaven heb gevonden. Uit de eerste jaren '50 zijn er veel gepubliceerd in het door M. VAN DER VOORT uitgegeven maandschrift *De Vlaemsche Beweging*, jg. 1 (enig verschenen), juli 1851 — juni 1852.

6. Vooral in de jaren '30 en '40 hebben de Vlaamsgezinden hun romans, dichtbundels, taal- en letterkundige studies en historische werken dikwijls laten beginnen met een „voorrede”, of „voorbericht”, waarin ze de verfransing bestreden. Men kent die van Willems in zijn *Reinaert*-uitgave van 1834. Fredericq heeft ook op enkele andere de aandacht gevestigd (1). Er zijn er nog veel meer. De schrijvers hadden er niet alleen „behoefte aan om getuigenis af te leggen van hunne liefde voor de miskende moedertaal” (2), doch bij gebrek aan nieuwsbladen waren ze aanvankelijk verplicht van dat actiemiddel — de inleiding dus tot hun publicaties — gebruik te maken (3).

(1) P. FREDERICQ, *op. cit.* nr 26, dl. I, blz. 17-21.

(2) *Ibid.*, blz. 17.

(3) Men zie een getuigenis van J. A. DE LAET in zijn brief aan Snellaert, 1 nov. 1840; hs. Bib. Rijksuniv. Gent, G 15751.

7. Gebruikte afkortingen : nr. 1421 : CB
1350 : Del
1348 : VB5
1347 : VB4
1346 : VB3
1345 : VB2

8. Niet nauwkeurig gedateerd zijn :

1422. B[LOMMAERT] (PH.). *De Vlaemsche tael in zaken van bestuer*. Z. p. n. j. (Gent 1840?). Alleszins na 7 dec. 1839.

1. Het gebruik van de „Vlaamse” taal in bestuurszaken zal het land niet in twee splitsen. Het is anderdeels aangewezen met het oog op de verlichting van de „Nederduitse” bevolking.

2. Er moet in de beide landsdelen gelijkheid zijn, geen achteruitstelling van de ene taal t. o. v. de andere.

1423. LOVEN (M. VAN). Ps. van M. H. DAVIDTS. *Mannekenpis*, doctor. Tienen z. j. (1840 of begin van de jaren '40).

Steekt de draak met de taalprotestanten.

9. Chronologisch, logisch en alfabetisch gerangschikt :

1831 :

1424. [TANDEL (Ch.)]. *Plan d'une université pour la Belgique; accompagné de réflexions sur la surveillance en matière d'instruction publique, et sur l'usage de la langue maternelle*. Brussel 1831.

Belangrijk geschrift, uitvoerig geciteerd in nr. 1143.

Stelt de oprichting voor van twee universiteiten, een Vlaamse te Gent, een Franse te Luik. Waarschuwt tegen de mogelijke gevolgen van het taaljuk dat op de Vlamingen is gelegd.

Brengt in de „Observations préliminaires”, blz. 1-16, tegen de overheersing van het Frans talrijke argumenten naar voren die het gemeengoed van de Vlaamsgezinden zijn geworden.

1832 :

1425. B[LOMMAERT] (P.). *Aenmerkingen over de verwaerloozing der Nederduitse tael*. Gent 1832.

Weerlegt de argumenten waarop men de overheersing van het Frans wil gronden. Het „Vlaams” kan „by het Bestuer” worden gebruikt. Toont de nadelige gevolgen aan, door het invoeren

van het Frans uitgeoefend op de huishoudelijke zeden en gewoonten, op de verlichting van de lagere klassen, op de nationale geest. Aan de verfransing moet dus paal en perk worden gesteld. Concrete eisen : tweetaligheid inzake de besluiten van de wetgevende macht; in de Vlaamse provinciën uitsluitend gebruik van het Nederlands in de administratie en de rechtbanken. Slot : opwekking tot nationale fierheid, ook betreffende de taal.

1426. [WILLEMS (J. F.)]. Voorzeggingen van de Heylige Hildegarde, omtrent de Belgische omwenteling. Prédiction de Sainte Hildegarde, sur la révolution de la Belgique. Amsterdam 1832.

In het „Voorbericht” wordt, blz. 9-10, kritiek uitgebracht op de taaltoestanden, op de Walen, die „buyten het bestuer der vlaemschsprekende provinciën” zouden moeten blijven, en op veel fransgezinde Vlamingen.

1834 :

1427. BLOMMAERT (PH.). Landstael van België. Gent 1834.

Overdr. uit : *Nederduitsche Letteroefeningen*, blz. 203-217.

1. De landstael van Limburg, Oost- en West-Vlaanderen, Antwerpen en het arrondissement Leuven is het „Vlaams”. Ook die van stad en arrondissement Brussel (dit laatste wordt uitvoerig behandeld).
2. Ten onrechte kijkt men met minachting op de Nederlandse taal neer. Weerlegging van vooroordelen.

1428. NOTHOMB [J. B.]. Essai historique et politique sur la révolution belge. Brussel 1834².

In het „Appendice” wordt blz. 439 de vraag gesteld of België een eigen taal nodig heeft. Het antwoord luidt ontkennend. Het Frans dient te worden aangenomen i. p. v. het „Vlaams” te willen vervolmaken.

1835 :

1429. JONGHE (J. DE). Iets over de volksbeschaving, en een woord over de Vlaemsche tael. Brugge z. j. (1835).

1. De Staat moet zorgen voor het algemeen welzijn van het volk. Dit laatste hangt af van de volksbeschaving. Het beste middel hiertoe is het onderwijs. Dit moet worden gegeven in de volkstaal. In onze provinciën is deze het „Vlaams”.
2. Verschillende dialecten doen geen afbreuk aan de rijkdom van het „Vlaams”. Deel uitmakend van de tak der Germaanse talen, is het „Vlaams” van wezenlijk nut voor de betrekkingen met de andere Germaanse volken. Er bestaat een

rijke Vlaamse letterkunde van de 13de eeuw af. Zij zal in de 19de herleven, indien de natie belangstelling toont en de overheid bescherming verleent.

1837 :

1430. BEHAEGEL (P.). Verhandeling over de vlaemsche spelkunst, byzonderlyk ingerigt ter beslissing van de geschilpunten der taelgeleerde omtrent de spelling. 2 dl. (feitelijk 2 doorlopend gepagineerde afleveringen), Brugge 1837-1838.

Dl. I bevat een afzonderlijk gepagineerd „Eerste Aenhangsel” (43 blz.) : „Over de commissie, aengesteld den 15sten july 1837, tot het beoordeelen van de verhandelingen, ingezonden ten gevolge van het koninglyk besluit van 6den september, 1836”. Dl. II bevat een afzonderlijk gepagineerd „Tweede Aenhangsel” (43 blz.) : „Over den artikel, verschenen in den Journal des Flandres, Ancien Catholique des Pays-Bas, 25 octobre, 1837”.

1431. VISSCHERS (P.). Een woord over de oude rhetorykkamers in het algemeen, en over die van Antwerpen in het byzonder. Gent z. j.

Overdr. uit : *Belgisch Museum*, 1837.

Prijst het oprichten en de werkzaamheid aan van letterkundige genootschappen.

1432. VOORT (M. J. T. VAN DER). Coup d'œil sur la langue et la littérature flamande en Belgique, considérée comme langue et littérature nationale. Antwerpen 1837.

Belangrijke uiteenzetting van grondslagen, doel en actiemiddelen van de Vl. Bew. Geschreven in 1836. Soms wel wat verward. Opgedragen aan F. Bogaerts.

1838 :

1433. [BÔN (F.)]. Lettre sur le néerlandais et le flamand moderne belge. 1838.

Zie nr. 1481.

1434. D'HULSTER (L.). Verslag over de verhandeling van den heer Behaegel, ter oplossing van het vraagstuk in 1836 door het staatsbestuer voorgesteld over de geschilpunten ten aanzien der spelling en woordverbuiging der nederduitsche tael. Gent 1838.

1435. SNELLAERT (F. A.). Verhandeling over de Nederlandsche dichtkunst in België, sedert hare eerste opkomst tot aen de

dood van Albert en Isabella. Brussel 1838. Mémoires couronnés par l'Académie royale des Sciences et Belles-Lettres de Bruxelles, t. XIV.

In het voorwoord wordt het belang aangetoond van de volkstaal voor de volksonafhankelijkheid; tevens weerlegging van vooroordelen tegen het gebruik ervan.

De laatste alinea van het „Slotwoord” wijst eveneens op de noodzakelijkheid van het beoefenen der volkstaal. Bepaalt ook de verhouding tot Frankrijk (afkeer) en Duitsland (toegenegenheid).

1436. BLOMMAERT (PH.). Verhandeling over de Nederlandsche dichtkunst in België, sedert hare eerste opkomst tot aen de dood van Albert en Isabella, door F. A. Snellaert. Z. n. p. j. [1838].

Recensie. Vermoedelijk overdruk. De eerste drie blz. zijn gewijd aan de betekenis van het „Vlaams” voor de Belgische natie.

1839 : Spellingkwestie :

1437. [BÔN (F.)]. Deuxième lettre sur le néerlandais et le flamand moderne belge. 1839.

Zie nr. 1481.

- *1438. Proeve om het oude Vlaamsch met de geschrevene tael en de tegenwoordige spraek in de bijzonderste gewesten van ons land overeen te brengen. 1839.

Vermeld in VB5, blz. 570.

1439. S[OMERS (J. L. M.)]. Epître aux hommes de lettres de Belgique, relativement à la décision du 18 août 1839, prise par la commission, nommée parmi la société pour le progrès de la langue et littérature flamande, conformément à l'art. 4 de l'arrêté du 6 septembre 1836, convoquée par dépêche ministérielle du 13 août 1839, aux fins de porter son jugement sur les dissertations-critiques relativement aux différends, existants par rapport à l'orthographe de la langue flamande, adressées à Monsr. le Ministre de l'Intérieur, pour concourir au prix d'honneur, alloué par le prédit arrêté royal du 6 sept. 1836. Antwerpen z. j. [1839].

Kant zich tegen het werk van de Commissie.

1440. VOORT (M. VAN DER). Un mot sur la question d'ortographe flamande. Antwerpen 1839.

Verdedigt de nieuwe spelling. Bestrijdt de taalprotestanten.

1441. [WILLEMS (J. F.)]. Beslissing der Koninglyke Commissie wegens de geschilpunten in het schryven der nederduitsche tael, en uittreksel van het daerover ingeleverde verslag. Gent 1839.

Overdr. uit : *Belgisch Museum*, jg. 3, 1839, blz. 286-341.

1442. WILLEMS (J. F.). Een woord over de protestatien tegen de beslissing der taelcommissie. Gent 1839.

Ook blz. 61-76 in vorig nr.

1443. [WILLEMS (J. F.)]. Nog iets ter verdediging der Taelcommissie. Gent 1839.

Overdr. uit : *Belgisch Museum*, jg. 3, 1839, blz. 411-442.

1444. CONSCIENCE (H.). Aenspraek tot het vlaemsche volk gedaen op den Vlaemschen Schouwburg te Antwerpen (6 Feb. 1839). Antwerpen z. j. (1839).

Ondertekend door J. A. De Laet en H. Conscience.

Patriottische redevoering naar aanleiding van de definitieve uitvoering der XXIV art.

1445. HECKE (A. TH. VAN). Considérations sur le théâtre en Belgique et sur les difficultés et les moyens d'y créer une scène nationale. Brussel 1839.

Beweert blz. 9 dat het Frans de literaire taal van het land is geworden en dat het onmogelijk valt een nationaal toneel in een andere taal te scheppen.

1840 : Spellingkwestie :

1446. Lettres pour servir de matériaux à l'histoire des deux introductions du système linguistique néerlandais en Belgique. Brussel 1840.

Publicatie van de taalprotestanten. Volgens Del nr. 1361 opgesteld door Rampelbergh, de drukker, in samenwerking met enkele vrienden. Hiertoe behoorde alleszins F. Bôn, indien deze al niet veeleer als de auteur mag worden beschouwd.

1447. VADERLANDER (X. F.). Ps. van F. Bôn. Orthographe flamande comparée à l'orthographe hollandaise de la Commission. Brussel 1840.

Motto : Ce n'est pas avec du hollandais qu'on fera des Belges.

1448. Verklaeringsschrift, uytgegeéven doór de Brusselsche Maetschappy Vaderlandsliefde. Brussel 1840.

Namens de Mij. ondertekend door voorzitter P. Behaegel en „geheym-schryver” F. Bôn. Apart gepubliceerd. Is eigenlijk de eerste afl. van dl. I van : Waeren Belg, of verzameling van stukken, uytgegeéven door de Brusselsche Maetschappy Vaderlandsliefde.

Petitionnement :

1449. Verzoekschrift. Aen de heeren leden van het Senaet.
VB5, blz. 210 vermeldt een Vlaamse en Franse tekst.
De vijf eisen van het verzoekschrift vindt men in nr. 26, dl. I, blz. 22-23; de gehele tekst in CB, nr. 480 (uit het *Kunsten Letterblad*, 1840).
1450. DECKER (P. DE). Du pétitionnement en faveur de la langue flamande. Brussel 1840.
Overdr. uit : *Revue de Bruxelles*, 1840, blz. 96-135.
Betoogt, met talrijke argumenten, dat het mogelijk, rechtvaardig en opportuun is aan de petitie gevolg te geven.
1451. DELEPIERRE (O.). La Belgique illustrée par les sciences, les arts et les lettres. Brussel 1840.
Geeft o. m. een overzicht van de Vlaamse letterkunde in het verleden, om te bewijzen dat zij verdient „de tenir rang parmi celle des autres nations” (blz. 193).
1452. DELEPIERRE (O.). De l'origine du flamand avec une esquisse de la littérature flamande et hollandaise, d'après l'anglais du Révér. J. Bosworth, avec des additions et des annotations. Doornik 1840.
Beklemt oont de waarde van het Nederlands.
1453. SNELLAERT (F. A.). Iets over den toestand onzer tael en letterkunde. Gent 1840.
Overdr. uit : *Belgisch Museum*, jg. 4, 1840, blz. 14-34. Belangrijke status questionis en programma.
1454. STEYAERT (J. J.). Verhandeling over de noodzakelijkheid van eene wet op het onderwijs in België, beschouwd als het geschiktste middel ter bevordering van de zedelijkheid en welvaart der geheele natie. Gent 1840.

1. Behandelt het lager onderwijs; bepleit o. m. de oprichting van twee normaalscholen, een te Luik, een te Gent, de laatste met nederlandstalig onderwijs (blz. 23).
2. Pleidooi (blz. 24-29) voor grondig onderwijs van het Nederlands in lager, middelbaar en hoger onderwijs van geheel België, met dien verstande dat in Wallonië het Frans, in Vlaanderen het Nederlands hoofdzaak zij. Wenst dat na verloop van tijd in de rijksscholen alleen tweetaligen zouden worden benoemd.

1841 : Spellingkwestie :

1455. Het Bestuer der Maetschappy tot bevordering der Nederduitsche Tael- en Letterkunde, te Brussel, aen den Heer...
Z. p. n. j. Los blad.
Circulaire van 2 sept. 1841, ondertekend door David en Willems. Programma van de vergadering en het feest te Gent. Cfr. nr. 1474.
1456. BÔN (F.). Démonstration de la supériorité du système linguistique belge sur le néerlandais ou orthographe de la soi-disant commission royale. Brussel 1841.
1457. BORMANS (J. H.). Verslag over de verhandelingen ingekomen by het staetsbestuer van België, ten gevolge der taelkundige prysvraag voorgesteld by koninklyk besluit van den 6 September 1836. Uitgegeven op last der commissie benoemd om dezelve verhandelingen te beoordeelen. Gent 1841.
1458. DAVID (J.). Redevoering, uitgesproken by de opening van het Taelcongres, in de promotiezaal van de Gentsche Hoogeschool, den 23 November 1841. Gent 1841.
Inleiding tot de stemming over de voorstellen van de taalcommissie.
1459. KOPS (J. E.). Langue flamande. Z. p. n. j. (Mechelen 1841).
Verdediging van de spellingcommissie.
1460. PEURETTE (Abbé). De la fausseté des principes émis par M. Van Bommel, évêque de Liège, et les organes des partis rétrogrades, sur l'instruction primaire, secondaire et universitaire, la main-morte, l'amovibilité des curés, le flamand hollandisé, etc. Brussel 1841.
Hfdst. XVI, blz. 165-179, is gericht tegen de Vlaamsgezinden die de nieuwe, z. g. Hollandse spelling willen invoeren en de

twee nationale talen, nl. het Frans en het Vlaams, willen verdringen. Satirisch.

1461. REYNAERT (K.). Ps. van V. JOLY. Les Croquignoles [pamphlet mensuel], nr. 1, (nov.) 1841.
Blz. 60 : spot met de langzame regeling van de spellingkwestie.
1462. Suite aux lettres pour servir de matériaux à l'histoire des deux introductions du système linguistique néerlandais en Belgique. Brussel 1841.
Publicatie van de taalprotestanten; vervolg op nr. 1446.
Hoofdzakelijk verzameling van krantenartikelen.
Ook van belang met betrekking tot het petitionnement van 1840.
Bevat blz. 1-3 een brief, d. d. 5 maart 1840, van graaf L. F. de Robiano de Borsbeek, uit de *Emancipation*, tegen de petitie gekant.
1463. Deuxième suite aux lettres pour servir de matériaux à l'histoire des deux introductions du système linguistique néerlandais en Belgique. Brussel 1841.
Polemisch. Diverse artikelen en brieven. Sluit aan bij vorig nr.
1464. WILLEMS (J. F.). Brief aen professor Bormans, over de twee-klanken ij en uu. Gent 1841.
Overdr. uit : *Belgisch Museum*, jg. 4, 1841, blz. 234-255. Spreekt er zich tegen uit.
- *1465. Y. X... L. M. Samenspraeken tusschen den minister van oorlog, den generael Vander Smissen, en den minister der binnenlandsche zaeken. Antwerpen 1841.
Een fragment kan men vinden in de *Postryder van Antwerpen*, 30 dec. 1841.
1466. La Belgique en 1841. Brussel z. j.
Blz. 1-19 : E. ROBIN, De l'état actuel de la littérature et des arts en Belgique.
Er bestaat in België nog geen nationale literatuur. Zij zal er pas kunnen komen als er maar één letterkundige taal meer is. Het Vlaams is aan 't wijken voor het Frans; het moet geheel het onderspit delven. Diverse tegenargumenten worden weerlegd.
1467. Congrès d'instituteurs, 23, 24, 25 et 26 septembre 1841, tenu à l'hotel-de-ville de Bruxelles. Compte-rendu de cette assem-

blée, publié par la société centrale des instituteurs, fondée à Bruxelles, en 1840. Brussel 1841.

- Eén keer wordt gewezen op het belang van de moedertaal voor nationaal onderwijs, nl. in een toespraak van BALIEUS. Ook Pietersz en Van der Voort namen aan dat congres deel.
1468. DECLOET (J. J.). Essai sur les langues française et nationale. Supériorité de celle-ci sur la première. Tienen 1841.
Tweede uitgave. De eerste verscheen te Brugge in 1820, ook in de *Spectateur Belge* van De Foere. De titel is op typische wijze veranderd : *nationale* (2de uitg.) vervangt *hollandaise* (1ste uitg.).
1469. GOETHALS (L.). Quelques réflexions sur le pétitionnement en faveur de la langue flamande. Brussel 1841.
Kant zich tegen inwilliging van de uitgedrukte wensen.
1470. Quelques mots en faveur de la contrefaçon. Brussel 1841.
Wellicht door CH. HEN.
Stipt blz. 27-28 aan dat het Waalse en het Vlaamse element in België stilaan versmelten. Zal België eens een eigen literatuur bezitten? Schrijver durft het niet te hopen, want dergelijke literatuur onderstelt een uitdrukkingwijze die aan alle burgers gemeen is. Noch het Vlaams noch het Frans zijn dat. Schrijver meent dat men dus alleen op een Frans-Belgische literatuur dient te rekenen.
- 1842 : Spellingkwestie :
1471. DUYSE (P. VAN). De spellingoorlog, luimig heldendicht, in vier zangen. Gent 1842.
Belangrijke stellingname in de proza-inleiding, blz. VII-XVIII.
1472. DUYSE (P. VAN). Vader Adam vlaminc, ene scone sproke. Gent 1842.
Satire in z. g. middelnederlandse verzen, n. a. v. de spellingoorlog.
1473. Littérature flamande. Lettre à la société Amour de la patrie. Brussel 1842².
Tegen het werk van de Commissie.
1474. SNELLAERT (F. A.). Taelcongres en Vlaamsch feest, gehouden te Gent den 23 en 24 October 1841. Gent 1842.
Bevat o. m. redevoeringen van David, De Laet en Willems.

1475. Troisième suite aux lettres pour servir de matériaux à l'histoire des deux introductions du système linguistique néerlandais en Belgique. Brussel 1842.
Diverse bijdragen van taalprotestanten. Sluit aan bij nrs. 1446, 1462 en 1463.
1476. Uittreksel uit de IV aflevering van den Middelaer. Z. p. n. j. (1842).
Brief van „Een Brabander, Vriend der Vlamingen, maer niet van 't bastaerd-vlaemsch", Brussel, 11 jan. 1842, tegen het optreden van de taalprotestanten.
1477. VOORT (M. J. T. VAN DER). Les avantages de l'orthographe flamande, proposée par la commission royale. Brussel 1842.
Verdedigt de Commissie, ook met het oog op toenadering tot en eenheid met het Noorden.
1478. DUVILLERS (C. F. A.). De Fransquiljonnade, of dichtproef op de verbasterde Belgen, de Fransquiljons en Cie. Gent 1842.
Met aantekeningen betreffende de taalstrijd.
1479. SWYGENHOVEN (K. VAN). Redevoering uitgesproken in de derde vergadering van het Nederduitsch Tael- en Letterkundig Genootschap, te Brussel. [Brussel 1842].
Aansporing tot vlijtige actie tegen de verfransing. Staat ook een Vlaams-Duits verbond voor.
1480. WILLEMS (J. F.). Redevoering, uitgesproken by de opening van het vlaemsch feest, in de promotiezaal van de Gentsche hoogeschool, den 24 October 1841. Gent 1842.
Aanklacht tegen de verfransing en aansporing tot verdere vlaamsgezinde actie.
- 1843 : **Spellingkwestie :**
1481. [BÓN (F.)]. Résumé de la défense de la langue flamande contre la restauration du Néerlandais. Brussel 1843.
Bevat blz. 1-7 : Lettre sur le néerlandais et le flamand moderne belge, 6de uitg. Als de eerste wordt aangeduid : 7 okt. 1838. Spreekt zich, op taalkundige en nationale gronden, voor het laatste en tegen het eerste uit.

- Blz. 8-19 : Deuxième lettre, 6de uitg. Als eerste wordt die van 1839 aangeduid.
Blz. 19-34 : Supplément.
1482. QUATRIÈME suite aux lettres pour servir de matériaux à l'histoire des deux introductions du système linguistique néerlandais en Belgique. Brussel 1843.
Sluit aan bij de nrs. 1446, 1462, 1463 en 1475.
1483. JOTTRAND (L.). Notre frontière du Nord-Ouest. Excursions pendant les vacances (août 1843). Brussel 1843.
Blz. 59-60 wordt ook de taalkwestie in België aangeraakt. Er mag geen overheersing zijn van de ene taal over de andere. Het slot-P. S. is een pleidooi voor afstandhouden t. o. v. Frankrijk.
- 1844 : **Spellingkwestie :**
1484. BÓN (F.). Vlaemsche spraekkonst volgens het Belgisch taelstelsel, doór eenige oefeningen van spraekkundige ontleëding gevolgd. Ten gebruyke der kollegiën en schoólen. Brussel 1844.
Bevat blz. XII-XVII : Aperçu rapide des menées linguï-néerlandaises en Belgique.
- *1485. BORMANS [J. H.]. Lettre du professeur Bormans à M. l'abbé De Foere. Brussel 1844.
Vermeld in VB4, blz. 207. De Vlaamse tekst is terug te vinden in : *Vlaemsch Belgie*, jg. 1, 1 febr. 1844. Gedateerd 25 jan. 1844.
- *1486. Bundel inhoudende alle vlaemsche en fransche schriften, die ter verdediging der Vlaemsche tael verschenen zyn en nog verschynen zullen. Antwerpen 1844.
Cfr. CB, nr. 759.
1487. Cinquième suite aux lettres pour servir de matériaux à l'histoire des deux introductions du système linguistique néerlandais en Belgique. 1816-1830 et 1836-1844. Brussel 1844.
Sluit aan bij de nrs. 1446, 1462, 1463, 1475 en 1482.
1488. Discussions à la Chambre des Représentants du royaume de Belgique sur l'orthographe flamande, et autres pièces à ce sujet, avec des notes et des éclaircissements. Gent 1844.

Bevat de redevoeringen van De Foere, de discussie en een paar erdoor uitgelokte persartikelen.

Door Del nr. 600 toegeschreven aan J. F. Willems.

- *1489. *Le Flamand et le Néerlandais*. Brussel 1844.
Vermeld in VB5, blz. 212 en VB4, blz. 208.
1490. FOERE ([L.] DE). Discours prononcé dans la séance du 31 janvier 1844 de la Chambre des Représentants. Z. p. n. j. (1844).
Tegen het invoeren van de Commissiespelling. Betoogt dat Hollands en Vlaams twee geheel verschillende dialecten zijn.
1491. LEBROCQUY (P.). La grande question de l'orthographe flamande réduite à de petites proportions. Brussel 1844.
Naar aanleiding van de spellingoorlog getrokken uit zijn toen nog niet verschenen werk „Analogies linguistiques” (nr. 1517). Eigenlijk een pamflet tegen de taalparticularisten, De Foere in 't bijzonder. De stellingen van de Commissie worden verdedigd, de Nederlandse taaleenheid geaffirmeerd.
- *1492. Lettre adressée à l'honorable abbé De Foere, par un Desrochiste pur sang. Brussel 1844.
Vermeld in CB, nr. 800.
1493. STRAATMAN (J. B.). Meester Jochem's lotgevallen en reistogt naer Gheel, oorspronkelyk werk over de Vlaemsche tael, op de wyze van den Donquichotte van Cervantes verveerdigd en in eenen luimigen trant opgesteld. Brussel 1844.
Gericht tegen de taalprotestanten, vooral tegen Bôn.
Cfr. nr. 1040, blz. 90, noot 1.
1494. *Het Vlaemsch en 't Hollandsch*. (Brussel 1844).
Publicatie van de particularisten. Diverse artikeltjes.
- *1495. EENEN WAEREN BELG. Eenige Vlaemsche of Belgische samenspraeken, gevolgd van de aenmerkingen van den heer De Foere, door magtiging der Kamer in den *Moniteur* gezet (zie zitting van 19 Januarius 1844). De redevoeringen van den voórmelden heer, uytgesproken in de Kamer (zie zittingen van 25 en 31 Januarius 1844), waerin men doet zien wat al kuyperyen er in myn vry geworsteld vaderland gesmeed worden om arm en ryk, wereldlyk en geestelyk, ministers en Koning te verblinden, ten eynde er de Hollandsche tael onder den naem van Commissie-Vlaemsch te doen aennemen!!! Waver 1844.
Vermeld door CB, nr. 801.

Vergadering te Brussel, 11 febr. :

1496. BOGAERTS (K. J.). Algemeene vergadering der maetschappyyen van Nederduitsche letteroefening op het stadhuis te Brussel, den 11 in February 1844. Verslag. Sint-Truiden [1844]. Overdr. uit de *School- en Letterbode*.
1497. KERCKHOVEN (P. F. VAN). Vlaemsch Taelverbond. Volledige beschryving der algemeene letterkundige vergadering en van het daeropvolgende feest gehouden te Brussel, den elfden february 1844, met eene inleiding. Antwerpen 1844.
1498. SWYGENHOVEN (CH. VAN). Compte rendu de la séance solennelle du 11 février 1844, tenue par les sociétés de littérature flamande du pays. Brussel 1844.
Kort verslag met enkele beschouwingen.
1499. [WILLEMS (J. F.)]. Over den geest waerdoor de Vlaemsche letterkunde zich moet doen onderscheiden; redevoering gehouden by de algemeene vergadering der Belgische maetschappyyen van vlaemsche letteroefening, te Brussel, den 11 February 1844. Z. p. n. j. [Gent 1844].
Overdr. uit : *Belgisch Museum*.
Als typisch aangeduide karaktertrekken : „godsdienstigheid”, „zedelykheid” en „nationaliteit”.

Verkiezingen te Turnhout :

1500. Aen de kiezers van het arrondissement Turnhout. Z. p. n. j. [1844].
Pamflet waarin Dubus, als Waals kandidaat die geen woord Vlaams kent en een vijand heet van de Kempen, tegenover een eigen-Vlaams kandidaat wordt afgeschilderd.
1501. Eene kiezing. Z. p. n. j. [1844].
Zelfde strekking als vorig nr. Bevat ook kritiek op het overwicht van de Walen in de Kamers.
1502. BARON (A.). Coup d'œil sur l'état des sciences, des lettres et des arts en Belgique, depuis 1830; in : *La Belgique Monumentale, historique et pittoresque*, dl. II, Brussel z. j. [1844], blz. I-XXVIII.
Bevat een aanval tegen de Vl. Bew.

1503. LIEVENS (A.). Ps. van TH. SCHELLINCK. Vlaemsche wespen. Iets dat steekt, krabbelt en byt. Eerste reek[s]. — Eerste boekdeel. — Tweede perceel. Gent 1844.

Gewijd aan Gentse toestanden en gebeurtenissen van diverse aard. Hierin wordt o. m. de draak gestoken met *Broedermin en Taelyver*.

1504. MUQUARDT (C.). De la contrefaçon et de son influence pernicieuse sur la littérature, la librairie et les branches d'industrie qui s'y rattachent; suivi d'un projet de convention entre la Belgique et la France pour l'abolition de la contrefaçon. Mémoire adressé à la Chambre des Représentants belges. Brussel 1844.

Bepleit blz. 25-26 de invoering van het Duits als spreek- en nationale taal voor Vlaams-België, in de overtuiging „que la langue flamande ne fera jamais fortune par elle-même sur son propre sol”.

1505. POPELIERS (T. L. H.). Précis de l'histoire des chambres de rhétorique et des sociétés dramatiques belges dédié à Son Altesse Royale Monseigneur le duc de Brabant. Brussel 1844.

Bevat, tot slot, een aansporing tot het schrijven van een werkelijk nationaal (Belgisch) toneelrepertorium.

1506. VANDENHOVEN (H.). Ps. van V. DELECOURT. La langue flamande, son passé et son avenir. Projet d'une orthographe commune aux peuples des Pays-Bas et de la Basse-Allemagne. Avec une carte des divers territoires où l'on parle le nederduitsch. Brussel 1844.

Bepleit de constructie van een Nederduitse taal die algemeen in gebruik zou worden genomen in het gebied tussen Duinkerken en Koenigsberg.

*1507. VERVIER (K. A.). Redevoering uitgesproken in de Koninklyke Maetschappy van Schoone Kunsten en Letterkunde te Gent, op maendag 22 April 1844. Gent 1844.

Vermeld in VB5, blz. 823.

1508. [VOORT (M. VAN DER) EN JONGHE (J. DE)]. Voorstel tot nadere verbindtenis der maetschappyyen van nederduitsche tael- en letterkunde in België. Ontwerp voor de oprichting eener algemeene maetschappy van nederduitsche tael- en letterkunde. Brussel 1844.

Zie nr. 1520.

1845 : Spellingkwestie :

1509. BOSSCHE (F. J. VAN DEN). Verhandeling over de Vlaemsche tael, in vergelyking met de Hollandsche. Brussel 1845.

1. Vlaams en Hollands zijn twee verschillende talen; de Commissie heeft de Hollandse, niet de Vlaamse spelling voorgesteld.

2. De grondwet laat slechts het gebruik toe van die talen die in België worden gesproken.

3. De Vlaamse taal is meer waard dan de Hollandse.

4. Er moet een eenvoudige *Vlaamse* spelling worden ingevoerd; schrijver geeft hiervoor richtlijnen en voorstellen.

Verdedigt ook, tegen Goethals (nr. 1469), de Vlaamse taalrechten en de eisen van het petitionnement van 1840.

1510. Het vlaemsch zonder hollandsche verbastering 't zy in spelling, in uyt spraek of in regels. Z. p. n. j. [1845].

Uitgaande van de taalprotestanten.

Gemeentelijke verkiezingen te Antwerpen :

1511. Aen de burgers van het 1ste Kieskollegie (Stadhuis). [Antw. 1845].

Verdedigt zes kandidaten, waaronder Dr. F. J. Matthyssens.

1512. Het apenspel. Kieskomedie. Z. p. n. j. [Antwerpen 1845].

Verdedigt o. m. de kandidatuur van Matthyssens. Cfr. F. PRIMS, *Antwerpiensia*, XIX, Antwerpen 1949, blz. 318.

1513. Kiezers van Antwerpen! Z. p. n. j. [Antwerpen 1845]. Los blad.

Ter sprake komen F. J. Matthyssens, Wappers en De Keyzer, die kandidatuur hebben geweigerd.

1514. [GRANDGAGNAGE (J.)]. Wallonnades, par l'auteur d'Alfred Nicolas. Luik 1845.

Bevat een aanval tegen Willems en de Vl. Bew. Het Vlaams is, zoals het Waals, een interessant studieobject voor geschiedenis en taalkunde en daarbuiten een liefhebberij, stellig geen beschavingsinstrument. Willems zou beter in 't Frans schrijven. Deze taal gebruiken doet geen afbreuk aan de Belgische nationaliteit.

1515. Kiezingen. Z. p. n. j. [Antwerpen 1845]. Los blad.

N. a. v. de verkiezingen voor het parlement. Verdediging van de kandidatuur van J. B. Smits (vooral), E. Cogels, Th. De Cock en E. Van Havre. Smits wordt o. m. geprezen omdat hij de eerste minister is geweest die, op verzoek van de Provincieraad van Antwerpen, de rechten van de moedertaal heeft doen eerbiedigen.

1516. LAET (J. A. DE). De Vlaemsche Beweging. Een antwoord aen de Revue Nationale. Antwerpen 1845.

Overdr. uit : *Het Taelverbond*, jg. 1, 1845, blz. 34-74. Verdedigt het beginsel van de tweetaligheid. Het Nederlands moet, naast het Frans, in zijn rechten hersteld worden. Het is het waard op zichzelf en dat zou ook strekken ten bate van België, aangezien hierin het enige middel ligt tot versmelting van Vlamingen en Walen.

1517. LEBROCQUY (P.). Analogies linguistiques. Du flamand dans ses rapports avec les autres idiomes d'origine teutonique. Brussel 1845.

Geschreven met het doel de vooroordelen tegen het „Vlaams” te doen verdwijnen.

1518. EENEN MECHELAAR. Ps. van priester HOEFS. De wandelende Jood in een zothuis met den grooten advokaet der Logie en Komp^e. Brussel 1845.

Fel anti-liberaal. Bevat o. m. kritiek op het franskiljonisme, het naäpen van Frankrijk. Anderdeels ook kritiek op J. Kats.

- 1518bis. Omzendbrief van *De Olyftak*.

d. d. 23 okt. 1845.

Namens het bestuur ondertekend door voorz. F. H. Mertens en 1ste secr. P. F. Van Kerckhoven. Mede namens het *Tael- en Letterk. Genootschap* uit Brussel. Uitnodiging tot de vergadering, te Antwerpen op 31 okt., van de voorzitters der verenigingen die aan de oprichting van het *Taelverbond* hebben deelgenomen. Dagorde : opstel van het reglement.

- 1518ter. Circulaire van *De Olyftak*.

d. d. 22 dec. 1845.

Ondertekend door voorz. Mertens en secr. Van Kerckhoven. Zendt een proef van het reglement van het *Taelverbond*.

1519. SOMERHAUSEN (H.). Vertoog over den invloed van de bewaring der tael op de welvaart van het land, en de nadeelen welke uit derzelver verwaerloozing voortspruiten. Antwerpen z. j. [1845].

Overdr. uit : *Het Vaderland en De Vlaemsche Letterbode*, dl. I, jg. 2, 1845, blz. 139-164.

Welvaart, beschaving en zedelijkheid, de drie hoofdbestanddelen van de nationaliteit van ieder volk, zijn nauw met de eigen taal verbonden. Deze taal verzekert de nationale onafhankelijkheid. Zij is de sterkste band tussen alle volksklassen. Zij werkt bijzonder heilzaam op de welvaart, de beschaving [= cultuur] en de zedelijkheid.

1520. VOORT (M. J. T. VAN DER). Verslag over de grondbeginselen van het Vlaemsch Taelverbond, gedaen namens het Nederduitsch Tael- en Letterkundig Genootschap van Brussel, aen de heeren voorzitters der belgische maetschappyyen te Antwerpen vergaderd, den 31 october 1845. Brussel 1845.

Bevat in aanhangsel : Voorstel tot nadere verbindtenis der maetschappyyen van Nederduitsche tael- en letterkunde in België, onder den titel van Vlaemsch Taelverbond; ged. 11 febr. 1844; ondertekend door J. De Jonghe en M. Van der Voort.

1846 : **Woordenboek van Sleenckx en Van de Velde :**

- *1521. BOOM (VAN). Langue flamande. Nouveau dictionnaire. Brussel 1846.

Vermeld in VB5, blz. 571.

- *1522. BOOM (VAN). Observations sur le dictionnaire français-flamand de MM. Sleenckx, van de Velde et consorts. Brussel 1846.

Vermeld in VB5, blz. 571.

1523. [OLINGER (PH)]. Histoire lexicographique, ou le dictionnaire Français-Flamand de MM. Sleenckx, Van de Velde et consorts, jugé par leurs compatriotes les littérateurs flamands. Brussel 1846².

1524. Quelques observations critiques sur les dix-sept premières pages du dictionnaire complet français-flamand de MM. Sleenckx, Van de Velde, etc. Suivies d'un choix d'expressions familières, populaires, pittoresques et autres, puisées dans les lettres A, B, C, pour servir de spécimen de l'atticisme des auteurs. Gent z. j. [1846 of begin 1847]. Overdr. uit : *Chronique contemporaine et rétrospective*.

1525. SLEECKX [(D.)] en VAN DE VELDE [(J.)]. L'abbé Olinger ou le fabricant de dictionnaires aux abois. Brussel 1846.

Tegenaanval op nr. 1523. Bevat enkele gegevens van belang voor de Vlaamse taalstrijd.

1526. KESTELOOT-DE MAN (P. J.). Feestviering ter eere van Professor J.-L. Kesteloot, gehouden te Gent, den 13 April, 1846. Nieuwpoort 1846.
1527. EENEN LIBERAEL. Ps. van V. DELECOURT. Over den nadruk van fransche boeken in Belgien, synen schadeliken invloed en de gemakkelikhed syner afschaffing. Brussel 1846.
Afschaffing zal materieel weinig of geen kwaad doen en anderdeels de nationale — Vlaamse en Waalse — letteren een sterke impuls verlenen. De nationaliteitszin zal erdoor aangewakkerd worden.
1528. NOLET DE BRAUWERE VAN STEELAND (J.). Wat zij waren. — Wat wij zijn. Een woord over den toestand onzer vaderlandsche letterkunde, uitgesproken in de gewoone vergadering van het Tael- en Letterkundig Genootschap, te Brussel, op den 20ⁿ van Grasmaend 1845. Antwerpen 1846.
Onderzoekt de oorzaken die de bloei van de vaderlandse letterkunde belemmeren; wijst middelen tot verbetering van de toestand aan.
- 1847 : Gemeentelijke verkiezingen te Antwerpen :
1529. A Messieurs les électeurs. Z. p. n. j. [Antwerpen 1847].
Verdediging van de twee liberale kandidaten — Dr. F. J. Matthyssens is een van beiden — voor de verkiezingen van 24 maart.
1530. Aen de heeren kiezers der 1.e en 2.e wyk. Antwerpen (1847). Los blad.
Vlugschrift van 23 maart, uitgaande van „Eenige Burgers der 1.e en 2.e wyk”. Verdedigt de kandidatuur van Matthyssens.
1531. Aen de heeren kiezers van het eerste kieskollegie (1.e en 2.e wyk). Antwerpen z. j. [1847]. Los blad.
Zoals vorig nr.
1532. L'Association Libérale des amis du commerce, de l'agriculture et de l'industrie. A Messieurs les électeurs communaux. Het Liberael Kiesgenootschap der vrienden van koophandel,

landbouw en nyverheid. Aen de heeren gemeente-kiezers. Antwerpen z. j. [1847]. Los blad.

Draagt twee kandidaten voor, waarvan een Matthyssens is. Hij wordt ook wegens zijn verkleefdheid aan de moedertaal geloofd.

1533. L'Association Libérale des amis du commerce, de l'agriculture et de l'industrie. A Messieurs les électeurs communaux. Het Liberael Kiesgenootschap der vrienden van koophandel, landbouw en nyverheid. Aen de heeren gemeente kiezers. Z. p. n. j. [Antwerpen 1847]. Los blad.
Ander kiespamflet dan het vorige, maar met dezelfde strekking.
1534. DEMOPHILE. Deux mots aux électeurs. Z. p. n. j. (Antwerpen 1847). Los blad.
Vlugschrift van 22 maart. Aanbeveling van de twee liberale kandidaten, Matthyssens inbegrepen.

Parlementaire verkiezingen te Gent :

1535. Het gezond oordeel of de kiezingslyst van den schoolmeester. Gent z. j. [1847].
Anti-liberaal. Onder de aangeprezen kandidaten voor de Kamer komt Prof. De Block voor, die wordt voorgesteld als verdediger van de Vlaamse taal en de nationaliteit.
1536. Kiezers van het arrondissement van Gent. Electeurs de l'arrondissement de Gand. Z. p. n. j. [Gent 1847].
Verdedigt de conservatieve kandidaten, waaronder De Block. In het Vlaamse stuk worden de conservatieven „de bestendige verdedigers onzer onafhanklykheid en vlaemsche nationaliteit” genoemd. In het Franse wordt alleen van „nationalité” zonder meer gesproken.
1537. Priet-praet. Gent 1847.
3 nrs., resp. 13 juni, 29 juni en 11 juli. In het eerste gaat het even over De Block.
1538. Een vlaemsch woord over de protestatien tegen een Vlaemschen kandidaet. Z. p. n. j. [Gent 1847].
Vlaamsgezind strijdschrift, door politiek-actieve flaminganten uitgegeven ten voordele van hun kandidaet, De Block; evenwel zonder personalia.
1539. EEN' VLAMING. Oproep aen de Vlaemsche kiezers. Z. p. n. j. (Gent 1847).

Verdediging van de kandidatuur De Block. Aanklacht tegen de verfransing en de invloed door Frankrijk economisch op Vlaanderen uitgeoefend.

Parlementaire verkiezingen te Antwerpen :

1540. Verslag der voorbereidende kiesvergadering van 26 mei 1847, te Antwerpen. (Antwerpen 1847). Los blad.
Besprekingen van liberale kiezers en partijleden. Tussenkoms van Matthyssens. O. m. anti-Cogels.
1541. Bulletin électoral. [Antwerpen] 1847.
Liberaal kiesblad. Motto : „Aide-toi, le ciel t'aidera". Vier nrs. : 1, 2, 4 en 6 juni; het laatste onder de titel : Bulletin électoral des amis du commerce, de l'industrie et de l'agriculture.
Tweetalig. Liberaal. Anti-Cogels. Bevat kritiek op *De Roskam*.
1542. Aux électeurs indépendants de l'arrondissement d'Anvers. Aen de onafhankelyke kiezers van het arrondissement Antwerpen. Antwerpen [1847].
Verdediging van de kandidatuur Cogels.
1543. Bulletin électoral. [Antwerpen] 1847.
Conservatief kiesblad. Twee nrs. : 4 en 7 juni.
Verdediging van Cogels, die o. m. als Vlaamsgezinde wordt voorgesteld. Zijn tegenstander is een vlaamsvijandige Waal.
1544. Waerschouwing aen de kiezers. Antwerpen [1847]. Los blad.
Pro-Cogels.

Herrie te Antwerpen :

1545. DINGEMANS. Het spook van St.-Willebrords of de godswraek van Conscience. Antwerpen 1847.
Schotschrift tegen C. Kwestie van de vervorming van „In 't Wonderjaer".
1546. KERCKHOVEN (P. F. VAN). De Vlaemsche Beweging. Een woord aen het publiek en aen de Vlaemsche schryvers. Antwerpen 1847.
Ook in vert. : Le mouvement flamand. Quelques mots au public et aux littérateurs. Traduit du flamand. Antwerpen (1847).
Strijdschrift tegen Conscience en De Laet in 't bijzonder en tegen de katholieke schryvers in 't algemeen. Zij hebben de Vlaamse zaak verraden omdat ze zich in dienst stelden van

de katholieke partij. De Vlaamse Beweging moet liberaal georiënteerd zijn, want het gaat om een zaak van volksbeschaving, uiteraard dus een liberale en geen kerkelijke gelegenheid.

1547. Manifest of verklaring van de rederykkamer, de Olyftak.
D. d. 18 dec. 1847; zet uiteen waarom Conscience, De Laet en Vleeschouwer werden uitgesloten.
Een ex. van de losse uitgave heb ik niet gevonden; het stuk is afgedrukt in : *De Vlaemsche Stem*, dl. 2, 1847, blz. 382-385.
- *1548. BIESBROUCK (E. VAN). Discours sur l'importance de la langue maternelle, prononcé à la distribution des prix aux élèves du pensionnat de Langemarck le 31 août 1847. Ieper z. j.
Vermeld door CB, nr. 1350.
1549. [DUCPETIAUX (E.)]. Exposé de la question de la misère et du paupérisme en Belgique et spécialement dans les Flandres. Brussel 1847.
Onder de bestendige oorzaken van het verval der Vlaamse bevolking noemt hij, blz. 5, „le caractère, les habitudes et le langage exclusif de la population flamande; le défaut ou l'insuffisance de l'instruction et de l'éducation dans la classe ouvrière en général". Onder de aangewezen hulpmiddelen : „L'instruction de l'enseignement de la langue française dans les écoles populaires, de manière à faciliter les rapports des populations flamandes avec celles des autres provinces" (blz. 12).
1550. LEIRENS (C. A.). La littérature néerlandaise, jugée à l'étranger. Gent (1847). Overdr. uit : *Chronique contemporaine et rétrospective*, I, 1847, blz. 257-274.
Wil die literatuur verdedigen.
1551. ROGIER [(C.)]. Question des Flandres. Discours prononcé par M. Rogier, ministre de l'Intérieur, dans la séance du 4 décembre 1847. A propos de la demande d'un crédit de 500.000 francs. Brussel 1847.
Ook in het Nederlands : Vraagpunt van Vlaenderen. Redevoering uitgesproken in de zitting van 4 december 1847, by het vragen van een krediet van 500,000 franken. Brussel 1847. Blz. 13-14 (Vl. uitg.) : Het is noodzakelijk dat Vlamingen naar Wallonië trekken, om daar een bestaan te vinden. Een

hinderpaal daartoe is evenwel hun gebrek aan kennis van het Frans. Die taal moet daarom via de lagere scholen in Vlaanderen meer worden verspreid.

1552. SNELLAERT [(F. A.)]. De la publication des écrivains flamands du Moyen Age. Z. p. n. j. Overdr. uit : *Bull. de l'Acad. royale de Belgique*, jg. 14, 1847, 2de dl., blz. 254-259.

Bepleit, in nationaal en taalkundig opzicht, de benoeming van een commissie tot uitgave van middelnederlandse teksten.

1553. SNELLAERT (F. A.). Wael en Vlaming. Gent 1847.

Overdr. uit : *Belgisch Museum*, jg. 10, 1846, blz. 345-363.

1. Felle diatribe tegen de Walen, die als onbarmhartige vijanden van de Vlamingen en als dezen minderwaardig worden voorgesteld.

2. Karakterisering van de Vl. Bew.

1554. [CLERCQ (G. DE)]. Tegenwoordig België, (liberalen, katholyken en Vlaamsche-Beweging), door een' Noord-Nederlander beoordeeld. Gent 1847.

Nadruk van De Clercqs art. in *De Gids*, 1847. Cfr. nr. 1235, blz. 57-59.

Bezorgd en van een inleiding voorzien door Snellaert. In deze inleiding, die niet ondertekend is, wordt gewezen op de belangrijkheid van Vlaams-Nederlandse verstandhouding.

In het art. wordt de nationale betekenis van de Vl. Bew. duidelijk aangewezen. Tevens een pleidooi voor Nederlandse belangstelling en Grootnederlandse samenwerking.

1555. Vlaamsche Beweging. Verklaring van grondbeginselen door de verdedigers der nederduitsche volksregten aen hunne landgenooten gegeven (Gent 1847).

D. d. 6 nov., uitgaande van de Gentse flaminganten.

Tekst in CB, nr. 1368 en in : *Nederl. Dicht- en Kunsthalle*, jg. 11, 1888-1889, blz. 30-38.

Ook in het Frans : Traduction. Mouvement flamand. Déclaration de principes faite à leurs compatriotes par les défenseurs des droits politiques des populations flamandes. Gent z. j. O. m. van betekenis doordat onzijdigheid in de politieke strijd wordt voorgestaan.

1848 : Gemeentelijke verkiezingen Antwerpen :

1556. Aen de kiezers. [Antwerpen 1848]. Los blad.

Aanbeveling van kandidaten die „aen geen partyschap” toebehoren. Onder hen Matthyssens en Leys.

1557. Aen onze medeburgers. [Antwerpen 1848]. Los blad.

Voordracht van kandidaten door „Een groot getal Kiezers”. Matthyssens en Leys.

1558. A nos concitoyens. (Antwerpen) [1848]. Los blad.

Als vorig nr.

1559. Antwerpsche Burgery! [Antwerpen 1848]. Los blad.

Tegen liberalen en katholieken worden burgers aangeprezen die ook „echt nationaal zullen zyn en daerom voor en in de tael der burgers” zullen spreken. Onder hen : Van Kerckhoven.

1560. Aux électeurs. [Antwerpen 1848]. Los blad.

Voordracht van kandidaten door „Quelques amis du bien-être général”. Onder hen Leys, Matthyssens, „Capacité supérieure, homme sagement progressif et libéral, grand travailleur”, en Van Kerckhoven, „littérateur flamand”, homme très instruit et sagement libéral”.

1561. Brief van Cassius aen zyne stadgenoten, over de kiezingen voor den gemeenteraad. Antwerpen 1848.

Verdediging van kandidaten waaronder Matthyssens.

1562. BRUTUS. Electeurs. [Antwerpen 1848]. Los blad.

Beveelt o. m. Matthyssens aan.

1563. Elections communales. Appel aux électeurs. Gemeentekiezingen. Oproep. [Antwerpen 1848]. Los blad.

Bevat kritiek op een z. g. liberale klik, o. m. wegens haar „slafelyke navolging van den vreemde... in plaats gesteld van de natuurlyke ontwikkeling der eigene volkskrachten”. Die mannen hebben zich ingespannen om „het eenigst almachtig werktuig van beschaving”, nl. de Vlaamse letterkunde en het Vlaams toneel, te breken.

Onder de voorgestelde kandidaten : Matthyssens.

1564. Electeurs. Kiezers. [Antwerpen 1848]. Los blad.

Aanbeveling van kandidaten, waaronder Leys en Matthyssens.

1565. [Omzendbrief uitgaande van : Des bourgeois conciliants]. (Antwerpen 1848). Los blad.

d. d. 14 aug. Aanbeveling van kandidaten, o. m. Matthyssens.

1566. Terugzigt op het gemeentebestuur. Aen de kiezers. (Antwerpen) [1848]. Los blad.

Bevat kritiek op de houding van *De Roskam* inzake het onderwijs aan het atheneum te Antwerpen.

1567. Fêtes typographiques de 1848. Comptes-rendu. (Brussel) z. j. Blz. 11-16 en 25-26 redevoeringen van F. Boone en K. Verbruggen.
1568. [SAINT-GENOIS (J. DE)]. Wat zullen wy worden? Gent 1848. Gepubliceerd in maart, n. a. v. de Februari-omwenteling. Onderzoekt de toestand. Oproep tot nationale eendracht. Wijst de Vl. Bew. aan als „het krachtigste element der belgische nationaliteit”.
1569. EEN VLAMING. Een woord aen het volk, over de brochuer : Wat zullen wy worden. Z. p. n. j. [Gent 1848]. Los blad. Treedt die brochure geheel bij.
1570. SNELLAERT (F. A.). Aenspraek gedaen by de inhuldiging van Willems' gedenkstuk, op den Sint-Amandsheuvel, den 26 juny 1848. Gent 1848. Komt voor in nr. 901, blz. 17-21.
1571. SNELLAERT ([F.] A.). Histoire de la littérature flamande. Brussel z. j. [1848]. Bib. nationale. De laatste vijf blz. behandelen enkele aspecten van de Vl. Bew.
1572. VANBEL (J.). Waerom wy onze moedertael vóór alle andere talen moeten beoefenen. Redevoering uytgesproken ter gelegenheid van het feest ter eere van Matheus De Layens, gevierd door de Leuvensche Rederykkamer : De Roos, op 1 October 1848. (Leuven 1848). De volkstaal is het fundament van de zelfstandigheid en een onontbeerlijk beschavingsmiddel.
1573. VELDE (J. VAN DE). Quelques réflexions sur l'enseignement. Gent 1848. Beklemtoont o. m. het belang van de studie van de moedertaal — het Nederlands in een groot deel van België — naast die van het Frans in het middelbaar onderwijs. Betreurt de verwaarloozing ervan.

1849 :

1574. Aen de Vertegenwoordigers van 't Belgisch Volk. Z. p. n. j. (1849). Verzoekschrift. Vraagt dat het Nederlands in het hoger onderwijs dezelfde rechten zou genieten als het Frans en de studie ervan verplicht zou worden gemaakt.

1575. BOUVET (L.). Considérations sur l'état actuel et sur l'organisation future de l'enseignement moyen en Belgique. Gent z. j. (1849). Betoogt, blz. 22-23, met het oog op de nationale eenheid en de beschaving, dat de beide landstalen van de voorbereidende af in alle colleges van het land moeten onderwezen worden en zelfs aan de universiteit.
1576. DEYN (P. J. DE). Bemerkingen over het vraagstuk : Wat moet de Nederduitsche schryver, by ons voornamelyk, bedoelen? Voorgelezen [door F. Rens] in zitting van het Nederlandsch Congres te Gent, den 29 Augustus 1849. Z. p. n. j. Ook in de *Handelingen* (nr. 2200), blz. 151-154. De literatuur moet in dienst staan van het beschavingswerk. Eenvoud in de taal is dus vereist, want men moet schrijven voor het volk. Aan het slot tevens oproep tot eendracht onder de Vlaamsgezinden.
1577. Gedenkschrift aen de heeren leden van het Senaet, ter gelegenheid van het wetsontwerp betrekkelyk het middelbaer onderwijs, door eene vereeniging van afgevaardigden van vlaemsche maetschappyn. — Mémoire à Messieurs les membres du Sénat, à propos du projet de loi sur l'enseignement secondaire, par une réunion de délégués de sociétés flamandes. Z. p. n. j. (Brussel, dec. 1849). Ondertekend door de administratieve commissie van het Brusselse comité en door de afgevaardigden van zes verenigingen. Vraagt gematigde erkenning van de moedertaal in het lager- en middelbaaronderwijs.
1578. [JOTTRAND (L.)]. A propos de la Société des gens de lettres belges. Brussel 1849. Bevat een studie over : Les lettres belges (blz. 5-19).
1579. JOTTRAND (L.). Redevoering uitgesproken in het Nederlandsch Letterkundig Kongres, te Gent, ter zitting van den 28 Augustus 1849. Gent (1849). Ook in de *Handelingen* (nr. 2200), blz. 62-75. Geeft een overzicht van het taalgebruik sedert de Middeleeuwen. Succes van de Vlaamsgezinden is thans alleen mogelijk via actie op gemeente- en provincieraden. Voorwaarde : het overwicht breken van de franssprekende hogere standen. Belangrijk middel : algemeen stemrecht (dit laatste wordt alleen aangestipt, niet behandeld).

1580. OLIVIER [(T.)] en CASTERMAN [(L.)]. De la signification de l'Etat belge comme centre des trois nationalités et par conséquent des trois littératures française, allemande et néerlandaise. Congrès littéraire, à Gand. Discours prononcé à la séance du 28 août 1849. Z. p. n. j. (1849).

Behandelt de nationaliteitenkwesitie in België en de betekenis voor België van de Nederlandse nationaliteit.

1581. SLEECKX (D.). Handelingen van het Nederlandsch Congres, te Gent. Over de strekking der Nederduitsche letterkunde. Redevoering uitgesproken in de zitting van 27 Augustus 1849.

Z. p. n. j.

Aanklacht tegen de verfransing. Onderzoekt waarom de Vlaamsgezinden nog niet meer succes hebben geogst. Wijst de democratische oriëntatie aan als enig middel dat naar de verwezenlijking van hun doel kan leiden.

1582. SNELLAERT (F. A.). Handelingen van het Nederlandsch Congres, te Gent. Inleidingsredevoering uitgesproken in de zitting van 26 Augustus 1849. Z. p. n. j.

Klare uiteenzetting van het nationale doel der samenwerking tussen Noord- en Zuid-Nederlanders.

1583. SNELLAERT (F. A.). Kort begrip eener geschiedenis der Nederduitsche letterkunde. Antwerpen 1849.

Praktisch de Nederlandse uitgave van nr. 1571.

1584. SNELLAERT (F. A.). Redevoering over de noodzakelykheid om met de lotgevallen van 's lands tael en letterkunde bekend te zyn; gehouden by het openen van den leergang over de geschiedenis der Nederl. tael-en letterkunde, in het *Vlaemsch Gezelschap* te Gent, den 7 february 1849. Z. p. n. j. [Gent 1849].

Wijst op de betekenis van het nationaliteitsbeginsel en het besef van eigenwaarde.

*1585. Een woordje over het Vlaemsch tooneel ter gelegenheid der wedstryden van Antwerpen, toegestuurd aen al de Vlaemsche tooneelmaetschappyn des lands. Antwerpen.

Vermeld door CB, nr. 1597; VB₃, blz. 109; VB₅, blz. 305.

1586. ZETTERNAM (E.). Ps. van J. J. Diricksens. Iets over Vlaemsche beschaving. Ter gelegenheid van een artikel der *Revue des deux-mondes* over Hendrik Conscience. Antwerpen 1849.

Historiek en apologetica van de Vl. Bew.

1850 : Middelbaaronderwijs :

1587. CASTERMAN (L.) en OLIVIER (T.). De la loi sur l'enseignement moyen. Brussel 1850.

Kritiek op het wetsontwerp. Beklemtoont blz. 24-25 de betekenis van de studie van het Nederlands én als moedertaal én ter consolidatie van de Belgische Staat.

1588. COMITEITEN TER VERHEERLYKING DER VLAEMSCH TAEI. Verzameling der stukken uitgegeven ter inrigting van een algemeen petitionnement tot het terug eisschen der vlaemsche taelregten. 1849-1850. Brussel 1850.

1. Verslag van de byeenkomst der Comiteiten ter verheffing der vlaemsche tael, ten stadsraedhuize te Brussel, den 25 december 1849.

2. Gedenkschrift aen de heeren leden van de wetgevende Kamers, ter gelegenheid van het wetsontwerp betrekkelyk het middelbaer onderwys, door eene vereeniging van afgevaardigden van vlaemsche maetschappyn; — d. d. 25 dec. 1849; met Franse vertaling.

3. Circulaire van 27 dec. 1849.

4. Circulaire van 10 febr. 1850 „Aen de Heeren Leden der Gemeente-Raden van de vlaemsche steden en dorpen van België”.

5. Aen de Heeren leden van de Kamer der Vertegenwoordigers, of Aen de Heeren Leden van het Senaet. — Ontwerp van petitie; diverse eisen; met Franse vertaling.

6. Reglement van inrigting der Vlaemsche Comiteiten, aengenomen in vergadering ten Stadsraedhuize te Brussel, den 25 december 1849.

7. Observations concernant le projet de loi sur l'enseignement moyen, présentées à Messieurs les Membres des Chambres législatives. — d. d. 8 maart 1850.

8. Aenmerkingen voorgedragen aen de heeren leden der wetgevende kamers. Nopens het ontwerp van wet over het middelbaer onderwys. — Als 7.

9. Aenmerkingen gedaen aen de leden der middenafdeeling van de Kamer der volksvertegenwoordigers; — d. d. 6 april 1850.

10. Comiteiten ter verheffing der Vlaemsche tael. Overhandiging van het adres aen Zyne Majesteit den koning, door de afgevaardigden der Vlaemsche maetschappyn; — d. d. 21 april 1850.

11. Aen de verdedigers der Vlaemsche belangen. Brussel, juny 1850. — Overzicht van het gebeurde; begeleiding van de verzamelde stukken.

1589. ZETTERNAM (E.). Ps. van J. J. DIRICKSENS. Het bestuer en de natie. Antwerpen 1850.

Naar aanleiding van het wetsontwerp op het middelbaaronderwijs. Pleidooi voor nederlandstalig onderwijs in Vlaanderen. Herdrukt in: E. ZETTERNAM, Vlugschriften over de Vlaamsche Beweging, Antwerpen 1878.

Parlementsverkiezingen te Antwerpen :

1590. Aen de Heeren Kiezers! De politieke hoofdzonden van den heer Rogier. Antwerpen z. j. [1850].
Conservatief pamflet tegen Rogier, die o. m. als vijand van de Vlaamse taalrechten wordt afgeschilderd.
1591. Grand théâtre de prestidigitation. (Spectacle du jour). La curée des places ou les satisfaits. [Antwerpen 1850].
In dit kiespamflet komt *De Olijftak* even ter sprake.
1592. Pif Pouf Paf ter gelegenheid der kiezing van 1850. Antwerpen z. j.
Afl. [3], Antw., 25 mei 1850 : pro-Rogier, anti-Matthyssens.
Afl. [4], Antw., 1 juni 1850 : bevat kritiek op Matthyssens en De Laet.
Afl. [5], Antw., 6 juni 1850 : anti-Matthyssens en De Laet.
Afl. [6], Antw., 10 juni 1850 : zelfde strekking.
Afl. [7], Antw., 12 juni 1850 : o. m. anti-Matthyssens.
1593. Aen de regtzinnige kiezers van buyten. Z. p. n. j. [Mechelen 1850].
N. a. v. de verkiezingen voor de Kamer, ter verdediging van A. de Perceval. Zijn tegenkandidaat wordt verstoten als een vlaamsonkundige „walen stouwer“.
1594. CAMPENS (E.). Redevoering by de inhuldiging van de landbouw-afdeeling der kostschool, te Oostacker, op 15 April 1850. (Gent 1850).
Bevat o. m. kritiek op de studie van het Frans in de landbouwscholen.
1595. Compte rendu des fêtes typographiques de 1849. 25 et 31 décembre. Brussel 1850.
Bevat een redevoering van I. S. VAN DOOSSELAERE, afgevaardigde van Gent, over de intellectuele emancipatie en de nationale literatuur; een toespraak van W. ROGGHE, insgelijks afgevaardigde van Gent, over de nationale literatuur en de werkliedenverenigingen; een rede ook van J. VAN BEL, afgevaardigde van Leuven.

1596. D'HUYGELAERE (H.). Kamer der notarissen van het arrondissement Dendermonde. Zitting van den 15 Mei 1850. Voordragt. Gent z. j. (1850).

Gedrukt op besluit van de Kamer, waarvan D'Huygelaere secretaris was.

Stelt voor : 1° Het Nederlands te gebruiken overal waar het Frans niet onontbeerlijk is; 2° Een jaarlijkse wedstrijd in te richten waarvan het onderwerp — betreffende het notarisambt — in het Nederlands zou dienen te worden beantwoord; 3° De minister van Binnenl. Zaken te verzoeken in de rijkslagere scholen de oude geschriften te laten onderwijzen. Die voorstellen, gestaafd met algemene argumenten, werden aangevaard.

1597. GERRITS (L.). Aen het Vlaemsche volk. Op last der rederykkamer De Olyftak. Antwerpen 1850.
Aansporing tot het oprichten van een eigen Vlaamse partij.
1598. HOVE (V. H. VANDEN). Ps. van V. DELECOURT. De verbuigingen der oud-, middel- en nieuw-Nederduitsche sprake. Brief aan Professor Bormans. Brussel, Gent, 1850.
Pleidooi voor taalstudie en het invoeren van oude taalvormen.
1599. LANSSENS (P.). Kort taelkundig onderzoek, naer de bevolkers van West- en Oostvlaanderen. Diksmuide 1850.
Breekt een lans voor algemene eenparigheid.
1600. De letterkundige maetschappy Voor Tael en Kunst van Antwerpen, aen de heeren Burgemeesters en Gemeente-Raden der provincie.
Tekst in : *De Vrede*, 24 okt. 1850.
Circulaire van 16 okt., ondertekend door voorzitter Matthyssens en secretaris J. Vermetten. Aansporing tot het gebruik van het Nederlands.
1601. POTTER ([L.] DE). Les Belges de 1830 et la Belgique de 1850. Brussel 1850.
Merkt blz. 11 op dat, inzake taalgebruik, de toestand van vóór 1830 omgekeerd is : overheersing van het Frans met de Vl. Bew. als reactie.
1602. Provinciale Raed van Antwerpen (1850). Beraedslaging over de noodzakelykheid van het ambtelyk gebruik der Nederduitsche tael in de vlaemsche provincien. Uitgegeven door de Maetschappy ter bevoordering der Nederduitsche tael en

letterkunde, met zinspreuk : Voor Tael en Kunst, te Antwerpen. Antwerpen 1850.

1603. De Rederykkamer De Olyftak, aen de heeren Burgemeesters, Schepenen en Gemeente-raden der provincie Antwerpen. (Antw. 1850). Los blad.

d. d. 12 okt., namens het bestuur ondertekend door 1ste voorzitter J. F. C. Verspreuwen en 1ste secr. A. Snieders. Betreft het gebruik van het Nederlands in bestuurszaken.

1604. VOORT (M. VAN DER). Aen de heeren leden en bestuurders van het Tweede Nederlandsche Congres, te Amsterdam.

Vermeld door CB, nr. 1713. Komt voor in de *Handelingen* (nr. 2202), blz. 136-141.

Gedateerd uit Schaarbeek, 14 juni 1850. N. a. v. het ontwerp van het Woordenboek. Stelt, als dringender, de samenstelling voor van een „Kunstwoordenboek” dat niet alleen de letterkundigen dienst zou bewijzen maar zou toelaten de gallicismen uit het Nederlands te verjagen. Schrijver acht dit noodzakelijk voor de beveiliging van de nationaliteit tegen Frankrijk.

1851 : Gemeentelijke verkiezingen te Antwerpen :

I. Liberale pamfletten :

1605. Elections communales. Gemeente Kiezingen. [Antwerpen 1851]. Los blad.

Lijst van de liberale associatie. Onder de kandidaten : Matthyssens.

1606. Aux électeurs. [Antwerpen 1851]. Los blad.

Zelfde strekking als vorig nr.

1607. Willen is Kunnen! Kiezers van Antwerpen! [Antwerpen 1851].

De katholieken schermen met de Vlaamse kwestie om de kiezers te misleiden.

Onder de voorgestelde kandidaten : Matthyssens.

1608. Willen is Kunnen! Gemeente Kiezing van 1851. N° 2. [Antwerpen] (1851).

Breder uitwerking van het in vorig nr. aangehaald argument. De voorgestelde vlaamsgezinde kandidaten zijn werktuigen in katholieke handen. Dat wordt aangetoond wat betreft Conscience, De Ram en Lysen. Daartegenover worden de liberale kandidaten Grisar, Foulon, Van de Wiel zoon, Jacobs-Beeckmans en Van Honsem aangeprezen. Stemt voor de liberale lijst! Hierop komt ook Matthyssens voor.

1609. Aux électeurs libéraux. [Antwerpen 1851]. Los blad.

Oproep om voor Van Honsem te stemmen in de 5de wijk, waar Conscience tegenkandidaat was.

1610. Aux électeurs libéraux. Désistement de M. Janssens-de Harven en faveur de M. Van Honsem. De Vlaemsche liberalen. [Antwerpen 1851]. Los blad.

Vervolg op vorig nr. Zelfde strekking. Anti-Conscience.

1611. Dernier appel aux électeurs. Laetste oproep tot de kiezers. [Antwerpen 1851]. Los blad.

Aanbeveling van de liberale kandidaten, waaronder Matthyssens.

2. Conservatieve pamfletten, meer bepaald pro-Conscience :

1612. Aen de heeren kiezers der stad Antwerpen. (Antwerpen 1851). Los blad.

d. d. 15 okt. Uitgaande van „Eenige kiezers der 5de wyk”. Voordracht van de kandidatuur Conscience.

1613. De Verbondene Vlaemsche Maetschappyyen aen de kiezers. [Antwerpen 1851]. Los blad.

Voorstelling van de kandidaten Fl. Lysen, C. E. De Ram en H. Conscience. Programmaverklaring van laatstgenoemde. Ook Matthyssens en E. Geelhand worden aanbevolen.

1614. De Verbondene Vlaemsche Maetschappyyen aen de heeren kiezers. Antwerpen [1851]. Los blad.

Prijzen eigen kandidaten aan, onder wie Geelhand, Matthyssens, Lysen, De Ram en — voor de 5de wijk — Conscience. Laatstgenoemde wordt verdedigd.

1615. Aen onze vrienden en onze vyanden. [Antwerpen 1851]. Los blad.

Uitgegeven door het „Midden-comiteit der Vereenigde Vlaemsche Maetschappyyen”. J. Van Rijswijck, A. Snieders en L. Gerrits ondersteunen de kandidatuur van Conscience.

1616. Libéraux. Antwerpen [1815]. Los blad.

Pro-Conscience. De vlaamsgezinde liberalen (of liberale Vlaamsgezinden) mogen uit het liberale kamp niet wegvlieden.

1617. De Vlaemsche Burger. Antwerpen 1851.

Kiesblad. Vijf nrs. : 25, 26, 27, 28 en 29 okt. Propaganda voor Lysen, De Ram en Conscience.

1618. RYSWYCK (J. VAN). Aen het Vlaemsche volk. Antwerpen 1851.
d. d. 27 okt. Oproep tot vlaamsgezindheid.
1619. Kiezers. [Antwerpen 1851]. Los blad.
Stemt voor De Ram en Conscience, tegen de Fransgezinden!
1620. De Heer Colins aen de kiezers. [Antwerpen 1851]. Los blad.
d. d. 29 okt. Stemt voor De Ram en Conscience!
1621. De Verbondene Vlaemsche Maetschappyen aen de kiezers.
(Antwerpen 1851). Los blad.
Vlaamsgezinde propaganda voor Conscience. Laatste dag vóór
de verkiezingen.
1622. De Verbondene Vlaemsche maetschappyen aen de kiezers.
De Vlaemsche zaek triompheert. [Antwerpen 1851]. Los blad.
Stemt voor Lysen! Gedrukt op de eerste verkiezingsdag.
3. Uitgegeven na de verkiezingen :
1623. CONSCIENCE (H.). Aen zyne medeburgers. A ses concitoyens.
(Antwerpen 1851).
Vlugschrift van 8 nov. Verklaart zijn standpunt. Weerlegt
beschuldigingen.
1624. EEN KIEZER. UN ELECTEUR. Aen Mynheer Hendrik Conscience,
te Antwerpen. — A Monsieur Henri Conscience, à Anvers.
(Antwerpen 1851). Los blad.
d. d. 14 nov.; antwoord op vorig nr.; herneemt de tegen
Conscience geuite beschuldigingen.
1625. N[IJS] (K.). Eene episode der geschiedenis van Hendrik
Draeijer, alias Kruisduit, doorgevallen kandidaet van den
gemeenteraad, disponibelen kandidaet voor de Kamer,
sprekend lid van Tael en Kunst, ridder van den pruisischen
Uil, van beijerschen Roetanne, enz. enz.; hoofd der vlaemsche
verkwazeling. [Antw. 1851].
Tegen Conscience, zijn Duitse sympathieën en jezuïtisme.
1626. Vertoog aen myne vlaemschgezinde stadgenooten. Z. p. n. j.
(Antwerpen 1851).
Gepubliceerd op [10 nov.], na de verkiezingen. Schrijver is
„een man die sints vyftien jaren in de ploeg heeft gestaen om
den vaderlandschen, den vlaemschen akker te helpen be-
bouwen” (blz. 11) : misschien E. Van Straelen?
Gericht tegen het antiklerikale liberalisme.

1627. BYL (A.). Onpartydige beoordeeling van de woordenboeken
der heeren Sleeckx en Van de Velde. Aalst 1851.
Kritiek in naam van de Vlaamse zedelijkheid.
- 1628 [HEN (C.)]. La réimpression. Etude sur cette question consi-
dérée principalement au point de vue des intérêts belges et
français. Brussel 1851.
Blz. 71-74 : wegens verschil van taalgebruik is een nationaal-
Belgische literatuur onmogelijk. Tussen Vlamingen en Walen
bestaat „le mariage de raison”.
1629. KATS (J.). Redevoering uitgesproken in het Nederlandsch
Letterkundig Congres, te Brussel den 1 September 1851.
Gent 1851.
Ook in de *Handelingen* (nr. 2205), blz. 168-173.
Wijst een aantal maatregelen aan die in het belang van de
Vlaamse zaak dienen te worden genomen.
1630. MUQUARDT (C.). De la propriété littéraire internationale, de
la contrefaçon, et de la liberté de la presse. Brussel, Leipzig,
Gent, 1851.
Beweert blz. 36-42 dat het onder de gegeven omstandigheden
onmogelijk valt een Vlaamse letterkunde te scheppen.
1631. OLIVIER (T.). Sur l'avenir de la littérature et de la librairie
dans les Pays-Bas. 1851.
Handelt over de betekenis van de Nederlandse letterkunde
voor de beschaving in België.
1632. SLEECKX [D.]. Over het Nederlandsche tooneel. Redevoering,
uitgesproken in zitting van 1 September, van het 3e Neder-
landsche Congres, te Brussel. Z. p. n. j.
Meer dan welk ander genre ook is het toneel geschikt om het
vaderlands gevoel op te wekken en te ontwikkelen; er dient
geen naäpend-Frans maar een echt nationaal toneel tot stand
te worden gebracht.
1633. [SNELLAERT (F. A.)]. Een paer dagen in Luik en in de
Ardennen. Gent z. j. [1851].
Aanklacht tegen de bevoorrechting van Wallonië t. o. v.
Vlaanderen.
1634. STALLAERT (K. F.). Over volkstael in spraek en schrift, met
betrekking tot het ontworpen algemeen Nederlandsch woor-
denboek. Z. p. n. j. (1851).

Toespraak op het 3de Nederl. Congres.
Voorstel tot opbouw van een „algemeen nederduitsch Idiotion”, waarbij ook het Platduits niet ter zijde mag worden gelaten.

1635. STECHER (J.). Onpartydige volkshistorie der Belgische grondwet. Gent 1851.
Houdt indirect verband met de VI. Bew.
1636. Vlaemsch Middencomiteit te Brussel. Omzendbrief n° 18. Brussel 1851.
d. d. 12 mei; aansporing tot een algemeen petitionnement, met ontwerp van petitie aan de gemeenteraden; deze zouden aan het Vlaams toneel meer toelagen moeten verlenen.
1637. ZETTERNAM (E.). Ps. van J. J. DIRICKSENS. Burgerregt. Vlugschrift. Antwerpen 1851.
Aanklacht tegen het niet-uitvoeren van diverse artikelen uit grondwet en gemeentewet, alle in betrekking met het taalgebruik. Aanklacht tevens tegen de franssprekende „tael-aristocratie”. Herdrukt in: E. ZETTERNAM, Vlugschriften over de Vlaamsche Beweging, Antwerpen 1878.
1638. ZETTERNAM (E.). Redevoering uitgesproken by de overhandiging van het huldegescenk aen den heer Hendrik Conscience, op het nationaal vlaemsch feest der Maetschappy Voor Tael en Kunst. (Antwerpen 1851).
Herdrukt in: E. ZETTERNAM, Vlugschriften over de Vlaamsche Beweging, Antwerpen 1878.

1852 : Vlaemsch Midden-Comiteit :

1639. Vlaemsch Midden-Comiteit. Brussel, den 17 juny 1852. Los blad.
Circulaire betreffende de wedstrijd voor de instellingen van middelbaaronderwijs.
1640. Vlaemsch Midden-Comiteit. Prys-kamp tusschen de leerlingen der athenea en collegien van België. Z. p. n. j. Los blad.
Circulaire van 10 aug. 1852 betreffende de wedstrijd M. O. Programma van de wedstrijd die het Midden-Comiteit zelf heeft ingericht.
1641. Vlaemsch Midden-Comiteit te Brussel. Prys-kamp van 1852. Naemlyst der bekroonde leerlingen. Z. p. n. j. Los blad.

1642. Stads-Raedhuis, te Brussel. Christus-Zael. — Zondag, 26 September 1852. Plegtige prysuitreiking aen de overwinnaren in den pryskamp, ingerigt door het Vlaemsch Midden-Comiteit, by middel eener nationale inschryving. [Brussel 1852].

Programma.

Opschriften te Brussel :

1643. Aen de heeren leden van den gemeente-raed van [Brussel en randgemeenten]. A Messieurs les membres du Conseil communal d[e] [Bruxelles et faubourgs]. Z. p. n. j. (Brussel 1852). Los blad.
Tekst van een petitie in naam van de Vlaamse genootschappen te Brussel, vóór 19 juni. Men wordt verzocht ze in omloop te brengen en terug te bezorgen aan M. Van der Voort, opdat ze daarna aan de bevoegde overheid zou worden toegestuurd. De opschriften in Brussel en randgemeenten moeten tweetalig zijn.
1644. Inscriptions des rues. Extrait de la séance du Conseil communal de Bruxelles, du 19 juin 1852. (Brussel 1852).
Behandeling van het verzoek van één Brugse en vijf Brusselse verenigingen tot behoud van de Vlaamse naast de Franse namen, vooral inzake de straten.
1645. CARPENTIER (F.). Antwoord aen den brief van den heer J. F. C. Verspreewen, afgekondigd in het N° 137 van den Précurseur. Réponse à la lettre de M. J. F. C. Verspreewen, publiée dans le N° 137 du Précurseur. Los blad. Z. p. n. j. [Antwerpen 1852].
d. d. 18 mei 1852; betreft de politieke oriëntatie van *De Olijftak* en de strubbelingen van Verspreewen.
1646. De la suppression de la contrefaçon littéraire considérée au point de vue de l'industrie nationale et du système douanier en France et en Belgique. Mémoire publié par les typographes belges à l'appui de leur pétition aux Chambres. Brussel 1852.
Blz. 7 : Men heeft het belang van de Vlaamse letterkunde ingeroepen om de nadruk van Franse boeken te veroordelen. Vóór 1830 heeft de regering tevergeefs gepoogd het gebruik van het Nederlands in België te veralgemenen. Wat zij niet kon, zullen de huidige Vlaamse schrijvers ook niet kunnen —

hoe eerbiedwaardig hun beweegredenen ook mogen zijn, — nadruk of niet.

1647. *Considérations sur le traité franco-belge de 1852. Deuxième mémoire publié par le Comité central des typographes belges.* Brussel 1852.

Blz. 13-14 wordt betreffende de Vlaamse letterkunde staande gehouden dat ze bij de afschaffing van de nadruk van Franse boeken te verliezen noch te winnen heeft, mits deze nadruk gereguleerd wordt. Van het belang der „idées flamandes”, basis van de nationaliteit, verklaren de schrijvers zich sterk overtuigd.

1648. DRIESSCHE (E. VAN). Een wenk aen de vlaemsche tooneel-spelers. Brussel 1852.

Pleidooi tot oprichting van een Vlaams toneelverbond en voor beschaafde uitspraak op het toneel.

1649. JOTTRAND (L.). *Londres au point de vue belge.* Brussel, Gent, Leipzig, 1852.

Enkele blz. handelen over de taalkwestie in België.

1650. JOTTRAND (L.). Over het tooneel en zyne strekking en nut in België. [1852]. Vermoedelijk niet in de handel.

Het toneel is de belangrijkste vorm van mondeling onderwijs. In België is het toneel vrij maar heeft het voor het volks-onderwijs nog niet veel uitgehaald. De strekking ten goede bestaat wel, maar het Franse wordt voortdurend teveel nagevolgd. Waarom Shakespeare niet navolgen? Het komt op behoud van eigen karakter aan. Pleidooi voor eigen-nationaal toneel.

1651. LEBROCQUY (P.). *De l'enseignement des langues, Discours prononcé à la distribution des prix faite aux élèves du Collège communal de Nivelles, le 28 août 1852.* Brussel 1852.

Becritiseert o. m. het feit dat Duits en Engels in de scholen van het Vlaamse land via het Frans worden onderwezen i. p. v. via de moedertaal, die ermee verwant is. Ook de Waalse leerlingen zouden beide talen het best aanleren via het Nederlands.

1652. OLIVIER (T.). *De la littérature française en Belgique.* Doornik 1852.

Behandelt o. m. de nationale betekenis van de Vlaamse literaire beweging.

1653. [Omzendbrief van de maatschappij Voor Tael en Kunst aan haar leden]. [Antwerpen 1852].

Cfr. CB, nr. 1840.

1654. SNELLAERT (F. A.). Oorspronkelyke text. Verslag aen de commissie, tot de Koninklyke Akademie behoorende, voor het uitgeven van de oudere gedenkteekenen der Nederlandsche tael, voorgedragen in zitting van 5 January 1852. Z. p. n. j. (1852).

Spoort aan tot grotere werkzaamheid, allereerst met het oog op de uitgave van Maerlant en Ruusbroec.

1655. SNIEDERS (A.). Eene stem uit de geschiedenis des vaderlands.

Volgens CB, nr. 1897, los uitgegeven te Antwerpen, als „Herinnering aen het Vlaemsch Avondfeest, gehouden te Lokeren den 24 October 1852, door het Vlaemsch Gezelschap *Hoop in de toekomst*”.

Gedrukt in de *Almanak der St.-Lukasgilde voor het jaar 1854*, blz. 54-66.

Oproep tot eensgezindheid en nationale fierheid gebaseerd op het besef van eigenwaarde.

1656. [STRAELEN (J. A. E. VAN)]. *La réforme électorale et la question flamande portées devant le conseil provincial d'Anvers, session 1852.* Antwerpen 1852.

Verdediging van de Vlaamse eisen. Bevat ook inlichtingen betreffende het petitionnement van 1840.

1657. *De Vereenigde Vlaemsche maetschappyyen.* (Antwerpen 1852). Los blad.

d. d. 1 mei. Oproep tot bezoek aan het graf van Th. Van Ryswyck op zondag 9 mei.

1658. VOORT (M. VAN DER). Redevoering over de noodzakelykheid om de tael den vreemdelingen nuttig te maken, met aenwyzing der middelen, welke daertoe aen te wenden zyn; uitgesproken in het derde Nederlandsch Letterkundig Congres, te Brussel, den 30 Augustus 1851. Brussel 1852.

1853 : Vlaemsch Midden-Comiteit :

1659. Vlaemsch Midden-Comiteit. Aen de vlaemsche maetschappyyen, nieuwsbladen, letter- tooneel- en toonkundigen, en andere verdedigers der moedertael. (Brussel 1853).

Circulaire van 15 maart, met diverse stukken.

1660. Vlaemsch Midden-Comiteit. Aen de Vlaemsche maetschappye, nieuwsbladen, letter- tooneel- en toonkundigen en aen alle verdedigers der moedertael. (Brussel 1853).

Circulaire van 20 april met aanhangsels, waaronder :

3. Omzendbrief voor de algemene vergadering van 1 mei.
4. „Reglement van orde” voor die vergadering.
5. „Ontwerp van nieuwe grondwet 1 Mei 1853 — 1 January 1863”, en diverse voorstellen daaromtrent.

1661. Vlaemsch Midden-Comiteit. Het Bestuer des Vlaemschen Midden-Comiteits heeft de navolgende bedenkingen aen den Provincialen Raed van Brabant onderworpen, en neemt de vryheid de aendacht van het publiek op dezelve in te roepen. Comité Central Flamand. (Traduction). La Commission administrative du Comité Central Flamand vient de soumettre au Conseil Provincial du Brabant, les considérations suivantes et prend la liberté d'y appeler l'attention du public. (Brussel 1853).

Brief aan die raad, d. d. 6 nov., betreffende het taalgebruik te Brussel.

1662. Vlaemsch Midden-Comiteit, te Brussel. Bloemen-hof (Chateau des fleurs), buiten de Laeken poort, te Brussel. Programma der plegtige uitreiking van herinnerings-penningen aen de leerlingen, die in den Vlaemschen pryskamp, door het staatsbestuer geopend, bekroond zyn geworden. (Brussel 1853).

1663. Vlaemsch Midden-Comiteit.

Bundel met verscheidene stukken. Z. p. n. j.

1. „Aen de Heeren Onderwyzers, aen welke by koninklyk besluit van 25 november 1853, voor hunne goede diensten in het onderwys eene belooning is vergund geworden”. Circulaire van 25 dec. tot begeleiding van de nrs. 2 en 3, met verzoek in hun gemeente een petitie in omloop te brengen en leden aan te werven.
2. „Algemeene omzendbrief, aen al wie in de vlaemsche zaak belang stelt” d. d. 25 dec. 1853. Betreft het taalgebruik in de landbouwscholen en de Hoven van Assisen; met het oog op het inrichten van een petitiebeweging.
3. „Verzoekschrift. Aen de Heeren Leden van de Kamer der Vertegenwoordigers”; d. d. 25 dec. 1853; ontwerp dat in omloop moet worden gebracht.
4. „Verslag van het gehoor, gegeven door Z. K. H. den hertog van Brabant, ter gelegenheid van de overhandiging des

bundels, bevattende de adressen aen het Bestuer des Vlaemschen Midden-Comiteits toegezonden, ter gelegenheid van het huwelyk des kroonprins”.

1664. Comité Central Flamand. Bruxelles, 25 décembre 1853. A nos Frères Wallons. (Brussel 1853).

Verdediging van het Vlaamse standpunt en vertaling van de petitie aan de Kamer d. d. 25 dec.

1665. Vlaemsch Midden-Comiteit.

Bundel bevattend :

1. „Algemeene omzendbrief, aen al wie in de vlaemsche zaak belang stelt”, d. d. 25.12.1853.
2. Verzoekschrift; zelfde datum.
3. „Verslag van het gehoor...”.

1666. De Maetschappy ter bevordering der Nederduitsche tael- en letterkunde, met kenspreuk Voor Tael en Kunst, te Antwerpen, aen hare leden. (Antwerpen 1853).

Circulaire van 16 sept. met dankbetuiging betreffende de geslaagde ontvangst van de koninklijke familie op 5 sept. Ondertekend door 1ste voorzitter Ed. Dujardin, 2de voorzitter J. C. Van Ryswyck, vader, en de secretarissen J. De Geyter en Dekkers-Bernaerts.

1667. [MOEREN (J. VAN DER)]. De l'importance de la langue flamande au point de vue national, littéraire, religieux et moral. Brussel 1853. Overdr. uit : *Journal Historique et Littéraire*.

Inhoud : 1. Qualités de la langue flamande. 2. Motifs pour la conservation du flamand. 3. C'est un devoir de maintenir le flamand. 4. Les Flamands ne peuvent échanger leur langue contre le français.

1854 : Parlementsverkiezingen te Antwerpen :

1668. Aen de heeren kiezers, eigenaren van huizen en bouwgronden in de 5e wyk. [Antwerpen 1854]. Los blad.

Aanbeveling van de conservatieve kandidaten, o. m. A. Della Faille en E. Geelhand.

1669. Les amis de nos amis. [Antwerpen 1854]. Los blad.

Zelfde strekking als vorig nr.

1670. Candidats pour les deux Chambres. Kandidaten voor de beide Kamers. [Antwerpen 1854]. Los blad.
Idem als vorige.
1671. Encore M. Loos. [Antwerpen 1854]. Los blad.
Idem als vorige.
1672. Franschmans en Fransquiljons. Aen de kiezers, vrienden van kunsten en wetenschappen. [Antwerpen 1854]. Los blad.
Gericht tegen Rogier. Tevens aanklacht tegen de verfransing. Schrijver is „geen liberael, geen klerikael, — hy is een Vlaming”.
1673. Lanteirens. Aen de heeren herbergiers! [Antwerpen 1854]. Los blad.
Stemt voor de conservatieve kandidaten!
1674. Maetschappy Voor Tael en Kunst. Teregtwyzing aen het publiek. (Antwerpen 1854). Los blad.
d. d. 12 juni; ondertekend door voorzitters F. Lysen en L. Van Ryswyck, verslaggever Th. Leysen, secr. Dekkers-Bernaerts. Verdedigt voor de Senaat : Ed. Cogels; voor de Kamer : baron Osy, A. Della Faille, E. Geelhand, Th. De Cock en D. Vervoort.
1675. Maetschappy ter bevordering der Nederduitsche tael- en letterkunde, met kenspreuk : Voor Tael en Kunst, aen hare leden en aen alle Vlaemschgezinde burgers. [Antwerpen 1854].
Vlaamsgezind manifest waarin V. T. e. K. uiteenzet waarom zij de conservatieve kandidaten steunt.
1676. Onafhankelyke kiezers. M. Alph. Della Faille. [Antwerpen 1854]. Los blad.
Art. uit *Het Handelsblad*. Della Faille wordt opgehemeld, ook als Vlaamsgezinde. Bevat tevens een protest tegen de onrechtvaardige behandeling van de Vlamingen door de Waalse ministers.
1677. Ruyen der stad. Aen kiezers-eigenaren van huizen op ruinen der stad. [Antwerpen 1854]. Los blad.
Ten voordele van de conservatieve kandidaten.
1678. Soyons généreux. [Antwerpen 1854]. Los blad.
Zelfde strekking als vorig nr.
1679. Théodoor Van Ryswyck. Antwerpen [1854]. Los blad.
Propaganda voor de liberale lijst. Kritiek op *Voor Tael en Kunst*.

Gemeentelijke verkiezingen te Antwerpen :

1680. Aen de kiezers der stad Antwerpen. Antwerpen [1854]. Los blad.
Aanbeveling van liberale kandidaten onder wie J. F. C. Verspreuwen.
1681. Burgers! [Antwerpen 1854]. Los blad.
Aanbeveling van een liberaal kandidaat die als een „Vlaemsch inboorling” en een volksgezind man voorgesteld wordt.
1682. Maetschappy ter bevordering der Nederduitsche tael- en letterkunde met kenspreuk : Voor Tael en Kunst, aen hare leden en aen alle Vlaemschgezinde burgers. [Antwerpen 1854]. Los blad.
Aanbeveling van haar kandidaten, onder wie: L. De Cuyper. Opvallend doordat de vlaamsgezindheid een maatstaf is geweest bij het opstellen van de lijst.
1683. De Maetschappy Voor Tael en Kunst, aen hare leden en Vlaemsche medeburgers. (Antwerpen 1854). Los blad.
Circulaire van 31 okt, ondertekend door Fl. Lysen, L. Van Ryswyck en Dekkers-Bernaerts. Verklaart dat de vereniging zich met de gemeentelijke verkiezingen niet meer zal bemoeien. Er is bedrog en verraad gepleegd in eigen kring.
1684. De overgebleven broeders en zusters laten met droefheid weten dat hunne beminde en doorluchtige Moeder Tael en Zeever, wyd vermaerde warrelkroeg voor slemp en brassery, komt te overlyden na eene langdurige ziekte en niettegenstaende alle gebruikte hulp zoowel van slechten praet als lasteringen. Wy hopen dat gy dagelyks den volgenden Miserere zult zingen. (Antwerpen) [1854]. Los blad.
Schimpdicht, in vorm van doodsbrief, op het uiteenvallen van *Voor Tael en Kunst*.

Vlaemsch Midden-Comiteit :

1685. VOORT (M. VAN DER). Comité Central Flamand. Traduction du rapport sur le projet de loi concernant les écoles agricoles, présenté, le 7 février 1854, en assemblée ordinaire de la commission administrative. (Brussel 1854).
1686. Vlaemsch Midden-Comiteit. Zael Van Dyck, op den hoek van den Laeken steenweg, by de Laeken poort, te Brussel.

Algemeene oproep van Vlamingen. Zondag van Beloke-Paesschen, 23 April 1854, om 12 ure des middags, Algemeene vergadering. Om 5 ure 's namiddags, Banket. (Brussel 1854).

Oproep van 3 april, naar aanleiding van de circulaire van minister Piercot tegen de onderwijzers die zich met Vlaamse actie hadden ingelaten. Met programma van de vergadering.

1687. Vlaemsch Midden-Comiteit.

Bundel met diverse stukken :

1. Idem als vorig nr.
2. „Aen de onderwijzers van Vlaemsch-België”; brief d. d. 3 april in verband met bovenstaande.
3. „Aen de Heeren Leden der Kamer van vertegenwoordigers”. Idem.
4. „Kamer der vertegenwoordigers. Ondervraging”. Idem.

*1688. PIETERS (J.). Vlaemsch Midden-Comiteit. Proces-verbael der algemeene vergadering van 23 April 1854. Brussel 1854.

Vermeld in VB5, blz. 208.

1689. Vlaemsch Midden-Comiteit. Algemeene vergadering van 23 april 1854. (Brussel 1854).

Bundel met volgende inhoud :

1. „Ontwerp van reglement der Voorzorgkas voor de ambtenaren, die, door het stryden voor de vlaemsche regten, en hunne verkleefdheid aen de vlaemsche zaek, in hunne betrekkingen als ambtenaer zouden kunnen te lyden hebben”.
2. „Ontwerp van verzoekschrift. Brussel, 23 april 1854. Den Heeren Leden der Kamer van vertegenwoordigers”. — Uiteenzetting van diverse Vlaamse grieven.

1690. Vlaemsch Midden-Comiteit. Den Heeren Leden der Kamer van Vertegenwoordigers. Brussel, 23 april 1854. Traduction. Comité Central Flamand. A Messieurs les Membres de la Chambre des Représentants. Z. p. n. j. Los blad.

Vergezeld van de petitie van 25 dec. 1853.

1691. Vlaemsch Midden-Comiteit. Aen onze Vlaemsche medeburgers. Brussel, 10 Mei 1854. (Brussel 1854).

Circulaire vergezeld van de volgende stukken :

1. „Proces-verbael der algemeene vergadering van 23 april 1854”.
2. „Vertoog aen de Kamer”, d. d. 23 april 1854.
3. Twee uittreksels uit de Annales Parlementaires, zittingen der Kamer van 3 mei en 6 mei 1854.

4. Prospectus van „Geld of Liefde”, zedenroman door D. Delcroix.

1692. Vlaemsch Midden-Comiteit. Aen onze vrienden en medewerkers. Brussel, 30 december 1854. (Brussel 1854).

Circulaire en vertoogschrift aan de Kamer, zelfde datum, betreffende het taalgebruik in de landbouwscholen; vraagt Nederlandstalig onderwijs in de Vlaamse gewesten.

1693. (Traduction). Comité Central Flamand. A Messieurs les membres de la Chambre des Représentants. Bruxelles, 30 décembre 1854. (Brussel 1854).

Vert. van het onder vorig nr. aangeduide verzoekschrift.

1694. Vlaemsch Midden-Comiteit. Den Heeren Leden van het Senaet. Brussel, 30 december 1854. (Traduction). Comité Central Flamand. A Messieurs les Membres du Sénat. Bruxelles, 30 décembre 1854. (Brussel 1854).

Zelfde als aan de Kamer.

1695. DAVIDTS (M. H.). De Neêrduitsche taelsleutel. Samenspraak tusschen een' ziende, een' blinde, een' byziende, een' schoolmeester, een' burgemeester, enz. Brussel 1854.

Eigenaardig geschreven pleidooi tegen de verfransing en voor de (meer)waarde van het Nederlands.

1696. EEN EX-GILDEBROEDER. De Gilde van St-Lukas en Tael en Kunst. Open brief aen de maetschappyn, deelgenooten van de feesten op 21 en 22 Augusty 1854, te Antwerpen. Antwerpen (1854).

Tegen de klerikaal-politieke kuiperijen van *Voor Tael en Kunst*.

1697. JOTTRAND (L.). D'Anvers à Gênes, par les pays rhénans, la Suisse, la Savoie et le Piémont, et retour par Marseille et le Sud de la France. Etudes diverses. Brussel 1854.

Behandelt blz. 201-205 het taalgebruik in Zwitserland en, vergelijkend, de toestand in België.

1698. LAET (J. A. DE). De l'annexion à la ville de Bruxelles des communes suburbaines considérée au point de vue national. Brussel 1854.

Verzet zich daartegen wegens het gevaar van te grote centralisatie. Een van de aangevoerde argumenten luidt dat België tweetalig moet zijn en een schakel vormen tussen Oost en West. Brussel is voor België wat België is voor het Europese vasteland.

1699. [MATHOT (L.)]. De politiek der Vlamingen, (overgetrokken uit het Nederduitsch Overzicht). Z. p. n. j. [Antwerpen 1854].
Betoogt dat de Vl. Bew. zich met politiek moet inlaten. Als eigen partij kunnen de Vlaamsgezinden niet optreden. Het was en is hun alleen maar mogelijk zich bij de katholieken aan te sluiten.
1700. Nederduitsch Taelverbond. Zesde Bestuerjaer. Omzendbrief N° 2. (Brussel 1854). Los blad.
d. d. 7 jan. 1854; in verband met het petitionnement inzake taalgebruik in de landbouwscholen en de Hoven van Assisen (cfr. nrs. 1663 en 1664).
1701. OLIVIER (T.). De la guerre des paysans (De Boerenkryg) de Henri Conscience, et de la portée des écrits nationaux. Gent 1854. Overdr. uit : *Annales de la Soc. royale des Beaux-Arts et de Litt., de Gand*.
Wijst op de betekenis van Conscience en de Vlaamse literatuur inzake de eigen-Belgische stellingname in het Westeuropese cultuurleven.
1702. SNELLAERT (F. A.). Redevoering over den invloed van Maerlants schriften op zyne en latere eeuwen; uitgesproken... in de Gentsche Letterkundige Maetschappy, den 21 February 1854. Z. p. n. j. [Gent 1854].
Bevat een rechtvaardiging van de vlaamsgezinde actie na 1830.
1703. Soirées bruxelloises. Histoire littéraire de l'année. Etudes critiques et biographiques sur Weustenraad, Walef, Lainez, M. Clesse. Brussel 1854.
Stipt aan (blz. 41-43) dat er in België geen nationale dramatische literatuur bestaat. Ook kritiek op het navolgen van Frankrijk.
1704. Uitvoerende Commissie der Verbondene Vlaemsche Maetschappyyen van Brussel en omliggende gemeenten. Aen de Heeren Leden des Senaets. Commission Exécutive des Sociétés Flamandes Réunies de Bruxelles et des communes environnantes. A Messieurs les Membres du Sénat. (Brussel 1854). Los blad.
Brief van 31 jan. betreffende het taalgebruik te Brussel.

1705. VELDE (J. VAN DE). Iets over tooneel en letterkunde. Gent z. j. [1854].

Pleidooi voor godsdienstigheid, zedelijkheid en vaderlands-liefde.

- *1706. Verslag van de commissie, benoemd door de klassen van Schoone Kunsten en Letteren der Belgische Akademie, over de aen te wenden middelen voor de aenmoediging der vaderlandsche tooneelkunde. Gent 1854.
Vermeld in VB3, blz. 109.
1707. Vlaemsche Kies-Commissie. Aen de Heeren Leden der Vlaemsche maetschappyyen van het arrondissement Brussel. Brussel, 8 juny 1854. Z. p. n. j. Los blad.
Aansporing tot verkiezing van J. De Laet bij de parlementsverkiezingen van 13 juni.
1708. De Vlaemsche zaak voor de Kamer der volksvertegenwoordigers, in 1854. Gent z. j. [1854].
Discussie over de leerstoel Nederlandse letterkunde aan de universiteit te Gent, 7 febr. Met rede van De Decker betreffende de onderwijskwestie in haar geheel.
- *1709. Willems-Fonds. Buitengewone wedstrijd, 1854. Gent 1854.
Prijsvraag over de betekenis van de Vl. Bew. In 1855 opnieuw uitgeschreven (nr. 1723).
- 1855 : Vlaemsch Midden-Comiteit :
1710. Vlaemsch Midden-Comiteit. [Omsendbrief van 5 juni 1855] (Brussel 1855).
Tekst in *Het Handelsblad*, 6 juni. Besluit een algemene vergadering van de Vlaamsgezinden te beleggen in verband met de miskennis van het Nederlands in de jaarlijkse wedstrijd voor de leerlingen van de rijksmiddelbarescholen.
1711. Vlaemsch Midden-Comiteit. Brussel, 26 Juny 1855. Aen de verdedigers der Vlaemsche zaak. (Brussel 1855). Los blad.
In de nieuwsbladen gepubliceerd op 24 juli.
Opening van een lening om de kosten te bestrijden van een niet nader omschreven nieuwe actie.
1712. Vlaemsch Midden-Comiteit. Brussel, 17 Augustus 1855. Aen de verdedigers der Vlaemsche zaak. (Brussel 1855). Los blad.

Tekst o. m. in *Het Handelsblad*, 28 aug., en *De Broedermin*, 29 aug.
Plan tot algemene vergadering te Brussel en actie t. o. v. de regering. Met het oog daarop wordt, tegen 20 sept., de mening van de Vlaamsgezinden gevraagd over de grieven inzake taalgebruik in onderwijs, gerecht, administratie en leger.

1713. Vlaemsch Midden-Comiteit. [Protestbrief van 20 okt. aan de minister van Binnenl. Zaken]. (Brussel 1855).
Tekst in *Het Handelsblad* en *De Schelde*, 21/22 okt.; *Gazette van Gent* en *De Broedermin*, 22/23 okt.
Protest tegen anti-Vlaamse verklaringen van een directeur van het departement inzake het landbouwonderwijs.
1714. Vlaemsch Midden-Comiteit. Aen de verdedigers der vlaemsche zaak. (Brussel 1855).
Omzendbrief van 30 okt. Belegt algemene vergadering van de Vlaamsgezinden, te Brussel, op 25 nov. Vraagt adviezen en voorstellen tegen 15 nov.
Tekst in *Het Handelsblad* en *De Schelde*, 4/5 nov.; *Gazette van Gent* en *De Broedermin*, 5/6 nov.
1715. Vlaemsch Midden-Comiteit. [Omzendbrief van 16 nov.]. (Brussel 1855).
Dagorde van de algemene vergadering van 25 nov. Tekst in *Het Handelsblad*, 21 nov.
1716. Vlaemsch Midden-Comiteit. Den heere Minister van Justicie. Brussel, 2 November 1855. Traduction. Comité Central Flamand. A Monsieur le Ministre de la Justice. Bruxelles, 2 Novembre 1855. (Brussel 1855). Los blad.
Protest tegen het feit dat de Belgische *Moniteur* een verklaring had overgenomen van de *Moniteur Universel*, luidens welke Frankrijk en België één zijn door geschiedenis, belangen, zeden en taal.

Septemberfeesten :

1717. Het Nederlandsch Kunstverbond van Antwerpen aen M. den minister van binnenlandsche zaken. Antwerpen 1855.
d. d. aug. 1855. Tekst in *De Broedermin* 8 aug.
Namens het bestuur ondertekend door E. ROSSELS en J. VAN RIJSWIJCK.
Protest tegen de wedstrijd, door de regering uitgeschreven tot verheerlijking van België's lotgevallen sedert 1830 en van de weldaden der onafhankelijkheid.

1718. DUYSE (P. VAN). By de vyf en twintigste verjaring der Septemberfeesten. Uitboezeming. Gent 1855.
Protest als in vorig nr.

- *1719. Algemeene Commissie ingerigt te Brussel ten voordeele der weduwe en weezen van Zetternam. Brussel, 23 October 1855. Aen de verdedigers onzer nationaliteit.
CB, nr. 2181.
1720. DAVIDTS (M. H.). De Neêrduitsche taelsleutel. Samenspraek tusschen een' ziende, een' blinde, een' byziende, een' schoolmeester, een' burgemeester, enz. Hasselt 1855².
1721. [LEFEBER (D.)]. Eenige aenmerkingen nopens de St-Lukas-Gilde of de Polichinellen van het Hoogerbestuer. Door D. el L. F... een ex-gilde-broër. Antwerpen 1855.
Tegen de kuiperijen en de schijnheiligheid van het bestuur der Gilde.
1722. L. V. L. Ps. van L. MATHOT. Hebben de Vlamingen grieven? Eene vraeg tot antwoord aen het Midden-Comiteit op haren omzend-brief van 7 [17] Augusty. (Antwerpen 1855). Overdr. uit : *Nederduitsch Overzicht*, II, 1855, blz. 325-331.
De Vlamingen hebben geen rechtmatige grieven want zij dragen zelf schuld aan de verfransing.
1723. Programma. Prijsvraeg. Welke is de ware beteekenis, de ware strekking van het gene men overeengekomen is de Vlaemsche Beweging in Belgie te noemen; welke is de invloed dien deze beweging op de toekomst des Lands, onder het maatschappelyke en het nationale opzicht moet hebben. Gent (1855). Los blad.
Met Franse vertaling.
Uitgeschreven, voor de 2de maal, door het bestuur van het Willems-Fonds, d. d. 11 mei 1855, ondertekend door F. A. Snellaert en K. F. Van Acker.
1724. SNELLAERT (F. A.). Verslag van den jury gelast met het toekennen van den vyfjaerlykschen eereprys voor de Vlaemsche letterkunde. Z. p. n. j. [Brussel 1855]. Overdr. uit : *Bull. de l'Acad. royale de Belgique*, t. XXII.

Bevat een protest tegen de verwaarlozing van de moedertaal. Stelt de eigenaardige betekenis van de Vlaamse literatuur in het licht.

1725. Het Vlaemsch Gezelschap te Gent aen den heer minister van binnenlandsche zaken. (Gent 1855).

d. d. 10 nov.; namens het bestuur ondertekend door C. P. Serure, F. A. Snellaert, F. A. Boone en K. Versnaeyen.

Tekst in *Gazette van Gent* en *De Broedermin*, 12/13 nov., *Het Handelsblad* en *De Schelde*, 13 nov.

Protest als in nr. 1713. Dringt aan op Nederlandstalig landbouwonderwijs.

1856 : Vlaemsch Midden-Comiteit :

1726. Vlaemsch Midden-Comiteit. Aen onze leden, correspondenten en verbondene maetschappyn. Brussel, 2 juny 1856. Los blad.

Vertrouwelijke circulaire. Het ware wenselijk een adres aan de koning te zenden en daarin tevens de wensen van de Vlaamsgezinden bekend te maken. De nieuwsbladen zouden er de aandacht moeten op vestigen. Men vraagt hierover de mening van de geadresseerden.

1727. Vlaemsch Midden-Comiteit. Omzendbrief, om alle Vlamingen aen te sporen een adres van heilwensching te teekenen aen Z. M. den Koning, ter gelegenheid der vyf-en-twintigjarige herinnering zyner troonbeklimming. Brussel, 20 July 1856. (Brussel 1856).

Met een ontwerp van adres, gezonden aan alle gemeentebesturen en verenigingen van het Vlaamse land. Hulde aan de vorst. Aandacht gevestigd op de taalkwestie.

1728. Vlaemsch Midden-Comiteit. Aen onze Vlaemsche landgenooten. (Brussel 1856).

Circulaire d. d. 30 dec. 1856. Zolang de Grievencommissie werkzaam blijft zal het Midden-Comiteit zich onthouden van alle rechtstreekse tussenkomst in aangelegenheden waarmee de Commissie werd belast. Intussen zal het zijn actie in de provincie verder uitbreiden. Maakt tevens zijn besluit bekend een open brief te publiceren met opsomming van de opgevorderde Vlaamse rechten.

Herrie rondom 21 juli :

1729. Manifest van 't Nederlandsch Kunstverbond ter gelegenheid

van 's vorsten 25-jarige troonbeklimming. Antwerpen 1856. Los blad.

d. d. 28 mei.

Felle aanklacht tegen de miskening van de Vlamingen, gepubliceerd met het oog op de jubileumviering.

Tekst in *Beurzen-Courant*, 3 juni; *Gazette van Gent*, 5 juni; CB, nr. 2242.

1730. De Rederykkamer De Olyftak. [Verklaring van 7 juni 1856] (Antwerpen 1856).

Ondertekend door J. F. Verspreuwen en Ch. Dumont.

Afkeuring van nr. 1729.

Tekst in *Het Handelsblad* en *De Schelde*, 8/9 juni; *Beurzen-Courant*, 10 juni; *Gazette van Gent*; 11 juni.

1731. Aen de heeren leden van de Rederykkamer, de *Olyftak*, te Antwerpen. (Gent 1856).

d. d. 15 juli; uitgaande van het „Vlaemsch Gezelschap” te Gent, ondertekend door W. Rogghé en K. Van Acker. Antwoord op vorig nr. en „Verklaring van grondbeginsels” betreffende doel en strekking van de Vlaamse Beweging. Tekst in *Beurzen-Courant*, *De Broedermin*, *Gazette van Gent*, *Het Handelsblad*, *De Schelde*, 16 juli 1856.

1732. Een woord van 't Nederlandsch Kunstverbond over de aandrangen tegen zijn manifest. (Antwerpen 1856).

Tekst in *Beurzen-Courant*, 14 juli. Weerlegt de kritiek.

1733. DAUTZENBERG (J. M.). Verslag over den Vlaemschen pryskamp, door 's lands bestuer uitgeschreven, by gelegenheid der vyf en twintigjarige jubelfeesten, toegewyd aen Z. M. Leopold I. Brussel 1856.

Komt voor in nr. 1364.

1734. Vertoog aan de antwerpsche burgerij. (Antwerpen 1856).

Uitgaande van het *Nederlandsch Kunstverbond*, d. d. 31 juli. Met het oog op de feestviering bij het bezoek van Leopold I.

Heel andere toon dan in nr. 1729.

Tekst in *Beurzen-Courant*, 11 aug.

1735. Zie nrs. 1726 en 1727.

1736. [Het Nederduitsch Taelverbond aen koning Leopold I]. (Gent 1856).

Gelukwensen. Drukt tevens de hoop uit dat de Vlaamsgezinden eerlang voldoening zullen bekomen.

Tekst in *Gazette van Gent*, 23 juli.

1737. Aen de heeren leden der vlaemsche maetschappyyen, letterkundigen, enz. (Gent 1856).

Vertoog van het *Vlaemisch Gezelschap*, te Gent, d. d. 24 juli, n. a. v. de benoeming der Grievencommissie. Spoort aan tot publicatie van allerlei stukken met „nuttige wenken over de vlaemsche zaak”.

Tekst in *Beurzen-Courant, De Broedermin, Gazette van Gent, Het Handelsblad, De Schelde*, 26 juli.

1738. Aen de kiezers van de stad en het kanton Diest. Diest (1856).

Kiespamflet n. a. v. de prov. verkiezingen van 26 mei. Een van de aanbevolen kandidaten is G. A. Adriaens, uitgever van *De Tyd*, te Brussel.

1739. BORMANS (J. H.). Lettre à Mr. Charles Grandgagnage, sur les éléments thiois (flamands) de la langue wallonne. Luik 1856.

Raadt, vooral vanuit taalkundig oogpunt, de Luikenaren aan Nederlands te leren.

1740. CONSCIENCE (H.). Beschryving der nationale jubelfeesten te Brussel gevierd op 21, 22 en 23 july 1856, ter gelegenheid van de 25e verjaring der inhuldiging van Z. M. Leopold I als koning der Belgen. Brussel z. j. (1856).

In zijn inleiding, „Overwegingen by het naderen der jubelfeesten”, wijst C. op de stoffelijke en geestelijke nood van de Vlamingen. Bevat anderdeels kritiek op de miskennis van het Nederlands bij de feesten te Brussel.

- *1741. DAVIDTS (M. H.). Oproep aen de tael- en vaderlandsminnende Belgen. Brussel 1856.

Aansporing tot het stichten van een Vlaams dagblad te Brussel; volgens nr. 317, blz. 232.

1742. DAVIDTS (M. H.). De taelherstelling. Samenspraek tusschen een' ziende, een' blinde, een' byziende, een' schoolmeester, een' burgemeester, en „M^r le Professeurr de langue”, enfin. Hasselt 1856.

In dezelfde trant als nr. 1695.

1743. J[ACOBS] (J. F.). Schetsen uit de geschiedenis der nederduitsche tael in België. Brussel 1856.

De laatste blz. handelen kort over de eigentijdse toestand en zijn een pleidooi voor de constructie van een Nederduitse (Platduitse) taal.

1744. RUCKELINGEN (L. VAN). Ps. van L. MATHOT. Vlaemsche Beweging. Bediedenis, doel, invloed, toekomst. Gent 1856. Uitg. Willems-Fonds, nr. 23.

Geschreven in antwoord op de prijsvraag van het Willems-Fonds (nr. 1723). Met verslagen van Jottrand (blz. 61-65), Mertens (blz. 66-67) en Blommaert (blz. 68-70).

Uitgebreide status questionis van de Vl. Bew. Betoogt dat de flaminganten politieke wegen moeten opgaan, niet als afzonderlijke partij — wat als onmogelijk wordt beschouwd — maar door oprichting van een „algemeene middenvereeniging” die niet strijdend-actief maar t. o. v. de volksvertegenwoordigers als een „force d'inertie” zou werken.

1745. VERCAMER (C.). De l'objet et de l'étendue de l'enseignement moyen. Brugge 1856.

Verdedigt o. m. de gelijktijdige studie van Frans en Nederlands in lager- en middelbaaronderwijs.

1857 : Vlaemisch Midden-Comiteit :

1746. Comité Central Flamand. Affaire Hymans. Z. p. n. j. (1857).

Bevat : 1. Lettre adressée à la Société d'Emulation, à Liège, d. d. 4 jan. 1857; 2. Réponse de la Société Libre d'Emulation, 13 jan.

Cfr. CB, nr. 2338.

- *1747. Vlaemisch Midden-Komiteit. Brussel (1857).

Omzendbrief van 10 febr. Protest tegen de wet op het hoger onderwijs. CB, nr. 2375.

1748. Vlaemisch Midden-Comiteit. Aen de verdedigers der Vlaemsche zaak. Brussel, 16 mei 1857. (Brussel 1857). Los blad.

Dagorde van de algemene vergadering van 7 juni.

Zaak Hymans : zie nr. 1746.

- *1749. HYMANS (L.). Le mouvement flamand. A M. Michel Van der Voort, à propos de la conférence donnée à la Société d'Emulation de Liège, le 30 janvier 1857. Luik (1857). Overdr. uit : *La Meuse*.

Vermeld in CB, nr. 2358.

Parlementsverkiezingen Sint-Niklaas :

1750. BOSSCHE (G. TH. VAN DEN). Wespen en bijen. Zamenspraak

tusschen eenen ontvanger en eenen boer. Z. p. n. j. (Antwerpen 1857).

Vlugschrift n. a. v. de wet op de liefdadigheid. Bekampt de kandidatuur Nothomb in het arrondissement Sint-Niklaas. Geen Waal maar een Vlaming moet daar gekozen worden. „De Waal in het Walenland en de Vlaming in Vlaanderen”.

1751. VOORT (M. VAN DER). Aen de kiezers van het arrondissement Sint-Nicolaes. Z. p. n. j. (Schaarbeek 1857).

Omzendbrief van 27 juni. Spoort aan tot verkiezing van een Vlaams vertegenwoordiger; tegen de Waalse kandidaat Nothomb.

Gemeentelijke verkiezingen Antwerpen :

1752. Aen de kiezers van Antwerpen. Aux électeurs d'Anvers. (Antwerpen) [1857].

Vlugschrift tot aanbeveling van de conservatieve kandidaten, onder wie F. J. Matthyssens.

1753. DE BURGER. Eerste jaergang. Maendag 26 October 1857. Buitengewoone uitgaef. (Antwerpen).

Fel antiliberaal, Vlaams en katholiek. Onder de verdedigde kandidaten : Matthyssens.

1754. Kiezers let wel op! men wil u misleiden. [Antwerpen 1857]. Los blad.

Aanbeveling van een „lyst der deftige menschen”, onder wie Matthyssens.

1755. Noemt ze alle dry. [Antwerpen 1857]. Los blad.

Vlugschrift ten voordele van de conservatieve kandidaten, o. m. Matthyssens (die niet meer op de lijst van de Liberale Associatie werd opgenomen).

1756. Supplément à L'Avenir du 26 octobre. (Antwerpen 1857).

Liberale publicatie waarin argumenten worden aangevoerd tegen herkiezing van Matthyssens.

1757. Een woord aen de ordentelyke menschen. [Antwerpen 1857]. Los blad.

Aanbeveling van een lijst van treffelijke burgers, onder wie Matthyssens.

Parlementsverkiezingen Antwerpen :

1758. Grondwettelyke en Conservatieve Vereeniging. Association

Constitutionnelle et Conservatrice. (Antwerpen 1857).

Bekendmaking van haar kandidaten; onder hen : E. Van Straelen en Della Faille de Leverghem.

1759. Grondwettelyke en Conservatieve Vereeniging. Mynheeren kiezers van het arrondissement Antwerpen. Association Constitutionnelle et Conservatrice. A MM. les électeurs de l'arrondissement d'Anvers. [Antwerpen 1857]. Los blad.

Zoals vorig nr.

In het bureau van de vereniging zetelt L. Mathot.

1760. Grondwettelyke Conservatieve Vereeniging. [Antwerpen 1857].

Circulaire aan de kiezers ten bate van de conservatieve kandidaten.

1761. Aen onze vrienden en onze vyanden. N° 1. Antwerpen [1857]. Los blad.

Verdediging van Della Faille, kandidaat voor de Kamer, als Vlaamsgezinde.

1762. Aen onze vrienden en onze vyanden. N° 2. Antwerpen [1857]. Los blad.

Verdediging van de kandidatuur Della Faille.

1763. Uittreksel van Het Handelsblad. Nummer 283. Maendag 30 November 1857. Als de vos de passie preëkt, boer bewaek uw ganzen. (Antwerpen 1857).

Bevat kritiek op de Walen; ze „hebben altyd tien voor boven ons, arme sukkelaers van Vlamingen”.

1764. Uittreksel van Het Handelsblad. Nummers 284, 286 en 287. — 1, 3 en 4 December 1857. Antwerpen 1857.

Betreft o. m. de kandidatuur Van Straelen.

1765. Uittreksel van Het Handelsblad. Nummer 285. Woensdag 2 December 1857. Antwerpen (1857).

O. m. kandidatuur Van Straelen.

1766. Uittreksel van Het Handelsblad. Nummers 288 en 289. — 5, 6 en 7 December 1857. Antwerpen (1857).

Verdediging van Della Faille en Van Straelen.

1767. Le vieux poids. Photographie. Etude de mœurs, visages et sel anglais pris sur le théâtre de la catastrophe. (Antwerpen) [1857]. Los blad.

Gericht tegen de conservatieve kandidaten, onder wie Della Faille en Van Straelen.

1768. Sinjoors almanak voor het jaer 1858. Door Fr. ADAMS. Tweede jaer. Antwerpen z. j. (einde 1857).

Hierin wordt de draak gestoken met de Antwerpse Vlaamsgezinden en de niet-verkozen Della Faille.

Parlementsverkiezingen Mechelen-Lier :

1769. Aen de kiezers van het arrondissement Mechelen. Sint-Joosten-Node [1857].

Kritiek op de z. g. kloosterwet. Aanbeveling van de drie liberale kandidaten, onder wie G. Bergmann.

1770. Aen de kiezers van het arrondissement Mechelen. Aux électeurs de l'arrondissement de Malines. Sint-Joosten-Node [1857]. Los blad.

Op drie formaten.

Bekendmaking van de drie liberale kandidaten.

1771. Byvoegsel aen den Lierenaer. Kiezing van 10 December. Lier (1857). Los blad.

Aanbeveling van de drie liberale kandidaten. Van Bergmann wordt o. m. gezegd dat hij sedert lang bekend staat als „Vlaming en verdediger der belangen van het vlaemsche volk”. Ook de Vlaming N. Reyntiens-Neyt zal het zijne bijdragen „om de vlaemsche volksbelangen te verdedigen en onze taelgrieven te herstellen”.

1772. Byvoegsel aen den Lierenaer. Kiezing van 10 December. Lier [1857]. Los blad.

Zelfde strekking als vorig nr.

1773. Aux électeurs flamands. Tot de Vlaemsche kiezers. (Brussel 1857). Los blad.

Oproep van het liberaal Vlaams kiesgenootschap te Brussel, d. d. 23 nov., namens het bestuur ondertekend door C. Dielman, J. B. Langlois en E. Van Bommel.
Betoogt dat de Vl. Bew. alleen via het liberalisme haar doel kan bereiken.

1774. LANGLOIS (J. B.). Du roman et des romanciers flamands à

propos de Ziel en Lichaem de M. P.-F. Van Kerckhoven. Brussel 1857. Overdr. uit : *Revue Trimestrielle*, dl. 14.

Samenvatting en aanbeveling. Van Kerckhoven is een gelukkige uitzondering; de meeste andere romanschrijvers zijn in de strikken van het klerikalisme gevallen of werken achteruit.

1775. Menu of spys-kaart van het eetmaal aangeboden aen H[endrik] C[onscience]. Brussel [1857]. Los blad.

Schotschrift tegen C. n. a. v. zijn benoeming tot arrondissementscommissaris te Kortrijk.

1776. OETKER (F.). Vert. J. M. DAUTZENBERG. De Vlaemsche taelstryd. Gent 1857.

Belangrijke bijdrage tot een meer politieke oriëntatie van de Vl. Bew. Bevat in dat opzicht kritiek op nr. 1744. De flamin-ganten dienen actief te werken, ieder in eigen partij.

1777. SNELLAERT (F. A.). Rapport sur deux mémoires envoyés au concours de 1857, en réponse à la question suivante : Con-stater les analogies que présentent les langues flamande et anglaise, malgré les modifications qu'elles ont subies, et rétablir la signification des mots tombés en désuétude dans l'un de ces idiomes par celle qu'ils ont conservée dans un autre. Brussel z. j. (1857). Overdr. uit : *Bull. de l'Acad. royale de Belgique*, 2de reeks, dl. 2.

Bevat kritiek op het taalgebruik.

Het bekroonde werk was : E. J. DELFORTRIE, Mémoire sur les analogies des langues flamande, allemande et anglaise, ou étude comparée de ces idiomes... Brussel 1858. Acad.

1778. [SOUDAIN DE NIEDERWERTH (CH.)]. Du flamand, du wallon et du français en Belgique, par un ami des lettres. Luik 1857.

Verzet zich tegen het gebruik van het „Vlaams” als wettelijke en officiële, m. a. w. als nationale taal. Zij kan, net zoals het Waals, alleen beoefend worden als folkloristische en huiselijke liefhebberij. De taal moet het Frans zijn, toegangspoort tot de beschaving.

1779. WALRAVE (H. VAN). Ps. van H. SERMON. De Vlaming en de Staat in het tegenwoordig België. Antwerpen 1857.

Behandelt in zes hoofdstukken: „België onder het Vlaamsch oogpunt; De Vlaamsche Beweging; Het Vlaamsch onderwijs in België; Tegenstrevers des Vlaamsches; Het taalrecht in Vlaamsch-België en in andere landen; Plichten der Vlamingen.” Is minder belangrijk voor de nieuwe oriëntatie van de Vl. Bew.

1780. W[ILLEMS] (A.). Wat men in Frankrijk zoo al over onze letterkunde denkt. Brussel 1857.

Persiflage van de verkeerde voorstellingen ter zake.

1858: Grievencommissie en politieke oriëntatie :

1781. [DRIESSCHE (E. VAN)]. Aen de Vlamingen. Z. p. n. j. (Brussel 1858).

De Commissie is niet de vertegenwoordiging van de Vlaamse natie. Zij heeft grote verdienste, maar beging ook fouten. Aansporing tot kalmte en voorzichtigheid. De regering meent het niet zo slecht met de Vlaamse belangen. Het ware wellicht beter dat het verslag van de Commissie niet zou verschijnen.

1782. GERRITS (L.) en GEYTER (J. DE). Brief aen de Kommissie der Vlaemsche taelgrieven. (Antwerpen, okt. 1858). Los blad.

De Commissie moet zelf haar verslag uitgeven, niet passief blijven t. o. v. de regering.

1783. [GEYTER (J. DE)]. De waerheid over de Vlaemsche beweging. Brieven van eenen ouden staetsman aen eenen jongen Gentenaer. I. De geestelykheid. II. Verplichtend onderwijs. P. S. Algemeen stemregt. III. Verslag der Taelkommissie. IV. Een Vlaemsche hoogleeraer te Gent. Gent 1858.

Anti-klerikale en democratische tendens.

1784. LANGLOIS (J. B.). Le mouvement flamand au point de vue politique. Brussel 1858. Overdr. uit : *Revue Trimestrielle*, dl. 19, 1858, blz. 163-174.

Zeer belangrijk. Terugblik, overzicht en kritiek. De Vl. Bew. moet meer politiek georiënteerd worden. De Vlaamsgezinden dienen in beide partijen te ijveren om vlaamsgezinde vertegenwoordigers te doen verkiezen.

1785. OETKER (F.). Le mouvement flamand. (De Vlaemsche taelstryd). (Traduit de l'Allemand). Doornik 1858.

Bevat blz. 5-15 een Préface van Oetker, d. d. 25 april 1858, geschreven na de Vlaamse uitgave.

1786. RUCKELINGEN (L. VAN). Ps. van L. MATHOT. Antwoord van eenen jongen Antwerpenaer op de brieven van eenen ouden staetsman. I. De geestelykheid. II. Het verplichtend onderwijs en de Vlaemsche beweging. III. Het verplichtend onderwijs en de katholieke godsdienst. IV. Een laetste woord over de Vlaemsche belangen. Antwerpen 1858.

Repliek op nr. 1783. De Vl. Bew. dient katholiek georiënteerd te zijn.

1787. RUCKELINGEN (L. VAN). Ps. van L. MATHOT. Over de Vlaemsche belangen. Brief aen eenen zoogezegden liberalen Vlaming. Z. p. n. j. (Antwerpen 1858).

„Het vlaemsch” is geen katholieke noch een liberale maar „eene gansch onzydige zaak”. De Vl. Bew. hoort eigenlijk onder geen enkele staatspartij thuis, maar zij is ook met geen onverenigbaar. De Vlaamsgezinden zijn niet sterk genoeg om een eigen, een derde partij te vormen. Zij moeten dus ieder in eigen kamp de Vlaamse zaak verdedigen. Naar zijn mening is dit het best te doen in de katholieke gelederen. Oproep tot vlaamsgezinde eendracht ondanks verschil van politieke denkwijze.

Gemeentelijke verkiezingen Mechelen :

1788. Aen de kiezers. Mechelen [1858]. Los blad.

Verdedigt de twee katholieke kandidaten voor de verkiezingen van okt. Van Melckebeke wordt o. m. als beschermer en beoefenaar van kunsten en wetenschappen aangeprezen.

1789. Aen de afhankelyke en onafhankelyke kiezers van Mechelen. Z. p. n. j. [1858]. Los blad.

Ondertekend : „Eenen Kiezer die zyne goesting doet”. O. m. gericht tegen de kandidatuur Van Melckebeke.

1790. Een laetste woord aen de kiezers. Z. p. n. j. (1858). Los blad.

Verdedigt de kandidatuur Van Melckebeke.

1791. Elections communales de Malines. Gemeente Kiezingen van Mechelen. Brussel [1858]. Los blad.

Liberaal kiespamflet, o. m. gericht tegen Van Melckebeke.

1792. Mechelen. Gemeente Kiezingen van 26 October. Kandidaten der onafhankelyke kiezers. Malines. Elections communales du 26 octobre. Candidats des électeurs indépendants. Mechelen (1858). Los blad.

1793. Aen de Heeren Burgemeester, Schepenen en Gemeenteraden van Antwerpen. Z. p. n. j. [Antwerpen 1858].

Verzoekschrift om meer toelagen voor het *Nationaal Tooneel*.

- *1794. KARSMAN (J.). Aen het volk. Antwerpen 1858.
Vermeld in VB4, blz. 205; 15 blz.
1795. Nationale inschrijving ten voordeele van den burger Michiel Van der Voort. Oproep tot de Gentsche werklieden! Gent z. j. [1858]. Los blad.
Om de kosten van het beruchte proces te helpen dekken. Aange-toond wordt waarom ook de Gentse werklieden moeten bijdragen. De gelden worden ingezameld bij de voorzitter van de „Spinders-Maetschappy”.
1796. POTTER (F. DE). Verhandeling over de vlaemsche letterkunde in België, sedert het begin der XIXe eeuw. Roeselare z. j. (1858).
Bevat beschouwingen over de eigentijdse toestand.
1797. VERMEIRE (P.). Verhandeling over de Vlaemsche Beweging, voorgedragen in de maetschappy : Tael en Kunst te Hamme. Sint-Niklaas 1858.
Bepleit, tot afdoende bestrijding van de verfransing en als enig mogelijk redmiddel van de Vl. Bew., het invoeren van het Duits in België, viamiddelbaar-, normaal- en hogeronderwijs.
1798. Voorklapper van 1859 opgedragen aen de Vlaemsche jongens door Hieronymus Quistenbibel, met medewerking van correspondenten uit al de vlaemsche en geleerde genootschappen des lands. Eerste jaergang. [Enig verschenen]. Gent z. j. [1858].
In de vorm van een almanakvoorspelling. Spot met diverse personen en omstandigheden uit de taalstrijd.
- 1859 : Grievencommissie :
1799. Chambre des Représentants. Séance du 18 décembre 1858. Langue flamande. Verslag gedaen in name der kommissie by koninklyk besluit van 27 juny 1856 ingesteld, ten einde maetregelen op te zoeken en aen het Staetsbestuer aen te wyzen, bekwaem om de ontwikkeling der nederduitsche letterkunde te verzekeren, en om het gebruik der nederduitsche tael te regelen in hare betrekkingen met verschillige gedeelten van het openbaer bestuer. — Met Franse vertaling. Z. p. n. j. [Documents Parlementaires, N° 42. Chambre. Session de 1858-1859, dl. 1, Brussel 1859].
1800. Vlaemsche Commissie. Instelling, beraedslagingen, verslag,

- officieele oorkonden. Onder toezigt van leden der commissie uitgegeven. Brussel 1859.
1801. Commission flamande. Installation, délibération, rapport, documents officiels, publiés sous la surveillance de membres de la commission. Brussel 1859.
1802. Chambre des Représentants. Séance du 23 mars 1859. Langue flamande. Observations du Gouvernement sur le rapport de la commission chargée d'examiner les dispositions à prendre, dans l'intérêt de la langue et de la littérature flamande. Z. p. n. j. [Documents Parlementaires. N° 123. Chambre. Session de 1858-1859, dl. 3, Brussel 1859].
Van de hand van minister Rogier.
1803. Kamer der Vertegenwoordigers. Zitting van 23 Maert 1859. Vlaemsche tael. Aenmerkingen van het Staetsbestuer op het verslag der kommissie, welke gelast is geweest met het onderzoek der maetregelen in het belang der vlaemsche tael en letterkunde te nemen. Z. p. n. j. (Brussel 1859).
1804. Beschryf van de betooging en het banket van den 25 April 1859, ter eere der Vlaemsche Tael-Commissie. Brussel 1859.
1805. Vlaemsche Zaek. Brussel, 7 september 1859. Aen het Vlaemsch publiek. (Brussel 1859). Los blad.
M. Van der Voort vraagt geld in te zamelen om K. Verbruggen toe te laten een nieuwe oplage van het verslag der Commissie te drukken.

Parlementsverkiezingen Mechelen-Lier :

1806. Election. Kiezing. Lier (1859). Los blad.
Tot aanbeveling van de liberale kandidaten, onder wie G. Bergmann en N. Reyntiens-Neyt.
1807. Kiezing van Mechelen van 14 Juny. Z. p. n. j. [1859]. Los blad.
Zelfde strekking als vorig nr.
1808. Kiezingen van 14 juny 1859. [Antwerpen] (1859). Los blad.
Als vorige.
- *1809. BIESBROUCK (E. VAN). Het lager onderwys, beschouwd als eene echte bron van volksgeluk. Ieper 1859.
Vermeld in VB4, blz. 195 en VB5, blz. 821.

1810. KERCKHOFFS (A.). Een woord over de vlaemsche tael. Redevoering uitgesproken in zitting der St Jansgilde, bygenaemd De Peoene, den 6 Meert 1859. Mechelen (1859).
Pleidooi voor het gebruik van het „Vlaams” maar van een beschaafde omgangstaal.
1811. LAET (J. A. DE). Rede gehouden op het Schillerfeest te Antwerpen (10 November 1859). Antwerpen 1859.
1812. P. I. Brief aen den heer De Haerne, over zyn gedrag en sermoenen, als pastor-deken te Ninove. Ninove 1859.
Blz. 4 wordt hem verweten de maatschappij van rhetorica tegen te werken.
1813. [POTVIN (C.)]. Le livre de la nationalité belge, par Dom Jacobus. Brussel 1859.
Zie nr. 1834.
1814. STECHER (J.). Flamands et Wallons. Luik, Parijs, Leipzig, 1859. Overdr. uit : *Annuaire de la Soc. Libre d'Emulation*.
Wil aantonen dat, ondanks ethnologische verschillen, de Waalse en Vlaamse gewesten historisch bij elkaar horen en dat er in het verleden van een rassenstrijd tussen Walen en Vlamingen geen sprake kan zijn. Voor de grootheid van België dient, ook in het heden, eenheid tussen beide groepen op een grondslag van rechtvaardigheid te worden behouden.
1815. [VERMEIRE (P.)]. Le germanisme ou renaissance flamande. Examen de cette question par le Journal de Liège. — Réponse de Mr P. Vermeire, auteur des „Conférences sur le mouvement flamand”. — Opinion de Mr Jottrand, ancien membre du Congrès et président de la Commission Flamande instituée par le Gouvernement. Sint-Niklaas 1859.
1816. VOORT (M. VAN DER). Redevoering uitgesproken op het graf van Prudens Van Duyse, den 16 November 1859. (Brussel 1859).
Belangrijk niet betreffende Van Duyse maar wel voor de actualiteit van de Vl. Bew.
Ook in : F. DE POTTER, *Prudens Van Duyse herdacht*, Gent 1860, blz. 106-110.
1817. WILLEMS. Nr. 1004.
- 1860 : Gemeentelijke verkiezingen Antwerpen :
1818. Brieven aen de kiezers. Vierde brief. [Antwerpen 1860].

- Liberaal pamflet tegen de onafhankelijke Vlaamse kiezers en tegen Jan Van Rijswijck.
1819. Brieven aen de kiezers. Vyfde brief. [Antwerpen 1860].
Liberale argumentatie. Afkassing van de tegenkandidaten, onder wie Lambert Van Rijswijck.
1820. Eenige weldenkende vlaemsche burgers aen hunne zoogezegde onafhankelyke of conservatieve broeders. [Antwerpen 1860]. Los blad.
Ten voordele van de liberale kandidaten.
Onderzoekt de verhouding tussen Vlaamse kwestie en partijpolitiek. De Vlaamsgezinden moeten bij de liberalen aansluiten.
1821. De Grondwettelyke Conservatieve Vereeniging aen de heeren kiezers. L'Association Constitutionnelle Conservatrice à Messieurs les Electeurs. [Antwerpen 1860]. Los blad.
Circulaire d. d. 27 okt. Aanbeveling van haar kandidaten, onder wie L. Van Rijswijck.
1822. Leest hier! weldenkende vlaemsche burgers. [Antwerpen 1860].
Men dient te stemmen voor de liberale kandidaten, o. m. „tot versterking der goede nationale en vlaemsche zaak”.
1823. Liberale en Grondwettelyke Vereeniging. Association Libérale et Constitutionnelle. [Antwerpen 1860]. Los blad.
Lijst van haar kandidaten.
Tot de leden van het „Midden-Comiteit” der Associatie behoort J. De Geyter.
1824. De weldenkende en goedbedachte Vlamingen aen hunne medeburgers. [Antwerpen 1860]. Los blad.
Zelfde strekking als nr. 1820.
1825. BEVEL (P. W.). Vrijheid en vaderland. Toepasselijke uitboezeming ter gelegenheid van het 29-jarigste jubilé der troonbestijging van Z. M. Leopold I, koning der Belgen. Uitgesproken in het Van Crombrughe's Genootschap, op Maendag, den 23 Julij 1860. Gent (1860).
1826. DELEPIERRE (O.). A sketch of the history of flemish literature and its celebrated authors from the twelfth century down to the present time. Compiled from flemish sources. Londen 1860.

Het slot van het laatste hoofdstuk bevat beschouwingen over de situatie na 1830.

1827. DRIESSCHE (E. VAN). Geschiedkundig overzicht der Nederduitsche tael- en letterkunde, ten gebruike der athenaea en collegiën. Brussel, Amsterdam, 1860.
Loopt tot de eigen tijd. Geschreven met propagandistische bedoeling.
1828. HANSEN (C. J.). Reisbrieven uit Dietschland en Denemark. Gent 1860.
Is voor een groot gedeelte aan de Vlaamse taalstrijd gewijd.
1829. In Vlaenderen Vlaemsch! Oproep tot het Vlaemsche volk. VB4, blz. 206, vermeldt 3 uitgaven, Antw. 1860 en 1861, en schrijft dit vlugschrift toe aan E. Van Straelen. CB, nr. 2927, steunt geheel op VB4. De exemplaren die ik heb gezien zijn alle van 1861.
1830. LANGLOIS (J. B.). A propos du rapport de la Commission flamande. A M. Ch. Rogier, ministre de l'Intérieur. Brussel 1860.
Verdedigt de Commissie, haar werk en haar verslag. Neemt het op voor de Vlaamse taalrechten. Oefent kritiek uit op de houding van Rogier.
Ook in Nederl. vert. : Een woord over het verslag der Vlaamsche Commissie, naar den Franschen text —. Brief aan M. Rogier, Minister van binenlandsche zaken. Brussel 1860.
1831. LANGLOIS (J. B.). Lettre à mes compatriotes wallons. Suivie d'une notice nécrologique sur l'auteur, par Eugène Van Bommel. Brussel 1860. Overdr. uit : *Revue Trimestrielle*, dl. 26.
Uiteenzetting van de Vlaamse grieven, tot voorlichting van zijn Waalse landgenoten, in antwoord op Rogiers bewering dat er geen zouden bestaan.
1832. Manifest der maatschappij De Vlamingen Vooruit! Gerigt tot alle de voorstanders van de eerlijke en regtzinnige uitvoering der Belgische grondwet, gestemd door het Nationaal Congres van 1830. Brussel 1860.
Ook in het Frans : Manifeste de la société des Flamands en avant (Vlamingen-Vooruit), adressé à tous les partisans de la mise en pratique, loyale et sincère, de la constitution belge, votée par le Congrès National de 1830. Brussel 1860.
Namens de vereniging ondertekend door de leden van het bestuur : E. Van Bommel, Fr. Haeck, Fr. Van Meenen, Fréd.

Thys, Korn. Verbruggen, Alf. Willems, Alf. Vancamp, Pieter Splingaert, Raym. Dedejn.

Formuleert en verdedigt een democratisch politiek programma : 1° via het onderwijs grondige kennis van de grondwet door de kiezers; 2° inzake taalgebruik gelijke rechten voor Vlamingen en Walen; 3° welvaartschepping voor alle Belgen. (Vooral punt 3 wordt ontwikkeld).

1833. MOIJSON (E.). Aan de Gentsche werklieden. Brussel 1860. Los blad.
d. d. 1 jan. 1860. Van meer betekenis voor de sociale dan voor de Vlaamse beweging.
1834. POTVIN (C.). L'Europe et la nationalité belge. Brussel 1860.
Bevat : Le livre de la nationalité belge, hier in de 2de uitgave. Behandelt de nationaliteitenkwesitie in België. Vlaamsgezind. De blz. 116-127, „Le Mouvement flamand”, zijn op de actualiteit gericht.
1835. RIDDER (J. DE). Aen de Gentsche werklieden. (Gent 1860).
d. d. 6 aug. 1860.
Betreft de sociale kwesitie. Ook wordt uitgedrukt de aanhankelijkheid aan eigen-Vlaamse taal en zeden, t. o. v. de hogere standen en Frankrijk.
- *1836. SERMON (H.). Vlaemsche Beweging. Statistiek of verhoog der verhouding tusschen het getal Waelsche en Vlaemsche be- dienden van den Staet in België, uitgegeven door den Vlaemschen Bond. Antwerpen, 23 November 1859.
CB, nr. 2769.
1837. TERNEST (CH. L.). Beknopte uitspraekleer der Nederduitsche tael. Gent 1860. Uitg. Willems-Fonds nr. 36.
Beklemtoont in de inleiding dat in Vlaenderen algemeen be- schaafd Nederlands moet worden gesproken, d. i. de taal die in het Noorden voor algemeen Nederlands wordt aangezien. Zij dient door de Vlamingen te worden aangenomen.
1838. VERMEIRE (P.). Question belge. La guerre des langues (ou la germanisation de la Belgique). Gent 1860.
Diverse stukken. Sluit aan bij nr. 1815.
1839. De Vlamingen tot den koning. 21 July 1860. Antwerpen (1860). Los blad.
Manifest van Belgische vaderlandsliefde. Bevat felle aanklacht tegen de verfransing. Al bezitten ze hun rechten niet, de Vlamingen, vrijheidslievend en plichtbewust, staan achter de

koning geschaard om het vaderland te beveiligen, nu het door Frankrijk bedreigd schijnt.

Ondertekend door 46 Antwerpse vlaamsgezinde letterkundigen en publicisten; d. d. 19 juli 1860.

1840. [VUYLSTEKE] (J.). De Vlaemsche Beweging.

Volgens CB, nr. 2909, los gepubliceerd als overdruk uit de *Nederlandsche Spectator*. Aldaar, nr. 44, 3 nov. 1860. Gedateerd: 6 okt.

Onderzoekt de houding van de Belgische regering t. o. v. de Vl. Bew. en de oorzaken van de machteloosheid der flamin-ganten. Zet aan tot deelneming aan de politieke strijd, ieder in eigen partij.

§ 6. — UITGAVEN VAN GENOOTSCHAPPEN

1. Bevattend: reglementen en statuten, ledenlijsten, omzendbrieven, programma's van wedstrijden, bundels van bekroonde dicht- en prozastukken, verslagen van wedstrijden, vergaderingen en feesten, jaarverslagen, „lettervruchten” van de leden, catalogi.

2. Van de geregelde uitgaven ontbreken:

- a) de jaarverslagen van het *Willems-Fonds* 1853, 1859, 1860.
- b) het jaarverslag van *De Tael is gansch het Volk* 1856.

3. De jaarverslagen van *Met Tyd en Vlyt* werden alleen vermeld wanneer me een losse uitgave in handen is gekomen. Men vindt ze, samen met de ledenlijsten, volledig in:

1841. *Annuaire de l'Université Catholique de Louvain*:

V, 1841, blz.	32-34	(alleen de ledenlijst)
VI, 1842, „	41-51	
VII, 1843, „	35-47	
VIII, 1844, „	53-69	
IX, 1845, „	50-78,	door E. Van Straelen.
X, 1846, „	60-85,	„ E. Luytgaerens.
XI, 1847, „	52-78,	„ G. D. Franquinet.
XII, 1848, „	57-91,	„ G. D. Franquinet.
XIII, 1849, „	53-91,	„ P. J. J. Verduyn.
XIV, 1850, „	47-81,	„ M. Van Groeneveldt.
XV, 1851, „	52-93,	„ M. Van Groeneveldt.
XVI, 1852, „	45-86,	„ D. De Haene.
XVII, 1853, „	43-75,	„ A. A. Angillis.

XVIII, 1854, „	54-84,	„ A. A. Angillis.
XIX, 1855, „	59-84,	„ P. Boutens.
XX, 1856, „	71-102,	„ P. Boutens.
XXI, 1857, „	70-99,	„ P. Boutens.
XXII, 1858, „	78-103,	„ H. Collaes.
XXIII, 1859, „	88-110,	„ H. Collaes.
XXIV, 1860, „	96-142,	„ H. Collaes.
XXV, 1861, „	104-145,	„ H. Collaes.

4. Niet gedateerd:

1842. *Treur-Dichten* over het vroegtydig afsterven van den heer Sebastiaen Canneel, in zyn leven deken der koninglyke maetschappy van dichtkunde, gezejd *Rhetorica*, onder tytel: *Kunst en Eendragt*, en kenspreuk: *Slaet d'oog op Christi kruys*, binnen Brugge, onder het bewind van den heer Willem Van den Bogaerde de Merlebeke, derzelve hoofdman. Brugge z. j.

1843. Algemeen reglement der koninglyke Rhetoryke maetschappy der stad Lokeren, onder kenspreuk: *Vreugd en Deugd*, ge-octroyeerd by koninglyk besluit de date 24 January 1820. Lokeren.

Vermeld door VB3, blz. 108, dus wellicht na 1830 verschenen.

1844. Programma van de prysuitdeeling der koninklyke maetschappy van *Rhetorica*, ten raedhuize van Gent. Gent.

Vermeld in VB3, blz. 108.

1845. Reglement der Akademie van St.-Lukas, te Antwerpen. (Uyt jonsten versaemt). — *Réglement de l'Académie de St.-Luc, d'Anvers*. (Uyt jonsten versaemt). (Antw.) z. j.

1846. *Nederlandsch Kunstverbond* met kenspreuk: *De Taal is het eenig kenmerk van een volk*. Z. p. n. j.

Circulaire uit Antwerpen, 185. Uitnodiging tot een „plegtige zitting”. Vermoedelijk uit 1855 of 1856.

5. Chronologisch gerangschikt:

1834:

1847. *Liste des membres de la Société Royale des Beaux-Arts et de littérature de Gand*, jusqu'au 20 novembre 1834 inclusivement. Z. p. n. j. (Gent 1834).

1848. Réglement organique de la Société royale des beaux-arts et de littérature à Gand. Gent 1834.
- 1835 :
1849. Prys-kamp gegeven, in 1835, door de Maetschappy van tooneel- en letterkunde, voor kenspreuk hebbende : Yver en Broedermin, te Brugge. Uitgegeven door de Maetschappy. (Brugge) 1835.
- 1836 :
1850. Bekroonde dichtwerken op het afsterven van J. B. J. Hofman, dicht- en tooneelminnaer. (Uitgegeven door de Koninklyke Maetschappy van Rhetorica, gezeyd Kruysbroeders, te Kortryk). Kortrijk 1836.
1851. Maetschappy tot bevordering der Nederduytsche Tael en Letterkunde, te Brussel. Westvlaendersche afdeeling, te Brugge. Grondstelling. (Brugge 1836).
1852. Reglement voor de Koninklyke Maetschappy van Rhetorica, onder den titel van Kruisbroeders, met kenspreuk : Minnelyk van harten door het kruis Ons Heeren, binnen Kortryk. Kortrijk 1836.
1853. Reglement voor de Maetschappy van Vlaemsche letteroefening, opgerigt te Gent, den 10 February 1836. Gent z. j.
1854. Treurdicht en lykredens, uitgesproken over het graf van den heer L. F. E. Van Roo, ten dage zyner uitvaart, 16 November 1836. Uitgegeven door de Maetschappy van Rhetorica : Nu, morgen niet, te Dixmude. Diksmuide 1836.
1855. Verzameling der byzonderste dichtwerken van den redestryd, zoo in de vlaemsche als fransche tael, plaets gehad hebbende ter kunstzael der Koninglyke Maetschappy van vaderlandsche tael en dichtkunde, gezegd Rhetorica, onder kenzin Wat Ryp wat Groen, Komt Wysheid voên, te Oostende, op zondag 28 Augusty 1836. Oostende z. j.
1856. Verzameling van jubeldichten en gezangen, opgedraegen aen den heer Franciscus Canneel, stadhouder der Maetschappy van Rhetorica, op den dag der viering van zyn plegtig jubel-feest, den 28 February 1836, benevens nog eenige kleyne

dichtstukjes, de beminnaers der zanggodinnen toegewyd. Brugge [1836].

1857. Wetten van de Antwerpsche Rederykkamer, Den Olyftak, onder de zinspreuk : Labore et Constantia. Antwerpen 1836.

1837 :

1858. Maetschappy van Vlaemsche letteroefening, met kenspreuk : De Tael is gantsch het Volk, te Gent. Verslag over den toestand der maetschappy, gedurende het bestuer-jaer 1836-1837, gedaen in zitting van den 5 Mei 1837. Gent z. j. (1837).

1838 :

1859. Maetschappy van Vlaemsche Letteroefening, met kenspreuk : De Tael is gantsch het Volk, te Gent. Verslag over den toestand der maetschappy, gedurende het bestuerjaer 1837-1838, gedaen in zitting van den 9 Mei 1838. Gent z. j. (1838).

1860. Prys-gedichten, ter beantwoording der vraeg wat de schouwburg vermag op de beschaving der volkeren, voorgesteld door de Maetschappy gezegd Motionisten, te Geerardsbergen, by gelegenheid van het openen des nieuwoopgerigten schouwburgs aldaer, den 28 van oogstmaend 1838. Geerardsbergen 1838.

1861. Reglement van de Antwerpsche rederykkamer, Den Olyftak, onder de zinspreuk : Labore et Constantia. Antwerpen 1838.

1862. Reglement van het Tael- en Letterlievend Genootschap, onder de zinspreuk : Met Tyd en Vlyt, opgerigt door eenige kweekelingen der katholyke hoogeschool, te Leuven. MDCCCXXXVI. Leuven z. j. (1838).

1839 :

1863. Antwerpsche Rederykkamer, de Olyftak. Vlaemsche Prys-kamp. (Antw. 1839). Los blad.

Circulaire van 20 nov. 1839, ondertekend door voorzitter E. Meeussen en secr. J. F. Mary.
Gevraagd : lofrede op Rubens.

1864. Bundel der Westvlaendersche Maetschappy ter bevoordering der vlaemsche tael en letterkunde, te Brugge. 1839. Brugge 1839.

1865. Dicht- en proza-stukken uytgegeven door het Tael- en Letterlievend Genootschap der katholyke Hoogeschool te Leuven. (Onder de zinspreuk : Met Tyd en Vlyt). Leuven 1839.
1866. Maetschappy der Vlaemsche Bibliophilen. Wetten. Gent 1839.
1867. Maetschappy van Vlaemsche Letteroefening, met kenspreuk : De Tael is gantsch het Volk. Verslag over den toestand der maetschappy, gedurende het bestuerjaer 1838-1839, gedaen in zitting van den 1.en Mei 1839. Gent z. j. (1839).
1868. Prijsverzen op de dood van Egmont, bekroond door het Rhetorijk van Sotteghem. Gent 1839.
1869. Prysraeg voor 1840. (Leuven 1839). Los blad.
Uitgeschreven door Met Tyd en Vlyt, 17 nov. 1839. Onder-tekend door voorzitter K. J. Bogaerts en secr. J. Nolet de Brauwere van Steeland.

1840 :

1870. Bekroonde stukken door de antwerpsche rederykkamer de Olyftak. Ter gelegenheid van de plegtige inhuldiging van het standbeeld van P. P. Rubens. Den 15 augustus 1840. Antwerpen 1840.
1871. Heibloemen. Dicht- en prozastukken, uitgegeven door de rederykkamer Trouw en Broederliefde, te Turnhout. Turnhout 1840.
1872. Maetschappy van Vlaemsche Letteroefening, met kenspreuk : De Tael is gantsch het Volk, te Gent. Verslag over den toestand der maetschappy, gedurende het bestuerjaer 1839-1840, gedaen in zitting van den 6 Mei 1840. Gent z. j. (1840).

1841 :

1873. Maetschappy van Vlaemsche Letteroefening, onder kenspreuk: De Tael is gantsch het Volk, te Gent. Verslag over den toestand der maetschappy, gedurende het bestuerjaer 1840-1841, gedaen in zitting van den 5 Mei 1841. Gent z. j. (1851).
- *1874. Reglement voor de maetschappy van Nederduitsche Letteroefening, opgericht te Zomergem, den 3 van Oogstmaend 1841. Gent 1841.

1875. Tael- en Letterlievend Genootschap der katholyke hoogeschool, onder de zinspreuk : Met Tyd en Vlyt. Verslag over den toestand des genootschaps gedaen in zitting van den 12 december, MDCCCXLI. Leuven z. j. (1841).
1876. Verzaemeling der besonderste dichtwerken op de dood van den graef Frederic de Mérode, ingezonden ten kampstryd voorgesteld door de Maetschappy van dicht- en redekunde in Rumbek, den 10 Juny 1841. Roeselare z. j. (1841).

1842 :

1877. Bekroonde en andere dichtwerken, by den dicht- en tooneelstryd, uitgelooft door de Koninklyke Maetschappy van vaderlandsche tael en dichtkunde, gezegd Rhetorica, onder kenspreuk : Wat ryp, wat groen, komt wysheid voên, te Oostende, op 4 en 5 September 1842. Oostende z. j.
1878. Bundel der bekroonde dicht- en prozastukken in den drievoudigen pryskamp uitgeschreven door de beide maetschappyen van rhetorica, te Dixmude, en welke aldaer heeft plaets gehad op zondag, 14 van oogstmaend, 1842, vervattende boven een kortbondig verslag van denzelfden pryskamp en de daerop gevolgde tooneelvertooning, nog eenige andere dicht- en prozastukken ter gelegenheid van dit heugelyke feest vervaerdigd. Diksmuide z. j. (1842).
1879. Grondreglement der Koninglyke Maetschappy van Schoone-Kunsten en Letterkunde te Gent. Gent 1842.
1880. Jaerfeest van het tael- en letterlievend genootschap : Met Tyd en Vlyt, te Leuven. Plegtig gevierd op 23 October 1842. Leuven 1842.
Blz. 9-17 : Verslag over den toestand des genootschaps gedaen in zitting van 23 October 1842.
1881. Maetschappy van Vlaemsche letterminnaers, in Het Peerd, te Antwerpen, met zinspreuk : Eenvoudig en Burgerlyk. Reglement. Antwerpen (1842).
1882. Maetschappy van Vlaemsche letteroefening : De Tael is gantsch het volk, te Gent. Verslag over den toestand der Maetschappy, gedurende het bestuer-jaer 1841-1842, gedaen in vergadering van den 25 Mei 1842. Gent z. j. (1842).

- *1883. Nederduitsch Tael- en Letterkundig Genootschap te Brussel. Verslag der algemeene vergadering van het genootschap 1841-1842. Brussel 1842 (?).
1884. Prysuitreiking der Fonteinisten te Gent, den 28 Maert 1842. Gent z. j. (1842).
1885. Reglement van het Tael- en Letterkundig Genootschap te Brussel, opgerigt den derden April 1842. Brussel 1842.
1886. Reglement van het Tael- en Letterlievend Genootschap : Met tyd en vlyt, te Leuven. Aldaer by de catholyke hoogeschool opgerecht den 20sten van wynmaend, MDCCCXXXVI. Leuven 1842.
1887. Réglement organique de la Société Royale des Beaux-Arts et de Littérature à Gand. Gent 1842.

1843 :

1888. Maetschappy van Vlaemsche letteroefening : De Tael is gansch het Volk, te Gent. Verslag over den toestand der maetschappy, gedurende het bestuer-jaer 1842-1843, gedaen in vergadering van den 3 Mei 1843. Gent z. j. (1843).
1889. [PEENE (H. VAN)]. Verslag der plegtigheid gevierd door de maetschappy Broedermin en Taelyver, ter gelegenheid harer hulde aen den heere K. Onderreet, voorzitter, van deszelfs afbeeldsel in steendruk, op den 30 April 1843. Gent z. j. (1843).
1890. Tael- en Letterlievend Genootschap der catholyke hoogeschool, onder de zinspreuk : Met Tyd en Vlyt. Verslag over den toestand des genootschaps gedurende het afgelopen schooljaer 1842-1843, gedaen in zitting van 22 October MDCCCXLIII. Leuven z. j. (1843).
1891. Verzaemeling der negen dicht-werken die mede gedongen hebben op de prysvraag, voorgesteld aen alle dichters van Belgenland, door den heer Chamon, prins der koninglyke Maetschappy van Rhetorica, binnen Veurne, uytgegeven den vyfden February 1843, die moeste beantwoord zyn uytterlyk 25 Maert daer op volgende. Met aenteekening der namen van de Dichters, en van het Werk die bekroond is, volgens de uytpraek der rechters door den uytgever verzorgt. Veurne z. j. (1843).

1844 :

1892. Maetschappy van Vlaemsche Letteroefening : De Tael is gansch het Volk, te Gent. Verslag over den toestand der maetschappy, gedurende het bestuer-jaer 1843-1844, gedaen in vergadering van den 1.en Mei 1844. Gent z. j. (1844).
- *1893. RAYMAKER (M. DE). Verslag over den toestand der Lovensche Rederykkamer „het Kerssouwken”. Leuven 1844.
1894. Regel der S. Gregorius-Gilde, onder de zinspreuk : Kunst en deugd, opgerecht te Leuven den 29en van Lauwmaend MDCCCXLIII. Gent 1844.
1895. Reglement van de Antwerpsche rederykkamer de Olyftak onder de zinspreuk : Labore et Constantia. Derde uitgave met de wyzigingen en veranderingen toegebracht sedert 4 November 1838. Antwerpen 1844.
1896. Reglement van het Tael- en Letterlievend Genootschap : Met Tyd en Vlyt, te Leuven. Aldaer by de catholyke Hoogeschool opgerecht den 20sten van wynmaend, MDCCCXXXVI. Leuven 1844.
1897. Tael- en Letterlievend Genootschap : Met Tyd en Vlyt, te Leuven, Z. p. n. j. Los blad.
Circulaire van aug. 1844; jaarfeest van 20 okt.
1898. Reglement van het taelminnend Genootschap De Schelde. Antwerpen 1844.
1899. Het zilveren jubelfeest van Mevrouw Daenens (Geb. Diana Robyn); gevierd door de Koninglyke Maetschappy van Rhetorica, De Fonteinisten, te Gent, op den 8 van Grasmaend 1844. Gent z. j. (1844).

1845 :

1900. BUSSCHER (E. DE). Précis historique de la Société royale des beaux-arts et de littérature, de Gand. 1808 à 1845. Gent z. j.
1901. Lettervruchten van het Leuvensch genootschap Tyd en Vlyt. 2 dl., Antwerpen 1845-1847.
I. Dichtstukken. Bevat blz. 7-25 : Verslag over den toestand van het genootschap gedurende 1843-1844.

II. Prozastukken. Bevat, blz. 5-20, verslag over 1844-1845 door E. Luytgaerens.

1902. Maetschappy der Vlaemsche Bibliophilen. Gewyzigde Wetten 1845. Gent z. j. (1845).
1903. Maetschappy van Vlaemsche letteroefening : De Tael is gansch het Volk, te Gent. Verslag over den toestand der maetschappy, gedurende het bestuer-jaer 1844-1845, gedaen in vergadering van den 7 Mei 1845. Gent z. j. (1845).
1904. Maetschappy Vlaemsche Verbroedering. Z. p. n. j. (Brussel 1845).
Circulaire d. d. Brussel, 4 sept. 1845; oproep tot de eerste vergadering van het genootschap.
Voorafgegaan door vlg. nr.
1905. [Omzendbrief van H. J. DIBBETS, G. J. DODD en M. VAN DER VOORT, d. d. 12 aug. 1845, om te Brussel een nieuwe Vlaamse vereniging op te richten]. (Brussel 1845). Los blad.
1906. Recueil des pièces qui ont remporté des prix aux concours littéraires ouverts par la Société Royale pour l'encouragement des Beaux-Arts, à Anvers en 1845. Publié par les soins de la Société. Antwerpen 1845.
- *1907. Regel van de Leuvensche Rederykkamer *het Kerssouwken*, met zinspreuk *zuiver*, onder de bescherming van de heilige Margaretha. Leuven 1845.

1846 :

1908. Algemeen verslag over den toestand van het genootschap : De Dageraad, te Turnhout, door den voorzitter in de plegtige vergadering van 11 January 1846 voorgelezen. Turnhout z. j. (1846).
Het eerste verslag werd gelezen in 1845.
1909. Bekroonde werken op Simon Stevin, gevolgd door eene naemlyst der groote mannen van Brugge, uitgegeven door de maetschappy van tooneel- en letterkunde, met kenspreuk : Yver en Broedermin, te Brugge. Brugge 1846.
1910. Dicht- en prozastukken voorgelezen op de openbare zitting van de Antwerpsche rederykkamer De Olyftak den 15 February 1846. Antwerpen 1846.

1911. Maetschappy van Vlaemsche letteroefening : De Tael is gansch het Volk, te Gent. Verslag over den toestand der maetschappy, gedurende het bestuer-jaer 1845-1846, gedaen in vergadering van den 6 Mei 1846. Gent z. j. (1846).
1912. Stadhuis te Brussel (Christus-Zael). Algemeene vergadering van het Nederduitsch Tael- en Letterkundig Genootschap, te Brussel, op Zondag, den 19en april 1846, om 11 ure voor middag. (Brussel 1846).

Programma.

1847 : Zie nr. 1901.

1913. Maetschappy van Vlaemsche letteroefening : De Tael is gansch het volk, te Gent. Verslag over den toestand der maetschappy, gedurende het bestuer-jaer 1846-1847, gedaen in vergadering van den 5 Mei 1847. Gent z. j. (1847).
1914. [SNIEDERS (J. R.)]. Algemeen verslag over den toestand van het letterkundig genootschap De Dageraad, opgericht binnen de stad Turnhout, door den voorzitter in de plegtige vergadering van 10 January 1847 voorgelezen. Turnhout z. j. (1847).
1915. Verzameling der voornaemste stukken van eigene vinding voor ernstige en boertige uitgalming, die in den pryskamp van Zomergem van 12 September 1847, zyn ingezonden en waervan de opbrengst voor den armen der gemeente is bestemd. Gent z. j. (1847).
1916. Vierhonderdjarig jubelfeest der koninglyke Maetschappy van Rhetorica, de Fonteïnisten, te Gent. Gent 1847.
Prijsvragen.
- *1917. Wetten van het Nederduitsch Tael- en Letterkundig Genootschap te Brussel. Brussel 1847.

1848 :

1918. Algemeen verslag over den toestand van het letterlievend genootschap : De Dageraad, te Turnhout, door den voorzitter, in de plegtige vergadering van 20 february 1848, voorgelezen. Turnhout z. j. (1848).
1919. Dauwdroppelen. Poëtische lettervruchten van het Taelkundig Genootschap De Dageraad, te Turnhout. Turnhout z. j. (1848).

1920. Dicht- en prozastukken voorgelezen op de openbare zitting van de Antwerpsche rederykkamer De Olyftak, den 9. en April 1848. Antwerpen 1848.
1921. Hulde van liefde, eerbied en trouw aen vorst en vaderland. Eenige Vlaemsche gezangen opgedragen aen al hunne medebelgen, door de leden der Koninklyke Maetschappy van vaderlandsche tael- en letterkunde gezegd Rhetorika, met kenspreuk : Wat ryp, wat groen, komt wysheid voên. Oostende 1848.
1922. Maetschappy van Vlaemsche letteroefening : De Tael is gansch het volk, te Gent. Verslag over den toestand der maetschappy, gedurende het bestuer-jaer 1847-1848, gedaen in vergadering van den 3 Mei 1848. Gent z. j. (1848).
1923. Nederduitsch Tael- en Letterkundig Genootschap te Brussel. Verslag der algemeene vergadering van het genootschappelyk jaer 1847-1848. Brussel 1848.
1924. Reglement van het Nederduitsch Taelverbond. Z. p. n. j. [Gent 1848].
- *1925. Reglement der West-Vlaendersche maetschappy genaemd *den Leeuw van Vlaenderen*, te Brussel. Brussel 1848.
1926. Société Royale des Beaux-Arts et de littérature de Gand. Liste des membres, janvier 1848. Z. p. j. n. [Gent 1848].
- 1849 :
1927. Gedichten en uitgalmingen, bekroonde en onbekroonde lettervruchten, ingezonden ten plegtigen wedstryde van Dicht- en Letterkunde, door de aloude maetschappy de *Goudbloem*, te St. Nicolaes, met deelneming van 's lands bestier, op zondag 18 en maendag 19 February 1849 beroepen, en door menigvuldige schryvers beantwoord. Sint-Niklaas z. j. (1849).
1928. Maetschappy van Vlaemsche letteroefening : De Tael is gansch het Volk, te Gent. Verslag over den toestand der maetschappy, gedurende het bestuer-jaer 1848-1849, gedaen in vergadering van den 2 Mei 1849. Gent z. j. (1849).
1929. Reglement voor de maetschappy van Vlaemsche letteroefening: De Tael is gansch het volk, te Gent. Z. p. n. j. [1849].

1930. Reglement van het Vlaemsch Gezelschap te Gent. Gent 1849.
1931. SNIEDERS (J. R.). Verslag over den toestand van het genootschap De Dageraad, te Turnhout. Door den Voorzitter, in plegtige zitting van february 1849 uitgesproken. Turnhout z. j. (1849).
- *1932. Verzameling van alleenspraken, ingezonden ten letter- en tooneelkundigen pryskampe uitgeschreven door de maetschappy : Moedertael en Broedermin, te Nevele. Gent 1849.
1933. Verzameling der beste dichtwerken, opgesteld voor en ter gelegenheid van den pryskamp die plaets heeft gehad te Iseghem, den 12 Oogst 1849, uitgegeven door het Genootschap onder kenspreuk : Tael en Kunst, te Iseghem. Gent z. j. (1849).
- 1850 :
1934. Maetschappy van Vlaemsche letteroefening : De Tael is gansch het volk, te Gent. Verslag over den toestand der maetschappy, gedurende het bestuer-jaer 1849-1850, gedaen in vergadering van den 11 Mei 1850. Gent z. j. (1850).
1935. Reglement voor de maetschappy van Tael- en Letteroefening, voor kenspreuk dragende *De Vriendschap*; opgericht te Rousselaere, den 15 November 1844. Roeselare z. j. (1850).
- *1936. Reglement of schikkingen der maetschappy den Kunstkring, te Dendermonde. — Règlement ou statuts de la société le Cercle des arts, à Termonde. Dendermonde 1850.
1937. Reglement der tooneel- en letterkundige maetschappy De Dageraad, onder de zinspreuk : Taelyver, Broederliefde en Vooruitgang. Antwerpen 1850.
1938. [SNIEDERS (J. R.)]. Verslag over den toestand van het tael- en letterlievend genootschap De Dageraad te Turnhout, door den voorzitter, in plegtige vergadering van 12 february 1850, uitgesproken. Turnhout z. j. (1850).
1939. Verzameling der verdienstelykste dicht- en prozastukken die in den tooneel- en letterkundigen pryskamp, die met de krachtadige ondersteuning van het Staetsbestuer door de Maetschappy van Rhetorika van Thielt, op den 20 Mei 1850 uitgeschreven, ter mededinging zyn ingezonden. Tielt 1850.

1940. Wetten der Koninglyke Maetschappy van Rhetorika De Roos, te Leuven. (Leuven) 1850.

1851 :

1941. BUSSCHER (E. DE). Rapport sur l'état et les travaux de la Société Royale des Beaux-Arts et de littérature de Gand, lu en séance solennelle du 8 décembre 1850. Gent 1851.

1942. Een handvol lente-bloemen. Bundel uitgegeven door de Lovensche rederykkamer het Kerssouwken. Leuven 1851.

1943. Koninglyke Maetschappy van tooneel- en letterkunde : Broedermin en Taelyver, te Gent. Geschenk den heere Hippolyte van Peene, uit achtung, door de werkende leden aangeboden. 1851. Gent 1851.

*1944. Lyktranen gestort door de maetschappij van Rhetorica, over het sterfgeval van den heer Thomas Vermeersch, te Oostende. Oostende 1851.

1945. Maetschappy ter bevordering van Nederduitsche tael- en letterkunde met kenspreuk Voor Tael en Kunst, te Antwerpen. (Antw. 1851). Los blad.

Circulaire van 29 dec. 1851, ondertekend door voorzitter Matthyssens en secr. J. C. Van Ryswyck. Inwijding nieuw lokaal.

1946. Maetschappy van Vlaemsche letteroefening : De Tael is gansch het volk, te Gent. Verslag over den toestand der maetschappy, gedurende het bestuer-jaer 1850-1851, gedaen in vergadering van den 7n Mei 1851. Gent z. j. (1851).

1947. Nederduitsch Taelverbond. Derde Bestuerjaer. Omzendbrief nr 4. Z. p. n. j. (Brussel 1851). Los blad.

Met het oog op de alg. vergadering van 21 sept.

1948. [SNIEDERS (J. R.)]. Algemeen verslag over den toestand van het Tael- en Letterlievend Genootschap De Dageraad, te Turnhout, door den voorzitter, in algemeene vergadering van 4 Maert 1851, uitgesproken. Turnhout z. j. (1851).

1949. Vlaemsch feest gegeven door de Maetschappy *Hoop in Toekomst* te Lokeren, op Zondag 7 September 1851. Lokeren 1851.

1950. Werken van het Nederduitsch Taelverbond. Eerste deel. Gent 1851.

Bevat o. m. het reglement, de redevoering van Verspreuwen op de 1ste algemeene vergadering in sept. 1849, de toespraak van Rens op de 2de algemeene vergadering in juni 1850.

1951. Zesvoudige kunstpryskamp, gehouden op 5en Mei 1850, door het Rhetorica te Watou, onder zinspreuk Nuttig en Aenge-naem. Gent 1851.

1852 :

*1952. Boekery, verzameld door het Vlaemsch Genootschap, onder kenspreuk : Hoop in toekomst, te Lokeren. Voorwaarden der inschryving en catalogus Nr 1. Lokeren 1852.

1953. Geschied- en zedekundige voorlezingen over de Kempen gedaen op het genootschap De Dageraad, te Turnhout. (Turnhout) [1852].

*1954. Herinnering aen het Vlaemsch avondfeest, gehouden te Lokeren den 24 October 1852, door het Vlaemsch gezelschap Hoop in Toekomst, bevattende Eene stem uit de geschiedenis des vaderlands, door Aug. Snieders. Antwerpen 1852.

1955. Letteroefeningen van het Taelminnend Genootschap opgericht onder de leerlingen van het klein-seminarie te Sint-Truiden. Sint-Truiden 1852.

1956. Maetschappy van Vlaemsche letteroefening : De Tael is gansch het Volk, te Gent. Verslag over den toestand der maetschappy, gedurende het bestuer-jaer 1851-1852, gedaen in vergadering van den 12 Mei 1852. Gent z. j. (1852).

1957. Tooneel der volksbeschaving gevestigd te Brussel. Théâtre de la civilisation du peuple, établi à Bruxelles. Z. p. n. j. (Brussel 1852).

Omzendbrief van Kats d. d. 20. 11. 1852 (doel van zijn streven met dit Tooneel) en programma van de 2de vertoning, 30. 11. 1852.

1958. Willems'-Fonds. Verslag over de werkzaamheden van het Comité, gedurende het Bestuerjaer 1851-1852, gedaen in de algemeene Vergadering der Inteekenaren van den 31 Mei 1852. (Gent 1852).

Ondertekend door voorzitter J. de Saint-Genois en secretaris E. Degerickx.

1853 :

1959. Belgische Maetschappy Tot Nut van 't Algemeen. Wetten. Antwerpen z. j. (1853).
Doel : drukken en verspreiden van wetenschappelijke Vlaamse werken, ten behoeve van de volksklas. Directeur : F. J. Matthyssens.
- *1960. Grondreglement der koninklyke maetschappy der Schoone Kunsten en letteren, te Gent. Gent 1853.
1961. Maetschappy De Leeuw van Vlaenderen, onder kenspreuk : Voor Moedertael, Vorst en Vaderland, te Kortryk. Bekroonde stukken des pryskamps den 1 Mei 1853, door de Maetschappy uitgeschreven, ter gelegenheid der politieke meerderjarigheid van Zyne Koninglyke Hoogheid den Hertog van Brabant. Kortrijk 1853.
1962. De Maetschappy De Morgenstar aen hare Vlaemsche broederen. Z. p. n. j. (Brussel 1853). Los blad.
Circulaire van 24 sept. 1853. Doel van de werkzaamheden. Programma der vertoning van 24 sept.
1963. De maetschappy ter bevordering der Nederduitsche tael en letterkunde, met kenspreuk Voor Tael en Kunst, te Antwerpen, aen hare leden. Antwerpen 1853.
d. d. 8 juli 1853. Namens het bestuur ondertekend door de secretarissen J. De Geyter en Dekkers-Bernaerts. Protest tegen het uitsluiten van de vereniging bij de bedeling van de stadstoelagen voor het vieren van de kermisfeesten.
1964. Maetschappy ter bevordering der Nederduitsche Tael- en Letterkunde, met kenspreuk : Voor Tael en Kunst, te Antwerpen. (Antwerpen 1853).
Circulaire van 23 sept. 1853. Programma van de vergadering van 28 sept.
1965. Maetschappy van Vlaemsche letteroefening : De Tael is gansch het Volk, te Gent. Verslag over den toestand der maetschappy, gedurende het bestuer-jaer 1852-1853, gedaen in vergadering van den 11 Mei 1853. Gent z. j. (1853).

1966. Nederduitsch Tael- en Letterkundig Genootschap. Pryspraeg. Programma. Z. p. n. j. (Brussel 1853). Los blad.
Wedstrijd voor 1854. Leerboek aardrijkskunde van België voor het lager onderwijs.
1967. Nederduitsch Taelverbond. Zesde Bestuerjaer. Omzendbrief n° 1. (Brussel 1853). Los blad.
Circulaire van 19 dec. 1853. Samenstelling van het nieuw bestuur. Programma van de wedstrijd voor 1854.
- *1968. Nieuwe letter- en landbouwkundige mengelingen, uitgegeven in de Zennebode, door den letterkundigen kring van Vilvoorde. Vilvoorde, 1853-1854.
1969. St. Lukas Gilde binnen Antwerpen. (Antw. 1853). Los blad.
Circulaire d. d. 7 nov. 1853.
Uitschrijving van een wedstrijd in Nederl. poëzie.
1970. Tooneel der Volksbeschaving gevestigd te Brussel. Z. p. n. j. (Brussel 1853).
Omsendbrief van Kats d. d. 20 nov. 1852 : doel van de werkzaamheden. Programma der vertoning van 11 jan. 1853.
1971. Verzameling der bekroonde en der voornaemste dicht- en prozastukken, welke ter mededinging zyn ingezonden geweest in den letterkundigen pryskamp, uitgeschreven door de maetschappy Yver en Broedermin, te Brugge, op 29 September 1850. Brugge 1853.

1854 :

1972. BUSSCHER (E. DE). Rapport sur l'état et les travaux de la Société Royale des Beaux-Arts et de littérature de Gand. Lu en séance solennelle du 28 mai 1854. Gent 1854.
1973. Kataloog van de boeken der maetschappy van Vlaemsche letteroefening, met kenspreuk De Tael is gansch het Volk, te Gent, gesticht den 10 February 1836. Gent 1854.
1974. Maetschappy van Vlaemsche letteroefening : De Tael is gansch het Volk, te Gent. Verslag over den toestand der maetschappy, gedurende het bestuer-jaer 1853-1854, gedaen in vergadering van den 10 Mei 1854. Gent z. j. (1854).
1975. Maetschappy ter bevordering van Nederduitsche tael- en letterkunde, met kenspreuk : Voor Tael en Kunst, te Ant-

werpen. Het Bestuer der Zangafdeeling aen hare leden. [Antwerpen 1854]. Los blad.

Circulaire d. d. 26 juni. Deelneming aan een festival te Mechelen.

1976. Maetschappy ter bevordering van Nederduitsche tael- en letterkunde, met kenspreuk : Voor Tael en Kunst, te Antwerpen. (Antwerpen 1854).

Circulaire van 8 juli. Programma van de vergadering van 13 juli.

1977. Maetschappy ter bevordering van Nederduitsche tael- en letterkunde, met kenspreuk : Voor Tael en Kunst, te Antwerpen. (Antwerpen 1854). Los blad.

Omzendbrief d. d. 15 aug. Programma van de feesten van 20-24 aug.

1978. Maetschappy de Gentsche Weêrgalm te Brussel. Reglement onderzocht en besloten in algemeene vergadering van den 9 April 1854. Brussel 1854.

1979. Rederijkkamer De Goudbloem te Antwerpen. Prijskamp. (Antwerpen 1854). Los blad.

Circulaire d. d. 3 april 1854. Letterkundige wedstrijd voor Noord- en Zuidnederlandse schrijvers.

1980. St. Lukas Gilde binnen Antwerpen. Landjuweel. Aen al de Nederlandsche maetschappijen van schoone kunsten. (Antwerpen 1854). Los blad.

Circulaire van 1 juli. Organisatie van het landjuweel.

1981. St. Lukas Gilde binnen Antwerpen. 400jarig jubelfeest. (Antwerpen 1854). Los blad.

Omzendbrief aan de gildebreeders d. d. 12 aug. Programma van de feesten.

1982. St. Lukas Gilde binnen Antwerpen. Aen de maetschappijen van schoone kunsten deelnemende aen de feesten van het landjuweel. (Antwerpen 1854). Los blad.

Omzendbrief van 12 aug. Schikkingen en programma.

1983. St. Lukas Gilde binnen Antwerpen. (Antwerpen 1854). Los blad.

Circulaire aan de gildebreeders d. d. 6 dec. 1854. Mededelingen.

1989. Werken van het Nederduitsch Taelverbond. Tweede deel. Gent 1854.

1985. Willems-Fonds. 3^e Jaer. Verslag over de werkzaamheden van het bestuer, gedurende het jaer 1853. Gedaen in de algemeene vergadering der intekenaren van den 19 Maert 1854. Gent 1854.

Ondertekend door voorzitter de Saint-Genois en secr. Dege- rickx. Met de lijst van de leden.

1855 :

1986. Antwerpsche rederykkamer : De Olyftak. Dicht- en proza- stukken voorgelezen op de plegtige zitting gehouden den 20 Oogst 1855, ter gelegenheid der bekrooning van de laureaten in den pryskamp voor dichtkunde en proza uitgeschreven. Antwerpen 1855.

1987. Bekroonde heldendichten en zedenverhalen van den letter- kundigen kampstryd uitgeschreven in 1852, door de Lovensche rederykkamer : Het Kerssouwen. Brussel, Leuven, 1855.

1988. Bundel der dicht- en prozawerken, blyspelen en alleenspraken, bevattende de bekroonde en best beoordeelde *Dicht- en Prozawerken*, alsook de *Blyspelen*, met de *deftige en boertige Alleenspraken*, opgesteld voor den Yperenschen Prys- kamp van den 5en Augustus 1855, ingezonden aen de maetschappy van rhetorika, voerende voor kenspreuk De Kunst is ons ver- maek, gevestigd te Yperen. Ieper z. j. (1855).

1989. Feestviering van den vyf-en-twintigjarigen jubilé der onaf- hankelykheid van België, door de Koninglyke Maetschappy van Ste-Cecilia en die van den Casino, te Hasselt. Hasselt 1855.

1990. Letterkrans door het Nederlandsch Kunstverbond te Antwerpen den heere Hendrik Leys gevlochten en aangeboden bij de kostbare gouden kroon, hem door Antwerpens burgerij den 26 November 1855 geschonken als eerbewijs en aandenken der schitterende onderscheiding den grooten vaderlandschen schilder in de algemeene wereld-tentoonstelling te Parijs ten deel gevallen. [Antwerpen 1855].

1991. Maetschappy van Vlaemsche letteroefening : De Tael is gansch het Volk, te Gent. Verslag over den toestand der maetschappy, gedurende het bestuer-jaer 1854-1855, gedaen in vergadering van den 16 Mei 1855. Gent z. j. (1855).

1992. De Sint-Lucas gilde en het jubeljaer. Borgerhout 1855.
Door VB5, blz. 279, toegeschreven aan Génard. Gaat alleszins uit van de gilde zelf. Verslag over de feesten van 1854.
1993. St.-Lukas Gilde binnen Antwerpen. Kommissie des altaers. (Antwerpen 1855). Los blad.
Omzendbrief van 23 juni 1855. Organisatie van een tentoonstelling.
1994. St.-Lukas Gilde binnen Antwerpen. De Violieren. (Antwerpen 1855). Los blad.
Circulaire van 7 aug. 1855. Mededelingen.
- *1995. Vlaensch zang- en taelminnend genootschap onder zinspreuk : Zang is dicht, 't woord is licht. Afdeeling der toonkundige maetschappy De Dendergalm, te Dendermonde. Dendermonde (1855).
1996. Willems'-Fonds. 4^e Jaer. Verslag over de werkzaamheden van het bestuer, gedurende het jaer 1854, gedaen in de algemeene vergadering der inteekenaren, den 11 February 1855. Gent 1855.
Ondertekend door voorzitter J. de Saint-Genois en secretaris E. Degerickx.
- 1856 :**
1997. BOUTENS (P.). Verslag van den toestand en de werkzaamheden van het tael- en letterlievend genootschap : Met Tyd en Vlyt, gedurende het afgeloopen schooljaer 1855-56, gedaen in de vergadering van 16 van Slaghtmaend 1856. Leuven z. j. (1856).
1998. Grondslagen van het genootschap Tael en Kunst, te Hamme. Dendermonde z. j. [1856].
1999. Lettervruchten van het taelminnend genootschap De Burgerkring, te St. Nicolaes. Uitgegeven ten voordeele der schamele armen. Sint-Niklaas 1856.
2000. Noord en Zuid. Akademische mengelingen uitgegeven door het taalminnend studenten-genootschap onder kenspreuk : 't Zal wel gaan, te Gent met de medewerking van studenten aan de verschillende Hollandsche en Belgische hoogeschoolen. Dl. I, Gent 1856.

2001. Reglement van het Taalminnend Studenten-Genootschap onder kenspreuk : 't Zal wel gaan te Gent. Gent 1856.
2002. Rumbeeksche avondstonden, uitgegeven door de maetschappy De Vereenigde Vrienden, te Rumbeke. [dl. I], Roeselare, Gent, 1856.
Gedrukt in 1856 doch blijkens het imprimatur na 30 jan. 1857 verschenen.
2003. St.-Lucas Gilde van Antwerpen. (Antwerpen 1856). Los blad.
Circulaire aan de gildebreders d. d. 18 april 1856.
Inwijding nieuw lokaal.
2004. Willems'-Fonds. — 5^e Jaer. Verslag over de werkzaamheden van het bestuer, gedurende het jaer 1855, gedaen in de algemeene vergadering der inteekenaren, den 30 Maert 1856. Gent 1856.
Ondertekend door voorzitter F. A. Snellaert en secretaris K. F. Van Acker.

1857 :

2005. Letteroefeningen van het Taelminnend Genootschap opgericht onder de leerlingen van het Klein-Seminarie te Sint-Truiden. Utile dulci. Tweede Bundel. Brussel 1857.
2006. Maetschappy van Vlaemsche letteroefening : De Tael is gansch het Volk, te Gent. Verslag over den toestand der maetschappy, gedurende het bestuer-jaer 1856-1857, gedaen in vergadering van den 20 Mei 1857. Gent z. j. (1857).
- *2007. Reglement van het Van Crombrugghe's genootschap, gesticht te Gent in October 1857. Gent 1857.
2008. Vaderlandsche liederen, uitgegeven op last van het Maerlants-Genootschap, letterafdeeling van het Klauwaerts-Verbond, te Brussel. Brussel 1857.
2009. Willems'-Fonds. — 6^e Jaer. Verslag over de werkzaamheden van het bestuer, gedurende het jaer 1856, gedaen in de algemeene vergadering der inteekenaren, den 29 Maert 1857. Gent 1857.
Ondertekend door voorzitter F. A. Snellaert en secretaris K. F. Van Acker.

1858 :

- *2010. Catalogus der openbare leesbibliotheek door de maetschappy De Vereenigde Vrienden te Rumbeke ingerigt. Roeselare 1858.
2011. Cercle artistique, littéraire et scientifique d'Anvers, sous le patronage de S. A. R. le Duc de Brabant. Règlement général. Antwerpen 1858.
2012. Cinquantième anniversaire de la fondation de la Société Royale des Beaux-Arts et de Littérature de Gand. Gent 1858.
2013. COLLAES (H.). Verslag van den toestand en de werkzaamheden van het tael- en letterlievend genootschap : Met Tyd en Vlyt, gedurende het afgeloopen schooljaar 1857-1858, gedaen in de vergadering van 14 van slagtmaend 1858. Leuven z. j. (1858).
2014. Handelingen van den Onderwyzersbond. Vergadering den 17n September 1857 te Mechelen gehouden. Brussel 1858.
Bevat ook de statuten; met redevoeringen van J. Blockhuys, J. M. Dautzenberg, J. F. Jacobs en J. F. Van Droogenbroeck.
2015. Kataloog van de boeken der bibliotheek van het Van Crombrughe's Genootschap. (Gent 1858).
2016. Maetschappy van Vlaemsche letteroefening : De Tael is gansch het Volk, te Gent. Verslag over den toestand der maetschappy, gedurende het bestuer-jaar 1857-1858, gedaen in vergadering van den 26 Mei 1858. Gent z. j. (1858).
2017. Noord en Zuid. Akademische mengelingen uitgegeven door het Taalminnend Studenten-Genootschap onder kenspreuk : Schild en Vriend, te Brussel, met de medewerking van studenten aan de verschillende Hollandsche en Belgische hoogeschoolen. Dl. II, Brussel 1858.
2018. Reglement van het Tael- en Letterkundig Genootschap : De Peoen, onder zinspreuk : Wie poogt en leert wordt eens vereerd, te Mechelen ingerigt op 18 February 1858. Mechelen z. j. (1858).
2019. Verhandeling over de Vlaemsche letterkunde in België, sedert het begin der XIXe eeuw, door Frans De Potter, en keus van dichtwerken... medegedongen hebbende in den

letterstryd der Rousselaersche Maetschappy De Vriendschap, van 11 April 1858, en uitgegeven door dezelfde Maetschappy. Roeselare z. j. (1858).

- *2020. Werken van het Nederduitsch Taelverbond. Vyfde deel. Gent 1858.
2021. Willems'-Fonds. — 7^e Jaer. Verslag over de werkzaamheden van het bestuer, gedurende het jaer 1857, gedaen in de algemeene vergadering der inteekenaren, den 30^{en} Maert 1858. Gent 1858.
Ondertekend door voorz. Snellaert en secr. K. F. Van Acker.

1859 :

2022. AUBERT (C.). Verslag aan den gemeenteraad van den toestand van het Van Crombrughe's Genootschap, op 1 July 1859, en van deszelfs werkzaamheden sinds 1 July 1858. Gent z. j. (1859).
2023. BUSSCHER (E. DE). Société Royale des Beaux-Arts et de littérature, de Gand. Rapport historique lu à la séance solennelle, le 20 septembre 1858. Gent 1859.
2024. Handelingen des onderwyzersbonds. Vergadering den 16en September 1858 in Gent gehouden. Gent 1859.
2025. Maetschappy van Vlaemsche letteroefening : De Tael is gansch het Volk, te Gent. Verslag over den toestand der maetschappy, gedurende het bestuer-jaar 1858-1859, gedaen in vergadering van den 1n Juny 1859. Gent z. j. (1859).
2026. Reglement der maetschappy van rhetorica, opgerigt te Thourout den eersten Januari 1859. Torhout 1859.
- *2027. Reglement van de maetschappy : Vlaemsch van hart, Vlaemsch van tael, te Sottegem. Zottegem 1859.
- *2028. Reglement van het Van Crombrughe's Genootschap, gewyzigd den 4 December 1858. Gent 1859.
2029. Verzameling van dicht en proza stukken van den pryskamp van dichtkunde en uitterlyke welsprektheid, uitgeschreven door de Maetschappy De Rooy'sche Barbaristen binnen Poperinghe, den 7 July 1858, onder kenspreuk : In rooy geboren Gods kinderen uitverkoren. Poperinghe 1859.

1860 :

- *2030. Bundel der bekroonde dicht- en prozawerken. Prys-kamp van 8 Augusty 1858. Uitgegeven door de maetschappy van Rhetorica De Kunst is ons vermaek, te Yperen. Ieper 1860.
- *2031. Bundel der bekroonde tooneelstukken, in den letterstryd, uitgeschreven door de tooneelkundige maetschappy van Rhetorica te Rousselaere. Roeselare 1860.
- *2032. Dichtstukken, voorgelezen by de drymaendelyksche zitting der maetschappy Vlaemsch van Hart, Vlaemsch van Tael, te Sottegem, den 10 July 1860. Gent 1860.
- *2033. Handelingen van den Onderwyzersbond. Vergadering van den 26n September 1859, in Brussel. Gent 1860.
- 2034. Maetschappy van Vlaemsche letteroefening : De Tael is gansch het Volk, te Gent. Verslag over den toestand der maetschappy, gedurende het bestuer-jaer 1859-1860, gedaen in vergadering van den 30n Mei 1860. Gent z. j. (1860).
- *2035. Verslag aen den gemeenteraad van Gent over den toestand van het Van Crombrughe's Genootschap. Gent 1860.

1861 :

- 2036. Maatschappij van Nederlandsche letterkunde : De Taal is gansch het volk, te Gent. Verslag over den toestand der maatschappij, gedurende het bestuur-jaar 1860-1861, gedaan in vergadering van den 22 Mei 1861. Gent z. j. (1861).
- 2037. Reglement van de Antwerpsche rederykkamer de Olyftak onder de zinspreuk : Labore et Constantia. Vierde uitgave. Met de wyzigingen en veranderingen daeraen toegebracht sedert 1844. Antwerpen 1861.

1862 :

- 2038. Reglement der zang- en letterminnende Maetschappy De Veldbloem, onder kenspreuk : *Zaeijen en maeijen*, ingerigt te Brussel den 11 Augusty 1852. Brussel (1862).

§ 7. — NIEUWSBLADEN

De nieuwbladen vormen een zeer belangrijke reeks van bronnen in allerlei opzicht. In 't algemeen hebben de Franstalige, in

het Vlaamse land gepubliceerde kranten minder belang dan de Nederlandstalige, maar er zijn opvallende uitzonderingen, zoals *Le Précurseur* en *Le Journal d'Anvers* te Antwerpen of *L'Emancipation* en *L'Indépendant* te Brussel. Wat de Vlaamse betreft, verlieze men niet uit het oog dat zij, hoewel in 't Nederlands verschijnend, daarom nog niet als vlaamsgezind mogen worden beschouwd. Zelfs vlaamsgezinde nieuwsbladen bezitten, naar gelang van het geval, een zeer verschillende betekenis voor de Vlaamse Beweging.

Van de Vlaamse kranten, tussen 1830 en 1860 uitgegeven, bestaat niet eens één enkele betrouwbare lijst. Het moge hier volstaan te verwijzen naar een studie over het onderwerp die ik eerlang hoop te voleinden en waarin alle Vlaamse bladen uit het bewuste tijdperk afzonderlijk worden behandeld.

§ 8. — TIJDSCHRIFTEN

1. De Franstalige periodieken mogen niet verwaarloosd worden. In sommige, zoals *La Belgique. Revue des revues* (1856-1863), *Revue Catholique* (sedert 1844), *Revue Nationale de Belgique* (1839-1847), *Revue de Bruxelles* (1837-1850), *Revue de la Flandre* (1846-1850), vindt men wel eens een artikel betreffende de Vl. Bew. of de Vl. literatuur, soms van de hand van een Vlaamsgezinde. Van belang zijn vooral :

Journal Historique et littéraire (sedert 1834)

La Libre Recherche, Revue universelle, dirigée par M. Pascal Duprat (1855-1860)

Messenger des sciences historiques (wisselende titel; sedert 1833).

Chronique contemporaine et rétrospective, Organe de la littérature belge-française et de la littérature néerlandaise (flamande et hollandaise). — Histoire, etc. (1846-1847).

La Flandre libérale, revue politique, littéraire et scientifique (1847-1849); waarin o. m. een belangrijke bijdrage van J. STECHER, *Le mouvement flamand*, jg. 1, 1847, blz. 81-107, 190 vlg.

Revue Trimestrielle (sedert 1854); uitgesproken vlaamsgezind met geregeld belangrijke artikelen; ed. Van Bommel.

Annales de l'enseignement public. Revue pédagogique, scientifique et littéraire. Red. Th. Bède. (1857-1858).

2. Tweektalig, vooral het tweede, zijn :

2039. *Annales de la Société Royale des Beaux-Arts et de littérature de Gand*. Dl. 1, 1844-1845; dl. 2, 1846-1847; dl. 3, 1848-1850; dl. 4, 1851-1852; dl. 5, 1853-1854; dl. 6, 1855-1856; dl. 7, 1857-1858; dl. 8, 1859-1861.
2040. *De Verbroedering*. Tydschrift van vaderlandsche letterkunde. *Tablettes des littérateurs belges*. Publication nationale sous la direction de Eug. Bochart, 1855 (1 of 2 afl.).

3. Verschenen op ongeregelde tijdstippen :

2041. *De Wyngaerd, Tooneel-Nieuwsblad*.
Volgens VB5, blz. 734, uitgegeven door het Brusselsche genootschap *De Wyngaerd* tussen 1853 en 1864.
Slechts 2 nrs. blijken bewaard te zijn : nr. 28, 24 maart 1855 (in feite : 1856) en nr. 88, 15 maart 1863.
- *2042. *De Morgenster, Tooneelnieuwsblad*.
Volgens VB5, blz. 729, te Brussel uitgegeven door *De Morgenster* sedert 1859.

4. Chronologisch gerangschikt volgens het jaartal van de 1ste afl. :

1832-1834 :

2043. *MENDELSTOFFEN TER BEVOORDERING VAN ONDERWYS EN OPVOEDING, TAEL- EN LETTERKUNDE. MAENBLAD, UYTGEËVEN DOOR HET SCHOOLONDERWYZERS GEZELSCAP IN ANTWERPEN*. 8ste jg., 1832 — 10de jg., 1834.
Sedert 1824; de 7de jg. in 1830.

1834 :

2044. *NEDERDUITSCH LETTEROEFENINGEN*. 1834 (Gent).
Tweemaandelijks.
Geen politiek. Tolk van de Vl. letterkundigen. Verdediging van de rechten der moedertaal.
Medewerking toegezegd van : Blommaert, De Vos, D'Huyge-laere, Doolaeghe, A. J. Duncan, Lambin, Ledeganck, Mertens, Rens, Robaey, Schayes, Serrure, J. J. Struyf, Van Loo, Van Roo, Verspreuwen, Vervier, Willems.

1835-1837 :

2045. *NEDERDUITSCH MAGAZYN*, of maendblad van vaderlandsche en uyttheemsche tafereelen, ter verbreyding van algemeene kundigheden, uytgegeven door een letter- kunst- en wetenschappelyk genootschap, onder het opzigt van den abt Olinger.
Jg. 1, 1835-1836 (Brussel).
*Jg. 2, 1836-1837.

1836-1839 :

2046. *BYDRAGEN DER GAZETTE VAN GEND* voor letteren, kunsten en wetenschappen, uitgegeven door de Maetschappy van Vlaemsche letteroefening, onder kenspreuk : *De Tael is gansch het Volk*.
Jg. 1, 1836
2, 1837
3, 1838
4, 1839
Samengebundeld uit de genoemde *Gazette*.

1836 :

- *2047. *DE FAKKEL*. Letterkundig-, staet's en aenkondiging's weekblad.
In aug. 1836 te Antwerpen één- of tweemaal verschenen. Oppericht door M. Van der Voort. Bevatte de eerste dichtproeven van Conscience (ps. H. Geweëten).

1837-1846 :

2048. *BELGISCH MUSEUM* voor de Nederduitsche tael- en letterkunde en de geschiedenis des vaderlands, uitgegeven op last der Maetschappy tot bevordering der nederduitsche tael- en letterkunde, door J. F. Willems.
Dl. 1, 1837 — dl. 10, 1846 (Gent). — De laatste afl. bezorgd door Snellaert.

1838 :

2049. *PEERLALA*, Letterkundig-Hekelschrift over de mannen en zaken in Belgien.
Uitg. door J. Kats, te Brussel.
13 afl., sept.-dec. 1838.
Afl. 7 bevat : „De moedertaal en de vaderlandsliefde”, pleidooi voor het gebruik van de moedertaal. Overigens gericht op de sociale kwestie.

1839 :

*2050. BRUGSCH MAGAZYN. 1839 (Brugge). Red. J. De Jonghe.

*2051. IETS VOOR ALLEN. 1839 (Kortrijk). Red. D'Haene, Mussely-Boudewyn en Renier.

De 1ste afl., besproken [door De Laet] in *De Morgenzon*, 18 april 1839, bevat een art. van Mussely betreffende de spellingkwestie.

1840-1845 :

2052. KUNST- EN LETTER-BLAD.

Jg. 1, 1840-jg. 6, 1845.

De eerste 4 jg. werden uitgegeven te Gent onder hoofdredactie van Snellaert, de laatste twee te Antwerpen onder hoofdredactie van Conscience en Th. Van Ryswyck, later van Conscience alleen tot uiterlijk april 1845; van toen af was de redactie in handen van Van Kerckhoven. Dit veertiendaagse blad werd op 1 jan. 1845 een geïllustreerd weekblad, telde nog 27 afl. en versmolt dan in : *Het Taelverbond*.

Zeer gevarieerde inhoud. Medewerking van de meeste vooraanstaande letterkundigen.

1840-1843 :

2053. DE MIDDELAER of bydragen ter bevordering van tael, onderwijs en geschiedenis.

Jg. 1, 1840-1841

2, 1841-1842

3, 1842-1843.

Werd vervolgens : DE SCHOOL- EN LETTERBODE.

Te Leuven uitgegeven onder hoofdredactie van David. Red. : H. H. J. Peters. Cfr. nr. 2161.

1840-1842 :

2054. DE NOORDSTAR. Tydschrift voor letteren, kunsten en wetenschappen.

Jg. 1, 2 dl., 1840

2, 2 dl., 1841

3, 1842

Te Antwerpen uitgegeven onder redactie van P. F. Van Kerckhoven.

1840-1841 :

2055. WAEREN BELG, of verzameling van stukken, uitgegeven door de Brusselsche Maetschappy Vaderlandsliefde.

Dl. 1, afl. 1, 1840

Dl. 1, afl. 2, 1841.

Zeer waarschijnlijk alles wat verschenen is.

Te Brussel uitgegeven door de taalprotestanten.

1840 :

2056. HET BOEK DES VOLKS, maendelyksche weergalm der Vlaemsche meetings en der democratieke grondstellingen.

2 nrs, april-mei 1840. Te Brussel uitgegeven door J. Kats.

Zie nr. 481.

*2057. BUNDEL inhoudende verschillende belangryke onderwerpen zoo als taelkunde, onderwijs en opvoedkunde, geschiedkundige verhaelen, levensschetsen, oude klassieke en hedendaegsche litteratuur, mengelstoffen, enz.

Dl. 1, 1840 (Antwerpen).

1841-1846 :

2058. BELGISCH CHRONYKJE. Geschied- en letterkundig tydschrift.,

Dl. 1, 1841 [-1842]

2, 1842 [-1843]

3, 1844 [-1846]

Uitgegeven te Antwerpen onder het motto : „Godsdienst. — Vaderland. — Goede Zeden”. Veertiendaags.

Tijdelijk gestaakt in 1843-1844.

Handelt vooral over taalkwestie en politiek.

Staat aan de kant van de taalprotestanten.

1842-1851 :

2059. BEREDENEERDE LEERWYZE. Tydschrift der onderwyzers, nuttig voor alle personen die met de opvoeding der jongheyd gelast zyn; door P. Behaegel.

Dl. 1, 1842

2, 1843

3, 1850

Tydschrift der onderwyzers, nuttig voor alle personen die met de opvoeding der jongheid gelast zyn; door P. Behaegel. Bydragen.

Dl. 1, 1846

2, 1849

2, Byvoegsel, 1851

Tydschrift of leidsman der onderwyzers, nuttig voor degenen die met de opvoeding der jeugd gelast zyn; door P. Behaegel. Officieel gedeelte.

Dl. I, 1850
Byvoegsel, 1851.
Alle te Brugge. Katholiek. Hoofdzakelijk pedagogisch, met het oog op het lager onderwijs.

1842-1843 :

2060. GROOTMOEDERKEN, archiven voor Nederduitsche sagen, sprookjes, volksliederen, volksfeesten en volksgebruiken, kinderspelen en kinderliederen, enz; uitgegeven door J. W. Wolf.

Dl. I, 1842 (Gent).
In andere vorm voortgezet als :

WODANA. Museum voor nederduitsche oudheidskunde uitgegeven door J. W. Wolf. 1843 (Gent).

Van de 2de afl. af: „bizondere medewerking” van de gebroeders H., A. en J. Van de Velde.

1842-1843 :

2061. DE VLAEMSCHE BIEKORF, boek van onderwys, nut en vermaek uitgegeven onder het toezigt van J. De Jonghe.

[Jg. 1], enig verschenen, (12 afl.), [1842-1843]. Brugge.

1842 :

2062. KUNSTLIEFDE'S BYDRAGEN. 1842.

Van januari tot dec. 1842 uitgegeven door het Brugse genootschap *Kunstliefde*. Maandschrift.

2063. DEN TAEL- EN LETTERMINNENDEN PROTESTANT, Roomsche Katholiek tydschrift ter verdediging der vlaemsche tael. 1842 (Antwerpen).

1843-1845 :

2064. DE VLAEMSCHE LETTERBODE. Tydschrift voor kunsten en wetenschappen (Inzonderheid voor letterkunde).

Dl. I, [jg. 1], 1843.
2, [jg. 1], 1844.
3, jg. 2, 1845.

Daarna versmolten met HET VADERLAND (zie nr. 2074).
Red. : E. Rosseels. Antwerpen.

1843 :

2065. DEN WEKKER, maendschrift handelende over de belangen en

middelen van bestaen der Belgische natie; over derzelver nyverheid, koophandel, landbouw en letterkunde. 1843.

5 afl.; te Brussel uitgegeven door J. Kats, maart-juli 1843.
Motto : Eendragt maekt magt.

Help u zelve zoo helpe u God.

Afl. 4 bevat kritiek op het schreeuwen tegen de Walen, dat naar verluidt de afgrijselijke armoede niet kan verhelpen.

1844-1856 :

2066. DE VLAEMSCHE REDERYKER, Tydschrift ter bevordering van tael- dicht- en letterkunde, uitgegeven door L. Van Hoogeveen-Sterck.

[Dl. 1], 1844. Antwerpen.

Dl. 1 [feitelijk 2], 1845.

Dl. 3, 1845, Antwerpen, Amsterdam.

Dl. 4, 1846.

De Vlaemsche Rederyker, tydschrift toegewyd aen gemengde lectuer, ter bevordering van tael- dicht- en letterkunde, uitgegeven door L. Van Hoogeveen-Sterck.

Dl. 5, 1846. Antwerpen, Amsterdam.

Dl. 6, 1847. Antwerpen, Amsterdam, Gent.

De Vlaemsche Rederyker, tydschrift ter bevordering van tael- dicht en letterkunde uitgegeven onder de medewerking der voornaemste schryvers.

Dl. 7, 1847. Antwerpen, Gent, Amsterdam, Rotterdam.

Het bestuur is midden 1847 overgegaan op P. F. Van Kerckhoven.

De Vlaemsche Rederyker, tydschrift ter bevordering van tael- dicht- en letterkunde, onder het bestuer van P. F. Van Kerckhoven, en met de medewerking der voornaemste schryvers.

Dl. 8, 1848. Antwerpen, Brussel, Amsterdam.

9, 1848

10, 1849

11, 1849

en verder 2 dl. per jaar, tot dl. 24, 1856. Hield op met de dood van Van Kerckhoven, werd grotendeels door hem gevuld, vooral in de laatste jaren. Was toen hoofdzakelijk op de letterkunde, minder op de directe taalstrijd georiënteerd.

1844-1855 :

2067. DE SCHOOL- EN LETTERBODE, of Bydragen ter bevordering van onderwys, letterkunde en geschiedenis.

Jg. 1, 1844-jg. 12, 1855. Sint-Truiden.
Opvolger van *De Middelaer* (nr. 2053). In nov. 1843 opgericht door J. David, J. H. Bormans, K. J. Bogaerts en W. Vanwest. Aanvankelijk van grotere draagwijdte dan na 1846. Verschrompelde in dat jaar tot een vrijwel louter pedagogisch tijdschrift. Werd sedert geheel door Vanwest gevuld. Maandelijks.
In 1850 (jg. 7) heringericht om ook voor het onderwijs in de Waalse gewesten dienstbaar te kunnen zijn. De titel werd: DE SCHOOL- EN LETTERBODE. LE SCHOOL- EN LETTERBODE. De inhoud is niet geheel tweetalig, doch naast de Nederlandse komen ook Franse bijdragen voor.

1844-1845 :

2068. DE WEGWYZER. Maendelyksch tydschrift.

Jg. 1, vermoedelijk de enige, 1844[-1845].
Antiklerikale Antwerpse publicatie, vooral gericht tegen de Jezuïeten. Voor de taalstrijd in zover van belang dat het blz. 35 stelling neemt t. o. v. „Vlaemsch België”.
Ook te raadplegen in verband met David.

1844 :

2069. HET VADERLAND. Tydschrift voor letterkunde en geschiedenis. Uitgegeven onder de bestendige medewerking der Heeren gewoone leden van het Nederduitsch Tael- en Letterkundig Genootschap van Brussel en der byzonderste letterkundigen van België, onder de bestiering van Michiel J. T. Vandervoort, Sekretaris van het Brusselsch Genootschap, corresponderend lid van de Maetschappy De Tael is gansch het Volk.

Jg. 1 (enig verschenen), 1844. Antwerpen.
Daarop versmolten met DE VLAEMSCHE LETTERBODE (nr. 2064).
Zie nr. 2074.

2070. DEN VADERLANDSLIEVENDEN BELG, letter- en geschiedkundig tydschrift. Opgedraegen aen de bewaerders van het nationaal vlaemsch taelstelsel.

[Dl. 1, enig verschenen], 1844. Brussel.
Publicatie van de taalprotestanten.

*2071. MAENDBLAD VOOR ONDERWYZERS. 1844. Brugge.
Vermeld in VB3, blz. 113.

1845-1854 :

2072. HET TAEVERBOND. Letterkundig tydschrift onder het bestuer van J. F. C. Verspreuwen, leeraer by het Athenaeum te Antwerpen.

Jg. 1, dl. 1, 1845. Antwerpen.
2, 2, 1846.
3, 3, 1846.

Het Taelverbond. Letterkundig tydschrift onder het bestuer van J. Van Beers.

Jg. 3, dl. 4, 1847. Antwerpen.

Het Taelverbond. Letterkundig tydschrift met de bestendige medewerking der byzonderste Vlaemsche schryvers.

Jg. 4, dl. 5, 1848. Antwerpen.
5, 6, 1849-1850.

Het Taelverbond. Letterkundig tydschrift onder het bestuer van Hendrik Peeters met de bestendige medewerking der byzonderste nederduitsche schryvers.

Jg. 6, dl. 7, 1850-1851. Antwerpen.
7, 8, 1851-1852.

Het Taelverbond. Tydschrift voor geschiedenis, tael-, oudheid- en letterkunde, onder het bestuer van P. Génard en J. F. J. Heremans en met de medewerking der voornaemste nederduitsche schryvers.

[Dl. 9], 1853. Antwerpen.

Het Taelverbond. Tydschrift voor geschiedenis, tael-, oudheid- en letterkunde, onder het bestuer van P. Génard en J. F. J. Heremans.

[Dl. 10], 1854. Antwerpen.

Cfr. nr. 1214.

1845-1847 :

2073. DE BROEDERHAND. Tydschrift voor Neder- en Hoogduitsche letterkunde, wetenschap, kunst en openbaar leven. Opgesteld door Dr J. W. Wolf, onder medewerking van vele vlaamsche, hollandsche, duitsche en deensche schryvers.

[2 dl.], 1845[-1847]. Brussel. Zie nr. 2239.

1845-1846 :

2074. HET VADERLAND EN DE VLAEMSCHE LETTERBODE, tydschrift voor kunsten en wetenschappen — inzonderheid voor letterkunde. — Onder de bestiering van Michiel J. T. Van der Voort, Sekretaris van het Brusselsch Genootschap, corresponderend lid van de Maetschappy : De Tael is gansch het Volk.

Dl. 1, jg. 2 [van : Het Vaderland; jg. 3 van : De Vlaemsche Letterbode], 1845. Antwerpen.

Het Vaderland en De Vlaemsche Letterbode, tydschrift voor kunsten en wetenschappen, (inzonderheid voor letterkunde) onder de bestiering van Michiel J. T. Vandervoort, en de bestendige medewerking der leden van het Brusselsch Nederduitsch Tael & Letterkundig Genootschap.

Dl. 2, jg. 1, („2de jaergang van Het Vaderland, 4de jaergang van De Vlaemsche Letterbode”), 1846. Antwerpen.

1846-1878 :

2075. DE EENDRAGT, veertiendaegsch tydschrift voor letteren, kunsten en wetenschappen.

Jg. 1, 1846-1847. Gent.

— 15, 1860-1861.

Jg. 1 vermeldt, als deel uitmakend van de redactieraad : E. Degerickx, J. F. J. Heremans, F. Rens, F. A. Snellaert en P. Van Duyse. Werd, tot bij zijn dood, bestuurd door F. Rens. Van bijzonder belang voor de geschiedenis van de Vl. Bew.

1846-1853 :

2076. DE VLAEMSCHE STEM, Tydschrift ter bevordering van de vlaemsche zaak onder het bestuer van Van de Velde, Ecrevisse en Sleeckx, en met de bestendige medewerking van de meestgekende vlaemsche schryvers.

Dl. 1, 1846. Brussel.

De bedoelde Van de Velde is Jaak V. d. V.

De Vlaemsche Stem... bestendige medewerking der heeren leden van het Nederduitsch Tael- en Letterkundig Genootschap, te Brussel.

Dl. 2, 1847. Brussel.

De Vlaemsche Stem, Tydschrift... onder het bestuer van Van de Velde, Ecrevisse en Sleeckx, en met de bestendige medewerking der heeren leden van het Nederduitsch Tael- en Letterkundig Genootschap, te Brussel.

Dl. 3, 1848. Brussel.

De Vlaemsche Stem, Tydschrift... onder het bestuer van Van de Velde, Ecrevisse en Sleeckx, en met de...

Dl. 4, 1849. Brussel.

Dit 4de dl. is, de titel uitgezonderd, een copie van : De Moedertael (nr. 2085).

De Vlaemsche Stem, Tydschrift... en met de bestendige medewerking van de meestgekende vlaemsche schryvers.

Dl. 5, 1853. Brussel. Moet in afleveringen verschenen zijn tussen 1850 en 1853.

1846-1848 :

2077. HET BRUSSELSCH TYDSCHRIFT, handelende over onderscheidene belangryke onderwerpen tot stichting, onderwyzing en vermaek des volks.

[Dl. 1], 1846. Brussel. Veertiendaags.

[Dl. 2], 1 okt. 1846-31 maart 1847.

[Dl. 3], 1 april-30 sept. 1847.

Brusselsch Tydschrift, inhoudende alle de merkwierdigste artikels der dagbladen de welke tot het encyclopedische deel betrekkelijk zyn. (Schikking begonnen met 1en October 1847).

[Dl. 4], 1847[-1848]. Brussel.

[5], 1848.

Zeer verscheiden inhoud. Verdedigt godsdienst en goede zeden, moedertaal en landaard. Vermeldt merkwaardige gebeurtenissen. Bevat pedagogische nota's, statistieken, verhalen, anecdoten en zo meer. Necrologisch artikel over Willems. Een paar gedichten van Th. Van Ryswyck. Niets betreffende de Vlaamse Beweging.

Aanvankelijk geheel in 't Nederlands; stilaan meer en meer in 't Frans. Wordt begin 1849 geheel Franstalig : Chronique de Bruxelles, contenant les principaux articles des journaux relativement à la partie encyclopédique du journalisme. (Série commencée le 1er janvier 1849). Brussel.

1847-1848 :

2078. DE ROSKAM. Een weekblad van den ouden eed, door dry diepzinnige staetkundigen opgesteld.

61 nrs., 17 jan 1847-27 febr. 1848. Antwerpen.

De drie zijn : Vleeschouwer, De Laet en Conscience. Polemiëk met vlg. nr. Sterk anti-liberaal en anti-Frans.

1847-1848 :

2079. DE SCHROBBER. Weekblad voor dezen tyd, door geene zeeldraaijers opgesteld.

43 nrs., 1 juni 1847-4 maart 1848. Antwerpen.

Red. E. Grisar, K. Nys, P. F. Van Kerckhoven. Tegenvoeter van vorig nr., althans in politicis.

1847 :

- *2080. DE SCHOOLKRONYK, tydschrift ter bevordering van onderwys en opvoeding, door Ed. van Biesbrouck, onderwyzer te Langemarck by Yperen. 1847.
Vermeld in VB2, blz. 224.

1848-1849 :

2081. BYDRAGEN VAN HET NEDERDUITSCH TAELEN LETTERKUNDIG GENOOTSCHAP TE BRUSSEL.

[Jg. 1], 1848. Brussel.

Jg. 2, 1849.

1848 :

2082. HET VADERLAND. Een nationaal weekblad, opgesteld met medewerking der bezonderste vlaemsche schryvers.

44 nrs., 5 maart-31 dec. 1848. Antwerpen.

Ontstaan na de Februari-omwenteling, die de partijverdeeldheid voor het patriottisme deed wijken, zodat nrs. 2078 en 2079 ophielden te verschijnen.

Van nr. 18 af, 2 juli 1848, vergrootte het formaat en werd de inhoud op zulke wijze uitgebreid, dat het blad verder als een nieuwsblad te beschouwen valt.

2083. DE FILTER.

19 nrs., 27 mei 1848-23 sept. 1848. Antwerpen.

De eerste 6, tot en met 24 juni, uitgegeven door Theodoor en Jan Van Rijswijk; de volgende door Jan alleen. Nadat deze een anti-koningsgezind vers had gepubliceerd, distancieerde Theodoor zich van zijn broer.

- *2084. DE VRIEND DES VOLKS.

1848. Uitgegeven te Antwerpen door Gerrits en Snieders. Twee nrs. Democratisch.

1849 :

2085. DE MOEDERTAEL. Tydschrift, uitgegeven door G. J. Dodd en O. J. Eekma, onder medewerking van de voornaemste letterkundigen.

[Jg. 1, enig verschenen], 1848. Brussel, Amsterdam.

Medewerkers : Ph. Blommaert, J. F. Brouwenaar (tot en met juni), J. F. J. Heremans, E. Michels, J. Nolet de Brauwere van Steeland, H. Peeters, J. Pietersz, F. Rens, J. de Saint-Genois. D. Sleenckx, F. A. Snellaert, J. Van Beers, J. Van de Velde, M. Van der Voort, E. Van Driessche, P. Van Duyse, P. F. Van Kerckhoven, E. Zetternam. Van maart af : J. M.

Dautzenberg, J. David, E. Stroobant. Van april af : rijksridder Ph. A. L. von Roesgen von Floss. Van juli af : E. Dobbelaere.

1851-1852 :

2086. DE VLAEMSCHE BEWEGING, maendschrift, uitgegeven door Michiel Van der Voort.

Jg. 1 (enig verschenen), 1851-1852. Brussel.

Juli 1851-16 juni 1852.

O. m. van belang in verband met het Vlaensch Midden-Comiteit.

1852-1858 :

2087. NIEUWE BYDRAGEN VOOR ONDERWYS EN OPVOEDING, ten dienste der onderwyzers, uitgegeven onder de bescherming van het gouvernement en het provinciael bestuer van Westvlaenderen.

Jg. 1, 1852-jg. 7, 1858. Brugge.

Red. : P. Behaegel en J. Brans.

1853-1856 :

2088. NEDERDUITSCH OVERZIGT. Geschied- en letterkundig tydschrift. Met kenspreuk : God en ons regt!

Dl. 1, 1853[-1854]. Antwerpen.

2, 1855.

3, 1856.

Katholiek. Opvallende afkeer voor het Hollandse protestantisme. Vlaamsgezind. Sterk aan de Vl. Bew. geïnteresseerd. Belangrijke artikelen van L. Mathot die, zoniet de redacteur, dan toch vast medewerker was.

1853 :

2089. MAERLANT, tydschrift voor lezende huisgezinnen, uitgegeven onder het bestuer van Edward Van Even, met de medewerking van voornamelijk vlaemsche letterkundigen.

Dl. 1 (waarschijnlijk enig verschenen). 1853. Tielt.

Alleen de 2de afl. blijkt bewaard te zijn.

- *2090. DE TOEKOMST, weekblad voor de kunsten.

Volgens VANDERHAEGHEN (nr. 1354), nr. 10.781, slechts een klein aantal nrs., van 3 juli 1853 af. Te Gent. Red. : N. Destanberg.

1855-1901 :

2091. DE VLAEMSCHE SCHOOL, Tydschrift voor kunsten, letteren en

wetenschappen, uitgegeven door de St.-Lukasgilde, onder het bestuer van den redaktieraed en met de medewerking der byzonderste nederduitsche schryvers.

Jg. 1, 1855. Antwerpen.

Redactie : J. De Geyter, P. Génard, J. H. Heremans, J. F. Matthyssens, Cl. Ommeganck, J. Van Rotterdam, F. J. Weyermans, E. Zetternam. Laatstgenoemde heeft tot de oprichting van het tijdschrift het meest bijgedragen. Génard was voorzitter van de redactieraad.

De Vlaemsche School, Tydschrift voor kunsten, letteren en wetenschappen, uitgegeven onder het bestuer van J. De Geyter, Edw. Du Jardin, P. Génard, doctor J. F. Matthyssens, Fl. Mertens, Klemens Ommeganck en Johan Van Rotterdam, en met de medewerking der byzonderste nederduitsche schryvers.

Jg. 2, 1856. Antwerpen.

De Vlaemsche School... bestuer van Edw. Du Jardin, P. Génard, doctor J. F. Matthyssens, Klemens Ommeganck en Johan Van Rotterdam, en met...

Jg. 3, 1857. Antwerpen.
4, 1858.

De Vlaemsche School, Tydschrift voor kunsten, letteren, wetenschappen en nyverheid, uitgegeven door J. Koninckx & D. Van Spilbeeck. Redaktie : P. Génard, Letterkundige, Sekretaris der Provinciale Kommissie van Graf- en Gedenkschriften van Antwerpen. Doktor J.-F. Matthyssens, Professor aen de Hoogere Handelsschool te Antwerpen. — Klemens Ommeganck, Scheikundige. — Johan Van Rotterdam, Letterkundige. Met de medewerking der byzonderste nederduitsche schryvers en kunstenaeren.

Jg. 5, 1859. Antwerpen.

6, 1860. Na Van Rotterdam wordt hierin ook D. Van Spilbeeck, „kunstnyveraer”, als lid van de redactie vernoemd.

1855-1863 :

2092. VADERLANDSCHE MUSEUM voor Nederduitsche letterkunde, oudheid en geschiedenis, uitgegeven door C. P. Serrure, professor by de faculteit der wysbegeerte en letteren aen de Hoogeschool te Gent.

Dl. 1, 1855. Gent.
2, 1858.

3, 1859-1860. Gent en 's Gravenhage.

4, 1861.

5, 1863.

Uitsluitend gewijd aan oudheidkunde en oudnederlandse, vooral middelnederlandse, letterkunde. Tekstedities. Moest gestaakt worden bij gebrek aan belangstelling.

1855-1857 :

2093. DE KLAUWAERT, veertiendaegsch kunst- en letterblad, uitgegeven op last van het Maerlants-genootschap, letterafdeeling van het Klauwaerts-Verbond, te Brussel.

Jg. 1, 1855-1856. Brussel. Sedert 3 juni.
Red. : E. Van Driessche.

De Klauwaert... letterblad, opgesteld door het Maerlants-genootschap,...

Jg. 2, 1856-1857. Brussel.
Wordt daarna een nieuwsblad.

1855-1856 :

2094. HEKEL EN LUIM, Tydschrift toegewyd aen de verdediging van de taelregten der Vlaemsche Belgen. Opgesteld onder de medewerking der voornaemste letterkundigen.

[Jg. 1, enig verschenen], [1855]-1856. Hasselt.

Het jaartal 1856 staat vermeld op het titelblad, doch de 1ste afl. verscheen in jan. 1855.

Red. : D. Traets.

Aan deze Limburgse periodiek zond ook Gezelle een paar gedichten.

Fel vlaams- en Belgisch-gezind.

1856-1859 :

2095. LEESMUSEUM. Tydschrift voor letteren, wetenschappen en kunsten, onder 't bestuer van J. F. J. Heremans, professor aen 't Koninklyk Athenaeum te Gent, P. De Baets, advokaet, Edw. Campens, veeartsenykundige.

Dl. 1, 1856. Gent.

2, 1856

3, 1857

4, 1857

5, 1858

6, 1858

7, 1859

1856-1857 :

2096. HET LETTERBLAD, wekelyksche uitgave.

[Jg. 1], 9 maart 1856-1 maart 1857.

[2], 8 maart 1857-8 nov. 1857. Antwerpen.

Red. : K. Simillion. Medewerkers : C. J. Hansen, E. Van Driessche, E. Rosseels, J. Bruylants, L. J. Verhaegghen, F. De Cort, F. De Potter, P. Van Ham, P. F. Versweevelt, P. Billiet, E. Van Dyck, Th. Muret, D. Verest.

Enig doel : opwekken van de leeslust onder het volk. Bevat alleen verhalen, soms een gedicht of een vulgariserend-wetenschappelijke bijdrage.

1857-1898 :

2097. DE TOEKOMST. Tydschrift voor onderwyzers, uitgegeven door H. Bauduin, J. Blockhuys, J. M. Dautzenberg, Pr. Van Duyse, J. F. J. Heremans, J. F. Jacobs en E. Rigaux.

Jg. 1, 1857. Gent.

2, 1859.

3, 1860.

Van de 2de jg. af wordt Rigaux niet meer vermeld.
Ruimer dan alleen pedagogisch.

1857-1861 (?) :

*2098. DE LEESKAMER. Halfmaendelyksch tydschrift voor alle standen. VB5, blz. 728, spreekt van 24 nrs., verschenen te Gent van 1857 tot mei 1861.

1857 :

2099. WAERHEID EN LICHT. Maendschrift voor godsdienst, zedeleer, talen, letterkunde en wetenschappen, door Doct. Prof. J. De Jonghe, met medewerking van geleerden en letterkundigen.

[Enige jg.], 1857. Lier.

Hoofdzakelijk godsdienst en zedenleer. Niets betreffende de Vl. Bew.

1858-1860 :

*2100. NIEUW TYDSCHRIFT VOOR OPVOEDING EN ONDERWYS, ten dienste der lagere scholen. 1858-1860.

Red. : J. Brans.

1859-1860 :

2101. HET KLAVERBLAD. Tydschrift voor alle standen, uitgegeven door den Antwerpschen Kunstkring.

Jg. 1, 1859.

2, 1860.

Redactie : B. J. Mees, Edw. Van Ryswyck, A. Van Ostaeyen (eerste 3 afl.), Th. Hamilton (van de 4de afl. af).

Veertiendaags. Geen politiek. Gedichten, verhalen, kunst- en letternieuws.

1859 :

2102. DE VOLKSSPIEGEL, letterkundig tydschrift, verschynende alle zaturdagen.

Jg. 1, 1859. Antwerpen. 17 afl. verschenen.
Zuiver literair.

1860-1868 :

2103. REINAERT DE VOS. Een zondagblad voor verstandige lieden, aeneengeknoopt door zeven filosofen.

Nr. 1, 24 juni 1860; nr. 28, 30 dec. 1860. Antwerpen.

Red. : L. Vleeschouwer.

1860 :

2104. BRABANDSCH MUSEUM voor oudheden en geschiedenis, uitgegeven door Edward Van Even.

[Jg. 1], 1860. Leuven.

Driemaandelijks; „van bloot wetenschappelyken aerd”.

1860-1862 :

2105. ALLEMAN'S VRIEND. Letterkundig weekblad. Romans, verhalen, reisbeschryvingen, volksliedjes, anekdoten, kunst- en letternieuws, enz. Uitgegeven met de medewerking van de letterkundige afdeeling der St.-Lukas Gilde De Violieren.

Jg. 1, 1860. Antwerpen; sedert 15 juli.

Medewerkers : Mevr. David, P. De Batist, F. De Cort, M. De Hert, H. De Laet, K. De Walsche, A. D. W., Eugeen, H. Groesser, Th. Hamilton, H. Lenaerts, K. Leyssens, J. Lootenhulle, H. Peters, F. Van Bergen, P. V. D., J. Van den Branden, A. Van Ostaeyen, E. Van Ryswyck, F. V. P., J. B. Van Tongeren, C. Ver Hulst, e. a.

1860 :

*2106. DE LEERSTOEL, of taelonderwys, volgens den natuerlyken leerweg, van Dr. de Jonghe. 1860. Brugge.

Vermeld in VB5, blz. 728.

§ 9. — ALMANAKKEN EN JAARBOEKJES

Van lang vóór 1830 tot zeer diep in de 19de eeuw zijn er telken jare een groot aantal almanakjes op de markt gebracht. Meestal droegen ze een regionaal karakter. Afgezien van de kalender kon de inhoud sterk verschillen, maar doorgaans was hij niet veel zaaks. De meest omvangrijke van die volksboekjes was *Snoeck's Almanach*, die na 1830 een stijgend succes heeft gekend.

De gewoonte een of ander almanakje te kopen was in de brede volkslagen gevestigd; tal van mensen lazen haast niets anders. Daarom hebben de Vlaamsgezinden hier een middel gezocht om de volksopleiding te behartigen. Zij ook hebben almanakken uitgegeven, maar van een soort die zich door de inhoud en zelfs door de presentatie van de courante prullen onderscheidde. Het kwam erop aan in een lichte vorm en met veel afwisseling de volksmensen enige kennis bij te brengen en tot hun zedelijke vorming bij te dragen, terwijl tevens vlaamsgezinde gevoelens konden worden opgewekt. Het zijn die publicaties die hier, samen met de literaire jaarboekjes, in chronologische orde worden vermeld.

Er zijn ook, van in de jaren '40, almanakken van een politiek karakter uitgegeven. Zij werden opgenomen voor zover de taalkwestie of Vlaamsgezinden erin ter sprake kwamen.

De door J. Kats bezorgde almanakken dienen niet als een vlaamsgezind maar als een democratisch initiatief te worden beschouwd.

Ten slotte zij opgemerkt dat de Koninklijke Bibliotheek een fonds van niet-gecatalogiseerde almanakken bezit, waarvan tot heden niemand kan zeggen wat het precies bevat.

De almanakken verschenen doorgaans in december, voorafgaand aan het jaartal van de titel.

Gebruikte afkorting : nr. 1218 : ZB.

1834-1875 :

2107. NEDERDUITSCH LETTERKUNDIG JAARBOEKJE,
voor 1834. Jg. 1, Gent z. j. Uitg. door [F. De Vos].
1835. Jg. 2, Gent z. j. Uitg. door F. De Vos en F. Rens.
1836. Jg. 3, Gent z. j. Uitg. door F. Rens.
Nederduitsch Letterkundig Jaerboekje,
voor 1837, jg. 4, — 1861. Uitg. door F. Rens.
Nederduitsch Letterkundig Jaerboekje voor 1862, en vlg.,
uitg. door F. Rens.

1836 :

- *2108. SOCIETEYT VOOR HET VOLKSONDERWYS. BELGISCHEN ALMANAK
VOOR 1836. Eersten jaergang (enig verschenen). Brussel.
Cfr. ZB, nr. 887 en KUYPERS (nr. 481), blz. 97.

1838-1845 :

2109. KATS (J.). Belgischen Volks-Almanak voor het jaer 1838
1839
1840
1841.

Brussel z. j.

[KATS (J.)]. Volks Hand'boekje voor het jaer 1842. Brussel z. j.

Motto : Als ieder heeft wat hem toekomt, moet niemand gebrek lyden.

KATS (J.). Volks Handboekje, Almanak voor het jaer 1843.
Brussel z. j.

KATS (J.). Belgischen Volks Almanak voor het schrikkeljaer
1844. Brussel z. j.

Zie KUYPERS (nr. 481), blz. 135-136.

KATS (J.). Belgischen Volks Almanak voor het jaer 1845.
Brussel z. j.

Cfr. KUYPERS (nr. 481), blz. 233.

1843-1848 :

2110. MUZEN-ALBUM. Letterkundig jaerboekje,
voor 1843. Jg. 1, Antwerpen z. j. Uitg. door D. SLEECKX.
1844. Jg. 2, " 1844. "
1845. Jg. 3, " 1845. Uitg. TH. VAN RYSWYCK.
1846. Jg. 4, " 1845. "
Muzen-Album. Antwerpsch letterkundig jaerboekje voor
1847. Jg. 5, Antwerpen 1847. Uitg. door TH. VAN RYSWYCK.
Muzen-Album. Letterkundig jaerboekje voor 1848. Jg. 6,
Antwerpen 1848. Uitg. door TH. VAN RYSWYCK en K. NYS.

1845-1848 :

2111. BOEKEL (C. H. VAN). Vlaemsche Volks-Almanak, behelzende
behalve den gewonen kalender, 1° Grooten geschied- en
staetkundigen dagwyzer, of volledige en nauwkeurige kronyk
der belangrykste en zonderlingste gebeurtenissen, gedurende
iedere maend des voorleden jaers op den aerdbol, en vooral

in ons werelddeel, voorgevallen. 2° Oorspronkelyke dichtstukken. 3° Verhalen en anekdoten in vers en proza, — en 4° Tooneel- en letterkundige nieuwstydingen.

Jg. 1, 1845 (Gent).

2, 1846. — Zelfde titel tenzij: 4° Tooneel- en letternieuws.

BOEKEL (C. H. VAN). Vlaemsche Volks-Almanak.

1847. Jg. 3, Gent z. j.

1848. Jg. 4, Gent z. j.

1846-1847 :

2112. VAN ALLES WAT, almanak voor het jaer 1846. Verzameling van verhalen, anekdoten enz., versiert met 80 teekeningen in hout gesneden. Antwerpen z. j.

Van Alles Wat, Dagwyzer voor het jaer 1847. Verzameling van verhalen, anekdoten enz. Teekeningen door de HH. Verhoeven, Linnig, Venneman, enz. Jg. 2, Antwerpen z. j.

1846 :

2113. MAC BENAC (J. B.). Tydverdrijf voor de lange winteravonden. Vryzinnigen Volks-almanak voor het jaer 1846. Antwerpen z. j.
Essentieel vrijzinnig, zonder vlaamsgezinde opzet. Ook de taalkwestie komt ter sprake.
Volgens VB2, blz. 225 is Mac Benac het pseudoniem van E. Rosseels.

1847-1874 :

*2114. PACHTER JAN, belgische almanak voor 1847 en vlg.

Opgesteld door M. H. DAVIDTS.
Betreffende jg. 2, zie ZB, nr. 991.

1849-1850 :

*2115. DE ANTWERPSCHE SANCHO PANCA, almanak voor 1849/1850.
Volgens Delecourt (nr. 1350), nr. 133, opgesteld door F. BOGAERTS.

1850-1851 :

2116. DE LANTEERN. Almanak voor 1850. Gent z. j.
1851. (Gent z. j.).

1850 :

2117. DE MASKARADE VAN 1850. Gent z. j.

1852-1863 :

2118. ALMANAK VOOR JAN EN ALLEMAN.

1852, [jg. 1], Antwerpen z. j.

1853, jg. 2, Antwerpen z. j.

1854, 3, „

1855, 4, „

1856, 5, „

1857, 6, „

1858, 7, „

1859, 8, „

1860, 9, „

Almanak voor Jan en Alleman. Nieuwjaarsblaadjens voor 1861.
Jg. 10, Antwerpen z. j.

Almanak voor Jan en Alleman.

1862, jg. 11, Antwerpen z. j.

1863, jg. 12, „

Bezorgd door F. De Cort en C. J. Hansen.

1852 :

2119. VOLKSALMANAK VOOR TAELEN EN KUNST VOOR het schrikkel-jaer O. H. Jesu-Christi 1852. Brussel z. j.
Anti-klerikale publicatie, o. m. gericht tegen Conscience.

1853 vlg. :

2120. VOLKS-ALMANAK VOOR 1853, bevattende verhalen, liedjes, anekdoten enz., en een spreekwoord per dag. Gent z. j. Uitg. Willems-Fonds, nr. 6. [Jg. 1].

Volks-Almanak voor 1854, bevattende verhalen, liedjes, anekdoten enz., en eene levensbeschrijving per week. Met platen en muzyk. [Jg. 2], Gent z. j. Uitg. Willems-Fonds, nr. 10.

Volks-Almanak, voor 1855, bevattende verhalen, liedjes, anekdoten enz., benevens de jaer- en peerdenmarkten van België. Met platen en muziek. Jg. 3, Gent z. j. Uitg. Willems-Fonds, nr. 14.

Volks-Almanak, voor 1856, bevattende levensbeschrijvingen, verhalen, anekdoten, landbouwkundige raedgevingen, spreekwoorden, spreuken, liedjes, de jaer- en peerdenmarkten, enz., enz. Jg. 4, Gent z. j. Uitg. Willems-Fonds, nr. 16.

Volks-Almanak voor 1857. Jg. 5, Gent z. j. Uitg. Willems-Fonds, nr. 22.

Volks-Almanak, voor 1858. Jg. 6, Gent z. j. Uitg. Willems-Fonds, nr. 29.

Volks-Almanak, voor 1859. Jg. 7, idem; nr. 30.

Volks-Almanak, voor het schrikkeljaer 1860. Jg. 8, Gent z. j. Uitg. Willems-Fonds, nr. 33.

Volks-Almanak, voor 1861. Jg. 9, Gent z. j. Id., nr. 35.

1853-1855 :

2121. **ALTYD WAT NIEUWS.** Almanak voor het jaer 1853. Versierd met houtsneëplaten en opgesteld met de medewerking van Hendrik Conscience, Theodoor Van Ryswyck [?!], Jan Van Ryswyck, Lambrecht Van Ryswyck, Lodewyk Gerrits, Jan Van Rotterdam, P. Génard, enz. Antwerpen z. j. [Jg. 1].

Altyd wat nieuws. Almanak voor het jaer 1854, versierd met houtsneëplaten en opgesteld met de medewerking van Hend. Conscience, Pieter Génard, J. C. Van Ryswyck (vader), Jan Van Ryswyck, L. Van Ryswyck, Leo Safir, Lodewyk Gerrits, enz. [Jg. 2], Antwerpen z. j.

O. l. v. L. Van Ryswyck.

Leo Safir : ps. van F. Heuts.

Volgens ZB nr. 303 ook een 3de jg., 1855.

1854-1857, later voortgezet :

2122. **JAARBOEKSKEN VOOR 1854**, uitgegeven door het Taalminnend Genootschap, onder kenspreuk : 't Zal wel gaan. Gent z. j. [Jg. 1].

1855. Studenten-almanak uitgegeven door het Taalminnend Studenten-Genootschap, onder kenspreuk : 't Zal wel gaan. [Jg. 2], Gent z. j.

1856. Idem. [Jg. 3], Gent z. j.

1857. Idem. [Jg. 4], Gent z. j.

1854-1856 :

2123. **ALMANAK DER ST.-LUKAS GILDE** voor het jaer 1854 uitgegeven op last der letterkundige afdeeling. Antwerpen z. j. [Jg. 1].
Almanak der St.-Lukasgilde voor het jaer 1855 uitgegeven op last harer letterkundige afdeeling De Violieren. Jg. 2, Antwerpen z. j.
Idem voor 1856, jg. 3.

1854 :

2124. **NUTTIGE ALMANAK VOOR 1854.** (Uitgave der *Broedermin*).
Gent 1853.

1855-1857 :

2125. **ALMANAK DER MAETSCHAPPY DE HOOP TE MEERHOUT.**
1855. [Jg. 1], Meerhout z. j.
1856. Jg. 2, „
*1857. Jg. 3, „

1855-1856 :

2126. 1855. **ALMANACK DES VOLKS** uitgegeven door het Vlaemsch Gezelschap van Antwerpen. Versierd met talryke beeldletters en platen. [Jg. 1], Antwerpen z. j.
1856. Idem. [Jg. 2], Antwerpen z. j.
Vooraf verzorgd door L. Gerrits, F. Heuts en N. Destanberg.

1856 vlg. :

2127. **KLEINE VOLKS-ALMANAK.** 1856. Gent z. j. Uitg. Willems-Fonds, nr. 17.
HET ZOMERLIEF. Liedjesboek voor 1857. Gent z. j. Uitg. Willems-Fonds zonder nr.
Met kalender.

***DE VLAEMSCHE ZANGER. LIEDJESBOEK** voor 1858.
1859.

De Vlaemsche Zanger. Liedjesboek. Gent z. j. Uitg. Willems-Fonds, nr. 34. — Met : Almanak voor 1860.

*Idem voor 1861.

1856 :

2128. **ALBUM** uitgegeven door het Kunstlievend Gezelschap der Gentsche Academie. Gent (1856).
Met medewerking van 't Zal wel gaan.

2129. **ALMANAK VOOR VEEHOUDERS.** 1856. Gent z. j. Opgesteld door E. CAMPENS.

1857-1862 :

2130. **DE EIJERBOER.** Almanak voor het jaer 1857. Jg. 1, Antwerpen z. j.

1858. 2, Antwerpen z. j.
 1859. 3, „
 1860. 4, „
 1861. 5, „

Van 1860 af onder auspiciën van *De Vlaemsche School* (nr. 2091).

1857-1858 :

2131. SINJOORS ALMANAK voor het jaar 1857. Jg. 1, Antw. z. j.
 ADAMS (F.). Sinjoors Almanak voor het jaer 1858. Jg. 2, Antwerpen z. j.
 Fel antiklerikaal. In jg. 2 wordt ook geschimpt op de katholieke Vlaamsgezinden te Antwerpen.
2132. DE VOLKSVRIEND. Almanak voor het jaer 1857, uitgegeven door de maatschappij De Van Maerlants Zonen. Jg. 1, Antwerpen z. j.
 De Volk's Vriend. Almanak voor 1858 uitgegeven door de maatschappij De Van Maerlant's zonen. Jg. 2. Antwerpen z. j.

1859-1885 :

- *2133. ALMANAK VAN 'T MEETJESLAND voor het jaer O. H. J. C. 1859. [Jg. 1]. Zomergem.
 1860 [2].
 1861 [3].
 Uitgegeven door C. Duvillers onder ps. Meester Lieven. Cfr. nr. 420.

1859-1861 :

2134. 1859. VLAMINGEN VOORUIT! Een jaarboekje voor het volk, uitgegeven door de maatschappij „Vlamingen Vooruit”. Jg. 1, Brussel z. j.
 *1861. Idem. Jg. 2.

1859-1860 :

2135. BAES KIMPE'S ALMANAK voor 1859. Jg. 1, Gent z. j.
 *1860. 2, Gent z. j.
 In de eerste plaats liberaal; ook vlaamsgezind.
2136. NIEUWJAARSBLAADJES. Almanak voor

1859. Jg. 1, Antwerpen z. j.

1860. 2, „

Onder leiding van Edw. Van Ryswyck.

1859 :

2137. ALMANAK VOOR 1859. [Bevattend :] BEERS (J. VAN), Een zwanenzang. CONSCIENCE (H.), De zending der vrouw. Uitgegeven ten voordeele der weduwe en weezen van Eug. Zetternam. Antwerpen, Gent, Amsterdam, z. j.
- *2138. JAERBOEKJE VAN HET ZONDAGSBLAD voor 1859. Verzameling van verhalen en nuttige lezingen. Gent z. j.
 Vermeld in VB4, blz. 271.

1860 :

2139. ALMANAK VAN 'T „KLAVERBLAD” voor 1860, uitgegeven door den *Antwerpschen Kunstkring*. Jg. 1, Antwerpen z. j.

1861 :

2140. ALMANAK VAN DE SINT-JANS Gilde, bygenaemd de Peoene, onder zinspreuk : In principio erat verbum, met gevolg op de kronyk van Mechelen van G. D. De Azevedo. Jg. 1, 1861. Mechelen z. j.
2141. LOVENSCHE KERSSOUWIJEREN-ALMANAK voor 1861. Jg. 1. Leuven z. j. (Uitgave van het Kerssouwken, nr. 3).
- *2142. MOENTJE-PEK. Almanak voor 1861, aengevuld met een aental liedjes van H. Groesser. Antwerpen z. j.
2143. DE VLAEMSCHE BURGER. Almanak voor 1861. Antwerpen z. j.
2144. WERKMANS JAERBOEK. Almanak voor het jaer O. H. J.-C. 1861, uitgegeven door de Gilde der Antwerpsche Ambachtslieden. Antwerpen z. j.

§ 10. — VLAANDEREN-NEDERLAND

A. — Briefwisseling

Alberdingk Thijm :

2145. ALBERDINGK THIJM (C.). Jos. Alb. Alberdingk Thijm in zijne brieven geschetst als christen mensch kunstenaar. Amsterdam 1896.
 Blz. 41-45 een brief van T. aan David, einde sept. 1843.

2146. Nr. 1391 bevat 5 brieven van T. aan Snellaert, 1846-1851, en 2 van Snellaert aan T., 11.9.1849 en 3.8.1850.

des Amorie van der Hoeven :

2147. Nr. 1391 bevat 4 brieven van d. A. v. d. H. aan Snellaert, 1850-1851, en 3 van Snellaert aan d. A. v. d. H., 1850-1851.

Bom :

2148. Nr. 1391 bevat 1 brief van G. T. Bom aan J. E. Buschmann, 13.1.1843 en 1 aan De Laet, 6.2.1843.

Conscience :

2149. Nr. 1391 bevat 1 brief van C. aan J. G. la Lau, 27.6.1844.

Dautzenberg :

2150. Nr. 285 is een ontleding van een zeventigtal brieven van D. aan J. Van Dam, Thz., 1830-1869.

De Clercq :

2151. Nr. 1235, Bijlage V, blz. 176-177 : brief van G. De Clercq aan Snellaert, 6.4.1848.

J. De Vries :

2152. Nr. 1419 bevat 12 brieven van D. V. aan J. F. Willems van na aug. 1830.

2153. Nr. 1235, Bijlage II, blz. 170-171 : uittreksels uit een brief van D. V. aan Willems, zonder datum (antwoord op Willems aan D. V., 6.7.1830).

M. De Vries :

2154. Nr. 1419 bevat 3 brieven van D. V. aan Willems uit de jaren '40.

2155. Nr. 1391 bevat 1 brief van D. V. aan Snellaert, 29.9.1851.

2156. Nr. 1251 bevat 1 brief van D. V. aan Vuylsteke, 2.10.1856.

Le Sage ten Broeck :

2157. VISSCHERS (P.). Brieven, herinneringen en gelegenheidsstukjes. Antwerpen 1856.

Brieven van Le Sage t. B. uit 1827-1830 en 2 uit 1830-1831, na het uitbreken van de Belgische omwenteling; geadresseerd aan Visschers.

Messchert :

2158. Nr. 1419 bevat 28 brieven van M. aan Willems van na 1830.

2159. Nr. 1391 bevat een uittreksel uit een brief van M. aan Conscience, 1.5.1838.

2160. Nr. 1235, Bijlage III, blz. 172-173 : uittreksel uit een brief van M. aan Willems, 22.1.1836.

Peters :

2161. SCHMOOK (G.). „Goeden nacht, Mijnheer President”. Veertien brieven van Hendrik Hubert Jacques Peters, regent te Rolduc, gericht tot Jan Baptist David te Leuven; samengevat en van commentaar voorzien; in : *Miscellanea Gessleriana*, Antwerpen 1948, blz. 1099-1123.

Potgieter :

Zie : Willems.

2162. Nr. 1267 bevat 1 brief van P. aan Snellaert, 25.2.1847.

Siegenbeek :

2163. Nr. 1419 bevat 7 brieven van S. aan Willems van na aug. 1830.

Snellaert :

Zie Alberdingk Thijm en des Amorie van der Hoeven.

2164. Nr. 1267 bevat 2 brieven van Snellaert aan Potgieter, 15.11.1846 en 27.5.1849.

Van den Bergh :

2165. Nr. 1391 bevat 1 brief van S. J. Van den Bergh aan Snellaert, 13.11.1846.

Willems :

a) Briefwisseling met POTGIETER en de redactie van *De Gids*.

1° Van WILLEMS :

2166. Nr. 1418 bevat 9 brieven van W. aan P. van na het uitbreken van de Belgische Omwenteling.

2167. Nr. 1267 bevat 3 brieven van W. aan P. van na aug. 1830 en 1 van W. aan *De Gids*, 23.3.1838.

2° Van POTGIETER :

2168. Nr. 1419 bevat 7 brieven van P. aan W. van na aug. 1830.
2169. VREESE (W. DE). Drie brieven van Potgieter aan J. F. Willems; in : *De Gids*, jg. 95, 1931, dl. 1, blz. 199-209.
1.2.1831, met bijvoegsel van E. Van Hengel; 14.12.1833;
18.10.1834.
2170. Nr. 1391 bevat een uittreksel uit een brief van P. aan W.,
15.6.1839.
2171. Nr. 1267 bevat 2 brieven van *De Gids* aan W., 15.9.1837 en
30.12.1837.
2172. Nr. 1419 bevat 1 brief van *De Gids* aan W., 31.3.1838.
- b) W. aan J. DE VRIES :
2173. Nr. 1418 bevat 21 brieven van W. aan D. V., van na het
uitbreken van de Belgische Omwenteling.
- c) W. aan VAN MAANEN :
2174. FREDERICQ (P.). Een brief van Jan Frans Willems aan minister
van Maanen (Eekloo, 10 Februari 1832); in *Tijdschr. v. h.
Willems-Fonds*, jg. 7, 1902, dl. 1, blz. 126-131.
- d) W. aan BILDERDIJK en SIEGENBEEK :
2175. Nr. 1418 bevat 1 brief van W. aan Siegenbeek, 7.9.1834 en
1 aan W. Bilderdijk, 17.11.1830; deze laatste ook afgedrukt
door W. VAN EEGHEM, in nr. 910, blz. 20.
- e) Verschillenden aan W. :
2176. Nr. 1419 bevat brieven aan W. na aug. 1830 geadresseerd
door : J. M. Brillenburg (1)
J. T. Bodel Nijenhuis (5)
H. W. Tydeman (1)
A. Schinkel (1)
N. Beets (1)
A. De Jager (1)
A. R. Falck (1)
L. Visscher (1)

J. C. de Jonge (1)
E. Van Hengel (1)
J. J. F. Wap (1)
S. Wiselius (2)
K. Van Assen (1)
W. Ackersdijk (2)
B. H. Lulofs (1)
J. Immerzeel (1)

Het spreekt vanzelf dat ook brieven, door Nederlanders en
Vlamingen aan landgenoten gericht, gegevens kunnen verstrekken.
In dat verband wezenesignaleerd :

2177. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK (R. C.). Uitg. S. MULLER Fzn.,
Briefwisseling met zijne vrienden gedurende zijne ballingschap
(1844-1851). Haarlem 1906.
2178. FALCK (A. R.). Brieven. 1795-1843. 's Gravenhage 1861².
2179. FALCK (A. R.). Uitg. H. T. COLENBRANDER. Gedenkschriften.
Den Haag 1913. Rijks Geschiedk. Publicatiën, k. s. 13.

B. — Nederlandse belangstelling in Vlaanderen

1. Betreffende de Taal- en Letterkundige Congressen : zie D.
2. De houding van de Nederlanders t. o. v. België — en Vlaanderen — werd jarenlang beïnvloed door de gebeurtenissen van 1830. De Hollandse reacties op de Belgische Omwenteling kwamen tot uiting in een vloed van pamfletten en gelegenheidsgedichten. Slechts een enkele keer werd daarbij tussen Walen en Vlamingen een onderscheid gemaakt (1).
3. De belangrijkste bronnen zijn de tijdschriften en, in mindere mate, de dagbladen. Hiervoor zij verwezen naar de ontleding in het werk van TER HAAR (nr. 1235). Vooral de volgende periodieken en jaarboeken zijn van belang :
Handelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde

(1) Cfr. TER HAAR, nr. 1235, blz. 4. Men zie verder *ibid.*, blz. 4-24, evenals nr. 1266.

Algemeene Konst- en Letterbode.
De Gids (onderzocht door MONTEYNE, nr. 1237).
Vaderlandsche Letteroefeningen.
De Recensent ook der Recensenten.
Historisch Tijdschrift, uitg. L. G. Visscher.
Nederlandsche Muzen-Almanak.
Algemeen Letterlievend Maandschrift.
Aurora.
De Tijdspiegel.
De Spektator.
De Tijd.
Onze Tijd.
Dietsche Warande (Thijm).
De Nederlandsche Spectator.
Nieuwsblad van den boekhandel.
Nederland.
Album der Schoone Kunsten.
Astrea.
Drenthina.
De Rederijker.
Nederlandsch Magazijn.
Taalkundig Magazijn.
Archief voor Nederlandsche Taalkunde.

4. Door TER HAAR niet besproken zijn de Hollandse reisbeschrijvingen en publicaties over de politieke toestanden in België. Over de Vlaamse Beweging bevatten die alleszins weinig. Ik deel hier mede wat me als noemenswaard in handen is gekomen.

2180. ENGELN (A. W.). Wandelingen door Brussel en een gedeelte van België in 1836. Groningen 1837.
 Cfr. nr. 1241.
2181. CLEMENS (C. H.). Herinneringen en ontmoetingen. Nieuwe schetsen uit Noord-Brabant, Limburg en België. Nijmegen 1840.
 Stipt blz. 187 enkele schrijvers aan en spreekt over de rederijkerskamers.
- *2182. BARTLETT (W. H.). en KAMPEN (N. G. VAN). Gezigten in Holland en België, naar teekeningen op de plaats zelve ver-

vaardigd door W. H. Bartlett. Met historische en plaatselijke beschrijving van N. G. van Kampen. Amsterdam ca. 1840.
 In de Franse editie, Londen z. j., wordt blz. 160-161 het verschil behandeld tussen Hollanders, Vlamingen en Walen.

2183. De vrijheid van onderwijs in België : waarschuwing voor Noord-Nederlanders. Utrecht 1844.
 Drie brieven. De 2de handelt over „de bemoeijingen der Ultramontanen omtrent de Vlaamsche taal”.
2184. BERGH (S. J. VAN DEN). Reisindrukken, herinneringen, ontmoetingen, enz. op een uitstapjen naar België, in 1846. 's Gravenhage z. j. [1848] (niet in de handel).
 Zeer belangrijk door het contact van de schrijver met diverse flaminganten.
2185. Gids voor reizigers door het koninkrijk België. Geïllustreerd met ruim vijftig fraaije gravures. Utrecht z. j. (ca. 1845).
 Idem als vlg. nr.
2186. Merkwaardigheden van het koninkrijk België, geïllustreerd met ruim vijftig fraaije gravures van publieke gebouwen, stads- en landgezigten, enz. enz. Een gids op reis en in het hoekje van den haard. Utrecht 1851.
 Stipt blz. 11 het verschil in taalgebruik aan. Vermeldt blz. 35 het bestaan van De Olyftak.
2187. HOFSTEDE DE GROOT (P.). Eenige opmerkingen over den kerke-lijken toestand van België. Groningen 1858.
 Pleidooi voor protestantse actie in België; deze zal in het Frans moeten gevoerd worden. Behandelt blz. 37 ook de taaltoestanden, verklaart dat het „Vlaams” blijkbaar meer en meer terrein verliest.
5. Andere belangstelling, meer speciaal voor de Vlaamse Beweging en de Nederlandse nationaliteit :
2188. LAX (L.). Schetsen uit de Nederlanden. Uit het Hoogduitsch. Dordrecht 1839.
 Blz. 122 brengt de ongenoemde vertaler in een noot een eresaluut aan Willems c. s., wier pogingen hij het beste toewent.
2189. SIEGENBEEK (M.). Verslag omtrent eenige, in de laatste jaren,

uitgegevene werken, rakende de Nederlandsche taal- en letterkunde. Z. p. n. j. [1839]. (Overdruk).

Bespreekt o. m. drie publicaties van Willems en vermeldt ook andere Vlaamse uitgaven. Spreekt aan 't slot zijn vreugde uit over de herleving van de vaderlandse taal- en letterkunde in Vlaanderen. Verhoopt het sluiten van een „geletterde vereeniging tot uitbreiding en veredeling der aan beide volken gemeene Taal- en Letterkunde”, opdat de band tussen de bewoners van Noord en Zuid vaster en duurzamer zou worden dan tijdens de mislukte politieke vereeniging.

2190. N. N. Brief van eenen Noord-Nederlander aan J. David, professor bij de katholieke universiteit te Leuven. Antwerpen 1844.

Verdediging van Luther en aanval op David wegens diens katholieke onverdraagzaamheid.

2191. BOSSCHA (J.). De Duitschers en de Nederlanden vóór den Munsterschen vrede. Eene voorlezing. 's Gravenhage 1847.

Cfr. nr. 1235, blz. 60.

2192. REES (O. VAN). De Vlaamsche Beweging. Utrecht 1853.

Uitstekende voorlichting, geschreven met het oog op het niet in 1853 maar in 1854 gehouden vierde Nederlands Taal- en Letterkundig Congres. Stelt de Vlaamse Beweging en de Vlaams-Nederlandse toenadering voor op dezelfde wijze als zij door de flaminganten zelf werden belicht.

Cfr. nr. 1235, blz. 91 en nr. 1249.

2193. ALBERDINGK THIJM (J. A.). Nederlandsche nationaliteit. Z. p. n. j. [1855].

Cfr. nr. 1235, blz. 122; repliek op de verdediging van Burlage in *De 's Gravenhaagsche Nieuwsbode*.

Thijm erkent slechts de Noord én Zuid omvattende Nederlandse nationaliteit.

*2194. De kunst in Nederland : I. De kunst en archaeologie in Holland, door J. A. Alberdingk Thijm (uit het Fransch vertaald). II. De kunst in Nederland door Dr. C. Leemans. III. Aanmerking op J. A. Alberdingk Thijms Kunst en Archaeologie in Nederland (*Dietsche Warande* 1855 N° 2) door Dr. C. Leemans. Nijmegen 1855.

Cfr. nr. 1235, blz. 122-123.

2195. BOSSCHA (J.). De Belgische revolutie. Leeuwarden 1856.

Wenst vriendschappelijke betrekkingen tussen Noord en Zuid.

Erkent slechts één Nederlands volk, bestaande uit Noord- en Zuid-Nederlanders.

2196. SCHIMMEL (H. J.). Hendrik Conscience beoordeeld. Overgedrukt uit het tydschrift *de Gids*. Gent 1857.

Ook als Vlaamse waardering te beschouwen.

2197. ALBERDINGK THIJM (J. A.). De Vlaamsch-Hollandsche beweging van 1860. Z. p. n. j. (ex. zonder titelblad). Overdr. uit : *Dietsche Warande*, 1860, blz. 527-539.

Cfr. nr. 1235, blz. 99-100 en, blz. 177-179, een lang uittreksel.

C. — Grootnederlandse beweging in Vlaanderen

1. Zie ook D.

2. De belangrijkste bronnen zijn ook hier de tijdschriften en nieuwsbladen. Onder de laatste dient speciaal vermeld :

2198. DE VERBROEDERING. Orgaan der belangen van Noord- en Zuid Nederland.

Weekblad, te Brussel uitgegeven (drukker : K. Verbruggen) van 24 sept. 1860 tot begin jan. 1861.

3. Diverse geschriften, in de voorgaande paragrafen 5 en 6 vermeld, zijn ook voor de Grootnederlandse beweging van belang, o. m. haast alles inzake de spellingkwestie en de nrs. 1375, 1477, 1554, 1582, 1584, 1717, 1729, 1732, 1828, 1870, 2000, 2017.

4. Er zijn, o. m. door Van Duyse, vrij talrijke gelegenheidsgedichten gepubliceerd met de betrekking tot de Vlaams-Nederlandse verhoudingen. Herhaald zij overigens dat in de dichtbundels heel wat te vinden is.

5. In de jaren 1830-1860 heeft geen enkel Vlaamsgezinde een bijzonder aan de Vlaams-Nederlandse betrekkingen gewijde studie in losse vorm uitgegeven.

D. — Congressen en feesten

2199. B[RUYN] (M. D. D[E]). Algemeene historische feestwijzer voor

het tweede eeuwfeest ter eere van Petrus Paulus Rubens. Antwerpen 1840.

2200. HANDELINGEN van het Nederlandsch Congres, gehouden te Gent den 26, 27, 28 en 29 augustus 1849. Gent 1850.
2201. Zie nr. 1604.
2202. HANDELINGEN van het tweede Nederlandsch Letterkundig Kongres, gehouden den 16n, 17n, en 18n September, 1850, opgemaakt door de commissie daartoe benoemd in de tweede zitting van het Kongres. Amsterdam 1851.
2203. N. D. N. Drie dagen in Amsterdam, ter gelegenheid van het tweede Nederlandsch Letterkundig Congres. (Overgenomen uit de *Honigbij*). Z. p. n. j. [Amsterdam 1850].
2204. Commissie ter regeling van het [3de] Nederlandsch letterkundig Congres. (Brussel 1851). Los blad.
Circulaire van 12 mei 1851 : „maetregels van orde”.
Dergelijke omzendbrieven staan afgedrukt in de *Handelingen*.
2205. HANDELINGEN van het derde Nederlandsch Letterkundig Congres, gehouden te Brussel, den 30 en 31 Augustus en 1 September 1851. Brussel 1852.
2206. VRIES (M. DE). Ontwerp van een Nederlandsch Woordenboek. Verslag der commissie, in de vergadering van het derde Nederlandsch Letterkundig Congres, te Brussel, den 31 augustus 1851, voorgedragen. Groningen 1852.
2207. Zie nr. 2192.
2208. Zie nr. 1992.
2209. HANDELINGEN van het vierde Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres, gehouden te Utrecht op 20, 21 en 22 September 1854. Utrecht 1855.
2210. VRIES (M. DE). Verslag der redactie van het Nederlandsch Woordenboek, omtrent den staat harer werkzaamheden, van 1 Januarij 1852 tot 1 Augustus 1854. In de vergadering van het vierde Nederlandsch Letterkundig Congres, te Utrecht, den 22 September 1854, voorgedragen. Haarlem 1854.
2211. HANDELINGEN van het vijfde Nederlandsch Taal- en Letter-

kundig Congres, gehouden te Antwerpen, den 15 en 16 Augustus 1856. Antwerpen, Gent, z. j.

2212. VRIES (M. DE). Verslag der redactie van het Nederlandsch Woordenboek, omtrent den staat harer werkzaamheden, van 1 Augustus 1854 tot 1 Julij 1856. In de vergadering van het vijfde Nederlandsch Letterkundig Congres, te Antwerpen, den 16 Augustus 1856, voorgedragen. Haarlem 1856.
2213. VERSNAEYEN (K.). Beschryving der Maerlant's feesten gevierd te Damme, den 9sten, 10sten, 11sten en 12sten September 1860, ter gelegenheid der inhuldiging van Jacob van Maerlant's standbeeld. Brugge 1860.
2214. HANDELINGEN van het zesde Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres, gehouden te 's Hertogenbosch, den 11, 12 en 13 September 1860. 's Hertogenbosch 1860.
2215. VRIES (M. DE). Verslag der redactie van het Nederlandsch Woordenboek, omtrent den staat harer werkzaamheden, van 1 Julij 1856 tot 1 Julij 1860. In de vergadering van het zesde Nederlandsch Letterkundig Congres, te 's Hertogenbosch, den 11 September 1860, voorgedragen. Haarlem 1860.
2216. VRIES (M. DE). Verslag der redactie van het Nederlandsch Woordenboek, omtrent den staat harer werkzaamheden, van 1 Julij 1860 tot 1 Julij 1862. In de vergadering van het zevende Nederlandsch Letterkundig Congres, te Brugge, den 10 September 1862, voorgedragen. Haarlem 1862.

§ II. — VLAANDEREN-DUISSLAND

A. — Briefwisseling

Andree :

2217. JACOB (A.). Bremen und Flandern. Drei Briefe von K. Andree; in : *Der Schlüssel, Bremer Beiträge zur deutschen Kultur und Wirtschaft*, jg. 7, 1942, blz. 16-22.
Geadresseerd aan J. A. De Laet, 26.11.1845; z. p. n. j. (kort na de vorige); 17.1.1846.
2218. Nr. 1391 bevat 2 brieven van A. aan De Laet, 13.8.1844 en 17.1.1846.

Arndt :

2219. STALLAERT (K.). Herinnering aan en van E. M. Arndt (1858-1859). Gent 1888.

Bevat 2 brieven van A. aan Stallaert, 5.12.1859 en 12.12.1859.

von Arnim :

2220. Nr. 1419 bevat 1 brief van v. A. aan Willems, 11.10.1836.

Baedeker :

2221. Nr. 1391 bevat 1 brief van B. aan De Laet, 5.2.1845.

Conscience :

2222. ARENZ (W.). Kaiserlicher Rat Carl Arenz, Erster Direktor und Organisator der Prager Handelsakademie (gest. 2 Januar 1888) zum fünfzigsten Jahrestage ihrer Eröffnung in seinem Leben und Wirken skizziert. Nebst einem Anhang : Briefe des vlämischen Dichters Conscience an Carl Arenz. Aken 1906.

Bevat, in Duitse vertaling, brieven van C., geheel of gedeeltelijk, aan C. Arenz geadresseerd in de jaren 1851-1881; 11 stuks uit 1851-1858.

2223. NOWACK (A.). Brieven van Hendrik Conscience aan Melchior Baron von Diepenbrock, prinsbisschop van Breslau, uit het Erzbischöfliches Diözesan-Archiv te Breslau; in : *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.*, 1933, blz. 399-415.

9.1.1847; 30.5.1847; 21.10.1847; 1.12.1847; 9.1.1848; 1.3.[1848]; 10.7.1849.

von Düringsfeld :

2224. Nr. 1285 publiceert, parafrazeert en citeert brieven van v. D. aan De Cort uit het einde van de jaren '50.

Firmenich :

2225. Nr. 1391 bevat 1 brief van F. aan Conscience, 20.11.1845.

J. Grimm :

2226. VREESE (W. DE). Briefwisseling van Jan Frans Willems en Jacob Grimm; in : *Mittelalterliche Handschriften. Festgabe zum 60. Geburtstage von Hermann Degering*, Leipzig 1926, blz. 264-295.

14 brieven van G. aan Willems, 1834-1846 (de laatste, 15.5.1846, ook in nr. 1419); 6 brieven van Willems aan G., 1837-1842.

2227. DEROLEZ (R.). De briefwisseling van de gebroeders Grimm. Bibliographische nota; in : *De Gulden Passer*, jg. 28, 1950, blz. 118-122.

1 brief van G. aan Bormans, 21.7.1851; 1 aan Ch. Grandgagnage, 25.3.1850.

2228. BEETS (A.). Een brief van Jacob Grimm aan J. H. Bormans; in : *Tijdschr. v. Nederl. Taal- en Letterkunde*, jg. 11, 1892, blz. 78-81.

d. d. 7 febr. 1857.

Höfken :

2229. Nr. 1286 citeert uit een twaalftal brieven van H. aan Snellaert, nov. 1842-sept. 1849.

2230. Nr. 1391 bevat uittreksels uit 2 brieven van H. aan Snellaert, 2.1.1844 en 21.3.1844; bovendien een brief van Snellaert aan H., 7.6.1848.

Hoffmann von Fallersleben :

2231. Nr. 1289 bevat 8 brieven van H. aan Willems, dec. 1836-sept 1839.

von Humboldt :

2232. Nr. 1391 bevat 1 brief van v. H. aan Conscience, 27.9.1847.

Kuranda :

2233. Nr. 1391 bevat een uittreksel uit een brief van K. aan De Laet, 24.11.1841.

Marcus :

2234. Nr. 1419 bevat 5 brieven van M. aan Willems : 22.11.1836; 22.8.1837; 28.3.1838; 16.2.1845; 17.4.1845.

Snellaert : zie nr. 2230.**Warnkoenig (in Duitsland) :**

2235. Nr. 1419 bevat o. m. 2 brieven van W. aan Willems' 12.3.1837 en 7.8.1838.

Wolf :

2236. Nr. 1391 bevat 1 brief van W. aan Conscience, 14.7.1844.

Willems : zie nr. 2226.

B. — Tijdschriften en nieuwsbladen

1. Dit zijn de belangrijkste bronnen zowel door hun artikelen als door de informatie. Heel wat vindt men ook in Franstalige Belgische periodieken zoals de *Revue de Bruxelles*.

De Duitse nieuwsbladen en tijdschriften zijn, evenmin als de Belgische in omgekeerde zin, wat hun belangstelling voor België betreft nog niet onderzocht. De Vlaamse periodieken hebben in de jaren 1840-1860 herhaaldelijk artikelen gereleveerd die in bladen van over de Rijn waren gepubliceerd. Hieruit blijkt dat men vooral de volgende uitgaven dient te consulteren :

a) nieuwsbladen :

Augsburger Allgemeine Zeitung
Kölnische Zeitung
Bremer Zeitung
Deutsche Zeitung (sedert 1847)
Rheinische Beobachter
Schwabischer Mercur
Carlsruher Zeitung
Oberdeutsche Zeitung
Vossische Zeitung

b) tijdschriften :

jaren '30 : *Niederländisches Museum* (uitg. E. Münch, Karlsruhe, 1837-1841).
Anzeiger für Kunde des deutschen Mittelalters (uitg. F. J. Mone, 1832-1839).

jaren '40 : *Illustrierte Zeitung* (sedert 1840; Stuttgart).
Blätter für literarische Unterhaltung (Leipzig).
Das Vaterland (uitg. E. Duller; Darmstadt).
Der Nordischer Telegraph (uitg. C. B. Lorck; Leipzig).
Deutsche Monatschrift (uitg. Biedermann; Leipzig).

jaren '50 : *Unsere Zeit*.
Magasin für die Litteratur des Auslandes (uitg. J. Lehmann).
Europa, Chronik der gebildeten Welt (uitg. G. Kühne; Leipzig).
Ueber Land und Meer (uitg. E. Zoller).

2. Duitse bladen in België uitgegeven.

2237. *DIE FREIE PRESSE*. Censurfreie belgisch-germanische Blaetter. — *La Presse Libre*, feuilles belges-germaniques, publiées sans censure.

1 jan. 1840-6 mei 1841. Uitgegeven te Brussel.

Van nr. 62, [3.8.1840] af luidt de titel : *DIE FREIE PRESSE*. Von französischer Censur freie belgisch-germanische Blaetter. *La Presse Libre*, feuilles belges-germaniques, publiées sans censure française.

Verscheen tweemaal per week; valt desondanks als een tijdschrift te beschouwen.

Geregeld uitgekomen tot nr. 63, 7.8.1840. Nr. 64 volgt pas op 30 aug., nr. 65 op 30 sept. Van dan af luidt de titel : *DIE GERMANISCHE PRESSE*, von franzoesischer Censur freie belgische Blaetter. *La presse germanique*, feuilles belges, publiées sans censure française.

Nog 5 nrs. verschenen, 66-70, resp. op 10 en 29 nov. 1840, 23 dec. 1840, 3 febr. 1841 en 6 mei 1841.

Blad van Dr. Coremans. Medewerking van Delecourt.

Motto : *Fas patriae — Libertatem avitam*.

IJverde voor Vlaams-Duitse verstandhouding. Van belang voor de Vlaamse Beweging.

Cfr. nr. 1186, blz. 112-115.

2238. *DIE GRENZBOTEN*. Blätter für Deutschland und Belgien. Redigirt von I. Kuranda. Unter Mitwirkung der deutschen Schriftsteller : Karl Andree, Berthold Auerbach, Karl Beck, Baron A. von Bülow, Theodor Creizenach, Lorenz Diefenbach, F. Dingelstedt, J. Fester, Ludwig August Frankl, Carl Gutzkow, Heinrich Heine, J. Kaufmann, Heinrich Koenig, Gustav Kühne, Heinrich Laube, Hermann Marggraf, H. Merz, Julius Mosen, Theodor Mügge, R. C. Prutz, L. Schefer, H. Schiff, G. Schirges, Theodor Schliephake, Baron v. Sternberg, J. Benedey, Van Hasselt, A. Weill, Ernst Willkomm.

Jg. 1, Leipzig 1841 : 1 dl. en 1 dl. Novellen.

Jg. 2, Leipzig 1842 : 2 dl. en 1 dl. Novellen.

1843 : 2 dl. en 1 dl. Novellen.

De titel is dezelfde tenzij dat „Blätter für Deutschland und Belgien” vervangen werd door : „Eine deutsche Revue”.

Die Grenzboten. Eine deutsche Revue für Politik, Literatur und öffentliches Leben, redigirt von I. Kuranda.

Jg. 3, Leipzig 1844 : 3 dl. en 1 dl. Novellen-Bibliothek zu den Grenzboten.

Die Grenzboten. Zeitschrift für Politik und Literatur, redigiert von I. Kuranda.

Jg. 4, Leipzig 1845, 4 dl.

5 1846, 4 dl.

6 1847, 4 dl.

7 1848, 2 dl. Van nr. 20 af : redactie van J. Kaufmann en J. Schmidt.

Het blad werd aanvankelijk gedrukt en opgesteld te Brussel. In 1842 werd de invoer ervan in Pruisen verboden. Kuranda sloot toen een overeenkomst met F. L. Herbig, boekhandelaar en uitgever te Leipzig : van 1 juli af gingen „Die Grenzboten” onder zijn beheer over. Brussel bleef de zetel van de redactie, althans tot in 1844 of 1843.

Over de geschiedenis van het blad tot aan het verbod in Pruisen : cfr. het art. van Kuranda, „Bekennnisse der Grenzboten”, aldaar jg. 2, 1842, dl. 2, blz. 36-40.

Van de aanvang af, maar nog meer sedert 1843, bestemd voor lezers in Duitsland.

Het oorspronkelijke doel was tweeledig : Duitsland in België en België in Duitsland leren kennen, een brug bouwen voor wederzijdse waardering en verstandhouding.

Weinig medewerking van Belgische zijde, zelfs geen meer van 1844 af.

Voor al in de eerste jaren van betekenis voor de Vlaamse Beweging.

2239. DE BROEDERHAND (nr. 2073).

Opgericht door Delecourt. Redactie van J. W. Wolf.

Pangermaans georiënteerd. Cfr. nr. 2309.

Medewerking van vrij talrijke Vlaamsgezinden.

Zoekt culturele toenadering tot Duitsland om daardoor de Vlaamse Beweging vooruit te helpen.

2240. DEUTSCHE BRUESSELER ZEITUNG.

1 jan. 1847—begin 1848.

Red. : A. von Bornstedt.

Cfr. nr. 1305.

2241. DER PANGERMANE. Deutsch-belgisches Wochenblatt.

Het eerste nr. draagt als titel : „Zur Schillerfeier. Deutsch-Belgisches Wochenblatt”. Dat wijst erop dat het naar aanleiding van de Schillerfeesten werd opgericht.

Jg. 1 : 10. 11. 1859—25. 12. 1859.

2 : 1. 1. 1860—30. 12. 1860.

3 : 6. 1. 1861—29. 12. 1861.

4 : slechts de nrs. 5, 6 en 7 gezien, het laatste d.d. 16. 2. 1862.

Te Brussel uitgegeven door F. Baader, hoofdredacteur tot sept. 1860. Niet verschenen tussen 2 sept. en 14 okt. 1860. Van de laatste datum af een strikt Duits blad. Van nr. 41, 11 nov. 1860 af luidt de titel : Der Germane. Deutsch-belgisches Wochenblatt. Van jg. 3, nr. 1, 6 jan. 1861 af : hoofdredacteur : M. Sulzberger.

De eerste twee jg. werden grotendeels gevuld door Baader en Dautzenberg. Gedichten van E. Hiel. Twee bijdragen van Delcroix, één van Stallaert. Overigens weinig of geen medewerking van Vlaamse zijde, geen meer na de reorganisatie in sept. 1860.

Drievoudig doel : 1° Bij de in het buitenland verblijvende Duitsers het nationaal gevoel wakker houden en versterken ; 2° de Vlamingen bekend maken met de Duitse cultuur om de banden tussen Vlamingen en Duitsers aldus te verstevigen ; 3° de Duitsers buiten België een klaarder inzicht verschaffen in de Vlaamse Beweging.

Voor die beweging werd dan ook heel wat belangstelling aan de dag gelegd.

C. — Duitse belangstelling

In de eerste drie decennia na 1830 werd aan Duitse zijde een belangstelling voor België getoond die merklijk groter was dan de Nederlandse. Het overzicht van de bronnen wijst aan dat ze tevens zeer verscheiden was. Zij gold immers het politieke probleem : de levensmogelijkheden van de Belgische Staat, meer bepaald tussen Frankrijk en de Duitse Bond in ; de militaire gebeurtenissen uit 1830-1832 ; de verhoudingen tussen België en het Rijnland ; het economisch en maatschappelijk leven ; het onderwijs ; folklore, legenden, volksliederen en dialecten ; de middelnederlandse literatuur ; de nieuwe taal- en letterkunde ; de kunstschaten en het artistiek leven ; de nationaliteitenkwestie en het taalprobleem. Diverse studies en „reisbeschrijvingen” handelden over veel van dat alles tegelijk.

Zonder aanspraak te kunnen maken op volledigheid, werden die geschriften hier samengebracht omdat men aldus het geheel kan overzien. Hetgeen meer bijzonder de taalkwestie en de Vlaamse Beweging betreft, werd daarbij in ieder voorkomend geval aangeduid en omvat alleszins het belangrijkste.

2242. HOFFMANN VON FALLERSLEBEN [H.]. *Horae Belgicae*. 12 dl., 1830-1862.
- *2243. Die Insurrection in Belgien. Bibliothek der neuesten Weltkunde, uitg. von Malten. Aarau 1830.
- *2244. A. Der Aufstand der Belgier im Septbr. 1830. 1831.
2245. ARNDT (E. M.). Die Frage über die Niederlande und die Rheinlande. Leipzig 1831.
2246. MOLTKE (H. VON). Holland und Belgien in gegenseitiger Beziehung seit ihrer Trennung unter Philipp II. bis zu ihrer Wieder-Vereinigung unter Wilhelm I. Berlijn, Posen, Bromberg, 1831.
Nederl. vert. door E. C. D'Engelbronner, Amsterdam 1831.
2247. MUENCH (E.). Das Groszherzogthum Luxemburg, integrierender Theil des teutschen Bundes in seinen ältern und neuern historisch-staatsrechtlichen Verhältnissen, mit Widerlegung der in dem Rapport des belgischen Ex-Ministers des Auswärtigen an den Regenten geltend gemachten Scheingründe. Braunschweig 1831.
2248. SCHOPENHAUER (J.). Ausflug an den Niederrhein und nach Belgien im Jahre 1828. 2 dl., Leipzig 1831.
2249. Die wahren Gründe der belgischen Revolution im Jahre 1830. Von einem Unpartheiischen, der in der Nähe Belgiens lebt. Berlijn 1831.
2250. A[ARNDT (E. M.)]. Holland und Belgien. Eine Untersuchung über Belgiens Verhältnisse zu Holland mit besonderer Rücksicht auf die Trennungsfrage. Nebst Aktenstücken. Frankfurt am Main 1832.
2251. LEO (H.). Zwölf Bücher Niederländischer Geschichten. 2 dl., Halle 1832-1835.
2252. MUENCH (E.). Maria von Burgund nebst dem Leben ihrer Stiefmutter Margarethe von York, Gemahlin Karls des Kühnen, und allerlei Beiträgen zur Geschichte des öffentlichen Rechts und des Volkslebens in den Niederlanden zu Ende des funfzehnten Jahrhunderts, aus französischen, flämischen, holländischen und teutschen Quellen. 2 dl., Leipzig 1832.

2253. Noch ein Wort über die belgisch-holländische Frage. Januar 1832. Hamburg (1832).
2254. FRIEDLAENDER (C. M.). Der Abfall der Niederlande, eine naturliche Folge nach den Beschlüssen der Wiener Congress-Acte; in Erwiederung auf eine in Dem Haag erschienene Brochure: *Essai sur la nécessité du rétablissement du royaume des Pays-Bas, sous le rapport du système politique connu sous le nom du système de la barrière*. Hamburg 1833.
2255. MUENCH (E.). Margaretha von Oesterreich, Oberstatthalterin der Niederlande. Biographie und Nachlass; nebst allerlei Beiträgen zur politischen und Litterargeschichte des 15. und 16. Jahrhunderts. Leipzig, Stuttgart 1833.
2256. PASSAVANT (J. D.). Kunstreise durch England und Belgien, nebst einem Bericht über den Bau des Domthurms zu Frankfurt am Main. Frankfurt am Main 1833.
2257. REITZENSTEIN (H. VON). Atlas zur Expedition der Franzosen und Engländer gegen die Citadelle von Antwerpen etc. etc. im Jahre 1832. Berlijn 1833.
2258. REITZENSTEIN (H. VON). Geschichte der militairischen Ereignisse in Belgien in den Jahren 1830 bis 1832. Zweite Abtheilung. Die Expedition der Franzosen und Engländer gegen die Citadelle von Antwerpen und die Schelde-Mündungen. 2 dl., Berlijn, Posen, Bromberg, 1834.
2259. ARNDT (E. M.). Belgien und was daran hangt. Leipzig 1834.
- *2260. [HEUSCHLING (G. L. J.)]. *Sur le chemin de fer de Cologne à Anvers, traduit de l'allemand*. Brussel 1834.
2261. SCHOPENHAUER (J.). Sämmtliche Schriften. Vierter Band. Johann van Eyck und seine Nachfolger. 2 dl., Leipzig, Frankfurt 1834. [2de uitg.]
2262. SCHNAASE (K.). *Niederländische Briefe*. Stuttgart, Tübingen, 1834.
Bijdragen tot de kunstgeschiedenis en -filosofie.
2263. WARNKOENIG (L. A.). *Flandrische Staats- und Rechtsgeschichte bis zum Jahr 1305*. 3 dl., Tübingen 1835-1842.
2264. MUENCH (E.). *Erinnerungen, Lebensbilder und Studien aus*

den ersten sieben und dreiszig Jahren eines teutschen Gelehrten, mit Rückblicken auf das öffentliche, politische, intellektuelle und sittliche Leben von 1815 bis 1835 in der Schweiz, in Teutschland und den Niederlanden. 3 dl., Karlsruhe 1836-1838.

In dl 3, blz. 249, wordt even de taalkwestie besproken.

- *2265. STRAHLHEIM (C.). Die Wundermappe oder sämtliche Kunst- und Natur-Wunder des ganzen Erdballs. Band VIII. Belgien und die Niederlande. Frankfurt am Main 1836.
2266. ARENDT (W. A.). Belgische Zustände. Mainz 1837.
Franse vert. door S. Morhange, De l'état actuel de la Belgique, Brussel 1838.
Blz. 96 vlg. handelen over het probleem van de Vlaams-Waalse dualiteit voor de Belgische nationaliteit; blz. 103 vlg. over de Belgisch-Duitse verhoudingen. Breekt in dit laatste opzicht een lans voor beter begrip in Duitsland en degelijker Belgisch-Duitse betrekkingen.
2267. LOEBELL (J. W.). Reisebriefe aus Belgien. Mit einigen Studien zur Politik, Geschichte und Kunst. Berlin 1837.
Franse vertaling : Lettres sur la Belgique, Brussel 1837.
De politieke beschouwingen betreffen vooral het orangisme en de fransgezinde partij. Komt op voor goede betrekkingen tussen België en Duitsland. Blz. 42-43 en 366-375 handelen over de verfransing. Schrijver beveelt de invoering aan van het Duits als cultuurtaal.
2268. HOFFMANN VON FALLERSLEBEN (H.). Vlaemsch und Französisch in Belgien. Breslau 1838. Opgenomen in : *Horae Belgicae*. VI. Altniederländische Schaubühne. Abele Spelen ende Sotternien, Breslau 1838, blz. VII-XXIX.
Handelt over de taaltoestanden in België, waarbij schrijver zich o. m. kant tegen nr. 1428.
2269. MONE (F. J.). Uebersicht der Niederländischen Volks-Literatur älterer Zeit. Tübingen 1838.
- *2270. Das schwarze Buch oder die enthüllte Propaganda Belgiens. Mit einleitenden Bemerkungen von Rheinwald. 1838.
2271. THIERSCH (F.). Ueber den gegenwärtigen Zustand des öffentlichen Unterrichts in den westlichen Staaten von Deutschland, in Holland, Frankreich und Belgien. 3 dl., Stuttgart, Tübingen, 1838.

In dl. 2 wordt de taalkwestie in België kort besproken.

2272. ARENDT (W. A.). Die Interessen Deutschlands in der belgischen Frage; mit Documenten über Stand und Bedeutung der Industrie und der Eisenbahnen in Belgien. Brussel, Leipzig, 1839.
Ook in het Frans vertaald, Brussel, Leipzig, 1839.
2273. LAX (L.). Schetsen uit de Nederlanden. Uit het Hoogduitsch. Dordrecht 1839.
Vertaler niet genoemd. Het oorspronkelijke werk is niet aanwezig in Belgische bibliotheken.
Raakt het bestaan van een Vlaamse kwestie niet aan, brengt blz. 122 wel kritiek uit op het naäpen van Frankrijk en de nadruk, die tot gevolg heeft dat er „aan geene nationale literatuur te denken is”.
2274. PLATE (W.). Die Blouse oder Scenen aus dem Volksleben in Belgien. Bremen 1839.
Het eerste hoofdstuk, „Sprache”, behandelt blz. 7-21 de toestand inzake taalgebruik. Schrijver heeft geen vertrouwen in de toekomstmogelijkheden van het „Vlaams”. Het Hoogduits dient de cultuurtaal van de Vlamingen te worden. De oprichting van een vereniging van Vlaamse en Duitse letterkundigen heet daartoe gewenst.
2275. KAUSLER (E.). Denkmäler altniederländischer Sprache und Litteratur. Nach ungedruckten Quellen. 3 dl., Tübingen 1840-1844.
Staat in dl. 2, blz. XV-XVI, de Duitse eenheid voor met inbegrip van de Nederlanden.
2276. BURCKHARDT (J.). Die Kunstwerke der belgischen Städte. Düsseldorf 1842.
2277. GOBBI (F.). Ueber die Abhängigkeit der physischen Populationskräfte von den einfachsten Grundstoffen der Natur mit specieller Anwendung auf die Bevölkerungs-Statistik von Belgien. Leipzig, Parijs, 1842.
2278. HEEREN (F.). Zusammenstellung technisch-statistischer Bemerkungen über die Industrie des Königreichs Belgien und die letztjährige Gewerbe-Ausstellung in Brüssel, auf einer im Auftrage des Königlich Hannoverschen Ministeriums des Handels und der Finanzen im Herbste 1841 gemachten Reise in Belgien. Hannover 1842.

- *2279. ROESSLER. Die Gewerbeausstellung in Brüssel im Jahre 1841. Nebst einer kurzen Uebersicht über die Industrie in Belgien. Darmstadt 1842.
2280. WOLF (J. W.). Niederländische Sagen. Gesammelt und mit Anmerkungen begleitet. Leipzig 1843.
Nederl. vertaling : Groningen 1844. „Op nieuw bewerkt en met bijvoegselen vermeerderd“.
2281. PLOENNIES (L. VON). Gedichte. Darmstadt 1844.
Afd. 3 : Reisebilder.
2282. UHLAND (L.). Alte hoch- und niederdeutsche Volkslieder. 2 dl., Stuttgart, Tübingen, 1844-1845.
2283. WOLFF (O. L. B.). Die gesammten Niederlande. Leipzig 1844. Reeks Das Malerische und romantische Ausland, dl. 2.
Blz. 193-263 : Wanderungen durch Belgien. Blz. 193-194 wordt de Vlaams-Waalse dualiteit opgemerkt.
2284. ARENDT [(W. A.)]. Essai sur la neutralité de la Belgique, considérée principalement sous le point de vue du droit public. Brussel, Leipzig, 1845.
- *2285. BAEDERER (K.). Belgien. Handbüchlein für Reisende, nach eigener Anschauung und den besten Hülfquellen bearbeitet. Koblenz 1845³.
De eerste uitgave in 1839.
2286. GRUEN (K.). Die soziale Bewegung in Frankreich und Belgien. Briefe und Studien. Darmstadt 1845.
Stipt blz. 24 de connectie aan tussen gezant von Arnim en „Vlaemsch België“. Wijdt een aantal blz. aan Jottrand en Kats.
2287. HOEFKEN (G.). Belgien in seinen Verhältnissen zu Frankreich und Deutschland mit Bezug auf die Frage der Unterscheidungszölle für den Zollverein. Stuttgart, Tübingen, 1845.
Franse vert. door H. S., Brussel 1846.
Studie over het ontstaan en de betekenis van het verdrag van 1 sept. 1844 tussen België en het Zollverein, in het licht van de economische en politieke Belgisch-Duitse verhoudingen. Geeft tevens een schets van de Vl. Bew. Deze werd in het Nederlands vertaald door J. C. VAN THIELEN : *De Vlaemsche Beweging. Getrokken uit België, in zyne betrekkingen tot Frankryk en Duitschland.* Stuttgart, by Cotta, 1845. (Brussel 1845).
2288. PLOENNIES (L. VON). Reise-Erinnerungen aus Belgien. Berlin 1845.
Belangrijk door het contact van schrijfster met diverse Vlaamsgezinden en genootschappen.
2289. Belgien, Rheinland und Adolph Bartels. Potsdam 1846.
2290. FIRMENICH (J. M.). Germaniens Völkerstimmen, Sammlung der deutschen Mundarten in Dichtungen, Sagen, Märchen, Volksliedern u. s. w. 3 dl., Berlin, z. j., 1846, 1854.
Medewerking van verscheidene Vlamingen.
Dl. 1 bevat een nationalistische inleiding, Grootduits van kleur.
2291. Ein handelspolitisches Testament. (Zuerst als Manuscript gedruckt im December 1845). Mit einem Nachtrage. Berlin 1846.
Door von Arnim?
Steunend op nr. 2287 behandelt het vooral België en de handelsrelaties tussen België en de Duitse Staten. Blz. 18 wordt de Vlaams-Waalse dualiteit aangestipt.
2292. JUNIUS. Du jésuitisme en Belgique. Mot d'avis aux princes et aux états allemands. Traduit de l'allemand. Düsseldorf 1846.
Behandelt blz. 22-24 de klerikale inmenging in de Vl. Beweging; beschouwt deze beweging als een van de elementen die tot de overwinning van de liberale partij zullen bijdragen.
2293. KURANDA (I.). Belgien seit seiner Revolution. Leipzig 1846.
Nederl. vertaling, 2 dl., Amsterdam 1846.
Veel blz. zijn aan de Vl. Bew. gewijd en een heel hoofdstuk aan de Vlaams-Duitse verhoudingen.
2294. OBERBAUER (J.). Vert. E. S. Anvers port d'importation et d'exportation de l'Association douanière (Zollverein) allemande. Extr. de la Revue Trimestrielle allemande (Deutsche Vierteljahrs Schrift). Avril-Juin 1846, n° 34. Brussel 1846.
Behandelt ook de Vl. Bew.
2295. PLOENNIES (M. VON). Die Sagen Belgiens. Keulen 1846.
Franse vert. van L. Piré, Keulen 1848.
2296. HOEFKEN (G.). Vlämisch Belgien. 2 dl., Bremen 1847.
Dl. 2 is geheel gewijd aan de Vl. Bew. en haar verhouding tot Duitsland.

2297. HELFFERICH (A.). Belgien in politischer, kirchlicher, pädagogischer und artistischer Beziehung. Pforzheim, Brussel, 1848.
Blz. 138-174 : Die vlämische Bewegung.
2298. HOEFKEN (G.). Erwiderung betreffend Angriffe des Herrn Ignaz Kuranda auf mein „Vlämisch Belgien“. Z. p. n. j. Losblad.
d. d. Heidelberg, 28 jan. 1848. Verdedigt zich tegen de beschuldiging van Kuranda dat hij diens boek (nr. 2293) geplagieerd had.
2299. BERNHARDI (K.). Sprachkarte von Deutschland. Zweite Auflage, unter Mitwirkung des Verfassers besorgt und vervollständigt von Dr. Wilhelm Stricker. Kassel 1849.
De 1ste uitg. in 1844. Historische taalstudie; blz. 11-19 : Die deutsche Sprachgrenze in Belgien.
2300. WOLFFERS (F. VON). Flandrisches Album. Stillleben, Genrebilder, Geschichte. Nach dem Leben gezeichnet. Leipzig 1849.
Gedeeltelijk mémoires van deze eigenaardige, in een Vlaamse stad geboren figuur. In hoofdstuk IV, Belgien seit der Revolution, wordt blz. 213 vlg. ook de Vl. Bew. behandeld.
2301. BAEDEKER (K.). Belgien. Handbuch für Reisende, nach eigener Anschauung und den besten Hülfquellen bearbeitet. Koblenz 1853⁵.
Blz. X-XIII : Sprache; betreft het taalgebruik en het streven van Vlaams- en Fransgezinden.
2302. HUBER (V. A.). Reisebriefe aus Belgien, Frankreich u. England im Sommer 1854. 2 dl., Hamburg 1855.
- *2303. STARK (B.). Stadteleben, Kunst und Alterthum in Frankreich nebst einem Anhang über Antwerpen. 1855.
Cfr. *De Vlaemsche School*, 1859, blz. 55-56.
2304. HOFFMANN VON FALLERSLEBEN ([H.]). De Vlaamsche Beweging. Rotterdam 1856.
Vertaler niet genoemd. Voorwoord van A. De Jager. Opgedragen aan het vijfde Nederl. Congres, te Antwerpen. Geschreven tijdens Hoffmanns verblijf in België en Nederland, 1856. Geschiedkundig overzicht van de Vl. Beweging.
2305. OETKER (F.). Nrs. 1776 en 1785.
2306. GERMANUS HERRMANN. Populäre Ansprache an die Germa-

nischen Belgier, vornehmlich Vlaeminger. Separat-Abdruck aus der Schrift : „Der deutsche Dreieinigkeitsbund“. — Populaire aenspraek aen de Germaensche Belgen, voornamelyk aen de Vlamingen. Afzonderlyke afdruk getrokken uit het hoogduitsche schrift, getiteld : „De Duitsche Dryeenigheidsbond“. Antwerpen 1858.

Door VB4, blz. 205, toegeschreven aan G. A. Wundermann, doch deze was alleen de boekhandelaar die het debiet verzorgde. Nederlandse en Duitse tekst.

Bazuint de lof uit van de Germaanse, in 't bijzonder de Duitse cultuur. Tegenover het Franse annexionisme dienen de Vlamingen hun heil te zoeken „in Deutschland, in de aansluiting aen de duitsche, thans eene naer eenheid strevende bondspolitiek“.

2307. DUERINGSFELD (I. VON). Nr. 115.
2308. HOFFMANN VON FALLERSLEBEN [H.]. Mein Leben. Aufzeichnungen und Erinnerungen. Hannover 1868.
Over zijn verkeer met Vlamingen : dl. 3, blz. 17 vlg.; dl. 5, blz. 260 vlg.; dl. 6, blz. 92 vlg. en 133 vlg.

D. — Duitse stroming in Vlaanderen

Men zie de nrs. 1369, 1375, 1435, 1453, 1474, 1479, 1483, 1486-1499, 1504, 1506, 1517, 1546, 1550, 1554, 1580, 1586, 1598, 1625, 1634, 1697, 1698, 1701, 1743, 1744, 1779, 1797, 1804, 1815, 1828, 1838.

Daaraan voege men toe :

2309. NOLET DE BRAUWERE VAN STEELAND (J.). Z. of S. Twee brieven aen Dr J. W. Wolf, hoofdopsteller van *De Broederhand*, (vroeger tijdschrift voor Neder- en Hoogduitsche letterkunde; thans aen Hoogduitsche, Nederduitsche en Noordsche letterkunde gewijd). Brussel 1846.
Eerste brief, 15 nov. 1845, gepubliceerd in : *De School- en Letterbode*. Antwoord van Wolf in *De Broederhand*. Daarop 2de brief van Nolet, 12 maart 1846.
Diatriben tegen de verduitsende geest van *De Broederhand* en Wolfs aanmatigheden inzake de Nederlandse letteren.
2310. BÛN (F.). Identité linguistique entre le flamand et l'allemand, ou similitudes grammaticales de ces deux langues, unissant,

à une théorie lumineuse, exacte et concise, une pratique facile et d'une grande étendue. Brussel 1848.

2311. BLOMMAERT (PH.). Aloude geschiedenis der Belgen of Nederduitschers. Gent 1849.
Van belang voor de Neder- of Platduitse stroming.
2312. V. D. H. Ps. van V. Delecourt. Staeltjen der volksprake in 't hertogdom Slegwig. Antwerpen 1849.
Sluit aan bij nr. 1506.
2313. NOLET DE BRAUWERE VAN STEELAND (J.). An die Deutschen im Jahre 1847. Brussel 1849.
Vert. uit het Nederlands. Uittreksel uit: *Rheinische Beobachter*.
2314. CORT (F. DE). Schillersfeest te Antwerpen. 10 November 1859. Duitschers en Vlamingen. Z. p. n. j. [Antwerpen 1859]. Los blad.
Gedicht, met bijgevoegde strofe van J. De Geyter.
2315. GENARD (P.). Schillersfeest te Antwerpen. 10 November 1859. Banket in het Théâtre des Variétés. Redevoering. Antwerpen 1859.
2316. LAET (J. A. DE). Rede gehouden op het Schillerfeest te Antwerpen. (10 November 1859). Antwerpen 1859.
- *2317. PETERS (H.). Schiller. Zyn leven en zyne werken, opgevolgd door de officiële beschrijving van het banket, op den schouwburg van Verscheidenheden, te Antwerpen den 10 November gehouden, ter gelegenheid van Schiller's honderdste geboorteverjaring. Antwerpen 1860.

E. — Vlaemsch-Duitsch Zangverbond

2318. Hoofd-reglement van het Vlaemsch-Duitsch Zangverbond. Z. p. n. j. Los blad.
Goedgekeurd te Brussel, 23 dec. 1845. Ondertekend door de leden van het „Centrael Hoofdbestuer, in België”.
2319. Deutsch-vlaemischer Sängerbund. Erstes grosses Sängerfest zu Köln am 14. und 15. Juni 1846 auf dem Saale Gürzenich unter Leitung des Königl. General-Musik-Directors Herrn Dr. Felix Mendelssohn-Bartholdy und des Königl. Musik-

Directors Herrn Franz Weber. Programm, Festordnung, Text der Gesänge, Verzeichniss sämmtlicher Mitwirkenden. Keulen z. j. (1846).

2320. Deutsch-vlaemischer Sängerbund. Lieder, gesungen bei der Festfahrt nach Koenigswinter und Godesberg, bei Gelegenheit des ersten deutsch-vlaemischen Sängerfestes zu Köln, am 16. Juni 1846. Keulen z. j. (1846).
2321. Sängergrusz dargebracht dem deutsch-vlämischen Sängerbunde bei dessen erstem Sängfeste in Cöln am Rhein von dem Männergesang-Verein zu Erbach im Odenwalde den 14. und 15. Juni 1846. Z. p. n. j. (1846).
2322. COREMANS ([V.]). Gruss an die Deutschen. (Bei ihrem Einzuge in Brüssel, am 23 im Herbstmonat 1846). Brussel (1846). Los blad.
2323. THIELEN (J. C. VAN). Die germanische Verbrüderung. An den Deutsch-Flämischen Sängerbund. Zu den Septemberfesten von 1846. (Brussel 1846).
2324. Vlaemsch-Duitsch Zangverbond. Groot zangfeest te Brussel den 24 en 25 September 1846 uitgevoerd in den nieuwen kunstryders schouwburg en op de Koninklyke Plaets, onder het bestuer van den Heer Weber, koninklyke muziek-directeur, en de Gebroeders Van Maldeghem, stichters en bestuurders van het Zangverbond in België. Brussel 1846.
Programma, tekst van de liederen, lijst van de deelnemende genootschappen.
2325. DAUTZENBERG (J. M.). Willkommgruss dem Deutsch-Vlämischen Sängerbunde. — Welkomgroet den Duitsch-Vlaemschen Zangverbonde te Gent, den 26 Juni 1847. Gent 1847.
2326. Duitsch-Vlaemsch Zangverbond. Eerste Verjaerfeest gevierd te Gent, van 26 tot 30 Juny 1847, met begunstiging van 't staatsbestuer van België en der stedelyke regering van Gent. Gent z. j. (1847).
Programma; tekst van de liederen; lijst van de deelnemers.
2327. DUYSE (P. VAN). By het eerste verjaringsfeest van het Vlaemsch-Duitsch Zangverbond, door dezès voorzitter voor Vlaenderen. Gent 1847.
Toespraak op de bijeenkomst van 26 juni.

2328. Vlaemsch-Duitsch Zangverbond. Centrael Hoofdbestuer voor België te Brussel. Z. p. n. j. Los blad.

Circulaire uit Brussel, dec. 1847. Programma van de algemene vergadering van 26 dec. te Brussel.

2329. Proces-verbael van de algemeene vergadering der HH. voorzitters der maetschappyyen des Vlaemsch-Duitschen Zangverbonds, gehouden te Brussel op den 26sten december 1847. Z. p. n. j. Los blad.

Opgesteld door Dautzenberg, secretaris.

§ 12. — FRANS-VLAANDEREN

2330. JOTTRAND, nr. 1483.

2331. BAECKER (L. DE). Les Flamands de France. Etudes sur leur langue, leur littérature et leurs monuments. Gent 1850.

2332. Annales du Comité Flamand de France. [I], 1853; [II], 1854-1855; III, 1856-1857; IV, 1858-1859; V, 1859-1860.

Motto : „Moedertael en Vaderland”.

Uitgegeven te Duinkerken. Voortgezet.

2333. Lettervruchten der Vlamingen van Vrankryk uitgegeven met inleidingen en aenteekeningen door het Vlaemsch Komiteit van Vrankryk. Dl. 1. Duinkerken 1855.

Driemaandelijks. Slechts de 1ste afl. is mij in handen gekomen.

2334. COUSSEMAKER (E. DE). Chants populaires des Flamands de France recueillis et publiés avec les mélodies originales, une traduction française et des notes. Gent 1856.

2335. COUSSEMAKER (E. DE). Délimitation du flamand et du français dans le Nord de la France. Duinkerken 1857. Overdr. uit : *Annales du Comité Flamand de France*, dl. 3.

2336. SAINT-GENOIS (J. DE). De la culture de la langue flamande dans le Nord de la France. Gent 1858. Overdr. uit : *Messenger des sciences historiques de Belgique*.

Ook in het Nederlands : Het Vlaemsch in het Noorden van Frankryk. Gent 1858; overdr. uit het Leesmuseum.

Vraagt belangstelling voor de activiteit van het *Vlaemsch Comité van Frankryk*. Bevat ook vorig nr.

Zie ook nr. 1316bis.

§ 13. — BELANGSTELLING UIT ANDERE DAN DE IN § 10-12
GENOEMDE LANDEN

Vermits op dit terrein nog geen navorsingen werden verricht, is het niet mogelijk hier een overzicht van de te consulteren bronnen te geven.

1. Wat Frankrijk betreft, Frans-Vlaanderen te buiten gelaten, worden enkele bronnen uit de jaren 1840-1848 gesignaleerd in nr. 1316ter en door :

2337. DESCHAMPS (H. T.). La Belgique devant la France de Juillet. L'opinion et l'attitude françaises de 1839 à 1848. Parijs 1956. Bibliothèque de la Faculté de Phil. et Lettres de l'Univ. de Liège, fasc. CXXXVII. (Blz. 538).

In de *Revue des Deux Mondes* is ook na 1848 nog wel over de taalkwestie en de Vlaamse letterkunde gehandeld. In Vlaanderen heeft bv. weerklank gevonden :

2338. SAINT-RENE TAILLANDIER. De la renaissance flamande en Belgique. Le romancier de la Flandre. — Henri Conscience; in : *Revue des Deux Mondes*, 1849, dl. 1, blz. 849-871.

Keurt de Vl. Bew. goed als een taalkundig-literaire liefhebberij, veroordeelt ze als nationaliteitsbeweging.

Men beschikt anderdeels over de „Etudes morales et politiques sur la Belgique”, in 1842 opgesteld door de Franse attaché te Brussel, markies J. T. A. de Ferrière le Vayer, uitgegeven door :

2339. RIDDER (A. DE). La Belgique de 1842 vue par un diplomate français; in : *Bull. de la Comm. royale d'hist.*, dl. 95, 1931, blz. 1-72.

Hfdst. IV (blz. 41-54) : Sur les tentatives actuelles des Flamands pour faire de leur idiôme une langue littéraire.

2. Een Deense bron :

2340. SCHIERN (F.). Historiske Studier. 2 dl., Kopenhagen 1856-1857.

Dl. I, blz. 260-290 : Nationalitet og Sprogkamp i Belgien (1843).

DERDE DEEL

ONUITGEGEVEN BRONNEN

§ I. — ARCHIEFBRONNEN

Algemeen Rijksarchief te Brussel

A. — Vierde Sectie. Hoger Onderwijs (Oud archief)

2341. Dossier 38. Met Tyd en Vlyt. Observation du Chanoine David. 1842.

Verzoekschrift aan de koning, d. d. 24 juli 1842. Ondertekend door David en Van Straelen. Vraagt erkenning van het Vlaamse taalrecht in het hoger onderwijs.

2342. Dossier 39. Requête de la société Amour de la Patrie. 1842.

1. Brief, ondertekend door voorzitter Goethals, aan de minister van Binnenl. Zaken, d. d. 8 aug. 1842.

2. Afschrift van een verzoekschrift aan de koning, d. d. 22 juli 1842.

Tegen de invoering van de Commissiespelling.

2343. Dossier 40. Requête de la société Kunstliefde. 1842.

Verzoekschrift door de Brugse vereniging op 18 juni 1842 aan de koning gericht. Vraagt erkenning van het Vlaamse taalrecht in het hoger onderwijs.

2344. Dossier 41. Emploi de la langue flamande dans l'enseignement. 1860-1870.

Bevat twee bundels, waarvan er één te consulteren valt. Eigenlijk losse stukken, o. m. enkele uit begin 1860 betreffende de publiciteit gegeven aan het tegenverslag van de regering (nr. 1802).

Ook een „Relevé des encouragements accordés à la littérature flamande et à l'art dramatique flamand pendant l'exercice 1859”.

2345. Dossier 137. Nominations. Requête De Jonghe. 1849.

Verzoekschrift van J. De Jonghe aan de minister van Binnenlandse Zaken, d. d. 29 aug. 1849. Hij wenst te worden benoemd tot professor in de Vlaamse taal- en letterkunde aan een van beide rijksuniversiteiten.

Met een advies van de gouverneur van West-Vlaanderen, d. d. 4 okt. 1849, geadresseerd aan de minister, en de minute van een ministerieel schrijven aan de gouverneur d. d. 13 okt. 1849.

2346. Dossier 206. Remède à l'ignorance de la langue maternelle. 1841.

Twee stukken van weinig belang.

2347. Dossier 217. Modifications à introduire dans le projet de loi sur les Jurys d'examen en ce qui concerne la langue flamande. Rapport de la Commission instituée pour régler l'usage de la langue flamande.

Bevat twee bundels waarvan één van belang is. Men vindt hierin een rapport van de Vlaamsche Commissie d. d. 16 nov. 1856, waarin wijzigingen worden voorgesteld aan het bedoelde wetsontwerp. Daarbij aansluitend enkele administratieve stukken van einde 1856—begin 1857. Verder nog verzoekschriften aan de minister van Binnenl. Zaken of aan de koning toegezonden door de volgende Vlaamse verenigingen :

De Tael is gansch het Volk (11.2.1857)

Vlaamsche Bond, te Antwerpen (6.4.1857)

Vlaamsch Midden-Comiteit (7.4.1857)

De Vlaamsche Broeders, Izegem (16.4.1857)

De Olyftak (11.4.1857).

2348. Dossier 232. Fondation Jacobs à Bologne.

Bevat personalia betreffende Van Kerckhoven.

2349. Dossier 256. Secours à des veuves d'écrivains et de savants. 1840-1868.

Bevat een bundel met talrijke stukken uit de jaren 1858-1867 betreffende de steun verleend aan Zetternams weduwe en kinderen.

2350. Dossier 273 bevat stukken met betrekking tot toelagen aangevraagd door P. D. Cracco en Serrure, alle uit 1856.

2351. In dossier 276, bundel n° 6987, komen enkele stukken voor uit 1853-1854, naar aanleiding van een verzoek om subsidiën, ingediend door Van Even en Angillis.

2352. Dossier 277, bundel n° 5780, bevat enkele stukken uit 1850 inzake een toelage aan D. Traets.

2353. In dossier 279 zit een bundel met nogal wat brieven en nota's betreffende subsidies aan en inschrijvingen op *De Middelaer* (jaren 1840-1843) en *De School- en Letterbode* (jaren 1844-1849). O. m. brieven van David en De Decker.

2354. Dossier 281 bevat een vrij lijvige bundel inzake toelagen aan

het *Vaderlandsch Museum* (jaren 1855-1856), met o. m. veel brieven van Serrure.

Verder een bundel met enkele stukken uit 1856, naar aanleiding van een verzoek om subsidies ingediend door het Leesgezelschap te Vremde.

2355. In dossier 283 vindt men twee stukken uit 1856-1857 inzake een toelage aan Van der Voort.
2356. Dossier 290 bevat enkele stukken uit 1852-1853 betreffende een toelage aan het genootschap *De Vereenigde Vrienden*, te Sint-Niklaas.
2357. Dossier 462. Cours de littérature flamande à l'Université de Gand. 1847-1864.
Vrij belangrijk. De meeste stukken zijn van 1854 en betreffen de kandidaturen van De Jonghe, Heremans, Snellaert, Van Beers en Van Duyse. Ook brieven van Bormans, Conscience, David, Nolet, Serrure en Van Driessche.
2358. Dossier 487. Université de Gand. Nomination Van Duyse. 3 stukken; aanvraag tot benoeming in 1858 ingediend door Van Duyse; aansluitend bij vorig nr.
2359. Dossier 536. Université de Gand. Requête Serrure.
Bevat talrijke stukken inzake de opdracht van Serrure aan de universiteit, uit de jaren 1835-1871. De belangrijkste hebben betrekking op de moeilijkheden tijdens zijn rectoraat in 1856-1857.
2360. Dossier 692. Université de Liège. Bormans.
Stukken betreffende de genoemde uit de jaren 1835-1866.

B. — *Vierde Sectie. Hoger Onderwijs (Nieuw archief)*

2361. Nr. 822. Budget 1849. Chapitre 19. Article 79. Lettres et sciences.
Dit register geeft een overzicht van de uitgaven, waaronder „Encouragements, Souscriptions, Achats”.
2362. Nr. 823.
Bevat : 1° een register van dezelfde aard als het vorige maar dan betreffende 1856 en 1857; 2° een register van de uitgaven, chronologisch bijgehouden, in de periode jan. 1856-sept. 1859.

2363. Nr. 838. Indicateur de la Correspondance. 1852-[juni] 1857.
Hierin staan o. m. vermeld de aanvragen tot subsidie, inschrijving of aankoop en in een aantal gevallen ook het gevolg dat eraan werd gegeven.

2364. Nr. 839. Indicateur de la correspondance. [Juni] 1857—begin 1862.

Als vorige.

C. — *Parquet-Generaal*

2365. In dossier 80 kan men raadplegen :
- 1° Bundel „1835. Langue Nationale. Emploi des langues française et flamande dans la rédaction des jugemens”.
- 2° Bundel „1844. Langue Nationale”.
Betreft een onderzoek door de minister van Justitie in 1844 gelast inzake het taalgebruik in de betrekkingen tussen overheid en particulieren.
- 3° Bundel „1857. Commission instituée pour l'usage de la langue flamande”.
Hierin vindt men :
- a) enkele stukken betreffende een gerechtelijk archiefonderzoek, gelast door De Decker en Nothomb, betreffende het taalgebruik in de rechtbanken vóór de Franse tijd; onderzoek naar aanleiding van de werkzaamheid der Vlaemsche Commissie, 1856-1857.
- b) copie van twee aan de Senaat toegestuurde petitie's door inwoners van Evergem (waaronder de leden van de *Maetschappy van Vlaemsche Letterkunde* aldaar) en *Het Kerssouwen* en de *St. Gregoriusgilde* uit Leuven, respectievelijk uit 1850 en 1849. Zij betreffen het taalgebruik in het onderwijs en brengen de vijf punten naar voren van het petitionnement van 1840.
- 4° Twee losse stukken.
- a) minute brief v. d. procureur-generaal aan de procureur des konings te Antwerpen, d. d. 16 aug. 1856.
- b) antwoord van laatstgenoemde, d. d. 13 sept. 1856.
Betreffende het vijfde Nederlands Congres te Antwerpen en het *Nederlandsch Kunstverbond* aldaar.

§ 2. — *BRIEFWISSELING*

Globaal bekeken is er van de briefwisseling der Vlaamsgezinden niet zo heel veel tot ons gekomen. Sommigen, zoals Conscience in een

vlaag van wanhoop, hebben hun bezit verbrand. Anderen hielden geen stukken bij. Van nog anderen zijn de papieren spoorloos verdwenen. Er zijn er echter ook geweest die hun briefwisseling zorgvuldig bewaarden, ja zelfs rangschikten en in mappen bundelden. Na hun dood zijn dergelijke fondsen in openbare depots terecht gekomen. Uit de verzamelingen waarover men thans nog beschikt kunnen zeer verscheiden inlichtingen worden geput.

I. — Bibliotheek van de Rijksuniversiteit te Gent

De belangrijkste hier bewaarde collecties zijn die van de brieven geadresseerd aan Snellaert, Willems, de Saint-Genois, Blommaert, Ledeganck en Van Duyse.

A. — Briefwisseling Snellaert

2366. De bundels G 15751 tot en met G 15766, alle met diverse exponenten, bevatten honderden aan Snellaert gerichte brieven. Ze worden bewaard in dozen en zijn gebundeld per auteur. De omvangrijkste verzamelingen zijn die van :

	stuks	uit
(1) Alberdingk Thijm :	47	1843-1860
Bauduin	17	1855-1860
Blieck	96	1835-1870 (verreweg de meeste uit 1835-1857)
Blommaert	27	1838-1870 (de meeste vóór 1860)
(5) Bodel Nijenhuis	15	1842-1856
Bogaers	40 tal	1851-1870 (ongeveer de helft uit de jaren '50)
Boone	15	veel niet gedateerd; nogal wat uit de jaren '50
Bormans	30	1841-1872, waarvan 7 vóór 1860
Conscience	33	1838-1859 (vooral vóór 1850)
(10) Darings : zie Torfs		
David	25	1841-1866 (vooral jaren '50)
De Decker	22	1846-1872, waarvan 8 vóór 1860
De Geyter	5	1855
De Jager	7	1849-1867
(15) De Jonghe	4	1837-1848
De Laet	50	1838-1861, hoofdzakelijk uit 1838-1839, 1841-1843, 1845-1847
Delcroix	13	1856-1870, waarvan 5 vóór 1861
Delecourt	16	1839-1851
De Potter	14	1850-1861 (meer dan de helft ongedateerd)

	stuks	uit
(20) M. De Vries	44	1850-1870, waarvan 4 vóór 1860
Diricksens	9	1847-1855
Ecrevisse	7	1843-1849
Heremans	15	1847-1871
Heye	1	1860 (11 latere)
(25) Höfken	14	1842-1849 (zie nrs. 2229 en 2230)
Jonckbloet	9	1845-1854
Jottrand	31	1843-1867 (vooral uit 1857-1859, in verband met de Vlaemsche Commissie)
Mertens	25	1839-1863 (vooral uit 1846-1851 en 1856-1858)
Messchert	12	1839-1843
(30) Michels	9	1842-1854 (vooral jaren '50)
Nieuwenhuysen	23	1846-1860
Nolet	37	1838-1856 (vooral jaren '40)
Nyhoff	8	1849-1869, waarvan 4 tot en met 1860
Rens	36	1837-? (de meeste ongedateerd)
(35) von Roesgen von Floss	27	1841-1862 (hoofdzakelijk jaren '40)
Rogghé	15	1849-? (de meeste ongedateerd)
de Saint-Genois	218	tot en met 1860 : 144 (veel ongedateerde)
Serrure	15	1839-1870
Sybrandi	35	1845-1857
(40) Torfs	11	1841-1842 onder pseudoniem J. H. Darings
	34	1841-1856 (vooral jaren '40)
Van Ackere-Doolaeghe	5	1842-1850
J. Van de Velde	11	1841-1846
S. J. Van den Bergh	9	1841-1848
Van der Vliet	9	1843-1847
(45) Van der Voort	42	1839-1864 en veel ongedateerde
Van Duyse	5	1849-1859
Van Even	10	1845-1869 (vooral jaren '50)
Van Kerckhoven	17	1839-1844
Van Straelen	6	1844-1862
(50) Van Vloten	6	1841-1869
Verspreuwen	7	1845-1852
Vervier	12	1848-1863
Vreede	1	1856 (15 na 1863)
Vuylsteke	17	1 uit 1852, 1 uit 1857, 1 uit 1860, de andere later; de eerste uitg. door H. Van Werveke, nr. 1417
(55) Wap	10	1842-1871
Wolffers	23	1838-1844

2367. Dezelfde bundels bevatten bovendien losse stukken of minder omvangrijke verzamelingen brieven van :

	stuks	uit
(1) Ackersdijk	1	1849
Brill	1	1849
Buddingh	3	1849-1850
Daele	4	1849-1864
(5) De Clercq	1	1848 (ed. Ter Haar, nr. 2151)
Degerickx	3	1850 en z. j.
Destanberg	2	1856-1857
J. De Vries	1	1847
Duller	1	1843
(10) Duvillers	2	1843
Génard	2	1858
Gerrits	1	1853
Gerth van Wijk	3	1849
Halbertsma	3	1849-1854
(15) Hoffmann v. F.	3	1854-1855
Kuranda	1	1842
Lebrocq	1	1844
Ledeganck	1	1841
Müldener	3	1849
(20) Olivier	2	1850
Potgieter	1	1847 (ed. De Vroede, nr. 2162)
de Reiffenberg	5	1846
Rosseels	2	1842
Schleyer	5	1850 en z. j.
(25) Schreuder	2	1847-1850
Sleeckx	4	1848-1850
Spyers	3	1837, 1842 en z. j.
Stallaert	3	1851-1863
Suringar	2	1843-1849
(30) Ter Bruggen	2	1841-1851
B. Ter Haar	1	1849
B. Ter Haar Bzn.	4	1854-1857
Tideman	1	1842
de T'Serclaes	2	1846-1847
(35) Van Beers	4	1845-1849
Van Dam	1	1848
L. Ph. C. Van den Bergh	2	1849-1870
Van Lennep	2	1850-1851
Van Peene	3	1849 en z. j.
(40) Van Ryswyck (L.)	3	1841-1843 en z. j.
Verbruggen	3	1859
Versnaeyen	1	1855
Visscher	1	1842
J. B. Willems	6	1849-1861
(45) Wolf	1	z. j.
Wolff	1	1850

2368. In G 15751/34 zijn gebundeld de door Snellaert in 1840 ontvangen brieven, waarbij ook enkele van einde 1839. Auteurs :

	10 stuks
(1) Blicck	10
Blommaert	4
Conscience	3
David	1
(5) De Decker	2
De Laet	25
Delecourt	3
Kuranda	1
Ledeganck	2
(10) Messchert	4
Nepveu	1
Nolet	5
Roesgen von Floss	9
de Saint-Genois	1
(15) Serrure	3
Van der Voort	2
Van Kerckhoven	3
Wap	1
Willems	1
(20) Withuys	1
Wolffers	11

2369. Snellaert had de gewoonte zijn brieven eerst in 't klad te schrijven. Veel ontwerpen zijn bewaard in de hoger aangeduide nrs. en in de bundel G 15767 (varia), waarin ook nog enkele aan Snellaert gerichte brieven voorkomen.

B. — Briefwisseling Willems

2370. De nrs. G 15769 tot en met 15772, met verschillende exponenten, bevatten enkele honderden aan Willems geadresseerde missiven. Daarin bevinden zich niet zulke omvangrijke collecties als in de briefwisseling Snellaert, hetgeen te verklaren valt door het feit dat Willems' brievenbezit gedeeltelijk in handen is gekomen van J. Bols. Waar de originelen berusten van de door hem uitgegeven stukken (nr. 1419) heb ik niet kunnen achterhalen. De verzameling van de Bibliotheek der Rijksuniversiteit te Gent is gevormd uit brieven van tientallen personen uit binnen- en buitenland, o. m. :

	stuks	uit	
(1) Aewerdonk	2	1843-1844	
von Armin	2	1836	
Beets	2	1840-1842	
Behaegel	1	1837	
(5) Bergmann	1	1836	
Bethmann	1	1844	
Bodel Nijenhuis	2	1839-1845	
Bogaerts	1	1835	
Bormans	2	1836 en z. j.	
(10) Bosworth	5	1836-1839	
Dautzenberg	1	1841	
David	7	1835-1844	
Degerickx	1	z. j.	
De Jonghe	6	1836-1837	
(15) De Ram	3	1832-1835	
De Simpel	1	1842	
J. De Vries	4	na 1830	
M. De Vries	1	1845	
Dodt van Flensburg	2	1844-1846	
(20) Ecrevisse	1	1841	
Engelmann	1	1844	
Red. van De Gids	2	1837 (ed. De Vroede, nr. 1267)	
J. Grimm	14	1834-1845 (ed. De Vreese, nr. 2226)	
Groebe	5	1836-1838	
(25) von der Hagen	1	1837	
Hoffmann v. Fall.	8	1836-1839 (ed. Berneisen, nr. 1289)	
Holtrop	1	1841	
Homeyer	1	1844	
Immerzeel	4	na 1830	
(30) Jonckbloet	6	1839-1846	
Kesteloot	1	1837	
Kuranda	6	1841-1845	
Ledeganck	6	1832-1838 (ed. De Keyser, nr. 1407)	
Massmann	2	1845-1846	
(35) Mertens	11	1831-1846	
Messchert	6	1838-1841	
Michaelis	3	1836-1837	
Moens	3	z. j.	
Mone	1	1836	
(40) Münch	1	1835	
Mussely-Boudewyn	3	1838-1839	
Nieuwenhuysen	1	1845	
Nolet	4	1840-1845	
Noordziek	1	1845	

	stuks	uit	
(45) Nyhoff	1	1837	
Potgieter	3	1831-1834 (ed. De Vreese, nr. 2169)	
Rens	2	1836-1840	
de Saint-Genois	2	1834-1842	
Schoesetters	3	1833-1837	
(50) Schotel	3	1838-1840	
Serrure	9	1831-1832	
Siegenbeek	3	na 1830	
Snellaert	2	1838	
Stahl	3	1836-1837	
(55) Sybrandi	10	1845-1846	
von Sydow	1	1846	
E. Ter Bruggen	1	1840	
P. J. Ter Bruggen	1	1845	
Tideman	1	1844	
(60) L. Van den Bergh	3	1838-1845	
Van der Voort	5	1839-1845	
Van Duyse	1	1836	
Van Hemel	8	1839-1842	
Van Kampen	4	1836-1837	
(65) Van Peene	1	1844	
Verachter	1	1837	
Vermeulen	2	1838-1846	
Verspreeuwen	2	1835-1837	
Warnkoenig	1	1832	
(70) Ch. Willems	1	1839	
J. Willems	3	1835-1838	
Wiselius	3	1836-1838	

2371. In de vermelde nrs. vindt men ook enkele brieven van Willems :

- G 15771/52 : W. aan Bormans 4 stuks, uit 1837-1840
 G 15772/50 : W. aan Bormans 1 stuk, z. j.
 G 15771/52 : W. aan Blommaert 2 stuks, uit 1837-1839
 G 15772/40 : W. aan de minister van Binnenl. Zaken, 1 z. j.

C. — Briefwisseling de Saint-Genois

2372. De bundels G 18452 tot en met 18464, met diverse exponenten, bevatten, alfabetisch gerangschikt, de zeer talrijke aan de Saint-Genois geadresseerde brieven, o. m. van :

	stuks	uit	
(1) Alberdingk Thijm	11	1854-1866	
Arendt	6	1854-1865	
Bauduin	23	1853-1863	(vooral 1855-1859)
Belinfante	4	1846	
(5) Bethmann	2	1843-1844	
Blommaert	17	1834-1867	
Bodel Nijenhuis	8	1845-1855	
Boone	1	1855	
Bormans	7	1837-1851	
(10) Conscience	8	1840-1863	
Coremans	1	1845	
Dautzenberg	3	1855-1861	
David	14	1841-1859	
De Baets	4	1856-1858	
(15) De Decker	27	1834-1866	(vooral jaren '30 en '40)
De Jonghe	4	1843-1855	
De Laet	4	1840-1854	
Delcroix	3	1856-1858	
Delecourt	9	1849-1852	
(20) De Pauw	5	1858-1861	
De Potter	3	1860 en z. j.	
Diricksens	5	1848-1853	
Dirks	12	1843-1850	
Eekma	1	1848	
(25) Geiregat	2	1853-1855	
Génard	1	1855	
Halbertsma	3	1852-1853	
Heremans	1	1858	
Heye	1	1850	
(30) Hofdijk	1	1850	
Jottrand	4	1838-1854	
Kats	3	1855 en z. j.	
Kaussler	2	1845	
Kruseman	1	1856	
(35) Lebrocquy	3	1848-1849	
Leirens	1	1848	
Mertens	5	1848-1852	
Mone	1	1839	
Muller	1	1850	
(40) Nolet	10	1849-1861	
Nyhoff (J. A.)	1	1856	
Nyhoff (M.)	6	1853-1857	
von Reinsberg	2	1857-1862	
Rens	7	1855-1864	
(45) Scheltema	7	1851-1857	
Serrure	33	1835-1856	
Sleeckx	3	1844 (2) en 1863	

	stuks	uit
Snellaert	35	1841-1866
Stallaert	4	1851-1862
(50) Stecher	5	1850-1859
Sybrandi	7	1845-1848
Tideman	1	1845
Van Ackere-Doolaege	1	1850
Van Beers	1	1847
(55) J. Van de Velde	2	1840-1844
Van der Voort	11	1843-1864
Van Duyse	38	1838-1859
Van Even	9	1850-1859
Van Hoogeveen-		
Sterck	3	1844-1846
(60) Van Kerckhoven	1	1845
Van Lennep	2	1859-1860
Van Peene	4	1849
Van Rotterdam	3	1856-1859
Vermeire	3	1851-1857
(65) Vuylsteke	1	1860
Warnkoenig	21	1834-1863
Willems	4	1839-1845
Wolf	2	1845 en z. j.
Wolffers	1	1842

2373. Bundel G 18780 (Vondel-monument) bevat enkele aan de Saint-Genois gerichte brieven uit 1860-1861, o. m. van Kölle Nolet Rens Van Lennep

D. — Briefwisseling Blommaert

Deze verzameling is, evenals die van Willems, verspreid geraakt. De aan Blommaert vóór 1843 geadresseerde missiven berusten grotendeels in het Archief en Museum v. h. Vl. Cultuurleven te Antwerpen. Het belangrijkste bezit van de Bib. der Rijksuniv. te Gent bestaat uit :

2374. G 18412/1 : bevat 17 brieven van de Saint-Genois aan Blommaert, 1836-1860.
2375. G 17943 : een kleine 200 aan Blommaert gerichte brieven, o. m. van :

	stuks	uit
(1) Alberdingk Thijm	1	1854
Bodel Nijenhuis	2	1851
Buddingh	1	1852
Dautzenberg	3	1855-1862
(5) David	5	1853-1856
De Jager	1	1849
De Jonghe	4	1846-1850
Delecourt	1	1852
Dirks	2	1843-1844
(10) Eekma	1	1848
Heremans	5	1851-1854
Hoffmann v. Fall.	1	1854
Lansens	1	1853
Leendertz	1	1856
(15) Leirens	1	z. j.
Marcus	1	1836
Nolet	4	1844-1856
Peeters	1	1851
Rens	2	1848-1854
(20) de Saint-Genois	20	1845-1859
Serrure	7	1833-1862
Sleeckx	1	1849
Snellaert	15	1847-1855
von Voigt	3	1842
(25) Van der Voort	2	1857
Wolf	2	1845

2376. Hs. 1775 bevat een aantal minuten van brieven, door Blommaert in 1839-1841 geadresseerd aan :

- (1) Blicck
Bodel Nijenhuis
Conscience
Coremans
- (5) David
De Jonghe
Duvillers
Falck
Mone
- (10) Van der Voort
Van Kerckhoven
Th. Van Ryswyck
Wolf
Wolffers

E. — *Briefwisseling Ledeganck*

2377. G 11724 bevat brieven aan L. gericht door :

	stuks	uit
(1) Beets	4	1840-1844
Blicck	2	1841
Bormans	1	1838
Callenfels	1	1840
(5) David	5	1838-1842
De Laet	5	1841-1846
Falck	2	1841
Heye	1	1843
Nepveu	1	1840
(10) Nolet	1	1841
Rens	2	1840
Van Ackere-Doolaege	1	1840
S. J. Van den Bergh	1	1846
Van Duyse	2	1832
(15) Van Kerckhoven	2	1841
Willems	2	1834-1839

F. — *Briefwisseling Van Duyse*

Het brievenbezit van Prudens Van Duyse is grotendeels terechtgekomen in de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde. De Bibliotheek van de Rijksuniversiteit te Gent heeft nochtans korte tijd geleden 713 stukken verworven die tot de briefwisseling van de familie Van Duyse hebben behoord. Ze zijn chronologisch gerangschikt in vijf mappen (Hs. 3093). Wat Prudens Van Duyse betreft vindt men hierin, afgezien van de eigenlijke familiestukken, vooral het volgende :

2378. 140 brieven van Dautzenberg uit 1848-1859.

2379. 34 brieven van M. Van Ackere-Doolaege, uit 1856-1859, waarvan 3 geadresseerd aan Mevr. Van Duyse.

2380. Losse brieven van Duitsers en Duitse verenigingen uit 1847-1848, nl. van :

- (1) Butenbeck
Coblener Liedertafel
Concordia Verein (Arolsen?)
Dombau-Verein (Keulen)
- (5) Eckardt

Eisen
Fischback
Jordans
Küppers
(10) Weyden

2381. Een brief van Heremans en Rogghé uit 1848.
2382. De nrs. G 8502/2 en 8503/3 en 4 bevatten 4 brieven van Van Duyse, 1834-1854.

G. — *Briefwisseling Rens*

2383. In hs. 2215 vindt men enkele aan F. Rens geadresseerde missiven, geschreven door :

Snellaert	1 stuk,	z. j.
Van Dam	1 „	1849
Van Kerckhoven	1 „	1855

2384. G 18780/2 bevat een brief van de Saint-Genois aan Rens uit 1860.

H. — *Briefwisseling Vuylsteke*

Deze uiterst belangrijke en volumineuse briefwisseling begint eigenlijk slechts met het jaar 1863.

2385. Hs. 3170 bevat enkele brieven aan Vuylsteke geadresseerd door :

Zimmerman	7 stuks,	uit 1853-1854
Roodhuyzen	2 „	„ 1854
Willems-Fonds Gent	1 „	„ 1860

I. — *Société royale des Beaux-Arts et de Littérature de Gand.*
Correspondance 1808-1847

- 2385bis. De bewuste bundel G 11206 bevat minuten van uitgaande stukken, o. m. van voorzitter Ph. Van de Velde, en ingekomen brieven, o. m. van :

(1) Burbure (de)	1 stuk,	uit 1839
Delepierre	1 „	„ 1834
Fischback	1 „	„ 1847
Fischer	1 „	„ 1847

(5) Lansens (P.)	3 „	„ 1844-1847
Nolet	1 „	„ 1845
Ploennies (von)	1 „	„ 1845
Rens	2 „	„ 1843-1847
Steyaert	1 „	„ 1844
(10) Van de Velde (H.)	1 „	„ 1844
Van der Voort en Stallaert, namens het Nederd. Tael- en Letterk. Genootschap te Brussel.	1 stuk,	uit 1844
Van Kerckhoven	2 „	„ 1845
Van Maldeghem (R.)	3 „	„ 1841-1842
Vervier	2 „	„ 1842-1846
(15) Wolf	1 „	„ 1844

J. — *Correspondentie J. De Meyer*

- 2385ter. Bundel G 10975 bevat o. m. brieven van :

Serrure (C. P.)	3 stuks,	uit 1838-1853 en 3 z. j.
Ter Bruggen (P. J.)	1 „	„ 1838
Verachter	3 „	„ 1838-1848.

K. — *Brief van Van Kerckhoven aan De Busscher.*

- 2385quater. In bundel G 19349. Uit 1845.

II. — *Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven, te Antwerpen*

Betreffende die instelling kan men raadplegen :

2386. SCHMOOK (G.). Het Museum van de Vlaamsche letterkunde te Antwerpen. Groei en taak. (Antwerpen) 1941.
2387. SCHMOOK (G.). Het „Museum van de Vlaamsche letterkunde” te Antwerpen. Schema van zijn inrichting. Antwerpen 1942. Bibliotheekkunde. Vlugschriften voor den bibliothecaris aansluitend bij De Bibliotheekgids, XIX.
2388. WILLEKENS (E.). Stand en uitbouw van het Archief en Museum voor het Vlaamse cultuurleven te Antwerpen. Antwerpen 1953. Zelfde r. als vorig nr., XXV.

Het opsporen van de documentatie wordt ten zeerste vergemakkelijkt door de in 1955 gepubliceerde „Klapper op het bezit”.

De brieven zijn, onder de naam van de schrijver, gerangschikt in diverse mappen. De belangrijkste fondsen uit de jaren 1830-1860 zijn die van Dautzenberg, De Cort en Blommaert.

A. — Briefwisseling Dautzenberg

2389. Brieven aan Dautzenberg geadresseerd door :

	stuks	uit
(1) Alberdingk Thijm	12	1853-1867 (vooral jaren '50)
Bauduin	1	[1856?]
Beets	1	1850
Blieck	6	1850-1851
(5) Blommaert	1	1859
Bogaers	2	1851
Bormans	6	1850-1865
Brouwers	4	1860-1863
Daele	3	1856-1859
(10) David	3	1851-1856
De Cort	2	1856-1862
De Geyter	5	1853-1860
De Laet	12	1851-1863, waarvan 10 vóór 1860
Delecourt	6	1849-1851
(15) M. De Vries	5	1855-1858
Diricksens	1	1853
Dodd	2	1853-1854
von Dueringsfeld	19	1859-1867, waarvan 7 uit 1859-1860
Du Jardin	1	1853
(20) Hansen	14	1856-1858
Heremans	31	1854-1867, waarvan 21 vóór 1861
Heye	1	1845
Hoffmann v. Fall.	2	1855-1856
Lebrocquy	1	1859
(25) Mertens	3	1856-1858
Oetker	42	1856-1867, waarvan 28 uit 1856-1860
Olinger	1	1853
von Ploennies	10	1848-1867, waarvan 6 uit 1848-1860
Rens	7	1846-1866
(30) Serrure	4	1853-1855
Sleeckx	4	1859-1863 (1 uit 1859)
Snellaert	1	1859
Torfs	3	1850-1859
Van Dam	52	1831-1868, waarvan 30 vóór 1861
(35) Van der Voort	5	1854-1866
Van Duyse	97	1841-1859
Van Peene	1	1859
Verspreuwen	1	1859

	stuks	uit
Vleeschouwer	1	z. j.
(40) Withuys	1	1859
Wolf (J. W.)	7	1846-1855
Wolf (M.)	4	1853-1860
Zimmermann	2	1854

2390. Brieven en ontwerpen van brieven geschreven door Dautzenberg aan :

	stuks	uit
(1) Alberdingk Thijm	1	1854
Bogaers	2	1850-1851
M. De Vries	1	1856
Diricksens	1	1853
(5) Hansen	1	1856
Mertens	1	1858
Rens	1	1846
Rosseels	1	1858
Van Beers	1	1860
(10) Van Dam	72	1830-1869, waarvan 47 uit 1830-1860 (cfr. Sabbe, nr. 285)
Van Duyse	1	1845

B. — Briefwisseling De Cort

2391. Brieven aan De Cort geschreven door :

	stuks	uit
(1) Daele	2	1857
De Potter	43	1854-1877, waarvan 29 uit 1854-1860
Destanberg	1	1855
Hansen	37	1851-1872, waarvan 29 uit 1851-1859
(5) Heremans	28	1855-1877, waarvan 3 uit 1855-1859
Langlois	2	1858
Moyson	37	1856-1860
von Reinsberg-Dueringsfeld	40	1857-1860 (gedeeltelijk uitg. door De Bom, nr. 1285)
Rogghé	5	1856-1858
(10) Simillion	6	1855-1861
Ter Gouw	1	1860
Versnaeyen	1	1856
Vuylsteke	19	1856-1877, waarvan 4 uit 1856-1860

2392. Brieven van De Cort aan :

Dautzenberg : zie aldaar (nr. 2389)
Van Beers : 1 uit 1856

C. — Briefwisseling Blommaert

2393. Tot de recente aanwinsten van het Archief en Museum v. h. Vl. Cultuurleven behoort een band „Brieven 1830-1842”, aan Blommaert geadresseerd en afkomstig uit het familiebezit. De stukken, meer dan 250 in totaal, werden daarin gebundeld volgens chronologische orde. De voornaamste zijn die van :

	stuks	uit
(1) Behaegel	1	1833
Bethmann	1	1840
Blieck	8	1833-1839
Bodel Nijenhuis	3	1839-1840
(5) Carton	4	1839-1841
Conscience	1	1840
Coremans	1	1841
Cornelissen	1	1833
David	2	1839-1840
(10) De Decker	1	1840
De Jonghe	5	1837-1841
Delepierre	1	z. j.
De Potter	1	1836
D'Huygelaere	2	1834-1841
(15) Doolaege	11	1832-1841
Doornaert	3	1833-1842
Duller	1	1841
Duvillers	2	1842 (met 1 aan Van Duyse uit 1840)
Falck	2	1841
(20) Firmenich	1	1842
Hofman	1	1834
Immerzeel	1	1831
Kaussler	1	1841
Ledeganck	1	1832
(25) Maetschappy ter bevordering der Vlaemsche tael en letterkunde, te Brugge	1	1839
Messchert	1	1840
Nepveu	1	1840
Nolet	4	1839-1842
Quetelet	2	1838-1840
(30) Renier	1	1833
Rens	4	1832-1838
Robaey	3	1833
de Saint-Genois	3	1839-1840 en z. j.
Schayes	2	1841
(35) Serrure	12	1832-1839
Snellaert	8	1836-1840 (1 z. j.)
de Theux	1	1838
Van Dam	1	1832

stuks uit

Vandermeersch	7	1838-1840
(40) Van der Voort	6	1838-1843
Van Duyse	43	1831-1840
Van Grimbergen	1	1841
Van Hasselt (W. J.)	3	1840-1841
Van Kerckhoven	1	1841
(45) Van Loo	6	1833-1841
Van Maldeghem (E.)	1	1838
Vanroo	20	1832-1835
Van Ryswyck (Th.)	1	1840
von Voigt	1	1842
(50) Voisin	3	1839 en 1 z. j.
Willems	9	1832-1842
Wolf	4	1841-1842

D. — Briefwisseling Visschers

2394. Brievenboek. Pastoor Visschers heeft een aantal aan hem gerichte brieven in een lijvige band samengebracht, chronologisch gerangschikt en grotendeels gecopieerd. Men vindt hierin o. m. missiven van :

	stuks	uit
(1) Avontroodt	1	1842
Blommaert	2	1849-1854
Bogaerts	3	1847-1849
de Burbure	1	1851
(5) Conscience	1	1850
David	2	1843 en z. j.
De Decker	6	1841-1857
De Ram	1	1841
Du Mont	4	1835-1848
(10) Duvillers	1	1849
Geiregat	1	1854
Génard	4	1851-1852
Gyseleers-Thys	2	1839 en z. j.
Kesteloot	2	1841-1847
(15) Lansens	1	1841
Ledeganck	1	1842
Mertens	3	1847-1858
Peeters	1	1852
Renier	1	1844
(20) Rens	1	1840
de Saint-Genois	3	1847-1851
Serrure	4	1842-1858
Snellaert	3	1842-1846
Snieders (A.)	1	z. j.

	stuks	uit
(25) Van Beers	2	z. j.
Van der Voort	1	1842
Van Duyse	5	1842-1856
Van Even	1	1845
Van Lerijs	1	1852
(30) Van Maldeghem (gebr.)	1	1841
Verachter	2	1852-1857
Verdussen	2	1847
Verspreuwen	1	1849
Voisin	1	1842
(35) Willems	3	1836-1843

2395. Hetzelfde depot bezit ook 4 brieven van Visschers aan ?, uit 1845-1860.

E. — *Briefwisseling Mathot*

2396. Brieven aan Mathot geschreven door :

De Geyter	1 stuk,	uit 1854	
De Laet	1	„ „	1859 (aan Gerrits en Mathot)
von Dueringsfeld	1	„ „	z. j.
de Fuisseaux	1	„ „	1858
Van Roey	1	„ „	1858

2397. Brieven van Mathot aan :

Dautzenberg of De Cort	1 stuk,	uit 1859	
onbekenden	1	„ „	1859
	1	„ „	z. j.

F. — *Briefwisseling Serrure*

2398. Brief aan S. geschreven door Wolf, 1853.

2399. Brieven van Serrure aan :

De Busscher	4 stuks,	1 uit 1860,	3 z. j.
Kaan	18	„ „	uit 1842-1847
de Kerckhove	1	„ „	1844
Mertens	1	„ „	1836

G. — *Briefwisseling Van Duyse*

2400. Brieven aan Van Duyse gezonden door :

(1) Blicck	1 stuk,	uit 1842	
Blommaert	1	„ „	1841

	stuks	uit	
De Decker	1	„ „	1836
De Jonghe	1	„ „	1846
(5) Ledeganck	1	„ „	z. j.
Olivier	1	„ „	1854
Rens	1	„ „	1843
Serrure	2	„ „	1841 en z. j.
Van Ackere-Doolaege	1	„ „	1843
(10) Wolf	1	„ „	1842

2401. Brieven van Van Duyse aan :

Immerzeel	1 stuk,	uit 1840	
Leirens	1	„ „	1848
Van Dam	7	„ „	1830-1858
Van Ryswyck (Th.)	8	„ „	1845-1848

H. — *Briefwisseling Th. Van Ryswyck*

2402. Brieven aan V. R. gezonden door :

Conscience : zie aldaar (nr. 2404)			
De Jonghe	1 stuk,	uit 1845	
Jottrand	1	„ „	1843
Van Duyse : ut supra (nr. 2401)			

2403. Brieven van Van Ryswyck aan :

Terbruggen (P. J.)	1 stuk,	uit 1839	
onbekende	1	„ „	1838

I.

2404. *Brieven van Conscience.*

Geadresseerd aan :

	stuks	uit
(1) Andree	1	1845 (fotocopie)
Burgemeester van Antwerpen	4	1837-1860
Conscience (J.)	1	1849
De Beucker	1	1858
(5) De Cock-De Pauw	2	1839 (ed. Delille, nr. 1392)
Delepierre	6	1838-1860
Dujardin	15	1852-1860
Gouverneur van Antwerpen	1	1838
Juste	1	1838
(10) Nautes	1	1950
Raad van Beheer van de Koninklijke Academie te Antwerpen	2	1854 (afschriften)
Snieders (A.)	1	1853

	stuks	uit	
Van Beers	6	1850-1859	
Van Ryswyck (Th.)	2	1835-1836 (ed. Staes, nr. 1390)	
(15) Voisin	1	1838	

J.

2405. *Brieven van David.*

Aan niet-genoemden : 6 stuks, uit 1856-1857

K.

2406. *Brieven van Gerrits.*

Aan : Stecher 1 stuk, uit 1851; 2 z. j.
Burgemeester en schepenen van Antwerpen : 1 uit 1853

L.

2407. *Brieven van Heremans.*

Aan : Rosseels 1 stuk, uit 1858
Ternest 1 " " 1860
Van Rijswijck (J.) 1 " " 1849

M.

2408. *Brieven van Ledeganck.*

Aan : Blicck 1 stuk, uit 1846
zijn broeder 1 " " 1835
Van Duyse 1 " " z. j.
onbekende 1 " " 1840

N.

2409. *Brieven van Rens.*

Aan : De Olyftak 1 stuk, uit 1838
Van Duyse 1 " " z. j.
Van Even 2 " " 1851-1859

O.

2410. *Brieven van Snellaert.*

Aan : Dautzenberg : zie aldaar (nr. 2389)
De Jager 8 stuks, uit 1849-1867, waarvan 5 uit 1849-1857
Rosseels zie aldaar (nr. 2416)
Van der Meersch 1 " " 1846
Van Vloten 1 " " 1850
onbekenden 2 " " 1855-1856

P.

2411. *Brieven van Van Beers.*

Aan : zijn echtgenote 9 stuks, uit de jaren '40-'50
De Beucker 1 " " 1860
de inrichters van het Conscience-banket 1 stuk, uit 1857
de leden van de Rederykkamer De Goudbloem 1 uit 1854

Q.

2412. *Brieven van Van der Voort.*

Aan : Burgemeester en schepenen van Antwerpen : 1 uit 1860
Piré 1 stuk, uit 1854
Rosseels zie aldaar (nr. 2416)
Van Kerckhoven 12 " " 1841-1856

R.

2413. *Brieven van Van Kerckhoven.*

Aan : Dillens 1 stuk, uit 1842
1 " " 1844 (namens De Olyftak)
Jacobs 1 " " 1840
Gryp 1 " " 1849 (namens De Olyftak)
Rosseels 1 " " 1846
Taeymans 1 " " 1856 (namens De Olyftak)

S.

2414. *Brieven van J. F. Willems.*

Aan : Mertens 22 stuks, uit 1831-1846
De Olyftak 1 " " 1839
Van Ackere-Doolaeghe 1 " " 1838
Verachter 8 " " 1833-1845
onbekende 1 " " 1835

T.

2415. *Brieven aan Michels.*

Van : Van Ackere-Doolaeghe 1 stuk, uit 1855
Van de Velde (J.) 1 " " 1845

U.

2416. *Brieven aan Rosseels.*

	stuks	uit
(1) Van : Du Mont	1	z. j.
Heremans	1	1858
Mertens	1	1856
Ondereet	1	1855
(5) Snellaert	1	1840
Van Ackere-Doolaeghe	1	1859
Van de Velde (J.)	2	1842-1844
Van der Voort	2	1856
Van Kerckhoven		zie aldaar (nr. 2413)
(10) Van Peene	3	1842-1843 en z. j.
Van Ryswyck (Th.)	1	1840

V.

2417. *Brieven aan A. Willems.*

Van : Hiel	1	stuk, uit	1859
Moyson	8	" "	1856-1868, waarvan 5 uit 1856-1858
Van Aelbroeck	1	" "	1857
Van Even	2	" "	1859
Vuylsteke	7	" "	1856-1858

W.

2418. *Losse brieven van verschillenden.*

	stuks	uit
(1) Arenz aan Conscience	1	1853
de Brouckère aan De Olyftak	1	1841
Mertens	1	1841
Devenyn aan ?	1	1853
Dodd aan ?	2	1854
(5) Dujardin aan De Laet	1	1853
von Dueringsfeld	1	1858
Hansen aan Mertens	1	1851
Hendrikx aan De Goudbloem	1	1854
Kats aan Benoit	1	1856
Mertens-Bauduin aan Van Spilbeeck	1	1855
(10) Nolet aan David	1	1840
Olivier aan De Busscher	2	1854
onbekende	1	1858
de Saint-Genois aan onbekende	1	1851
Simillion aan Dodd	1	jaren '50
Torfs aan Mertens	3	1853-1854
(15) Van Maldeghem (E.) aan Ternest	1	1845
Verspreuwen aan onbekende	1	1835
Vuylsteke aan Van de Velde (J.)	1	1860

III. — Koninklijke Bibliotheek te Brussel.
Handschriftenkabinet

Voor de trefnummers van de aangeduide stukken dient men de steekkaartencatalogus te raadplegen op de naam van de schrijvers.

A.

2419. *Brieven aan Van Kerckhoven (II, 6399).*

Hem toegezonden door :

	stuks	uit
(1) Dodd	9	waarvan 6 uit 1844-1849 en 3 z. j.
Eekma	1	1848
Hoornaert	1	1855
Nothomb	1	1844
(5) Siffer en Dobbelaere	1	1849
Sleeckx	41	1845-1853
Van Boekel	1	1848
Van der Voort	12	waarvan 7 uit 1841-1853 en 5 z. j.
Van Leeuw	1	1852
(10) Verspreuwen	1	1850

B. — *Briefwisseling Blicck*

2420. *Brieven aan Blicck.*

Van :	stuks	uit
Blommaert	1	1834
Dautzenberg	1	1850
Doolaeghe	18	1835-1852, vooral uit 1835-1836
Ledeganck	1	1841
Snellaert	5	1838-1854
Snieders (J. R.)	1	1852
Van Duyse	6	1836-1838

2421. *Brieven van Blicck.*

Aan :	stuks	uit
Snellaert	2	1842
Snieders (J. R.)	1	1852 (minute)

C. — *Briefwisseling von Reinsberg-Düringsfeld*

2422. De mappen die nr. II 6432 dragen bevatten een aantal brieven geadresseerd aan Ida von Düringsfeld, soms ook wel aan haar man of aan beiden samen. Ze dateren hoofdzakelijk uit de tijd van hun verblijf in België. Veel ervan zijn van belang doordat ze korte, door de schrijvers zelf opgestelde biobibliografische schetsen bevatten, waarin wel eens iets meer zit dan

hetgeen Ida von Düringsfeld er voor haar anthologie (nr. 115) heeft uitgehaald.

	stuks	uit
(1) Avondtroodt	4	1858-1859
Blommaert	1	1859
Cauwenbergh	2	1859 en z. j.
Dautzenberg	5	1858-1860 (ook latere)
(5) De Cort	21	1856-1860 (en 2 uit 1861-1862)
De Geyter	1	1857
De Vos	1	1858
De Wulf	3	1857-1858
Dodd	1	1857
(10) Du Caju (J. J.)	1	z. j.
Du Mont	1	1858
Duvillers	1	1859
Ecrevisse	1	1857
Geiregat	1	1857
(15) Génard	5	1857-1860
Hansen	5	1857-1860
Hendrickx	6	1857-1860
Heremans	1	1858
Lansens	1	1858
(20) Lauwers	2	1857-1858
Michels	1	1858
Nolet	6	1859-1860 (en 2 uit 1862-1866)
Rosseels	1	1857
Sleeckx	2	1857-1858 (ook 2 uit 1861 en 1 uit '72)
(25) Snieders (A.)	1	1858
Snieders (J. R.)	2	1857-1858
Stallaert	7	1857-1859
Stroobant	1	1858
Van Beers	4	1857-1860
(30) Van den Bemden	1	1858
Van Duyse	1	1857
Van Even	1	1859
Van Kerckhoven	1	1859
Van Peene	1	1857
(35) Van Ryswyck (L.)	1	1858
Vleeschouwer	1	1857
Willems (A.)	2	1858-1859

2423. Bestemd voor Ida von Düringsfeld waren :

De Potter aan?	1 stuk, uit	1858
Duyvewaardt aan De Cort	1 „ „	1858
Van Spilbeeck	1 „ „	z. j.

D. — *Losse stukken*

2424. Alberdingk Thijm aan David : 1 uit 1847.

2425. Conscience aan : Bouquié-Lefebvre 1 uit 1852
 Jouan 1 1849
 Lorck 1 1848
 een baron 1 1853

2426. Coremans aan de redactie van de Augsburger Allgemeine Zeitung : 1 uit 1847.

2427. David aan ? : 1 uit 1852.

2428. Destanberg aan Snieders : 1 uit 1860.

2429. J. De Vries aan Willems : 1 uit 1836.

2430. Heremans aan ? : 2 z. j.

2431. Kesteloot aan Van Duyse : 1 uit 1851.

2432. Serrure aan : Bernhardi 1 uit 1839
 Bogaerts 1 1843
 Delmotte 1 1833
 ? 4 1847, 1852, 1859, z. j.

2433. A. Snieders aan De Busscher : 1 uit 1853.

2434. Van Duyse aan : Van Even 1 uit 1853
 ? 3 1846, 1858, z. j.

2435. Van Lennep aan ? : 1 uit 1857.

2436. Van Peene aan ? : 1 uit 1860.

2437. J. F. Willems aan : Bogaerts 1 uit 1835
 De Busscher 1 1843
 Kessels 1 1846
 de Reiffenberg 1 1833
 Van der Meersch 2 1843-1845
 onbekende 1 1842.

IV. — Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde, te Gent

A. — *Briefwisseling De Laet*

2438. De correspondentie De Laet is het eigendom van de Academie. Zij bevat zeer rijke gegevens, zoals blijkt uit de door Jacob

gepubliceerde stukken (nr. 1391). Ook Dr. Van Beughem heeft er gebruik van gemaakt voor zijn studie over Dautzenberg (nr. 279). Het valt dan ook ten zeerste te betreuren dat de bewuste briefwisseling sedert verscheidene jaren onvindbaar blijkt. Reeds in 1945 heb ik er vergeefs navraag naar gedaan. Het Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven bezit fotocopieën van 9 brieven van Snellaert aan De Laet uit 1838-1839.

B. — Briefwisseling Van Duyse

De door Prudens Van Duyse bewaarde en gerangschikte brieven zijn, samen met een aantal andere handschriften, grotendeels in het bezit van de Academie overgegaan. Het zijn in totaal meer dan zeventig bundels. Vele daarvan bevatten uitsluitend brieven, honderden in getal, van tientallen verschillende personen uit binnen- en buitenland.

2439. Tot de omvangrijkste collecties behoren de missiven geschreven door :

	stuks	uit
(1) Blicck	49	47 uit 1834-1842; 2 uit 1851-1855
Blommaert	58	1830-1856
Bormans	10	1837-1855
Clesse	22	1850-1859
(5) Dautzenberg	32	1832-1855, waarvan 31 uit 1832-1848
De Decker	31	1835-1857
De Potter	10	1856-1859
Eekma	13	1848-1852
Frensdorff	16	1844-1847
(10) Kesteloot	13	1849-1851
Ledeganck	9	1828-1841, waarvan 4 na 1830
Mertens	48	1841-1856
Moens	26	1832-1842
Nolet	43	1839-1859
(15) Olivier	26	1847-1858
Rens	16	1836-1848 en 1 uit 1855
Rosseels	30	1839-1846 en 1 uit 1855
de Saint-Genois	67	1837-1858
Schinkel	40	1844-1858
(20) Serrure	25	1831-1856
Van de Velde (J.)	14	1840-1845
Van Even	36	1848-1859

Van Maldeghem (gebr.) zotal	1843-1848
Verspreeuwen	10 1835-1851
(25) Vervier	36 1835-1858
Wap	17 1852-1859
Withuys	50 1852-1859
Wolf	15 1841-1842

2440. Men voege daar o. m. aan toe de brieven van :

(1) Aewerdonk	(40) De Vries (M.)
Altmeyer	D'Hulster
Alvin	Diricksens
des Amorie van der Hoeven	Dodd
(5) Angillis	Doornaert
Baert	(45) Dorbeck
Beets	Duller
Bochart	Du Mont
Bodel Nijenhuis	Duvillers
(10) Bogaers	Eisen
Bogaerts	(50) Elben
Bormans	Fischback
Bosch	Gachard
Bosscha	Geiregat
(15) Broeckx	Gerrits
Bronswijk	(55) Greb
de Burbure	Grimm (J.)
Carton	Heremans
Ceulemans	Heye
(20) Claren	Hiel
Conscience	(60) Hofdijk
Coremans	Hoffmann v. Fallersleben
Cornelissen	Hofman
Cracco	Immerzeel
(25) David J.)	Ising
David (M.)	(65) Jottrand
De Busscher	Kats
De Coussemaeker	Kervyn de Lettenhove
Degerickx	Kervyn de Volkaersbeke
(30) De Geyter	Kesteloot-De Man
De Haerne	(70) Koenen
De Jonghe	Kornicker
De Laet	Kruseman
Delecourt	Lanssens
(35) Delepierre	Lebrocquy
De Potter	(75) Lulofs
De Ram	Messchert
Destanberg	Moyson
De Vries (J.) Jzn	Mussely-Boudewyn

Nepveu
 (80) Nyhoff (M.)
 Nys
 Oberts
 Palmers
 Peeters (G.)
 (85) Peeters (H.)
 Piré
 von Ploennies
 Prell
 Quetelet
 (90) Quinet
 de Reiffenberg
 Renier
 Robaey
 Ronsse
 (95) Scheler
 Scheltema
 Schreuder
 Siegenbeek
 Siffié
 (100) Siret
 Snellaert
 Snieders (A.)
 Spandau
 Spyers
 (105) Stallaert
 Stappaerts
 de Stassart
 Steyaert
 Stienen
 (110) Sybrandi
 Ten Kate
 Ter Bruggen (E.)
 Thys
 Tideman
 (115) Tollens
 Torfs
 Van Ackere-Doolaeghe

Van Beers
 Van Brederode
 (120) Van Dale
 Van Dam
 Van de Velde (H.)
 Van der Aa
 Van der Voort
 (125) Van Driessche
 Van Hall
 Van Hasselt
 Van Hoogeveen-Sterck
 Van Kerckhoven
 (130) Van Leeuwen
 Van Ollefen da Silva
 Van Oosterzee
 Van Peene
 Van Praet
 (135) Van Rotterdam
 Van Ryswyck (J.)
 Van Ryswyck (Th.)
 Van Someren
 Van Spilbeeck
 (140) Van Swygenhoven
 Van Thielen
 Vermeire
 Verspreuwen
 Visscher
 (145) Vogel
 Voisin
 Voorduin
 Vreede
 Wap
 (150) Weyden
 Wiener (J.)
 Wiener (L.)
 Willems (J. B.)
 Willems (J. F.)
 (155) Wins

2441. Diverse bundels bevatten tevens enkele ontwerpen van brieven van Van Duyse zelf. Bundel 69 is daar bovendien geheel mee gevuld. Het zijn hoofdzakelijk minuten van brieven uit de jaren '30 en '40, geadresseerd aan :

(1) Blicck
 Blommaert
 Bosscha
 Conscience
 (5) Dautzenberg
 David
 De Decker
 De Jonghe
 Doolaeghe
 (10) Eisen
 Heye
 Hoitsema
 Ludwig van Beieren
 Lulofs
 (15) Moens

Nolet
 Rens
 Rosseels
 Spandau
 (20) Spyers
 de Terbecq
 de T'Serclaes
 Van de Weyer
 Van Roo
 (25) Van Ryswyck (Th.)
 Vervier
 Voisin
 Weber
 Weyden

C. — Brieven aan David

2441bis. Cfr. nr. 126obis.

D. — Brieven aan Stallaert

2441ter. Twee bundels. Alfabetisch geklasseerd. Vooral van betekenis betreffende de jaren 1870-'90. Bevat van vóór 1860 :

(1) Acquoy	3	1857
Bormans	1	1850
Burbure (de)	1	1857
David	3	1856-1860
(5) Firmenich	3	1858
Heremans	1	1858
Serrure	8	1856-1859
Van Beers	1	(1859)
Verwijs (Eelcoo)	3	1859-1860

E. — Varia

2441quater. Cfr. BAERE (C. DE). De verzameling Brieven in het Archief van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde; in : *Jaarboek Kon. Vl. Acad.*, 1959, blz. 131-145.

V. Stadsarchief Antwerpen

Hier is de correspondentie bewaard van P. Génard.

2442. De bundels Pk 3090, 3091 en 3172 bevatten o. m. brieven aan Génard geadresseerd door :

	stuks	uit
(1) Alberdingk Thijm	10	1855-1856 en 1 uit 1860
de Burbure	1	1854
Carton	4	1852 en z. j.
Cracco	1	1854
(5) De Cort	5	1854-1860
De Decker	1	1857
De Geyter	7	1854-1855 en z. j.
De Laet	3	1853-1856
De Vries (M.)	2	1854
(10) Diricksens	7	1854-1855
von Dueringsfeld	1	1860
Dujardin	3	1854-1855 en verscheidene z. j.
Hansen	2	1854
Heremans	11	1853-1860
(15) Heuts	1	1854
Holtrop	1	1855
Matthyssens	1	1855
Mertens	2	1855
Peeters	1	1854
(20) Rongé	2	1854-1856
de Saint-Genois	1	1855
Sermon	1	1857
Serrure	1	1854
Simillion	1	1860
(25) Stallaert	4	1854-1855
Torfs	2	1860
Van Ackere-Doolaeghe	1	1856
Van Beers	3	1854 en ongedateerde
Van den Bemden	3	1854-1858
(30) Van Duyse	3	1854-1855
Van Even	5	1860
Van Lennep	2	1854
Van Lerijs	1	1860
Van Melckebeke	26	tot en met 1860; ook ongedateerde en latere
(35) Van Oosterzee	1	1857
Van Rotterdam	1	1854
Van Straelen	1	1860
van Tergow	1	1857
Vijschers	10	1851-1860

2443. De bundel Pk 3137 bevat enkele aan Génard toegestuurde brieven uit 1854-1855, geschreven door :

(1) De Cort	1 stuk
De Geyter	1 "
Dujardin	4 "

Geiregat	1 "
(5) Heremans	1 "
Van Duyse	1 "
Van Westrheene	1 "

VI. — Stadsarchief Mechelen

2444. Bezit 23 brieven van David aan het stadsbestuur van Mechelen uit 1831-1837.

VII. — Bezit van Belgische particulieren

A. — Firma Buschmann, Antwerpen

2445. Minuten van brieven van J. E. Buschmann aan De Laet: 1 uit 1846.
aan Mertens : 1 uit 1847.

2446. Brieven aan J. E. Buschmann :

Bogaerts	1 stuk	z. j.
David	9 stuks,	uit 1844-1845
Delecourt	3 "	" 1849
Mertens	2 "	" 1848

B. — Prof. Dr. W. Pée, Bosvoorde

Prof. Pée bezit een notaboek van wijlen zijn vader Julius, met talrijke copieën van brieven geadresseerd aan of geschreven door Mevr. Courtmans-Berchmans. Daaronder komen voor :

2447. Van Mevr. Courtmans aan K. Bogaerd 3 uit 1859-1860
Van Duyse 1 1843
S. Wouters 1 1842.

2448. Aan Mevr. Courtmans van : von Dietrichstein 1 uit 1843
Nothomb 1 1843
De Olyftak 1 1855
Rogier 1 1859.

C. — De Heer E. Courtmans, Brussel

2449. De Heer Courtmans beschikt over afschriften van de onder B vermelde copieën en bezit bovendien vrij veel originelen van brieven aan of van Mevr. Courtmans, evenwel alle van na 1860.

2450. Men vindt bij hem eveneens copie van een brief van Conscience aan J. B. Courtmans, d. d. 20 maart [1837].

VIII. — Bibliotheek van de Gemeente-Universiteit Amsterdam

A. — Réveil-archief

Dit archief, aldaar gedeponneerd, levert voor de Vlaams-Nederlandse verhoudingen enig belang op door de verzamelingen H. J. Koenen en J. Van Lennep.

2451. De verzameling Koenen bevat brieven hem geadresseerd door:

David	7 stuks, uit 1850-1855
Nolet	5 „ „ 1855-1856
de Saint-Genois	1 „ „ 1857
Van Duyse	8 „ „ 1851-1858

2452. De verzameling Van Lennep bevat :

a) een brief van J. F. Willems aan Groebe uit 1845

b) brieven aan Van Lennep toegezonden door :

Conscience	1 stuk, uit 1849
De Cuyper	2 „ „ 1854
Rogier	1 „ „ 1860
Van Beers	2 „ „ 1858-1860
Van Praet	1 „ „ 1860

B. — Brieven van Willems aan

2453. Bilderdijk 1 uit nov. 1830

2454. De Gids 1 1838 (ed. De Vroede nr. 1267)

2455. Potgieter 23 1828-1844, waarvan 12 na Potgieters vertrek uit Antwerpen (ed. Rooses, nr. 1418 en De Vroede, nr. 1267).

2456. Van Hengel 1 1832 (ed. nr. 1267).

C. — Losse stukken

2457. Conscience aan Kölle : 1 uit 1860.

2458. Nolet aan een Nederlands genootschap : 1 uit 1851.

2459. Snellaert aan Potgieter : 2 uit 1846 en 1847 (ed. De Vroede, nr. 1267).

2460. Van Duyse aan Van Hasselt : 1 uit 1841
Wap 1 1830
onbekende 1 1856.

2461. Van Hoogeveen-Sterck aan de gebr. Diederichs : 2 uit 1845.

2462. Van Ryswyck (J.) aan Van Tetroode : 1 uit 1857.

2463. Snieders (A.) aan Günst : 1 uit 1854
de Commissie van een tentoonstelling v. Schone Kunsten, 1 uit 1854
onbekende 1 z. j.

IX. — Bilderdijkmuseum, Amsterdam

2464. Bezit 2 brieven van Van Duyse uit 1831.

X. — Koninklijke Bibliotheek, Den Haag

2465. De briefwisseling J. Immerzeel bevat brieven hem toegestuurd door :

Rens en Van Duyse	1 stuk	z. j.
Van Kerckhoven	1 stuk, uit	1841
Van Ryswyck (Th.)	2 „ „	1839-1840
Verspreuwen	1 „ „	1833
Willems	63 „ „	1819-1839, waarvan 5 uit 1834-1839

2466. Brieven van Willems aan :

Fétis	1 stuk, uit	1832
Holtrop	2 „ „	1840-1841
Immerzeel : ut supra		
Jonckbloet	1 „ „	1841

2467. Brieven van de Saint-Genois aan Holtrop : 9 uit 1845-1864, waarvan 7 uit de jaren '50.

2468. Briefwisseling Van Duyse.

a) 1 brief van Tollens aan Van Duyse, 1854.
1 Van Ryswyck (Th.) z. j.

b) 1 brief van Van Duyse aan Schinkel, 1851.
1 een onbekende, 1845.

2469. Twee brieven van Conscience aan niet-genoemden, 1840 en 1852.

2470. Een brief van Snellaert aan ? uit 1846.

XI. — Algemeen Rijksarchief, Den Haag

2471. De 2de afdeling, collectie 108, bevat de correspondentie G. W. Vreede. Inzake Vreedes betrekkingen met Vlaanderen is ze vooral belangrijk voor de jaren '60-'70. In de eerste bundel treft men 6 brieven aan van Van Duyse uit 1854-1859.

2472. Het dossier Buitenl. Zaken, Nederl. Legatie te Brussel, 2744, Geheime Verbalen april-juni 1856, bevat een brief van Van Duyse aan koning Willem III uit 1856, met bijbehorende stukken.

XII. — Gemeente-archief, Den Haag

Hier zijn enkele brieven van Vlamingen bewaard, in mappen op naam van de schrijver.

2473. Van belang zijn diegene, in 1854 geschreven in antwoord op een circulaire van S. J. Van den Bergh, D. Ouwersloot en A. C. Kruseman, waarbij biobibliografische inlichtingen werden gevraagd met het oog op de uitgave van een werk over „De Dichters van Nederland”.

Antwoorden van :

De Laet
Peeters (H.)
Snieders (A.)
Van Beers
Van Duyse.

2474. Losse stukken :

Blommaert aan Yssel-De Schepper : 1 uit 1857
Conscience aan Bosboom : 1 uit 1840
Van Duyse aan Da Costa : 1 uit 1856.

XIII. — Bibliotheek van de Universiteit te Leiden

Het belangrijkste bezit van deze Bibliotheek is hetgeen ze in depot heeft ontvangen van de Maatschappij der Nederlandse

Letterkunde te Leiden (in de catalogus vermeld als LTK). De meeste aandacht verdienen de brieven, door Vlamingen aan M. De Vries geadresseerd.

A. — Collectie M. De Vries. (LTK 1867)

2475. Bevat o. m. brieven van :

(1) Bormans	12	1855-1877 en 2 z. j. (waarvan 5 vóór 1861)
Conscience	4	1851, z. j., 1856, 1874
Dautzenberg	5	1852-1858
David	21	1858-1865, waarvan 6 vóór 1861
(5) Heremans	2	1860 (23 latere)
Serrure	4	waarvan 2 uit 1858, 2 uit 1862-1863
Snellaert	54	1851-1871, waarvan 5 uit de jaren '50
Stallaert	75	1854-1888, waarvan 3 uit 1854-1860
Van Duyse	1	1852
(10) Versnaeyen	5	1860-1863

B. — Verzameling A. C. Kruseman (LTK 1795, 1502, 1439)

2476. Bevat o. m. brieven hem toegezonden door :

(1) Heremans	1	stuk, uit 1855
Nolet	3	„ „ 1856-1859
Sleeckx	1	„ „ 1859
Snieders	1	„ „ 1858
(5) Van Duyse	15	„ „ 1848-1859
Van Hoogeveen-Sterck	2	„ „ 1846-1847
Vuylsteke	1	„ „ 1856

C. — Correspondentie A. De Jager (LTK 1622^{I-II})

2477. Respectievelijk 92 en 97 bladen met minuten van brieven van De Jager, o. m. geadresseerd aan :

(1) Bormans	3	stuks, uit 1850-1854
David	6	„ „ 1846-1864
Heremans	2	„ „ 1854-1855
Lansens	1	„ „ 1850
(5) Mertens	1	„ „ 1856
Peeters	2	„ „ 1851-1853
Schayes	1	„ „ 1851
Serrure	4	„ „ 1841-1848
Snellaert	3	„ „ 1849
(10) Stallaert	1	„ „ 1851
Van Beers	1	„ „ 1854
Van Kerckhoven	1	„ „ 1849
Willems	1	„ „ 1841

D. — „Bilderdijs gedenkteeken.
Verzameling van brieven,
courant-artikelen en andere gedrukte bescheiden,
bijeengebracht en de Maatschappij geschonken door Dr. J. J. F. Wap”.
(LTK 877^{II})

2478. Bevat o. m. brieven van :

De Cuyper	5 stuks, uit 1855-1856
Geiregat	1 „ „ 1856
Heremans	1 „ „ 1854
Nolet	2 „ „ 1854-1855
Rens	1 „ „ 1855
Snellaert	1 „ „ 1854
Van Ollefen da Silva	2 „ „ 1855-1856

E. — *Losse stukken*

2479. Grimm (J.) aan Bormans : 1 uit 1857 (ed. Beets, nr. 2228).
2480. Hansen aan Hilman : 1 uit 1857 (LTK 1566).
2481. Harrebomée aan Snellaert : 2 uit 1856 (BPL 1886).
2482. Heremans aan De Jager : 1 uit 1854 (BPL 2050).
2483. Stallaert aan Buddingh : 1 uit 1859 (LTK 1381).
2484. Van Beers aan ? : 1 uit 1858 (LTK 1004).
2485. Van der Voort aan Bormans : 1 uit 1842 (LTK 1003).
2486. Vuylsteke aan Haverschmidt en het redactiecomité van de Leidse Studenten-almanak : 5 uit 1856-1858 en 1 uit 1863 (LTK 1817).
2487. Willems aan Bodel Nijenhuis 1 uit 1840 (LTK 1906)
Clarisse 1 1845 (LTK 1004).
2488. Willems en Snellaert aan A. De Vries : 1 uit 1845 (LTK 1867).

XIV. — Archief van de Maatschappij
der Nederlandse Letterkunde te Leiden

2489. Bevat, verspreid over een twaalfstal bundels, een aantal brieven aan de secretarissen La Lau, Bodel Nijenhuis en Du Rieu gezonden door :

(1) Dautzenberg	1 stuk, uit 1854
Hansen	1 „ „ 1860

Nolet	3 „ „ 1843-1847 (en 1 uit 1862)
de Saint-Genois	3 „ „ 1846-1848
(5) Serrure	3 „ „ 1846-1853
Snellaert	16 „ „ 1841-1853
Snieders (A.)	1 „ „ 1852
Van Duyse	1 „ „ 1849
Willems	1 „ „ 1844

XV. — Bibliotheek van de Katholieke Universiteit te
Nijmegen

2490. Het archief J. A. Alberdingk Thijm bevat vrij talrijke en dikwijls zeer interessante brieven door Vlamingen aan Thijm gericht, o. m. van :

	stuks	uit
(1) Blommaert	2	1854-1857
Bormans	3	1855-1859
Conscience	2	1849-1850
Dautzenberg	14	waarvan 12 uit de jaren '50 en 1 z. j.
(5) David	35	1846-1860
Delecourt	11	1851-1853
Génard	1	1857
Gezelle	5	1858-1861
Mertens	3	1851-1852
(10) Nolet	42	1851-1887, waarvan 26 tot 1860
Rens	1	1853
Snellaert	65	waarvan 63 uit 1843-1860
Stallaert	27	waarvan 23 uit 1851-1860 en 4 z. j.
Van Beers	2	1851-1854
(15) Van der Voort	2	1851-1854
Van Duyse	12	1850-1859
Van Even	30tal	jaren '50-'60

XVI. — Rijkscmissie van Bijstand
voor het Woordenboek der Nederlandse Taal, Utrecht

2491. Brieven aan M. De Vries gezonden door :

(1) Dautzenberg	1 stuk, uit 1852
David	32 „ „ 1851-1860
Dehou	1 „ „ 1852
Delcroix	1 „ „ 1860
(5) Delecourt	1 „ „ 1852
Heremans	2 „ „ 1852-1854
Mertens	3 „ „ 1852-1856
Nolet	8 „ „ 1851-1859
Stallaert	1 „ „ 1852
(10) Van Beers	1 „ „ 1852
Van der Voort	5 „ „ 1852-1856
Van Duyse	1 „ „ 1851

2492. Brieven aan David gericht door :
Heremans	2 stuks,	uit 1854-1856
Van Beers	1 „ „	1856
Verspreuwen	1 „ „	1856

2493. Van Duyse aan Koenen : 1 uit 1851.

XVII. — Dr. N. Beets, Amsterdam

2494. Dr. Beets, kleinzoon van de dichter, bezit enkele brieven van Vlamingen aan N. Beets, o. m. van :

Dautzenberg	1 stuk,	uit 1850
Van Duyse	1 „ „	1840
Willems	2 „ „	1840

2495. Tot zijn collectie behoren eveneens minuten van brieven geschreven door N. Beets, o. m. aan :

Ledeganck	4 stuks,	uit 1840-1844
Van Duyse	2 „ „	1840-1841
Willems	2 „ „	1840

XVIII. — Duitse bibliotheken en archieven

Voor zover mij bekend, zijn hier nog geen systematische opsporingen naar brievenbezit ondernomen. Het blijft dus vooralsnog de vraag in welke mate stukken, uitgaande van Vlamingen en Franstalige Belgen, zijn bewaard en waar ze berusten. Enkele worden gesignaleerd door :

2496. DAFFIS (H.). Inventar der Grimm-Schränke in der preussischen Staatsbibliothek, Leipzig 1923. Nl. :

1 brief van Bormans	uit 1841
3 brieven van Buschmann	„ 1841-1847
1 brief van David	„ 1851
2 brieven van De Coussemaker	„ 1856-1859
1 brief van Delecourt	„ 1846
1 brief van Van Duyse	„ 1856
6 brieven van Willems	„ 1837-1842 (ed. De Vreese, nr. 2226)

§ 3. — ARCHIEVEN VAN VERENIGINGEN

Men zal gereede aanvaarden dat het niet mogelijk is een overzicht te geven van hetgeen van die bronnen werd bewaard. Daartoe zou navraag dienen te worden gedaan bij de nog bestaande en naar de

— zoveel talrijker — reeds verdwenen genootschappen in grote en kleine gemeenten.

De openbare depots bezitten uit de jaren 1830-'60 haast niets van betekenis.

2497. In het Arch. en Mus. v. h. Vl. Cultuurleven kan men enkele bundels raadplegen uit het archief van *De Olyftak* (O 245/D) :
het eerste verslagboek, lopend van 1835 tot 1843
het Notulenboek, gaande van 1856 tot 1878
het Kasboek, 1836-1874.

2497bis. De Bibl. v. d. Rijksuniv. te Gent bezit het archief v. d. *Soc. Royale des Beaux-Arts et de Litt. de Gand*. Van belang voor de jaren 1830-1860 zijn :

- a) G 11207. Registre des délibérations; aug. 1819-sept. 1858.
- b) G 11209. Procès-verbaux; déc. 1854-1869.

2498. Stadsarchief Antwerpen. Bundel Pk 3137 (mappen 51 en 51bis) bevat documenten betreffende de *St. Lukasgilde*, o. m. diverse circulaires, uitnodigingen tot vergaderingen en nota's inzake de werkzaamheden in 1854-1856.

2499. Bij de algemene voorzitter van het Willems-Fonds, Prof. Dr. H. Van Werveke, te Sint-Denijs-Westrem, berust het Verslagboek van het Willems-Fonds 1851-1866.

2500. De bibliotheek van de afdeling van het Willems-Fonds te Veurne bevat het Resolutieboek van de Kon. Rederijkerskamer „Arm in de beurs en van sinnen jonck”.

2501. Tot het bezit van „De Fontaine” te Gent behoort een door A. WOEDSTAD tot de huidige tijd voortgezette, beknopte kroniek van die toneelvereniging.

2502. Documenten met betrekking tot het Vlaams-Duits Zangverbond zijn bewaard :

- a) in het archief van het Kölner Männer-Gesangverein;
- b) in hs. 3210 van de Bib. der Rijksuniv. te Gent : 18 stukken, vooral uitgaven en ontvangsten inzake de feestelijkheden te Gent in 1847; afkomstig uit het bezit van P. Van Duyse.

§ 4. — VARIA EN ICONOGRAFIE

2503. Het Stadsarchief Antwerpen bezit een soort politieke mémoires van K. L. Torfs. Ze handelen over de „Kiezingen van Ant-

werpen", 1841, 1841-1848, 1848-1852. Erbij hoort een verzameling van kiespamfletten. Dat alles in : M. A. B. A. 220, 221, 222.

2504. Een biografie van Delecourt, geschreven door Dautzenberg, berust op het Arch. en Mus. v. h. Vl. Cultuurleven.
2505. Hs. 3052 van de Bib. der Rijksuniv. te Gent bevat een dienststaat van J. F. Willems bij de registratie.
2506. Personalialia betreffende Van Duyse vindt men in hs. 3087 van dezelfde Bibliotheek alsmede in enkele bundels van de Kon. Vl. Academie.
2507. In het Arch. en Mus. v. h. Vl. Cultuurleven vindt men uiteenlopende documenten waaronder knipsels uit dagbladen en tijdschriften, zoals de verzameling Van der Voort.
2508. Voor de iconografie wende men zich tot hetzelfde Arch. en Museum en tot het Prentenkabinet van de Kon. Bibliotheek.

INDICES

Tenzij anders vermeld, wordt er steeds naar het nummer verwezen. Het eventueel tussen haakjes toegevoegde cijfer slaat terug op de marginaal aangeduide regels van het betrokken nummer.

I. — PERSONEN

- Ackersdijk : 2176, 2367 (1).
 Acquoy : 2441 ter (1).
 Adams : 1768.
 Adriaens : 1738.
 Aewerdonk : 2370 (1), 2440 (1).
 Alberdingk Thijm : 360, 586, 1242-1247, 2145, 2193, 2194, 2197, 2366 (1), 2372 (1), 2375 (1), 2389 (1), 2390 (1), 2424, 2442 (1), 2490.
 Altmeyer : 2440 (1).
 Alvin : 2440 (1).
 Amorie van der Hoeven (des) : 2147, 2440 (1).
 Andree : 2217, 2218, 2238, 2404 (1).
 Angillis : 128, 1027, 1841, 2351, 2440 (5).
 Arendt : 1284, 2266, 2272, 2284, 2372 (1).
 Arenz : 2222, 2418 (1).
 Arndt : 2219, 2245, 2250, 2259.
 Arnim (von) : 2220, 2286, 2291, 2370 (1).
 Aubert : 2022.
 Auerbach : 2238.
 Avontroodt : 129, 1387, 2394 (1), 2422 (1).
- Baader : 2241.
 Baedeker : 2221, 2285, 2301.
 Baert : 2440 (5).
 Bakhuizen van den Brink : 1250, 2177.
 Balieus : 1467.
 Bartels : 2289.
 Bauduin : 130-131, 1014, 2097, 2366 (1), 2372 (1), 2389 (1), 2418 (5).
 Beck : 2238.
 Bède : blz. 229.
 Beethoven : 257.
 Beets : 143, 1248, 2176, 2370 (1), 2377 (1), 2389 (1), 2440 (5), 2494-2495.
 Behaegel : 132, 1430, 1434, 2059, 2087, 2370 (1), 2393 (1).
- Belinfante : 2372 (1).
 Bellens : 133.
 Benedey : 2238.
 Benninck : 134.
 Benoit : 112, 135-140, 1388, 2418 (5).
 Bergmann (A.) : 117, 141-157.
 Bergmann (G.) : 158, 909, 1370, 1769-1772, 1806-1808, 2370 (5).
 Bernhardt : 2299, 2432.
 Bethmann : 2370 (5), 2372 (5), 2393 (1).
 Bevel : 1825.
 Biedermann : blz. 266.
 Bilderdijk : 910, 2175, 2453, 2478.
 Billen : 416, 1795.
 Billiet : 159, 2096.
 Blicck : 160-164, 1033, 1389, 1391, 1408, 2366 (1), 2368 (1), 2376 (1), 2377 (1), 2389 (1), 2393 (1), 2400 (1), 2408, 2420-2421, 2439 (1), 2441 (1).
 Blockhuys : 2014, 2097.
 Blommaert : 165-167, 396, 482, 686, 961, 1018, 1122, 1422, 1425, 1427, 1436, 1744, 2044, 2085, 2311, 2366 (1), 2368 (1), 2371, 2372 (5), 2374-2376, 2389 (5), 2393, 2394 (1), 2400 (1), 2420, 2422 (1), 2439 (1), 2441 (1), 2474, 2490 (1).
 Bochart : 2040, 2440 (5).
 Bodel Nijenhuis : 2176, 2366 (5), 2370 (5), 2372 (5), 2375 (1), 2376 (1), 2393 (1), 2440 (5), 2487, 2489.
 Bogaerd : 2447.
 Bogaers : 2366 (5), 2389 (5), 2390 (1), 2440 (10).
 Bogaerts (F.) : 168-173, 1432, 1496, 2115, 2370 (5), 2394 (1), 2432, 2437, 2440 (10), 2446.
 Bogaerts (K. J.) : 1869, 2067.
 Bom : 2148.
 Bôn : 1433, 1437, 1446, 1447, 1456, 1481, 1484, 2310.
 Boone : 174-175, 1567, 1725, 2366 (5).

2372 (5).
Bormans : 176-183, 1419, 1457, 1464,
1485, 1598, 1739, 2067, 2227, 2228,
2357, 2360, 2366 (5), 2370 (5), 2371,
2372 (5), 2377 (1), 2389 (5), 2439 (1),
2440 (10), 2441 ter (1), 2475 (1),
2477 (1), 2479, 2485, 2490 (1), 2496.
Bornstedt (von) : 1305, 2240.
Bosboom : 2474.
Bosch : 2440 (10).
Bosscha : 2191, 2195, 2440 (10),
2441 (1).
Bosworth : 1452, 2370 (10).
Boucquillon : 184-185.
Bouquié-Lefebvre : 2425.
Boutens : 1841, 1997.
Bouvet : 1575.
Brans : 2087, 2100.
Brill : 2367 (1).
Brillenburg : 2176.
Broeckx : 186-190, 2440 (15).
Bronswijk : 2440 (15).
Brouckère (de) : 2418 (1).
Brouwenaar : 2085.
Brouwers : 2389 (5).
Bruylants : 191, 2096.
Buddingh : 2367 (1), 2375 (1), 2483.
Builow (von) : 2238.
Burbure (de) : 192-193, 427, 2385 bis,
2394(1), 2440(15), 2441ter(1), 2442(1).
Burckhardt : 2276.
Burlage : 2193.
Buschmann : 194, 2148, 2445-2446,
2496.
Butenbeck : 2380 (1).
Byl : 1627.
Byron : 513.
Callenfels : 2377 (1).
Campens : 195, 1594, 2095, 2129.
Cannaert : 196.
Canneel (F.) : 1856.
Canneel (S.) : 1842.
Carpentier : 1645.
Carton : 197-198, 2393 (5), 2440 (15),
2442 (1).
Casterman : 1580, 1587.
Cauwenbergh : 2422 (1).
Ceulemans : 199-200, 2440 (15).
Chamon : 1891.
Claren : 2440 (20).
Clarisse : 2487.
Clemens : 2181.

Clesse : 1703, 2439 (1).
Cogels : 1515, 1540-1544.
Colins : 1620.
Collaes : 1841, 2013.
Comeyne : 201.
Coninckx : 202-203.
Conscience (H.) : 22, 96, 112, 117, 204-
256, 655, 901, 977, 977bis, 1081, 1092,
1122, 1365, 1366, 1367, 1368, 1369,
1376, 1378, 1380, 1382, 1383, 1390-
1398, 1444, 1545-1547, 1609, 1610,
1612-1617, 1619-1621, 1623-1625,
1638, 1701, 1740, 1775, 2047, 2052,
2078, 2119, 2121, 2137, 2149, 2159,
2196, 2222-2223, 2225, 2232, 2236,
2338, 2357, 2366 (5), 2368 (1),
2372 (10), 2376 (1), 2393 (5), 2394 (5),
2404, 2411, 2418 (1), 2425, 2440 (20),
2441 (1), 2450, 2452, 2457, 2469,
2474, 2475 (1), 2490 (1).
Conscience (J.) : 2404 (1).
Coremans : 257-261, 2237, 2322,
2372 (10), 2376 (1), 2393 (5), 2426,
2440 (20).
Cornelis : 133.
Cornelissen : 262-264, 901, 2393 (5),
2440 (20).
Courtmans : 265-266, 2450.
Courtmans-Berchmans : 117, 267-
272, 2447-2449.
Gracco (D.) : 273-278, 2440 (20),
2442 (1).
Cracco (P. D.) : 2350.
Creizenach : 2238.
Da Costa : 2474.
Daele : 2367 (1), 2389 (5), 2391 (1).
Daenens-Robyn : 1899.
Dautzenberg : 117, 279-293, 1733,
1776, 2014, 2085, 2097, 2150, 2241,
2325, 2329, 2370 (10), 2372 (10),
2375 (1), 2378, 2389-2390, 2397,
2420, 2422 (1), 2439 (5), 2441 (5),
2475 (1), 2489 (1), 2490 (1), 2491 (1),
2494, 2504.
David : 117, 294-315, 788, 1246, 1384,
1385, 1391, 1400, 1418, 1419, 1420,
1455, 1458, 1474, 2053, 2067, 2068,
2085, 2145, 2161, 2190, 2341, 2353,
2357, 2366 (10), 2368 (1), 2370 (10),
2372 (10), 2375 (5), 2376 (5),
2377 (5), 2389 (10), 2393 (5),
2394 (5), 2405, 2418 (10), 2424,

2427, 2440 (25), 2441 (5), 2441 bis,
2441ter(1), 2444, 2446, 2451, 2475(1),
2477(1), 2490(5), 2491(1), 2492, 2496.
David-Van Peene : 316, 2105, 2440 (25).
Davidts : 317, 1423, 1695, 1720, 1741,
1742, 2114.
De Baecker : 2331.
De Baets : 318, 2095, 2372 (10).
De Batist : 2105.
De Beucker : 2404 (1), 2411.
De Block : 1535-1539.
De Bruyn : 2199.
De Busscher (E.) : 168, 169, 170, 319,
320, 1900, 1941, 1972, 2023, 2385
quater, 2399, 2418 (10), 2433, 2437,
2440 (25).
De Busscher (G.) : 1228.
De Clercq : 1554, 2151, 2367 (5).
Declot : 1468.
De Cock : 1515.
De Cock-De Pauw : 1392, 2404 (5).
De Cort : 321-330, 1293, 2096, 2105,
2118, 2224, 2314, 2389 (10), 2391-
2392, 2397, 2422 (5), 2423, 2442 (5),
2443 (1).
De Coster : 220.
De Coussemaker : 1313, 1315, 1316,
2334, 2335, 2440 (25), 2496.
De Cuyper : 331, 1682, 2452, 2478.
De Decker : 109, 212, 213, 332-338,
624, 625, 896, 1396, 1401, 1450,
1708, 1717, 1725, 2353, 2365,
2366 (10), 2368 (5), 2372 (15),
2393 (10), 2394 (5), 2400 (1), 2439 (5),
2441 (5), 2442 (5).
De Deyn (P. J.) : 339, 1576.
Dedeyn (R.) : 1832.
De Foere : 340, 1468, 1485, 1488, 1490,
1491, 1492, 1495.
Degerickx : 979, 1985, 1996, 2075,
2367 (5), 2370 (10), 2440 (25).
De Geyter : 341, 1666, 1782, 1783,
1823, 1963, 2091, 2314, 2366 (10),
2389 (10), 2396, 2422 (5), 2440 (30),
2442 (5), 2443 (1).
De Grove : 342.
De Haene : 1841.
De Haerne : 343-344, 2440 (30).
De Hert : 2105.
De Hoon : 345.
Dehou : 2491 (1).
De Jaegher : 346.
De Jager : 302, 2176, 2304, 2366 (10),

2375 (5), 2410, 2477, 2482.
De Jonge : 2176.
De Jonghe (J.) : 347, 1429, 1508, 1520,
2050, 2061, 2099, 2106, 2345, 2357,
2366 (15), 2370 (10), 2372 (15),
2375 (5), 2376 (5), 2393 (10), 2400 (1),
2402, 2440 (30), 2441 (5).
De Jonghe (Th.) : 348.
De Keyser : 416.
De Keyzer : 1513.
Dekkers-Bernaerts : 1666, 1683, 1963.
De Laet (H.) : 2105.
De Laet (J. A.) : 17, 95, 226, 349-357,
1378, 1391, blz. 142 (noot 3), 1444,
1474, 1516, 1546-1547, 1592, 1698,
1707, 1811, 2051, 2078, 2148, 2217,
2218, 2220, 2233, 2316, 2366 (15),
2368 (5), 2372 (15), 2377 (5),
2389 (10), 2396, 2418 (5), 2438,
2440 (30), 2442 (5), 2445, 2473.
De Layens : 1572.
Delcroix : 358-359, 2241, 2366 (15),
2372 (15), 2491 (5).
Delecourt : 360-363, 1391, 1506, 1527,
1598, 2237, 2239, 2312, 2366 (15),
2368 (5), 2372 (15), 2375 (5),
2389 (10), 2440 (30), 2446, 2490 (5),
2496, 2504.
Delepierre : 364-365, 1451, 1452, 1826,
2385 bis, 2393(10), 2404(5), 2440(35).
Delfortrie : 1777.
Delgeur : 366.
Della Faille : 1668-1671, 1673-1678,
1758-1763, 1766-1768.
Delmotte : 2432.
Delvaux : 1011.
De Mets : 538, 814, 845, 2442 (35).
De Meyer : 2385 ter.
D'Engelbronner : 2246.
De Pauw : 371-372, 919, 1374,
2372 (20).
De Potter (F.) : 342, 373-378, 530, 599,
704, 792, 793, 1032, 1056, 1347,
1348, 1796, 2096, 2366 (15),
2372 (20), 2391 (1), 2423, 2439 (5),
2440 (35).
De Potter (Lodewijk) : 379, 2393 (10).
De Potter (Louis) : 1601.
De Ram (C. E.) : 1608, 1613, 1614,
1617, 1619, 1620.
De Ram (P. F. X.) : 380, 2370 (15),
2394 (5), 2440 (35).
De Raymaker : 1893.

De Ridder : 1835.
Descamps : 416.
De Schepper : 381.
De Simpel : 382, 2370 (15).
De Smet (B.) : 383.
De Smet (H.) : 384.
Destanberg : 174, 385-388, 712, 779, 820, 2090, 2126, 2367 (5), 2391 (1), 2428, 2440 (35).
De Stoop : 389.
Devenyn : 390-392, 2418 (1).
De Voght : 393.
De Vos : 394-395, 2044, 2107, 2422 (5).
De Vries (A.) : 2488.
De Vries (J.) : 1418, 2152, 2153, 2173, 2367 (5), 2370 (15), 2429.
De Vries (J. Jzn) : 2440 (35).
De Vries (M.) : 1112, 1251, 1258-1264, 2154-2156, 2366 (20), 2370 (15), 2389 (15), 2390 (1), 2440 (40), 2442 (5), 2475, 2491.
De Walsche : 2105.
De Wulf : 2422 (5).
D'Haene : 2051.
D'Hulster : 396-399, 1434, 2440 (40).
D'Huygelaere : 400, 1596, 2044, 2393 (10).
Dibbets : 1905.
Diederichs : 2461.
Diefenbach : 2238.
Dielman : 1773.
Diepenbrock (von) : 2223.
Dietrichstein (von) : 2448.
Dillens : 1398, 2413.
Dingelstedt : 2238.
Diricksens : 401-410, 1391, 1586, 1589, 1637, 1638, 1719, 2085, 2091, 2137, 2349, 2366 (20), 2372 (20), 2389 (15), 2390 (1), 2440 (40), 2442 (10).
Dirks (J.) : 2372 (20), 2375 (5).
Dirks (S.) : 411.
Dobbelaere : 2085, 2419 (5).
Dodd : 412, 1905, 2085, 2389 (15), 2418 (1), 2418 (10), 2419 (1), 2422 (5), 2440 (40).
Dodt van Flensburg : 2370 (15).
Doolaeghe : zie Van Ackere-Doolaeghe.
Doornaert : 413, 2393 (15), 2440 (40).
Dorbeck : 2440 (45).
Driessens : 414-415.
Dubus : 1500.
Du Caju : 2422 (10).

Ducpétiaux : 1549.
Düringsfeld (von) : 115, 1285, 2224, 2389 (15), 2391 (5), 2396, 2418 (5), 2422-2423, 2442 (10).
Dufranne : 416.
Dujardin : 417, 1666, 2091, 2389 (15), 2404 (5), 2418 (5), 2442 (10), 2443 (1).
Duller : blz. 266; 2367 (5), 2393 (15), 2440 (45).
Du Mont : 1730, 2394 (5), 2416 (1), 2422 (10), 2440 (45).
Du Moulin : 418-419.
Duncan : 2044.
Du Rieu : 2489.
Duvillers : 420-422, 1478, 2133, 2367 (10), 2376 (5), 2393 (15), 2394 (10), 2422 (10), 2440 (45).
Duyvewaardt : 2423.
Eckardt : 2380 (5).
Ecrevisse : 423-426, 1391, 2076, 2366 (20), 2370 (20), 2422 (10).
Eekma : 102, 901, 2085, 2372 (20), 2375 (10), 2419 (1), 2439 (5).
Eisen : 2380 (5), 2440 (45), 2441 (10).
Elben : 2440 (50).
Engelen : 1241, 2180.
Engelmann : 2370 (20).
Falck : 2176, 2178, 2179, 2376 (5), 2377 (5), 2393 (15).
Ferrière le Vayer (de) : 2339.
Fester : 2238.
Fétis : 2466.
Firmenich : 2225, 2290, 2393 (20), 2441 ter (5).
Fischback : 2380 (5), 2385 bis (1), 2440 (50).
Fischer : 2385 bis (1).
Foulon : 1608.
Frankl : 2238.
Franquinet : 1841.
Frensdorff : 2439 (5).
Friedlaender : 2254.
Fuisseaux (de) : 2396.
Gachard : 2440 (50).
Gautier : 209.
Geelhand (E.) : 833, 1613, 1614, 1668.
Geelhand (F. J.) : 427-429, 833, 1419.
Geiregat : 2372 (25), 2394 (10), 2422 (10), 2440 (5), 2443 (1), 2478.

Génard : 186, 366, 407, 430-436, 456, 567, 815, 867, 1011, 1369, 1378, 1992, 2072, 2091, 2121, 2315, 2367 (10), 2372 (25), 2394 (10), 2422 (15), 2442-2443, 2490 (5).
Germanus Herrmann : 2306.
Gerrits : 437-439, 1597, 1615, 1782, 2084, 2121, 2126, 2367 (10), 2396, 2406, 2440 (50).
Gerth van Wijk : 2367 (10).
Gevaert : 112, 192, 440-442.
Gezelle : 117, 443, 1065, 1402, 1403, 2094, 2490 (5).
Gobbi : 2277.
Goethals : 1469, 1509, 2342.
Grandgagnage : 1514, 1739, 2227.
Greb : 2440 (55).
Grimm (J.) : 1303, 2226-2228, 2370 (20), 2440 (55), 2479, 2496.
Grisar (A.) : 1608.
Grisar (E.) : 2079.
Groebe : 2370 (20), 2452.
Groesser : 2105, 2142.
Gruen : 2286.
Gryp : 2413.
Günst : 2463.
Guislain : 375, 444-447, 514, 1404.
Gutzkow : 2238.
Gyseleers-Thys : 1387, 2394 (10).
Haeck : 1832.
Hagen (von der) : 2370 (25).
Halbertsma : 2367 (10), 2372 (25).
Hamilton : 2101, 2105.
Hansen : 448-455, 1307, 1828, 2096, 2118, 2389 (20), 2390 (5), 2391 (1), 2418 (5), 2422 (15), 2442 (10), 2480, 2489 (1).
Harrebomée : 2481.
Haverschmidt : 2486.
Heeren : 2278.
Heine : 1304, 2238.
Hen : 1342, 1470, 1628.
Hendrickx : 456-458, 1378, 2418 (5), 2422 (15).
Herbig : 2238.
Heremans : 148, 299, 300, 321, 459-465, 518, 523, 839, 962, 1120, 1122, 1140, 1145, 1287, 1315, 1391, 2072, 2075, 2085, 2091, 2095, 2097, 2357, 2366 (20), 2372 (25), 2375 (10), 2381, 2389 (20), 2391 (5), 2407, 2416 (1), 2422 (15), 2430, 2440 (55), 2441 ter

(5), 2442 (10), 2443 (5), 2475 (5), 2476 (1), 2477 (1), 2478, 2482, 2491 (5), 2492.
Hertog van Brabant : 1663, 1961.
Heuschling : 2260.
Heuts : 2121, 2126, 2442 (15).
Heye : 2366 (20), 2372 (25), 2377 (5), 2389 (20), 2440 (45), 2441 (10).
Hiel : 117, 466-474, 2241, 2417, 2440 (55).
Hilman : 2480.
Höfken : 1286, 2229, 2230, 2287, 2296, 2298, 2366 (25).
Hoefs : 1518.
Hofdijk : 2372 (30), 2440 (60).
Hoffmann von Fallersleben : 1283, 1287-1292, 1369, 2231, 2242, 2268, 2304, 2308, 2367 (15), 2370 (25), 2375 (10), 2389 (20), 2440 (60).
Hofman : 475-476, 2393 (20), 2440 (60).
Hofstede De Groot : 2187.
Hoitsema : 2441 (10).
Holtrop : 2370 (25), 2442 (15), 2466, 2467.
Homeyer : 2370 (25).
Hoornaert : 2419 (1).
Huber : 2302.
Humboldt (von) : 2232.
Huys : 477.
Hymans : 1746, 1749.
Immerzeel : 2176, 2370 (25), 2393 (20), 2401, 2440 (60), 2465.
Ising : 2440 (60).
Jacobs (J. F. H.) : 1743, 2014, 2097.
Jacobs (?) : 2413.
Jacobs-Beeckmans : 1608.
Janssens-de Harven : 1610.
Joly : 1461.
Jonckbloet : 1047, 2366 (25), 2370 (30), 2466.
Jordans : 2380 (5).
Jottrand : 19, 478-480, 1483, 1578, 1579, 1649, 1650, 1697, 1744, 1815, 2286, 2366 (25), 2372 (30), 2402, 2440 (65).
Jouan : 2425.
Junius : 2292.
Juste : 2404 (5).
Kaan : 2399.
Karsman : 1794.

Kats : 72, 481, 1199, 1518, 1629, 1957, 1970, 2049, 2056, 2065, 2109, 2286, 2372 (30), 2418 (5), 2440 (65).
Kaufmann : 2238.
Kaussler : 2275, 2372 (30), 2393 (20).
Kerckhoffs : 1810.
Kerckhove (de) : 2399.
Kervyn de Lettenhove : 2440 (65).
Kervyn de Volkaersbeke : 626, 964, 2440 (65).
Kessels : 2437.
Kesteloot (J. L.) : 482-489, 1420, 1526, 2394 (10), 2431, 2439 (10).
Kesteloot (P. J.) : 490, 1526, 2440 (65).
Kölle : 2373, 2457.
Koenen : 2440 (70), 2451, 2493.
Koenig : 2238.
Koninckx : 2091.
Kops : 1459.
Kornicker : 2440 (70).
Kruseman : 2372 (30), 2440 (70), 2473, 2476.
Kühne : 2238; blz. 266.
Küppers : 2380 (5).
Kuranda : 2233, 2238, 2293, 2298, 2367 (15), 2368 (5), 2370 (30).

Lainez : 1703.
La Lau : 2149, 2489.
Lambin : 491-494, 2044.
Lamblin : 1400.
Landrien : 495.
Langlois : 416, 496-497, 1773, 1774, 1784, 1830, 1831, 2391 (5).
Lansens (P.) : 1599, 2375 (10), 2385 bis (5), 2394 (15), 2477 (1).
Lansens (T.) : 498, 2422 (15).
Lanssens : 2440 (70).
Laube : 2238.
Lauwers : 1373, 2422 (20).
Lax : 2188, 2273.
Le Bon : 499.
Lebrocqy : 500-501, 1491, 1517, 1651, 2367 (15), 2372 (35), 2389 (20), 2440 (70).
Ledeganck : 117, 502-545, 1391, 1404, 1406-1409, 2044, 2367 (15), 2368 (5), 2370 (30), 2377, 2393 (20), 2394 (15), 2400 (5), 2408, 2420, 2439 (10), 2495.
Leemans : 2194.
Leendertz : 2375 (10).
Lefeber : 1721.

Lehmann : blz. 266.
Leirens : 1550, 2372 (35), 2375 (15), 2401.
Lenaerts : 2105.
Leo : 2251.
Leopold I : 1588 (10), 1666, 1726-1727, 1729, 1731, 1733, 1734, 1736, 1740, 1825, 1839, 1921, 2083, 2341, 2342, 2343.
Le Sage ten Broeck : 2157.
Leys : 1556-1558, 1560, 1564, 1990.
Leyssens : 2105.
Liebaert : 546.
Linnig : 2112.
Loebell : 2267.
Loos : 1671.
Lorck : blz. 266; 2425.
Loving (gezusters) : 547-558, 578, 607, 608, 609.
Ludwig van Beieren : 2440 (10).
Lulofs : 2176, 2440 (75), 2441 (10).
Luytgaerens : 1841, 1901.
Lysen : 1608, 1613, 1614, 1617, 1622, 1683.

Maere d'Aertrycke (de) : 367-370.
Malou (Mgr.) : 1403.
Marcus : 2234, 2375 (15).
Marrgraf : 2238.
Mary : 1863.
Massmann : 2370 (30).
Mathot : 559-561, 1699, 1722, 1744, 1759, 1776, 1786, 1787, 2088, 2396-2397.
Matthyssens : 562-563, 1011, 1511-1513, 1529-1534, 1540, 1556-1558, 1560-1565, 1592, 1600, 1605-1608, 1611, 1613-1614, 1945, 1959, 2091, 2442 (15).
Mees : 2101.
Meeussen : 1863.
Mendelssohn-Bartholdy : 2319.
Mertens (Fl.) : 2091.
Mertens (F. H.) : 564-570, 1378, 1387, 1391, 1418, 1419, 1518 bis, 1518 ter, 1744, 2044, 2366 (25), 2370 (35), 2372 (35), 2389 (25), 2390 (5), 2394 (15), 2399, 2414, 2416 (1), 2418 (1), 2418 (5), 2418 (10), 2439 (10), 2442 (15), 2445, 2446, 2477 (5), 2490 (5), 2491 (5).
Merz : 2238.
Messchert : 2158-2160, 2366 (25).

2368 (10), 2370 (35), 2393 (25), 2440 (75).
Meyers : 526.
Meyne : 571.
Michaelis : 2370 (35).
Michels : 572, 1410, 1411, 2085, 2366 (30), 2415, 2422 (20).
Miry : 573-574.
Moens : 2370 (35), 2439 (10), 2441 (15).
Moltke (von) : 2246.
Mone : 1283, 2269; blz. 266; 2370 (35), 2372 (35), 2376 (5).
Morhange : 2266.
Mosen : 2238.
Moysen : 416, 575-581, 1380, 1833, 2391 (5), 2417, 2440 (75).
Mügge : 2238.
Müldener : 2367 (15).
Münch : 2247, 2252, 2255, 2264; blz. 266; 2370 (40).
Muller : 2372 (35).
Muquardt : 1341, 1504, 1630.
Muret : 2096.
Mussely-Boudewyn : 582-584, 2051, 2370 (40), 2440 (75).

Nauts : 2404 (10).
Nepveu : 2368 (10), 2377 (5), 2393 (25), 2440 (75).
Neut : 585.
Nieuwenhuyzen : 2366 (30), 2370 (40).
Nolet de Brauwere van Steeland : 308, 311, 463, 488, 586-591, 1391, 1528, 1869, 2085, 2309, 2313, 2357, 2366 (30), 2368 (10), 2370 (40), 2372 (40), 2373, 2375 (15), 2377 (10), 2385 bis (5), 2393 (25), 2418 (10), 2422 (20), 2439 (10), 2441 (15), 2451, 2458, 2476 (1), 2478, 2489 (1), 2490 (10), 2491 (5).
Noordziek : 2370 (40).
Nothomb : 1428, 1750-1751, 2365, 2419 (1), 2448.
Nyhoff (J. A.) : 2372 (40).
Nyhoff (M.) : 2366 (30), 2370 (45), 2372 (40), 2440 (80).
Nys : 918, 1625, 2079, 2110, 2440 (80).

Oberbauer : 2294.
Oberts : 2440 (80).
Oetker : 20, 21, 1293, 1776, 1785, 2389 (25).
Olinger : 1523, 1525, 2045, 2389 (25).

Olivier : 592, 1580, 1587, 1631, 1652, 1701, 2367 (20), 2400 (5), 2418 (10), 2439 (15).
Ommeganck : 2091.
Ondereet : 593-595, 1889, 2416 (1).
Opsomer : 391.
Ouwersloot : 2473.
Palmer : 2440 (80).
Passavant : 2256.
Peeters : 2440 (80).
Perceval (de) : 1593.
Peters (H.) — ook : Peeters : 596-597, 2072, 2085, 2105, 2317, 2375 (15), 2394 (15), 2440 (85), 2442 (15), 2473, 2477 (5).
Peters (H. H. J.) : 2053, 2161.
Peurette : 1460.
Pietersz : 598, 1467, 1688, 2085.
Piré : 2412, 2440 (85).
Piron : 123, 599.
Plate : 2274.
Ploennies (von) : 1283, 2281, 2288, 2295, 2385 bis (5), 2389 (25), 2440 (85).
Popeliers : 1505.
Potgieter : 1237, 1250, 1267, 1418, 2162, 2164, 2166-2172, 2367 (20), 2370 (45), 2455, 2459.
Potvin : 23, 416, 580, 600, 743, 953, 996, 1813, 1834.
Prell : 2440 (85).
Prutz : 2238.

Quetelet : 2393 (25), 2440 (85).
Quinet (90).

Rampelbergh : 1446.
Reiffenberg (de) : 918, 922, 2367 (20), 2437, 2440 (90).
Reinsberg (von) : 2372 (40), 2422.
Reitzenstein (von) : 2257-2258.
Renier (G. L.) : 601.
Renier (P. J.) : 602-605, 2051, 2393 (30), 2394 (15), 2440 (90).
Rens : 128, 134, 167, 175, 189, 195, 199, 265, 277, 284, 309, 339, 345, 346, 347, 379, 383, 384, 389, 392, 394, 395, 400, 409, 438, 490, 495, 498, 501, 519, 532, 563, 570, 571, 579, 583, 592, 595, 601, 604, 606-610, 616, 621, 627, 638, 693, 695, 707, 745, 758, 767, 769, 770, 794, 806, 813, 822, 834, 837, 857, 861, 862, 863, 865, 868, 869, 901, 994, 1340.

1391, 1406, 1576, 1950, 2044, 2075, 2085, 2107, 2366 (30), 2370 (45), 2372 (40), 2373, 2375 (15), 2377 (10), 2383-2384, 2385 bis (5), 2389 (25), 2390 (5), 2393 (30), 2394 (20), 2400 (5), 2409, 2439 (15), 2441 (15), 2465, 2478, 2490 (10).
Reyntiens-Neyt : 1769-1772, 1806-1808.
Rigaux : 2097.
Rigélé : 1011.
Robaeyts : 2044, 2393 (30), 2440 (90).
Robiano de Borsbeek (de) : 1462.
Robin : 1466.
Roelants : 611.
Roengen von Floss (von) : 2085, 2366 (35), 2368 (10).
Roessler : 2279.
Rogghé : 465, 612, 1375, 1595, 1731, 2366 (35), 2381, 2391 (5).
Rogier : 86, 88, 89, 109, 1390, 1521, 1590, 1592, 1672, 1676, 1679, 1802-1803, 1830, 1831, 2448, 2452.
Rolin : 12, 613-614.
Rongé : 2442 (20).
Ronse : 615, 901.
Ronsse : 616-617, 2440 (90).
Roodhuyzen : 2385.
Rosseels : 618-619, 1717, 2064, 2096, 2113, 2367 (20), 2390 (5), 2407, 2410, 2413, 2416, 2422 (20), 2439 (15), 2441 (15).
Rysheuvels : 620-621.
Saint-Genois (de) : 362, 622-627, 871, 901, 929, 1297, 1404, 1405, 1420, 1568, 1985, 1996, 2085, 2336, 2366 (35), 2368 (10), 2370 (45), 2372-2373, 2374, 2375 (20), 2384, 2393 (30), 2394 (20), 2418 (10), 2439 (15), 2442 (20), 2451, 2467, 2489 (1).
Saint-René Taillandier : 2338.
Schayes : 2044, 2393 (30), 2477 (5).
Schefer : 2238.
Scheler : 1343, 2440 (95).
Schellinck : 1503.
Scheltema : 2372 (45), 2440 (95).
Schepens : 628.
Schiern : 2340.
Schiff : 2338.
Schimmel : 535, 2196.
Schinkel : 485, 2176, 2439 (15), 2468.

Schirges : 2238.
Schleyer : 2367 (20).
Schliephake : 2238.
Schmidt : 2238.
Schnaase : 2262.
Schoeseters : 2370 (45).
Schopenhauer : 2248, 2261.
Schotel : 2370 (50).
Schreuder : 2367 (25), 2440 (95).
Schuermans : 629-630, 720.
Sermon : 111, 288, 436, 559, 631-633, 1380, 1779, 1836, 2442 (20).
Serrure (C. A.) : 634.
Serrure (C. P.) : 348, 635-639, 901, 1387, 1391, 1419, 1725, 2044, 2092, 2350, 2354, 2357, 2359, 2366 (35), 2368 (15), 2370 (50), 2372 (45), 2375 (20), 2385 ter, 2389 (30), 2393 (35), 2394 (20), 2398-2399, 2400 (5), 2432, 2439 (20), 2441 ter (5), 2442 (20), 2475 (5), 2477 (5), 2489 (5).
Siegenbeek : 932, 2163, 2175, 2189, 2370 (50), 2440 (95).
Siffer : 2419 (5).
Sifflé : 2440 (95).
Simillion : 640, 2096, 2391 (10), 2418 (10), 2442 (20).
Siret : 2440 (100).
Sleecx : 117, 329, 641-649, 851, 1001, 1219, 1376, 1377, 1391, 1521-1525, 1581, 1627, 1632, 2076, 2085, 2110, 2367 (25), 2372 (45), 2375 (20), 2389 (30), 2419 (5), 2422 (20), 2476 (1).
Smits : 1515.
Snellaert : 266, 310, 375, 489, 650-665, 797, 889, 898, 901, 935, 1030, 1092 bis, 1092 ter, 1286, 1344, 1391, 1404, 1412, 1416, 1417, 1435, 1436, 1453, 1474, 1552, 1553, 1554, 1570, 1571, 1582-1584, 1633, 1654, 1702, 1723, 1724, 1725, 1777, 2004, 2009, 2021, 2048, 2052, 2075, 2085, 2146, 2147, 2151, 2155, 2162, 2164, 2165, 2229, 2230, 2357, 2366-2369, 2370 (50), 2372 (45), 2375 (20), 2383, 2389 (30), 2393 (35), 2394 (20), 2410, 2416 (5), 2420, 2421, 2438, 2440 (100), 2459, 2470, 2475 (5), 2477 (5), 2478, 2481, 2488, 2489 (5), 2490 (10).
Snieders (A.) : 117, 357, 439, 458, 666-680, 852, 1378, 1379, 1401, 1603, 1615, 1655, 2084, 2394 (20).

2404 (10), 2422 (25), 2428, 2433, 2440 (100), 2463, 2473, 2476 (1), 2489 (5).
Snieders (J. R.) : 681-685, 1914, 1931, 1938, 1948, 2420, 2421, 2422 (25).
Sommerhausen : 1519.
Somers : 1439.
Soudain de Niederwerth : 1778.
Spandau : 2440 (100), 2441 (15).
Splingaert : 1832.
Spyers : 686-688, 2367 (25), 2440 (100), 2441 (20).
Stahl : 2370 (50).
Stallaert : 689-690, 1634, 2219, 2241, 2367 (25), 2372 (45), 2385 bis (10), 2422 (25), 2440 (105), 2441 ter, 2442 (25), 2475 (5), 2477 (10), 2483, 2490 (10), 2491 (5).
Stappaerts : 2440 (105).
Stark : 2303.
Stassart (de) : 526, 2440 (105).
Stecher : 410, 691, 798, 1060, 1061, 1635, 1814; blz. 229; 2372 (50), 2406.
Sternberg (von) : 2238.
Steyart : 692-694, 744, 1454, 2440 (105), 2385 bis (5).
Stienen : 2440 (105).
Stocquart : 695.
Straatman : 1493.
Strahlheim : 2265.
Stroobant : 696-699, 1014, 2085, 2422 (25).
Struyf : 2044.
Sulzberger : 2241.
Sunaert : 700.
Suringar : 2367 (25).
Sybrandi : 2366 (35), 2370 (55), 2372 (50), 2440 (110).
Sydow (von) : 2370 (55).
Taeymans : 2413.
Tandel : 1424.
Teichmann : 701-702.
Ten Kate : 2440 (110).
Terbecq (de) : 2441 (20).
Ter Bruggen (E.) : 901, 1019, 2367 (30), 2370 (55), 2440 (110).
Ter Bruggen (P. J.) : 2370 (55), 2403.
Ter Gouw : 2391 (10).
Ter Haar (B.) : 2367 (30).
Ter Haar (B. Bzn) : 2367 (30).
Ternest : 391, 703-705, 1837, 2407,

2418 (15).
Theux (de) : 2393 (35).
Thiersch : 2271.
Thys : 1832, 2440 (110).
Tideman : 2367 (30), 2370 (55), 2372 (50), 2440 (110).
Tollens : 2440 (115), 2468.
Torfs : 103, 568, 706-708, 1378, 2366 (40), 2389 (30), 2418 (10), 2440 (115), 2442 (25), 2503.
Traets : 709, 2094, 2352.
T'Serclaes (de) : 2367 (30), 2441 (20).
Tydeman : 2176.

Uhland : 1294, 1294 bis, 1295, 2282.

Van Acker : 710, 1723, 1731, 2004, 2009, 2021.
Van Ackere-Doolaege : 711-719, 801, 1410, 1413, 2044, 2366 (40), 2372 (50), 2377 (10), 2379, 2393 (15), 2400 (5), 2414, 2415, 2416 (5), 2420, 2440 (115), 2441 (5), 2442 (25).
Van Aelbroeck : 2417.
Van Arenbergh : 720.
Van Assen : 2176.
Van Beers : 117, 721-741, 1011, 1142, 1391, 2072, 2085, 2137, 2357, 2367 (35), 2372 (50), 2390 (5), 2392, 2394 (25), 2404 (10), 2411, 2422 (25), 2440 (115), 2441 ter (5), 2442 (25), 2452, 2473, 2477 (10), 2484, 2490 (10), 2491 (10), 2492.
Vanbel : 1572, 1595.
Van Bommel : 111, 496, 742-743, 951, 1773, 1832; blz. 229.
Van Bergen : 2105.
Van Biesbrouck : 745, 1548, 1809, 2080.
Van Boekel : 2111, 2419 (5).
Van Boghout : 746-747.
Van Boom : 1521-1522.
Van Brederode : 2440 (115).
Van Bree : 905.
Van Brussel : 748.
Vancamp : 1832.
Van Cleemputte : 416.
Van Crombrugge : 744.
Van Dael : 1393.
Van Dale : 2440 (120).
Van Dam : 901, 2150, 2367 (35), 2383, 2389 (30), 2390 (10), 2393 (35), 2401, 2440 (120).

Van de Sande : 749-752.
 Van de Velde (A.) : 2060.
 Van de Velde (H.) : 753-755, 1414, 1415, 2060, 2385 bis (10), 2440 (120).
 Van de Velde (J.) : 756-757, 1414-1415, 1521-1525, 1627, 1705, 2060, 2076, 2085, 2366 (40), 2372 (55), 2415, 2416 (5), 2418 (15), 2439 (20).
 Van de Velde (Jos) : 1573.
 Van de Velde (Ph.) : 2385 bis.
 Van de Walle : 758.
 Van de Weyer : 2441 (20).
 Van de Wiel : 1608.
 Van den Bemden : 2422 (30), 2442 (25).
 Van den Bergh (L. Ph. C.) : 2367 (35), 2370 (60).
 Van den Bergh (S. J.) : 1240, 2165, 2184, 2366 (40), 2377 (10), 2473.
 Van den Bogaerde : 1842.
 Van den Bossche (P. J.) : 1509.
 Van den Bossche (G. Th.) : 1750.
 Van den Branden : 2105.
 Van der Aa : 2440 (120).
 Van der Borgh : 759.
 Van der Cruyssen : 1368.
 Van der Haeghen : 760-766, 1354.
 Vandermeersch (D. J.) : 767-768, 2393 (35), 2410, 2437.
 Van der Meersch (P. K.) : 769, 785.
 Van der Moeren : 1667.
 Vanderplasse : 1014.
 Van der Smissen : 1465.
 Van der Vliet : 2366 (40).
 Van der Voort : 497, 770, 901, 1391, 1432, 1440, 1467, 1477, 1508, 1520, 1604, 1643, 1658, 1685, 1749, 1751, 1795, 1805, 1816, 1905, 2047, 2069, 2074, 2085, 2086, 2355, 2366 (45), 2368 (15), 2370 (60), 2372 (55), 2375 (25), 2376 (10), 2385 bis (10), 2389 (35), 2393 (40), 2394 (25), 2412, 2416 (5), 2419 (5), 2440 (120), 2485, 2490 (15), 2491 (10), 2507.
 Van Dieren : 1397.
 Van Doosselaere : 1595.
 Van Driessche : 771-772, 1648, 1781, 1827, 2085, 2093, 2096, 2357, 2440 (125).
 Van Droogenbroeck : 773-775, 2014.
 Van Duyse : 117, 196, 202, 262, 274, 305, 340, 361, 382, 397, 483-485, 546, 776-802, 817, 831, 898, 901, 940, 1399, 1420, 1471, 1472, 1718, 1816, 2075, 2085; blz. 261; 2327, 2357, 2358, 2366 (45), 2370 (60), 2372 (55), 2377 (10), 2378-2382, 2389 (35), 2390 (10), 2393 (15), 2393 (40), 2394 (25), 2400-2401, 2408, 2409, 2420, 2422 (30), 2431, 2434, 2439-2441, 2442 (30), 2443 (5), 2447, 2451, 2460, 2464, 2465, 2468, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475 (5), 2476 (5), 2489 (5), 2490 (15), 2491 (10), 2493, 2494, 2495, 2496, 2506.
 Van Dyck : 2096.
 Van Even : 629, 637, 803-805, 2089, 2104, 2351, 2366 (45), 2372 (55), 2394 (25), 2409, 2417, 2422 (30), 2434, 2439 (20), 2442 (30), 2490 (15).
 Van Geert : 806.
 Van Grimbergen : 2393 (40).
 Van Groeneveldt : 1841.
 Van Hall : 2440 (125).
 Van Ham : 2096.
 Van Hasselt (A.) : 2238.
 Van Hasselt (W. J.) : 2393 (40), 2440 (125), 2460.
 Van Havre : 1515.
 Van Hecke : 1445.
 Van Hemel : 807-808, 1394, 1420, 2370 (60).
 Van Hengel : 2169, 2176, 2456.
 Van Honsem : 1608-1610.
 Van Hoogeveen-Sterck : 908, 2066, 2372 (55), 2440 (125), 2461, 2476 (5).
 Van Kampen : 2182, 2370 (60).
 Van Kerckhoven : 620, 809-814, 840-842, 1391, 1497, 1518 bis, 1518 ter, 1546, 1547, 1559, 1560, 1774, 2052, 2054, 2066, 2079, 2085, 2348, 2366 (45), 2368 (15), 2372 (60), 2376 (10), 2377 (15), 2383, 2385 quater, 2393 (40), 2412, 2413, 2419, 2422 (30), 2440 (125), 2465, 2477 (10).
 Van Leeuw : 2419 (5).
 Van Leeuwen : 2440 (130).
 Van Lennep : 2367 (35), 2372 (60), 2373, 2435, 2442 (30), 2452.
 Van Lerijs : 815, 2394 (25), 2442 (30).
 Van Linthout : 816.
 Van Loo : 817, 2044, 2393 (45).
 Van Maanen : 2174.
 Van Maldeghem (E.) : 2393 (45), 2418 (15).
 Van Maldeghem (gebr.) : 2324, 2394 (30), 2439 (20).

Van Maldeghem (R.) : 2385 bis (10).
 Van Meenen : 1832.
 Van Melckebeke : 1788-1791, 2442 (30).
 Van Oevelen : 818.
 Van Ollefen da Silva : 2440 (130), 2478.
 Van Oosterzee : 2240 (130), 2442 (35).
 Van Ostaeven : 2101, 2105.
 Van Oye : 1402.
 Van Peene (H.) : 819-827, 1889, 1943, 2367 (35), 2370 (65), 2372 (60), 2389 (35), 2416 (10), 2422 (30), 2436, 2440 (130).
 Van Peene (J. B.) : 828.
 Van Peene-Miry : 829-830.
 Van Praet : 2440 (130), 2452.
 Van Rees : 1249, 2192.
 Van Roey : 2396.
 Van Roo : 831, 1854, 2044, 2393 (45), 2441 (20).
 Van Rotterdam : 832, 2091, 2121, 2372 (60), 2440 (135), 2442 (35).
 Van Ruckelingen : zie Mathot.
 Van Ryswyck (E.) : 2101, 2105, 2136.
 Van Ryswyck (Jan) : 352, 429, 833-836, 1615, 1618, 1717, 1818, 2083, 2121, 2407, 2440 (135), 2462.
 Van Ryswyck (J. C.) : 837, 1666, 1945, 2121.
 Van Ryswyck (L.) : 1683, 1819, 1821, 2121, 2367 (40), 2422 (35).
 Van Ryswyck (Th.) : 117, 838-853, 1219, 1378, 1390, 1657, 1679, 2052, 2077, 2083, 2110, 2121, 2376 (10), 2393 (45), 2401-2403, 2404 (10), 2416 (10), 2440 (135), 2441 (25), 2465, 2468.
 Van Someren : 2440 (135).
 Van Spilbeeck : 417, 854, 2091, 2418 (5), 2423, 2440 (135).
 Van Straelen : 855-858, 970, 1626, 1656, 1758-1760, 1764-1768, 1829, 1841, 2341, 2366 (45), 2442 (35).
 Van Swygenhoven : 1479, 1498, 2440 (140).
 Van Tergow : ps. van L. J. De Mets : zie aldaar.
 Van Tetroode : 2462.
 Van Thielen : 2287, 2323, 2440 (140).
 Van Tongeren : 2105.
 Van Vloten : 127, 2366 (50), 2410.
 Van Walgrave : zie Sermon.
 Van West : 859, 2067.
 Van Westrheene : 2443 (5).
 Van Zuylen : 1270.
 Venneman : 2112.
 Verachter : 2370 (65), 2385 ter, 2394 (30), 2414.
 Verbruggen : 860, 1567, 1805, 1832, 2367 (40).
 Vercamer : 1745.
 Verdussen : 2394 (30).
 Verduyn : 1841.
 Verest : 2096.
 Verhaegghen : 2096.
 Verhoeven : 2112.
 Verhulst : 861, 2105.
 Vermeersch : 1944.
 Vermeire : 1797, 1815, 1838, 2372 (60), 2440 (140).
 Vermeirsch : 862.
 Vermetten : 1600.
 Vermeulen : 2370 (65).
 Versnayen : 1725, 2213, 2367 (40), 2391 (10), 2475 (10).
 Verspreuwen : 863, 896, 1416, 1603, 1645, 1680, 1730, 1950, 2044, 2072, 2366 (50), 2370 (65), 2389 (35), 2394 (30), 2418 (15), 2419 (10), 2439 (20), 2440 (140), 2465, 2492.
 Verswevelt : 2096.
 Vervier : 864-866, 1418, 1507, 2044, 2366 (50), 2385 bis (10), 2439 (25), 2441 (25).
 Verwijs (Eelcoo) : 2441 ter (5).
 Visscher : 2176, 2367 (40), 2440 (140).
 Visschers : 867-868, 938, 1420, 1431, 2157, 2394-2395, 2442 (35).
 Vleeschouwer : 869-870, 1378, 1381, 1547, 2078, 2103, 2389 (35), 2422 (35).
 Vogel : 2440 (145).
 Voigt (von) : 2375 (20), 2393 (45).
 Voisin : 871, 1160, 2393 (50), 2394 (30), 2404 (15), 2440 (145), 2441 (25).
 Voorduin : 2440 (145).
 Vreede : 2366 (50), 2440 (145), 2471.
 Vuylsteke : 108, 109, 117, 872-886, 909, 966, 974, 1362, 1417, 1840, 2156, 2366 (50), 2372 (65), 2385, 2391 (10), 2417, 2418 (15), 2476 (5), 2486.
 Walef : 703.
 Wap : 2176, 2366 (55), 2368 (15),

2439 (25), 2440 (145), 2460, 2478.
 Wappers : 1382, 1513.
 Warnkoenig : 1296, 1297, 2235, 2263,
 2370 (65), 2372 (65).
 Weber (F.) : 2319, 2441 (25).
 Weber (H.) : 1014.
 Weill : 2238.
 Weustenraad : 1703.
 Weyden : 2380 (10), 2440 (150),
 2441 (25).
 Weyermans : 2091.
 Wiener (J.) : 2440 (150).
 Wiener (L.) : 2440 (150).
 Willem I : 1370.
 Willem III : 2472.
 Willems (A.) : 416, 1780, 1832, 2417,
 2422 (35).
 Willems (Ch.) : 2370 (70).
 Willems (J.) : 2370 (70).
 Willems (J. B.) : 2367 (40), 2440 (150).
 Willems (J. F.) : 92, 117, 298, 654,
 887-941, 1143, 1266, 1267, 1391,
 1407, 1418-1420, blz. 142 (6);
 1426, 1441-1443, 1455, 1464,
 1474, 1488, 1499, 1514, 1570,
 2044, 2048, 2077, 2152-2153, 2158,
 2160, 2166-2176, 2188, 2189, 2220,
 2226, 2231, 2234, 2235, 2368 (15).

2370-2371, 2372 (65), 2377 (15),
 2393 (50), 2394 (35), 2414, 2429,
 2437, 2440 (150), 2452, 2453-2456,
 2465, 2466, 2477 (10), 2487, 2488,
 2489 (5), 2494-2495, 2496, 2505.
 Willems (S.) : 942-943, 1004, 1014.
 Willkomm : 2238.
 Wins : 2440 (155).
 Wiselius : 2176, 2370 (70).
 Withuys : 2368 (20), 2389 (40),
 2439 (25).
 Wolf (J. W.) : 1283, 1298, 1299, 2060,
 2073, 2236, 2239, 2280, 2309, 2367
 (45), 2372 (65), 2375 (25), 2376 (10),
 2385 bis (15), 2389 (40), 2393 (50),
 2398, 2400 (10), 2439 (25).
 Wolf (M.) : 2389 (40).
 Wolff : 2367 (45).
 Wolffers : 1391, 2300, 2366 (55),
 2368 (20), 2372 (65), 2376 (10).
 Wouters : 2447.
 Yssel-De Schepper : 2474.
 Zetternam : zie Diricksens.
 Zimmerman : 2385.
 Zimmermann : 2389.
 Zoller : blz. 266.

2. — GENOOTSCHAPPEN

Akademie van St.-Lukas (Antw.) : 1845.
 Antwerpsche Kunstkring : 2101, 2139.
 Arm in de beurs en van zinnen jong (Veurne) : 1032, 2500.

Belgische Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen (Antwerpen) : 1959.
 Broedermin en Taelyver (Gent) : 1503, 1889, 1943.
 Burgerkring, De (St.-Niklaas) : 1999.

Catharinisten, De (Aalst) : 1005.
 Cercle artistique, littéraire et scientifique (Antw.) : 2011.
 Coblenzer Liedertafel : 2380 (1).
 Comité Flamand de France : 2332-2333, 2335-2336.
 Comiteiten ter verheerlyking der Vlaemsche tael (Brussel) : 1588.
 Concordia Verein (Arolsen?) : 2380 (1).

Dageraad, De (Antw.) : 1937.
 Dageraad, De (Turnhout) : 1908, 1914, 1918, 1919, 1931, 1938, 1948, 1953.
 Dendergalm, De (Dendermonde) : 1995.
 Dombau-Verein (Keulen) : 2380 (1).
 Droogaers (Wervik) : 1033.

Fonteinisten, De (Gent) : 899, 1018, 1884, 1899, 1916, 2501.

Geen Konst zonder Nyd (Deinze) : 1015.
 Gentsche Weërgalm, De (Brussel) : 1978.
 Gilde der Antwerpsche Ambachtslieden : 2144.
 Goudbloem, De (Antw.) : 1979, 2411, 2418 (5).
 Goudbloem, De (St.-Niklaas) : 1927.

Heilig Verbond, Het (Antw.) : 976.
 Hitte vercoelt (Hasselt) : 1021.
 Hoop, De (Meerhout) : 2125.
 Hoop in Toekomst (Lokeren) : 1655, 1949, 1952, 1954.

Kerssouwken, Het (Leuven) : 1893, 1907, 1942, 1987, 2141, 2365.
 Klauwaerts-Verbond (Brussel) : 2008, 2093.
 Koninglyke Maatschappij van den Casino (Hasselt) : 1989.
 Koninklyke Maatschappij van Rhetorica (Gent) : 1844.
 Koninklyke Maatschappij van Schoone-Kunsten en Letterkunde te Gent : 785,
 1507, 1701, 1847, 1848, 1879, 1887, 1900, 1926, 1941, 1960, 1972, 2012,
 2023, 2039, 2385 bis, 2497 bis.
 Kruisbroeders (Kortrijk) : 1852.
 Kunst en Deugd (Leuven) : 1894.
 Kunst en Eendragt (Brugge) : 1842.
 Kunst is ons vermaek, De (Ieper) : 1988, 2030.
 Kunstkring, Den (Dendermonde) : 1936.
 Kunstliefde (Brugge) : 2062, 2343.
 Kunstlievend Gezelschap der Gentsche Academie : 2128.

Leesgezelschap (Vremde) : 2354.
 Leeuw van Vlaenderen, Den (Brussel) : 1925.
 Leeuw van Vlaenderen, De (Kortrijk) : 1961.
 (Letterkundige Kring van Vilvoorde) : 1968.

Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden : 300, 1237 bis, 1238, 2489.
 Männergesang-Verein (Erbach) : 2321.
 Maerlants-Genootschap (Brussel) : 2008, 2093.
 Maatschappij tot bevordering der Nederduitsche Tael- en Letterkunde : 1455,
 2048.
 Maatschappij ter bevordering der vlaemsche tael en letterkunde (Brugge) :
 1851, 1864, 2393 (25).
 Maatschappij van dicht- en redekunde (Rumbeke) : 1876.
 Maatschappij van Nederduitsche Letteroefening (Zomergem) : 1874, 1915.
 Maatschappij van Rhetorica (Brugge) : 1856.
 Maatschappij van Rhetorica (Torhout) : 2026.
 Maatschappij van Rhetorica (Veurne) : 1891.
 Maatschappij van Rhetorica (Roeselare) : 2031.
 Maatschappij van Rhetorica (Tielt) : 1939.
 Maatschappij der Vlaemsche Bibliophilen : blz. 5; 961-964, 1866, 1902.
 Maatschappij van Vlaemsche Letterkunde (Evergem) : 2365.
 Maatschappij van Vlaemsche letterminnaers, in Het Peerd (Antw.) : 975, 1881.
 Maatschappij Vlaemsche Verbroedering (Brussel) : 1904, 1905.
 Met Tyd en Vlyt (Leuven) : 856, 968-970, 1841, 1862, 1865, 1869, 1875, 1880,
 1886, 1890, 1896, 1897, 1901, 1997, 2013, 2341.
 Moedertael en Broedermin (Nevele) : 1932.
 Morgenstar, De (Brussel) : 1962, 2042.
 Motionisten (Geeraardsbergen) : 1860.

Nationaal Tooneel (Antw.) : 993, 1008, 1009, 1010, 1011, 1793.
 Nederduitsch Tael- en Letterkundig Genootschap (Brussel) : 1479, 1518 bis, 1520, 1528, 1883, 1885, 1912, 1917, 1923, 1966, 2069, 2074, 2076, 2081, 2385 bis (10).
 Nederduitsch Taelverbond : 1508, 1518 bis, 1518 ter, 1520, 1700, 1736, 1924, 1947, 1950, 1967, 1984, 2020.
 Nederlandsch Kunstverbond (Antw.) : 106, 111, 1717, 1729, 1732, 1734, 1846, 1990, 2365.
 Nethegalm, De (Lier) : 1024.
 Nu, morgen niet (Diksmuide) : 1854, 1878.
 Nuttig en Aengenaem (Watou) : 1951.

Olyftak, De (Antwerpen) : 96, 620, 897, 1518 bis, 1518 ter, 1547, 1591, 1597, 1603, 1645, 1730-1732, 1857, 1861, 1863, 1870, 1895, 1910, 1920, 1986, 2037, 2186, 2347, 2409, 2413, 2414, 2418 (1), 2448, 2497.
 Onderwyzersbond : 2014, 2024, 2033.

Peoene, De (Mechelen) : 1810, 2018, 2140.

Rhetorijk van Sotteghem : 1868.
 Roos, De (Leuven) : 1572, 1940.
 Roosjen, Het (Tielt) : 1031.
 Rooyische Barbaristen, De (Poperinge) : 2029.

Schelde, De (Antw.) : 1898.
 Schild en Vriend (Brussel) : 2017.
 St.-Cecilia (Hasselt) : 1989.
 St. Cecilia (Roeselare) : 1029.
 St. Gregoriusgilde (Leuven) : 2365.
 St. Lukas-Gilde (Antw.) : 1696, 1721, 1969, 1980-1983, 1992-1994, 2003, 2091, 2105, 2123, 2498.
 Société d'Emulation (Brugge) : 1134.
 Société des gens de lettres belges (Brussel) : 1578.
 Société Libre d'Emulation (Luik) : 1746, 1749, 1814.
 Société Royale pour l'encouragement des Beaux-Arts (Antw.) : 1906.

Tael en Kunst (Hamme) : 1797, 1998.
 Tael en Kunst (Izegem) : 1933.
 Tael is gansch het Volk, De (Gent) : 979, 979 bis, 1853, 1858, 1859, 1867, 1872, 1873, 1882, 1888, 1892, 1903, 1911, 1913, 1922, 1928, 1929, 1934, 1946, 1956, 1965, 1973, 1974, 1991, 2006, 2016, 2025, 2034, 2036, 2046, 2069, 2074, 2347.
 Tooneel der Volksbeschaving (Brussel) : 1957, 1970.
 Trouw en Broederliefde (Turnhout) : 1871.

Utile Dulci (St.-Truiden) : 1955, 2005.

Vaderlandsliefde (Brussel) : 1448, 1473, 2055, 2342.
 Van Crombrughe's Genootschap (Gent) : 779, 1825, 2007, 2015, 2022, 2028, 2035.
 Van Maerlant's Zonen, De (Antw.) : 2132.
 Veldbloem, De (Brussel) : 2038.
 Verbondene Vlaemsche Maetschappyyen van Brussel : 1704.
 Verbondene Vlaemsche Maetschappyyen, De (Antw.) : 1613-1615, 1621, 1622.
 Vereenigde Vlaemsche maetschappyyen, De (Antw.) : 1657.

Vereenigde Vrienden, De (Rumbeke) : 981, 2002, 2010.
 Vereenigde Vrienden, De (St.-Niklaas) : 2356.
 Vlaemsch Gezelschap (Antw.) : 2126.
 Vlaemsch Gezelschap (Gent) : 1584, 1725, 1731, 1737, 1930.
 Vlaemsch van hart, Vlaemsch van tael (Zottegem) : 2027, 2032.
 Vlaemsch Midden-Comiteit (Brussel) : 105; blz. 142 (5); 1636, 1639-1642, 1659-1665, 1685-1694, 1710-1716, 1722, 1726-1728, 1746-1748, 2086, 2347.
 Vlaemsch-Duitsch Zangverbond : 1271-1272, 1301, 1309, 1310, 2318-2329, 2502.
 Vlaemsche Bond (Antw.) : 1836, 2347.
 Vlaemsche Broeders, De (Izegem) : 2347.
 Vlaemsche Broeders van Limburg : 782.
 Vlamingen Vooruit! (Leuven) : 1022.
 Vlamingen Vooruit! (Brussel) : 1832, 2134.
 Voor Tael en Kunst (Antw.) : 977, 977 bis, 1600, 1602, 1625, 1638, 1653, 1666, 1675, 1679, 1682-1684, 1696, 1945, 1963-1964, 1975-1977.
 Vreugd en Deugd (Lokeren) : 1843.
 Vriendschap, De (Roeselare) : 255, 980, 1395, 1935, 2019.

Wat Ryp wat Groen, Komt Wysheid voen (Oostende) : 1855, 1877, 1921, 1944.
 Willems-Fonds : blz. 5; 16, 886, 956, 965-967, 1344-1347, 1709, 1723, 1744, 1958, 1985, 1996, 2004, 2009, 2021, 2120, 2127, 2385, 2499.
 Wyngaerd, De (Brussel) : 1004, 1013, 2041.

Yver en Broedermin (Brugge) : 1849, 1909, 1971.

't Zal wel gaan (Gent) : 971-974, 1374, 2000, 2001, 2017, 2122, 2128.
 Zang is dicht, 't woord is licht (Dendermonde) : 1995.
 Zebaer Herten, De (Roeselare) : 1027, 1028.

3. — PLAATS- EN GEWESTNAMEN

Aalst : 1005.	2091, 2096, 2101, 2102, 2103, 2105,
Amsterdam : 2066, 2085, 2202, 2203.	2110, 2112, 2113, 2115, 2118, 2121,
Antwerpen (prov.) : 1427, 1600, 1602,	2123, 2126, 2130, 2131, 2132, 2136,
1603, 1656.	2137, 2139, 2142, 2143, 2144, 2211,
Antwerpen: 92 bis, 95, 104, 231, 349, 431,	2258, 2260, 2294, 2303, 2314-2317,
562, 565, 566, 569, 975-977, 1006-	2365, 2404 (1) (5) (10), 2406, 2412.
1012, 1108, 1168, 1191-1196, 1224,	Brabant : 1661.
1369, 1382, 1431, 1444, 1511-1513,	Bremen : 2217.
1515, 1520, 1529-1534, 1540-1547,	Breslau : 2223.
1556-1566, 1585, 1600, 1603, 1605-	Brugge : 1197, 1842, 1849, 1851, 1856,
1626, 1657, 1666, 1668-1679, 1680-	1864, 1909, 1971, 2050, 2059, 2061,
1684, 1721, 1758-1768, 1818-1824,	2062, 2071, 2087, 2106, 2216.
1845, 1846, 1857, 1861, 1863, 1870,	Brussel : 1, 6, 1004, 1013, 1014, 1198,
1881, 1895, 1898, 1906, 1910, 1920,	1199, 1427, 1479, 1496-1499, 1528,
1937, 1945, 1959, 1963, 1964, 1969,	1588, 1636, 1642, 1643-1644, 1698,
1975-1977, 1979-1938, 1986, 1990,	1704, 1707, 1714-1715, 1719, 1740,
1992-1994, 2003, 2011, 2037, 2043,	1883, 1885, 1904, 1905, 1912, 1917,
2047, 2052, 2054, 2057, 2058, 2063,	1923, 1925, 1957, 1962, 1966, 1970,
2064, 2066, 2068, 2069, 2072, 2074,	1978, 2008, 2017, 2033, 2038, 2041,
2078, 2079, 2082, 2083, 2084, 2088,	2042, 2045, 2049, 2055, 2056, 2065,

2066, 2070, 2073, 2076, 2077, 2081,
2086, 2093, 2108, 2109, 2119, 2134,
2180, 2206, 2237, 2240, 2241, 2322-
2324, 2328-2329.

Damme : 2213.

Deerlijk : 605.

Deinze : 1015.

Dendermonde : 978, 1200, 1596, 1936,
1995.

Diest : 1738.

Diksmuide : 1854, 1878.

Evergem : 2365.

Gent : 482, 622, 744, 979, 1016-1020,
1093, 1140, 1143, 1146, 1153, 1201-
1203, 1375, 1424, 1454, 1474, 1503,
1526, 1535-1539, 1555, 1576, 1584,
1595, 1708, 1844, 1847, 1848, 1853,
1858, 1859, 1867, 1872, 1873, 1879,
1882, 1884, 1887, 1888-1889, 1892,
1899, 1900, 1903, 1911, 1913, 1916,
1922, 1926, 1928, 1929, 1930, 1934,
1941, 1943, 1946, 1956, 1960, 1965,
1972, 1973, 1974, 1991, 2000, 2001,
2006, 2007, 2012, 2015, 2016, 2022-
2025, 2028, 2034, 2035, 2036, 2044,
2046, 2048, 2052, 2059, 2066, 2075,
2090, 2092, 2095, 2097, 2098, 2107,
2111, 2116, 2117, 2120, 2122, 2124,
2127, 2128, 2129, 2135, 2138, 2200,
2325-2327, 2385 bis.

Geraardsbergen : 1860.

's Gravenhage : 2092.

Hamme : 1797, 1998.

Hasselt : 1021, 1088, 1204, 1989, 2094.
's Hertogenbos : 2214.

Ieper : 1988, 2030.

Izegem : 1933, 2347.

Kempem : 140, 247, 254, 499, 1187,
1500-1501, 1953.

Keulen : 2260, 2319-2321.

Kortrijk : 184, 242, 246, 475, 1371,
1775, 1850, 1852, 1961, 2051.

Langemark : 1548, 2080.

Leipzig : 2238.

Leuven : 92 bis, 295, 1022, 1205, 1572,
1595, 1862, 1865, 1869, 1875, 1880,
1886, 1890, 1893, 1894, 1896, 1897,
1901, 1907, 1940, 1942, 1987, 1997,

2013, 2053, 2104, 2141, 2365.

Lier : 153 bis, 1023, 1024, 1147, 1206,
1769-1772, 1806-1808, 2099.

Limburg : 282, 1188, 1427, 2181.

Lokeren : 1655, 1843, 1949, 1952, 1954.

Luik : 1424, 1454.

Mechelen : 393, 1207, 1208, 1225,
1226, 1387, 1769-1772, 1788-1792,
1806-1808, 1810, 2014, 2018, 2140,
2444.

Meerhout : 2125.

Moskou : 311.

Nevele : 1932.

Ninove : 1812.

Nijvel : 1651.

Oostakker : 1594.

Oostende : 1025-1026, 1855, 1877,
1921, 1944.

Oost-Vlaanderen : 505, 541, 1427,
1599.

Poperingen : 2029.

Roeselare : 255, 278, 1027-1029, 1395,
1403, 1935, 2019, 2031.

Rolduc : 2161.

Rumbeke : 981, 1876, 2002, 2010.

Sint-Niklaas : 1030, 1750-1751, 1927,
1999, 2356.

Sint-Truiden : 1955, 2005, 2067.

Tielt : 1031, 1939, 2089.

Tongeren : 1227.

Torhout : 2026.

Turnhout : 1209, 1500-1501, 1871,
1908, 1914, 1918, 1919, 1931, 1938,
1948, 1953.

Utrecht : 2209.

Veurne : 1032, 1891.

Vilvoorde : 1968.

Vremde : 2354.

Watou : 1951.

Wervik : 1033.

West-Vlaanderen : 398, 1134, 1167,
1189, 1427, 1599, 2087.

Wuustwezel : 1190.

Zomergem : 1874, 1915, 2133.

Zottegem : 1868, 2027, 2032.

Antwerpse : 1080.

Duitse : 1304-1305; blz. 266.

De Broederhand : 1170, 2073, 2239, 2309.

Deutsche Bruesseler Zeitung : 1305, 2240.

Die Freie Presse — La Presse Libre : 2237.

Die Grenzboten : 2238.

Der Pangermane : 2241.

Frans-Belgische : blz. 229.

Chronique Contemporaine et Rétrospective : 1524, 1550.

Journal Historique et Littéraire : 1667.

Revue de Bruxelles : blz. 229.

Revue Nationale : 1516.

Revue Trimestrielle : 1831.

Gentse : 1079.

Limburgse : 1212.

Nederlandse : blz. 257-258.

Dietsche Warande : 1242, 1243, 1245, 1247, 2194, 2197.

De Gids : 1216, 1237, 1267, 2167, 2171-2172, 2196, 2370 (20), 2454.

De Nederlandsche Spectator : 108, 109.

De Tijd : 908.

Vlaamse : 1182, 1193, 1204, 1205, 1210-1216.

Allemans's Vriend : 2105.

Belgisch Chronykje : 2058.

Belgisch Museum : 1441, 1443, 1453, 1464, 1499, 2048.

Beredeneerde Leerwyze : 2059.

Het Boek des Volks : 2056.

Brabandsch Museum : 2104.

Brugsch Magazyn : 2050.

Brusselsch Tydschrift, Het : 2077.

Bundel inhoudende verschillende belangryke onderwerpen : 2057.

Bydragen der Gazette van Gend : 2046.

Bydragen van het Nederduitsch Tael- en Letterkundig Genootschap te
Brussel : 2081.

Eendragt, De : 2075.

Fakkelt, De : 2047.

Filter, De : 2083.

Grootmoederken : 1215, 2060.

Hekel en Luim : 1213, 2094.

Iets voor allen : 2051.

Klauwaert, De : 2093.

Klaverblad, Het : 2101.

Kunst- en Letter-Blad : 2052.

Kunstliefde's Bydragen : 2062.

Leerstoel, De : 2106.

Leeskamer, De : 2098.
 Leesmuseum : 2095.
 Letterblad, Het : 2096.
 Maendblad voor onderwyzers : 2071.
 Maerlant : 2089.
 Mengelstoffen ter bevoordering van onderwys en opvoeding, tael- en letterkunde : 2043.
 Middelaer, De : 1476, 2053, 2067, 2353.
 Moedertael, De : 2076, 2085.
 Nederduitsch Magazyn : 2045.
 Nederduitsch Overzigt : 1699, 1722, 2088.
 Nederduitsche Letteroefeningen : 1427, 2044.
 Nieuw Tydschrift voor opvoeding en onderwys : 2100.
 Nieuwe Bydragen voor onderwys en opvoeding : 2087.
 Noordstar, De : 1216, 1393, 2054.
 Peerlala : 2049.
 Reinaert de Vos : 2103.
 Roskam, De : 1541, 1566, 2078.
 Schoolkronyk, De : 2080.
 School- en Letterbode, De : 1496, 2067, 2309, 2353.
 Schrobber, De : 2079.
 Tael- en Letterminnenden Protestant, Den : 2063.
 Taelverbond, Het : 1214, 1516, 2052, 2072.
 Toekomst, De : 2090.
 Toekomst. Tydschrift voor onderwyzers, De : 2097.
 Vaderland, Het : 2069, 2074.
 Vaderland en De Vlaemsche Letterbode, Het : 2074.
 Vaderland. Een nationaal weekblad, Het : 2082.
 Vaderlandsch Museum : 2092, 2354.
 Vaderlandslievenden Belg, Den : 2070.
 Verbroedering, De : 2040.
 Vlaemsche Beweging, De : blz. 142 (nr. 5), 2086.
 Vlaemsche Biekerf, De : 2061.
 Vlaemsche Letterbode, De : 2069, 2074.
 Vlaemsche Rederyker, De : 2066.
 Vlaemsche School, De : 2091, 2130, 2303.
 Vlaemsche Stem, De : 1547, 2076.
 Volksspiegel, De : 2102.
 Vriend des volks, De : 2084.
 Waeren Belg : 2055.
 Waerheid en Licht : 2099.
 Wegwyzer, De : 2068.
 Wekker, Den : 2065.
 Wodana : 1215, 2060.
 Wyngaerd, De : 2041.

5. — NIEUWSBLADEN

Broedermin, De : 2124.
 Duitse nieuwsbladen : blz. 266; 2426.
 L'Emancipation : 1462.
 Gazette van Brugge : 1197.
 Gazette van Gent : 1202, 2046.

Handelsblad, Het : 1195, 1196, 1676, 1763-1766.
 Journal des Flandres : 1430.
 Lierenaer, De : 1771, 1772.
 Morgenzon, De : 2051.
 Postryder, De : 1194, 1465.
 Tyd, De : 1738.
 Vaderland, Het : 2082.
 Vaderlander, Den : 1203.
 Verbroedering, De : 2198.
 Vlaemsch-België : 1485, 2068, 2286.
 Vrede, De : 1600.
 Zennebode, De : 1968.
 Zondagsblad, Het : 2138.

6. — ALMANAKKEN EN JAARBOEKJES

Almanakken : 1217-1218.
 Album uitgegeven door het Kunstlievend Gezelschap der Gentsche Academie : 2128.
 Almanack des volks : 2126.
 Almanak voor 1859 : 2137.
 Almanak voor Jan en Alleman : 2118.
 Almanak van 't „Klaverblad” : 2139.
 Almanak der maetschappy De Hoop te Meerhout : 2125.
 Almanak van 't Meetjesland : 2133.
 Almanak van de Sint-Jansgilde : 2140.
 Almanak der St.-Lukas Gilde : 2123.
 Almanak voor veehouders : 2129.
 Altyd wat nieuws : 2121.
 Antwerpsche Sancho Pança, De : 2115.
 Baes Kimpe's almanak : 2135.
 Belgischen Almanak voor 1836 : 2108.
 Belgischen Volks-Almanak : 2109.
 Eijerboer, De : 2130.
 Jaarboekskén ('t Zal wel gaan) : 2122.
 Jaerboekje van het Zondagsblad : 2138.
 Kleine Volks-Almanak : 2127.
 Lanteern, De : 2116.
 Lovensche Kerssouwieren-Almanak : 2142.
 Maskerade van 1850, De : 2117.
 Moentje-Pek : 2142.
 Muzen-Album : 1219, 2110.
 Nederduitsch Letterkundig Jaerboekje : 994, 1340, 2107.
 Nieuwjaarsblaadjes : 2136.
 Nuttige almanak voor 1854 : 2124.
 Pachter Jan : 2114.
 Sinjoors Almanak : 1768, 2131.

Tydverdryf voor de lange winteravonden : 2113.

Van alles wat : 2112.

Vlaemsche Burger, De : 2143.

Vlaemsche Volks-Almanak : 2111.

Vlaemsche Zanger, De : 2127.

Vlamingen Vooruit! : 2134.

Volks-Almanak (Willems-Fonds) : 2120.

Volksalmanak voor tael en kunst : 2119.

Volks Handboekje : 2109.

Volksvriend, De : 2132.

Werkmans Jaerboek : 2144.

Zomerlief, Het : 2127.

7. — ONDERWERPEN

Aanklacht tegen de verfransing : 1422, 1424-1427, 1429, 1432, 1435-1436, 1449, 1450, 1453, 1478-1480, 1518, 1539, 1553, 1581, 1637, 1672, 1695, 1724, 1729, 1839.

Aanvraag tot regeringstoelage : 2350-2356, 2363-2364.

Académie Royale de Belgique : 120, 655, 1120, 1121, 1435, 1552, 1654, 1706, 1724, 1777.

Algemeen stemrecht : 1579, 1783.

Annales Parlementaires : 1359.

Antimilitarisme : 74 bis.

Belgisch „volkskarakter“ en gevoel : 1317-1339.

Belgisch-Duitse verhoudingen : 2243-2245, 2247, 2249-2250, 2253-2254, 2259-2260, 2264, 2266-2268, 2270, 2272, 2274-2275, 2287-2289, 2291, 2293-2294, 2296-2297, 2306.

Belgische omwenteling : 924, 1234, 1235, 1266, 1367, 1370, 1387, 1426, 2243-2245, 2247, 2249-2250, 2253-2254, 2257-2259.

Belgische regering t. o. v. de Vl. Beweging : 1515, 1776, 1779, 1781, 1782, 1784, 1785, 1802-1803, 1820, 1830, 1831, 1840, 2344.

Besprekingen in het Parlement : 17, 1488, 1490, 1495, 1551, 1691, 1708.

Boekhandel : 1220-1228.

Congrescolonne : 1380.

Democratische stroming in de Vl. Beweging : 38, 71-73, 110, 402-406, 408-410, 478-481, 811, 1567, 1581, 1595, 1629, 1637, 1783, 1795, 1804, 1832-1833, 1835, 2084.

Dialectologie : 1118-1119.

Documents Parlementaires : 1360.

Duitse belangstelling voor de Belgische taalkwestie : 2237-2239, 2241, 2264, 2266-2268, 2271, 2274, 2281, 2283, 2286-2288, 2291-2293, 2296, 2297, 2300-2301, 2304, 2307-2308.

Duitse belangstelling voor de Vl. Beweging : 1271-1299, 1309-1310, 2237-2239, 2241, 2267, 2274, 2281, 2287-2288, 2292-2293, 2296-2297, 2300-2301, 2304, 2306-2308.

Duitse bladen in België : 2237-2241.

Duitse reisbeschrijvingen : 2248, 2256, 2262, 2288, 2301, 2302.

Februari-omwenteling : 101, 1568, 1569.

Feest en Taalcongres te Gent in 1841 : 94, 1455, 1458, 1474, 1480.

Filologie : 179, 291, 781, 910, 1110-1126, 1258-1264, 1552, 1598.

Filosofie der Vl. Beweging : 37, 59-60, 62-63, 66, 70.

„Flamingant“ : 57, 1388.

Folklore : 146, 222, 420, 1215, 1298-1299, 2060, 2274, 2280, 2290, 2295.

Frans-Vlaanderen : 1311-1316 bis.

Franse belangstelling voor de Vl. Beweging : 1316 ter, 1316 quater, 2337-2339.

„Franskiljon“ : 57, 1338, 1478, 1518, 1672.

Gemeentelijke verkiezingen : 1511-1512, 1529-1534, 1556-1566, 1605-1626, 1680-1684, 1752-1757, 1788-1792, 1818-1824, 2503.

Geschiedschrijving : 103, 155, 219, 568, 877, 883, 953, 1127-1135.

Grievens : 1425, 1427, 1429, 1449, 1450, 1453, 1573, 1712-1713, 1716, 1722, 1728, 1740, 1831, 1836.

Grievenscommissie : 106-107, 109, 234, 1728, 1737, 1781-1787, 1799-1805, 1830-1831, 2347, 2365, 2366 (25).

Grondwet : 3, 12, 15, 1509, 1635, 1637, 1832.

Grootduitse eenheid : 2275, 2290, 2306.

Grootnederlands nationaliteitsgevoel : 48, 84, 1477, 1554, 1582, 1584, 1729, 1828, 2000, 2191-2195, 2200.

Grootnederlandse geschiedschrijving : 883, 1133, 1135.

Historische roman : 204, 206-207, 216, 219, 224, 233, 237-238, 244-245, 1075-1077, 1092, 1356.

Internationale betekenis der Vl. Beweging : 79-81.

Invoering van het Duits : 1504, 1797, 2267, 2274.

Journalistiek : 666, 835, 1162-1209, 1741.

Kritiek op de Walen : 1426, 1500-1501, 1543, 1553, 1590, 1593, 1633, 1676, 1763.

Letterkundige kritiek : 102, 249, 784, 1077 bis, 1079, 1080, 1092 bis, 1092 ter.
Liberalisme en Vl. Beweging : 75, 1546, 1563, 1773, 1774. Zie ook : Gemeentelijke en Parlementsverkiezingen.

Manifesten van Vlaamsgezinden : 106, 1586, 1589, 1597, 1717, 1718, 1729, 1839.

Marktlid : 1095, 1104.

Moniteur Belge : 1358, 1716.

Muziek- en zanggenootschappen : 982, 983, 1013, 1024, 1029, 1375.

Nadruk : 1470, 1504, 1527, 1628, 1630, 1646, 1647, 2273.

Nationaal bewustzijn der Vlaamsgezinden : 34, 36-37, 40, 42, 46, 53, 101, 313.

Nationaal Congres : 344, 1357.

Nationaal en nationalistisch karakter van de Vl. Beweging : 18, 31, 33, 36, 40, 47-56.

Nederduitse stroming : 363, 449-451, 454-455, 1506, 1634, 1743, 2311, 2312.
Nederlanders t. o. v. de Vl. Beweging : 932, 1229-1251, 1252-1257, 1266, 1267, 2184, 2188-2189, 2192, 2196-2197, 2200, 2202, 2205, 2209, 2211, 2213-2214.

Nederlands in bestuurszaken : 1422, 1425, 1600, 1602, 1603.

Nederlands aan de universiteit : 1140, 1143, 1146, 1153, 1424, 1575, 2357-2359.

Nederlandse belangstelling voor Belgische politiek : 2180, 2182-2183, 2187, 2190.

Nederlandse Congressen : 652, 1252-1257, 1576, 1579-1582, 1604, 1629, 1632, 1634, 1658, 2192, 2200, 2202-2212, 2214, 2304, 2365.

Nederlandse reisbeschrijvingen : 1239-1241, 2180-2181, 2184-2186.

Officiële wedstrijden : 800 bis, 1358, 1363-1364, 1639, 1662, 1717, 1724, 1733.

Onderwijs : 6, 16, 105, 517, 541, 808, 1136-1153, 1211, 1416, 1424, 1429, 1454, 1467, 1549, 1551, 1566, 1573-1575, 1577, 1587-1589, 1594, 1596, 1639-1642, 1651, 1662-1663, 1685, 1692-1694, 1700, 1708, 1710, 1713, 1725, 1745, 1747, 1779, 1783, 1786, 1797, 1809, 1832, 1966, 2034, 2057, 2059, 2061, 2067, 2071, 2080, 2087, 2097, 2100, 2106, 2271, 2341, 2343-2344, 2347, 2365.

Orangisme : 84, 717, 898, 924, 940, 1266, 1387, 1426, 2174, 2267.

Parlementsverkiezingen : 1500-1501, 1515, 1535-1544, 1590-1593, 1668-1679, 1707, 1750-1751, 1758-1773, 2503.

Partijpolitiek en Vl. Beweging : 16 bis, 103, 108-109, 225, 256, 1535, 1546, 1555, 1559-1560, 1579, 1645, 1656, 1696, 1699, 1707, 1744, 1776, 1783-1787, 1832, 1840, 2078-2079, 2082. Zie ook : Gemeentelijke, Parlements- en Provinciale verkiezingen.

Petitionnement van 1840 : 92, 92 bis, 314, 1449-1450, 1462, 1469, 1509, 1656, 2365.

Provinciale verkiezingen : 1738, 2503.

Rederijkers : 160, 781, 789, 992, 994, 997, 1000, 1002-1003, 1005, 1015, 1018-1021, 1023, 1025-1028, 1030-1033, 1431, 1842-1844, 1849, 1850, 1852, 1854-1856, 1860, 1868, 1871, 1876-1878, 1884, 1891, 1893, 1899, 1907, 1915-1916, 1921, 1927, 1939-1940, 1942, 1944, 1951, 1987-1988, 2029, 2030.

Regeringstoelagen : 2344, 2349-2356, 2361-2364.

Rol van de Vl. literatuur : 1077 bis, 1546, 1572, 1576, 1581, 1595, 1631, 1701, 1705, 1724, 1774.

Romantiek : 77, 206, 248, 1100-1102.

Rubensfeesten in 1840 : 93, 1863, 1870, 2199.

Samenwerking tussen Noord en Zuid : 39, 679, 717, 1229-1231, 1252-1264, 1266, 1267, 1269, 1554, 1582, 1979, 2189, 2197-2198.

Sancties tegen onderwijzers en staatsambtenaren : 1686-1689.

Schillerfeest in 1859 : 2314-2317.

Septemberfeesten : 1717-1718.

Sociale toestanden en taalkwestie : 1549, 1551.

Spellingkwestie en -oorlog : 90-91, 94, 132, 1125, 1423, 1430, 1433, 1434, 1437-1443, 1446-1448, 1455-1465, 1471-1477, 1481-1482, 1484-1495, 1509-1510, 2051, 2055, 2058, 2070, 2342.

Stellingname tegen het Nederlands en de flaminganten : 1428, 1445, 1460-1462, 1466, 1469, 1502, 1504, 1514, 1630, 1778.

Studentenbeweging : 74, 144-145, 148-149, 856, 968-974, 1090, 1374, 1841, 1862, 1865, 1869, 1875, 1880, 1886, 1890, 1896-1897, 1901, 1955, 1997, 2000, 2001, 2005, 2013, 2017, 2122, 2128.

Taal, basis van de nationale onafhankelijkheid : 1422, 1424-1425, 1427, 1432, 1435-1436, 1499, 1516, 1519, 1580.

Taalgebruik vóór de rechtbanken : 1425, 1663-1664, 1700.

Taalmysticisme : 35.

Taalparticularisme : 477.

Taaltoestanden : 1, 2, 6-7, 9-10, 14, 1316 bis, 1361-1362, 1422, 1426, 1573, 1661, 2365.

Taalwetgeving : 3-5, 8, 10-16, 1357.

Telling van 1846 : 1.

Toneel : 984-1033, 1078, 1270, 1373, 1375, 1445, 1505, 1585, 1632, 1636, 1648, 1650, 1703, 1705-1706, 1793, 1843-1844, 1849, 1852, 1860, 1877-1878, 1884, 1889, 1899, 1916, 1932, 1937, 1940, 1943, 1957, 1962, 1970, 1980, 1982, 1988, 2031, 2041-2042, 2344.

Tweetaligheid : 1425, 1454, 1516, 1643-1644, 1698.

Uitgeverij : 214, 1220-1228, 1397.

Uitspraak van het Nederlands : 1124-1125, 1648, 1810, 1837.

Uitvoering der XXIV artikelen : 1444.

Verantwoording en zin van de taalstrijd : 1422, 1424-1425, 1427, 1429, 1432, 1449-1450, 1453, 1519, 1555, 1586, 1667, 1702, 1731, 1744, 1779.

Verfransing te Brussel : 1, 6, 1427, 1643-1644, 1661.

Vergadering te Brussel in febr. 1844 : 1496-1499.

„Verlichting” van de Vl. bevolking : 1422, 1424-1425, 1429, 1454, 1519, 1546, 1572, 1575-1576, 1595, 1667.

Verzoekschriften : 1449, 1574, 1577, 1588, 1600, 1636, 1643, 1663-1664, 1687, 1689, 1690, 1692-1694, 1704, 1725, 1793, 2341-2343, 2347, 2365.

„Vlaams” en „Hollands” : 91, 1126, 1433, 1437, 1439-1442, 1446-1448, 1456, 1462-1463, 1473, 1475, 1477, 1481-1482, 1484, 1486-1492, 1494-1495, 1509, 1510.

Het „Vlaams” in Noord-Frankrijk : 2330-2336.

Vlaams-Duitse samenwerking : 1479, 2237-2239, 2241, 2274, 2287, 2290, 2293, 2296.

Vlaams-Waalse verhoudingen : 1422, 1425, 1426, 1500-1501, 1516, 1553, 1633, 1750-1751, 1814, 1832, 1836.

Vlaamse Academie : 87-89.

De Vl. Bew. krachtig(st) element der Belg. nationaliteit : 1519, 1536, 1554, 1568, 1572, 1580, 1587, 1647, 1652.

„De Vlaemsche Leeuw” : 97-99.

Vlaanderen t. o. v. Duitsland : 24, 26, 1271-1278, 1285, 1286, 1288, 1290, 1291, 1294, 1300-1310, 1435, 1625, 1797, 1811, 1815, 1838, 2073, 2309, 2313-2317, 2322, 2323, 2325, 2327.

Vlaanderen t. o. v. Frankrijk : 1435, 1483, 1518, 1539, 1604, 1780, 1834, 1835, 1839.

Vlaanderen en Frans-Vlaanderen : 1312, 1313, 1315, 1316, 1316 bis.

Vlaanderen t. o. v. Nederland : 19, 24, 26, 34, 39, 46, 84, 90-91, 314, 679, 717, 898, 924, 940, 1229-1232, 1237, 1245, 1252-1257, 1260-1261, 1266, 1267, 1269, 1367, 1370, 1375, 1426, 1477, 1554, 1582, 1828, 1837, 1870, 2000, 2017; zie ook : Spellingkwestie, Nederl. Congressen en Woordenboek.

Volksbibliotheken : 1154-1160.

Volksboeken : 1081-1085.

Volkslied : 658, 1294 bis, 2242, 2269, 2282, 2290.

Vrijzinnigheid : 76.

Woordenboek der Nederlandsche Taal : 1258-1264, 1604, 1634, 2206, 2210, 2212, 2215, 2216.

Zegelrecht : 1178-1181.

Zelfkritiek van Vlaamsgezinden : 1528, 1576, 1581, 1722, 1840, 2065.

Zollverein : 2266, 2272, 2287, 2291, 2293, 2294, 2296.

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING		3-7
EERSTE DEEL : WERKEN		
§ 1. Taalwetgeving en taaltoestanden		8-9
§ 2. Algemene werken en overzichten van de Vlaamse Beweging of studies betreffende haar aspecten. . .		9-20
§ 3. Studies betreffende onderdelen uit de evolutie van de taalstrijd. A. 1830-1847	21-22	
B. 1848-1860	22-23	
§ 4. Studies over leven en werk van Vlaamsgezinden. . .		23-91
§ 5. Algemene overzichten van het culturele leven. . .		92-93
§ 6. Verenigingsleven		
1. Maatschappij der Vlaamse Biblioфиelen	93	
2. Willems-Fonds	93-94	
3. Studentengenootschappen	94	
4. Plaatselijke verenigingen	94-95	
§ 7. Toneel- en muziekgenootschappen		
1. Algemeen	95-97	
2. Per gemeente	97-100	
§ 8. Letterkunde		
1. Algemene overzichten	101-103	
2. Poëzie.	103-104	
3. Proza	104	
4. Toneel	104	
5. Kritiek	104	
6. Volkslectuur	105	
7. Verschillende detailstudies	105-107	
§ 9. Taalkunde		107-108
§ 10. Geschiedschrijving		108-109
§ 11. Volksopvoeding		
A. Onderwijs	109-111	

B. Volksbibliotheken		111-112
§ 12. Nieuwsbladen.		
1. Lijsten met titelopgaven.	112-113	
2. Abonnementsaantal	113	
3. Persstatuut en -problematiek. Zegelrecht	113-114	
4. Persstudies.	114-117	
a) algemeen		
b) gewestelijk		
c) plaatselijk		
§ 13. Tijdschriften		117-118
§ 14. Almanakken		118
§ 15. Drukkerij-uitgeverij en boekhandel		118-119
§ 16. Vlaanderen-Nederland		
1. Algemeen	119-120	
2. Nederlandse belangstelling	120-121	
3. Nederlandse Congressen	121-122	
4. Woordenboek der Nederlandse Taal	122	
5. Andere detailstudies	122-123	
§ 17. Vlaanderen-Duitsland		
1. Algemeen	123-124	
2. Duitse belangstelling	124-126	
3. Duitse invloed en pro-Duitse stroming in Vlaanderen	126-127	
4. Vlaams-Duits Zangverbond	127	
§ 18. Frans-Vlaanderen		127
§ 19. Frankrijk-Vlaanderen		128
§ 20. Karakter van de Belgische volksgemeenschappen. .		128-129

TWEDE DEEL : GEDRUKTE BRONNEN

Bibliografische werken		130-132
§ 1. Overheidsuitgaven		132-133
§ 2. Gedenkschriften.		133-135
§ 3. Gebundelde redevoeringen		135
§ 4. Briefwisseling onder Vlaamsgezinden		135-141
§ 5. Geschriften in direct verband met de taalstrijd. . .		141-206
§ 6. Uitgaven van genootschappen		206-228

§ 7. Nieuwsbladen	228-229
§ 8. Tijdschriften	229-245
§ 9. Almanakken en jaarboekjes	246-253
§ 10. Vlaanderen-Nederland	
A. Briefwisseling	253-257
B. Nederlandse belangstelling in Vlaanderen	257-261
C. Grootnederlandse beweging in Vlaanderen	261
D. Congressen en feesten	261-263
§ 11. Vlaanderen-Duitsland	
A. Briefwisseling	263-265
B. Tijdschriften en nieuwsbladen	266-269
C. Duitse belangstelling	269-277
D. Duitse stroming in Vlaanderen	277-278
E. Vlaemsch-Duitsch Zangverbond	278-280
§ 12. Frans-Vlaanderen	280-281
§ 13. Belangstelling uit andere dan de in § 10-12 genoemde landen	281

DERDE DEEL : ONUITGEGEVEN BRONNEN

§ 1. Archiefbronnen	282-285
§ 2. Briefwisseling	285
I. Bibliotheek van de Rijksuniversiteit te Gent	286-297
II. Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven, te Antwerpen	297-306
III. Koninklijke Bibliotheek te Brussel. Handschriftenkabinet	307-309
IV. Koninklijke Vlaamse Academie voor taal- en letterkunde, te Gent	309-313
V. Stadsarchief Antwerpen	313-315
VI. Stadsarchief Mechelen	315
VII. Bezit van Belgische particulieren	315-316
VIII. Bibliotheek van de Gemeente-Universiteit Amsterdam	316-317
IX. Bilderdijkmuseum, Amsterdam	317
X. Koninklijke Bibliotheek, Den Haag	317-318

XI. Algemeen Rijksarchief, Den Haag	318
XII. Gemeente-archief, Den Haag	318
XIII. Bibliotheek van de Universiteit te Leiden	318-320
XIV. Archief van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden	320-321
XV. Bibliotheek van de Katholieke Universiteit te Nijmegen	321
XVI. Rijkscommissie van Bijstand voor het Woordenboek der Nederlandsche Taal, Utrecht	321-322
XVII. Dr. N. Beets, Amsterdam	322
XVIII. Duitse bibliotheken en archieven	322
§ 3. Archieven van verenigingen	322-323
§ 4. Varia en iconografie	323-324

INDICES

1. Personen	325-336
2. Genootschappen	336-339
3. Plaats- en gewestnamen	339-340
4. Tijdschriften	341-342
5. Nieuwsbladen	342-343
6. Almanakken en jaarboekjes	343-344
7. Onderwerpen	344-347

N.V. DRUKKERIJ ERASMUS LEDEBERG/GENT